ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Buket ÖZCAN

GELENEKSEL ANTAKYA EVLERİNİN KİMLİK ÖGELERİNİN ANALİZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ADANA-2022

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GELENEKSEL ANTAKYA EVLERİNİN KİMLİK ÖGELERİNİN ANALİZİ

Buket ÖZCAN

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Danışman : Doç. Dr. Onur ERMAN
Yıl: 2022, Sayfa: 308
Jüri : Doç. Dr. Onur ERMAN
: Doç. Dr. Altay ÇOLAK
: Dr. Öğr. Üyesi Gülertan AKYÜZLÜER

Antakya tarihi boyunca farklı medeniyetlere, kültürlere, etnik gruplara ev sahipliği yapmış, çok çeşitli sosyo-kültürel unsurları bünyesinde barındıran, köklü ve zengin tarihi geçmişi ve kültürel alt yapısı olan bir kenttir. Kent, fiziki ve beşerî çevre özelliklerinden beslenerek ve bu özellikleri besleyerek sahip olduğu bütün değerlerin bir sentezi olarak çok katmanlı kimliğe sahip olmuştur. Kentin sahip olduğu değerlerin en somut ve belirgin yansıması olarak beliren geleneksel Antakya evleri gerek kente kimlik atfetmesi gerekse kentin kimliğini yansıtması nedeniyle oldukça önemli bir ögedir. Son yıllarda kentin zengin kültürel birikimine dayanan potansiyelinin dikkat çekici hale gelmesiyle kent özellikle farklı açılardan turizm merkezi olarak önem kazanmış ve talep görmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kentte çeşitli ölçek ve düzeylerde değişimler ve dönüşümler yapılmakta; özellikle geleneksel yapılar ve geleneksel Antakya evleri farklı fonksiyonlar yüklenerek yeniden işlevlendirilmektedir. Bunun bir sonucu olarak geleneksel evlerin kimlik ögelerinde çeşitli etmenler doğrultusunda aşınmalar meydana gelmesi, kimlik kaybı yaşanması ve/veya tamamen yok olması gibi istenmeyen sonuçların oluşması söz konusu olup kimlik ögelerinin sürdürülebilirliği tehdit altındadır. Çalışmada geleneksel Antakya evlerinin karakteristik özelliklerinin ve kimlik ögelerinin çalışma alanında seçilen 50 adet geleneksel ev üzerinden tespit, analiz ve değerlendirilmesi yapılmış; içlerinden evlerin sahip olabileceği farklı özellikleri ve kimlik ögelerini temsil ettiği ve bu yönüyle özellikli olduğu düşünülen 10 adet ev özgün hallerine yönelik tespitlerle detaylandırılmıştır. Böylece geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin literatüre geçerek sürdürülebilir kılınması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Mimari Kimlik, Kültür, Antakya, Geleneksel Antakya Evleri

ABSTRACT

MSc. THESIS

ANALYSIS OF IDENTITY ELEMENTS OF TRADITIONAL ANTAKYA HOUSES

Buket ÖZCAN

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Onur ERMAN
Year: 2022, Pages: 308
Jury : Assoc. Prof. Dr. Onur ERMAN
: Assoc. Prof. Dr. Altay ÇOLAK
: Asisst. Prof. Dr. Gülertan AKYÜZLÜER

Antakya has hosted different civilizations, cultures and ethnic groups throughout history, having wide range of socio-cultural elements, a deep-rooted and rich historical and cultural background. The city has a multi-layered identity as a synthesis of all the values it has by feeding on and nurturing physical and human environmental features. Traditional Antakya houses which appear as the most tangible and distinct reflection of city's having values and rich cultural structure are significant in respect of both attributing to identity of the city and reflecting of the characteristics of the city. In recent years, as the city's potential based on its rich cultural heritage has become remarkable, the city has gained importance as a tourism center from different perspectives and has started to attract demand. In this way, alterations and transformations occur at the various scales and levels in the city; especially there are re-function by assigning different function in the traditional buildings and traditional Antakya houses. As a result of this, there are undesirable consequences such as erosion of the identity elements of traditional houses, loss of identity and/or complete disappearance. So, sustainability of identity elements are on the line. In this study, the characteristics and the identity elements of traditional Antakya houses are determined, analysed and assembled on 50 traditional Antakya houses selected in the study area. Among them, 10 houses, which are thought represent different features and identity elements that houses can have, and are considered to be special in this respect, have been detailed with determinations regarding their original state. Thus, it is aimed to make the identity elements of traditional Antakya houses sustainable by passing them into literature.

Keywords: Identity, Arhitectural Identity, Culture, Antakya, Traditional Antakya Houses

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Bir yapıyı ya da olguyu benzerlerinden ayrıştıran veya benzeştirerek yakınlaştıran nitelikler ve özellikler yardımıyla ayırt edilebilirlik veya tanımlanabilirlik olarak adlandırılan kimlik ögeleri belirleyici ve ayırt edici unsurlar olarak karşımıza çıkar. Bu unsurlar arasında kültüre dayanan ögeler başlıca kimlik ögeleri olarak belirir. Özellikle kültürel değerlerin etkinliği ve kültürün çok katmanlı biçimde ve farklı boyutlarıyla yaşantıya, çevreye ve üretime yansıması neticesinde biçimlenen Antakya kenti kendine has yapısıyla eşsiz bir kültür birikimidir. Bu haliyle Antakya kenti kimlik karakteriyle diğer kentlerden ayrılarak farklılaşır. Kentin elbette bu çok katmanlı zengin karaktere tek bir unsur yardımıyla sahip olması mümkün değildir. Kent doğal-yapay, soyut-somut, canlı-cansız, toplumsal-bireysel tüm bileşenlerinin birlikteliğiyle karakterini kazanır ve bu karakteri yeniden bileşenlerine aktarır. Bu bakımdan Antakya eşsiz fiziki ve beşerî çevre özelliklerine sahip olan ve bu özelliklerin bir bileşkesi olarak karşımıza çıkan çok kimlikli bir kenttir. Sahip olduğu zengin, köklü tarihi ve kültürel alt yapısının bir getirisi olarak kent ilk kurulduğu dönemlerden beri "Doğu'nun Kraliçesi", "Medeniyet beşiği", "Medeniyet kenti", "Hoşgörü kenti", "Dinlerin Merkezi", "Gastronomi Kenti" gibi farklı tanımlamalarda karşılık bulabilmektedir.

Kente kimlik atfeden en önemli unsurlardan biri olarak geleneksel Antakya evleri kentin sahip olduğu değerleri bünyesinde barındırması yönüyle kent kimliğinin tamamlanabilmesi için varlığı oldukça büyük önem arz eden, kentin değerli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Bu noktada geleneksel Antakya eviyle kimlik ögelerinin bilinmesi kentin kimliğinin ve kültürünün tanımlanabilmesi için kilit noktası olarak nitelendirilebilir.

Kentin sahip olduğu kimlikler zaman içerisinde daha da derin bir hal almakta ve giderek zenginleşmektedir. Özellikle son yıllarda gerek var olan kimliklerinin daha çok vurgulanması, açığa çıkarılması gerekse yeni kattığı değerler

doğrultusunda kent insanlar tarafından daha da bilinir ve talep gören bir hal almış; bunun neticesinde yapılı çevrede değişimler ve dönüşümler başlamıştır. Bu bağlamda geleneksel Antakya evleri için de aynı durum söz konusu olup evlerin konaklama, yeme-içme, eğlence mekânı olarak özgününden farklı fonksiyonlar yüklenerek dönüştürülmesi ve yeniden işlevlendirilmesi her geçen gün artan şekilde gerçekleşmektedir. Bu, geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögeleri açısından doğru değerlendirilememesi, aşınması, kaybolması gibi tehdit unsurlarıyla karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Benzer durum evlerin ofis vb başka fonksiyonların yüklenerek dönüştürüldüğü ve özgün işlevini devam ettirdiği ancak özellikle sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak gerekli bakımın, özenin gösterilemediği ve/veya terk edildiği durumlar için de söz konusu olup geleneksel evlerin kimlik ögelerinin sürdürülebilirliği tehdit altındadır. Bu noktada geleneksel Antakya evlerinin kimliği ve kimlik ögelerinin tespit edilmesi sürdürülebilirliğinin sekteye uğramaması açısından önemlidir. Bu kapsamda çalışma geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin tespit ve analiz edilmesini böylece yapılması muhtemel olan dönüşümlerde ve/veya günümüz kullanımında ögelerle ilgili bilgilere ulaşılabilecek bir kaynak oluşturularak kimlik ögelerinin sürdürülebilir kılınmasını hedeflemektedir. Bu amaç üzerine temellenen tezde materyal olarak kullanılan literatür bilgileri ile yerinde yapılan tespitler arasında evlerde yer alan ancak literatürde değinilmemiş ve/veya muğlak bırakılmış bazı noktalar tespit edilmiştir. Bu, tezi yönlendiren bir unsur olmuş; tezde bu farklılıkların açığa çıkarıldığı, sorgulandığı noktalara yer verilerek kimlik ögelerinin eleştirel bir boyut kazanması, tartışmaya açık hale gelerek asıl niteliğinin açıklığa kavuşturulması, muğlak durumların ortadan kaldırılması; böylece kimlik ögelerinin doğru bir şekilde ele alınması ve gerçek değerine kavuşması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kimlik ve kimlik ögeleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu bölüm kendi içerisinde "kimlik-kültür ilişkisi", "kimliği biçimlendiren unsurlar" ve "Antakya kenti özelinde kimlik ögeleri" başlıkları altında irdelenmiştir. İlk iki başlıkta kimlik, kültür ve kimliği biçimlendiren unsurların ne

olduğu, bu kavramların birbiriyle olan ilişkileri literatür bilgilerine dayandırılarak genel hatlarıyla ele alınmış; Antakya kenti ve geleneksel Antakya evlerinin kimliği ve kimlik ögelerinin belirlenmesi noktasında nelerin nasıl ele alınması gerektiğiyle ilgili altlık oluşturulmaya çalışılmıştır. Üçüncü başlıkta kimlik ögeleri Antakya kenti özelinde ilk iki başlıktan elde edilen veriler ışığında irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde geleneksel Antakya evleri kimlik özelliklerinin değerlendirilmesi kapsamında genel bilgiler verileceği ve kimlik ögelerinin analiz edileceği iki ayrı başlık oluşturulmuştur. Buna göre:

- "Geleneksel Antakya evlerinin biçimlenişine dair genel bilgiler" kısmında geleneksel Antakya evlerinin kent dokusundaki yeri, kentin sokak dokusu, evin sokak ile olan ilişkisi, geleneksel kent dokusu ve geleneksel Antakya evlerinin oluşumundaki faktörler, kimlik ögeleri çalışma kapsamını anlamlandıracak yönleriyle ele alınmıştır.
- "Geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin analizi" kısmı ise plan özellikleri, yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri, cephe düzeni ve malzemeler, süslemeler ve işçilikler başlıkları altında bölümlendirilmiştir.
    a. "Plan özellikleri" bölümünde evlerin genel plan şeması ve bu şemayı oluşturan birimler ele alınmıştır. Bu bağlamda plan boyutunda geleneksel Antakya evlerinin mimari karakterini oluşturan, evin biçimlenişinde belirleyici en önemli unsurlardan olan avlu ve odalar donatılarıyla beraber ayrıca detaylandırılmıştır.
    b. "Yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri" kısmında evlerin yapım sistemlerinin ne olduğu, yapının inşa aşamasında kullanılan malzemeler ve nitelikleri ele alınarak yapım sistemini gösteren görsellere ve şematik çizimlere yer verilmiştir.
    c. "Cephe düzeni ve malzemeler" kısmında geleneksel Antakya evlerine kimlik kazandıran iç ve dış cephe elemanları, cephe

özellikleri, cephe düzeni, kullanılan malzeme niteliklerinin karakteristik özellikleri daha önceden yapılmış olan tipolojik çalışmalar referans alınarak, evleri yerinde inceleyip analiz ederek ele alınmıştır. Ayrıca evlerin avlulu bir yapı sergilemesinin getirisi olarak hem avlu hem de sokak cephesi bulunması nedeniyle bu cepheler ayrı ayrı detaylandırılmıştır.

d. "Süslemeler ve İşçilikler" bölümünde ise evlerin gerek döşemesinde, tavanında, oda duvarlarında gerek sokak ve avlu cephesinde gerekse mimari donatılarında karşımıza çıkabilecek taş, ahşap, demir, yağlı boya işçiliği ve vitray örneklerine yer verilmiştir.

Tüm bu araştırmalar, incelemeler sonucunda elde edilen veriler ışığında geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögeleri ile ilgili bazı tespitler yapılmış; çalışmanın son bölümünde bu tespitlere yer verilerek tartışmaya açık hale getirilmesine ve böylece daha sonra bu konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalar için farklı bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yapılan tespitler tablo haline getirilerek daha kolay anlaşılır bir hal alması amaçlanmış; bu tabloya çalışmanın ekler bölümünde yer verilmiştir. Bununla beraber ekler bölümünde çalışma kapsamında incelenen 50 adet evin konumlarına ve birbiriyle olan kentsel açıdan ilişkilerine ulaşılabilmesi açısından kod verilerek işaretlenen kentsel vaziyet planına, incelenen tüm evlerin kimlik ögelerinin ve özelliklerinin tablo haline getirildiği bir paftaya ve bu evler içerisinden birbirinden gerek plan şeması gerek özellik ve sahip olduğu kimlik ögeleri açısından farklı ve benzer özellikleri bulunan evlerin seçildiği, nitelikli olduğu ve kimlik ögelerini anlaşılır kılabileceği düşünülen 10 adet evin özgün hallerine yönelik detaylandırılarak ele alındığı paftalara yer verilmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimi hazırlama sürecim boyunca gerek bilgisini gerekse desteğini hiçbir zaman üzerimden eksik etmeyen, anlayışlı, hoşgörülü ve sonsuz sabırlı tavrı ile hayatımda oldukça önemli ve değerli bir yer edinen, hem akademik kimliği hem de kişiliği açısından sonsuz saygı ve sevgi duyduğum, tezimin ortaya çıkması yönünde umutsuzluğa düştüğüm süreçlerde her daim yanımda olup cesaretlendiren çok saygıdeğer ve değerli danışman hocam Doç. Dr. Onur ERMAN'a en içten teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Bu süreçte ve hayatımın her aşamasında sonsuz sevgi ve emeklerini hiçbir zaman sakınmayan, bugünlere gelmemde gösterdikleri emek, sabır ve anlayışlı yaklaşımlarının göz ardı edilemez payının olduğu, hayatımdaki yerleri hiçbir zaman doldurulamaz olan ve haklarını ödeyemeyeceğim çok kıymetli ve saygıdeğer aileme başta annem Fazilet ÖZCAN, babam A. Nafiz ÖZCAN, ablam Burcu ÖZCAN ve abim Emin ÖZCAN olmak üzere sonsuz teşekkür ederim.

Hayatımda oldukça değerli yeri olan kardeşimden ayırt etmediğim Pınar Lütfiye ALKAN'a hiçbir zaman desteğini esirgemediği gibi bu süreçte de yanımda olduğu için çok teşekkür ederim.

Ayrıca tez kapsamında geleneksel Antakya evleri ile ilgili bilgi edinmemde ve kaynaklara ulaşmamda değerli katkılarını esirgemeyen saygıdeğer başta y. mimar Demiz EMİR, y. mimar Ceren EMİR, mimar Özlem DURMAZ, y. mimar Emir MANSURİ, y. mimar Derya CAMUZ, mimar İpek BÖLGEN ve mimar Müjde Nur RİFAİOĞLU' na; yazmış oldukları tezlerinde yer alan fotoğraflarda tezim kapsamında incelediğim geleneksel Antakya evlerinin varlığını tespit etmem doğrultusunda evlerle ilgili geçmiş yıllara ait bilgi edinebilmek adına kendilerine ulaştığım ve sevecen, yardımsever tavırlarıyla kaynaklarını benimle paylaşan, bununla birlikte tezime katkı sağlayacak başka kaynaklara erişmemi sağlayan başta saygıdeğer Doç. Dr. Şen YÜKSEL, y. mimar Mehmet ASARCIKLI ve y. mimar Ceyda MURSALOĞLU'na; incelediğim evlerde daha önce yaşam sürmüş ve/veya

günümüz kullanıcısı olan ve kendileriyle röportaj yapmamı, evlerde geçmiş yıllardaki yaşantıyla ilgili bilgi edinmemi olanaklı kılan başta sayın Hüda SAUD, Maria ALTUNEY, Yasemin MISTIKOĞLU, William CHILTON, Nizamettin ÖZBAKIŞ, Nidal ÖZDEMİR, Jozef NASEH, Emine PEHLİVAN, Gül TEKİÇ ve Serpil GÜVEN'e tezime olan katkıları için çok teşekkür ederim.

Buket ÖZCAN

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZ I
ABSTRACT II
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET III
TEŞEKKÜR VII
İÇİNDEKİLER IX
ÇİZELGELER DİZİNİ XIII
ŞEKİLLER DİZİNİ XV
SİMGELER VE KISALTMALAR XXVII
1. GİRİŞ 1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 7
3. MATERYAL VE METOD 13
3.1. Materyal 13
3.2. Metod 14
4. KİMLİK ve KİMLİK ÖGELERİ 19
4.1. Kimlik ve Kültür İlişkisi 21
4.2. Kimliği Biçimlendiren Unsurlar 26
4.2.1. Fiziki Çevre Özellikleri 27
4.2.1.1. Doğal Çevre Özellikleri 27
4.2.1.2. Yapılı Çevre Özellikleri 31
4.2.2. Beşerî Çevre Özellikleri 35
4.2.2.1. Sosyo-kültürel Özellikler 36
4.2.2.2. Sosyo-ekonomik Özellikler 39
4.3. Antakya Kenti Özelinde Kimlik Ögeleri 40
4.3.1.Fiziksel Çevre Özellikleri 69
4.3.1.1.Doğal Çevre Özellikleri 69
4.3.1.2. Yapılı Çevre Özellikleri 73
4.3.2. Beşeri Çevre Özellikleri 99

4.3.2.1. Sosyo-Kültürel Özellikler 99
4.3.2.2. Sosyo-Ekonomik Özellikler 102
5. GELENEKSEL ANTAKYA EVLERİNİN KİMLİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 105
5.1. Geleneksel Antakya Evlerinin Biçimlenişine Dair Genel Bilgiler 106
5.2. Geleneksel Antakya Evlerinin Kimlik Ögelerinin Analizi 111
5.2.1. Plan Özellikleri 111
5.2.1.1. Zemin Kat 112
5.2.1.2. Birinci Kat 195
5.2.2. Yapı Malzemesi ve Strüktürel Özellikleri 199
5.2.3. Cephe Düzeni ve Malzemeler 212
5.2.3.1. Sokak Cephesi 212
5.2.3.2. Avlu Cephesi 239
5.2.3.3. Çatı 258
5.2.4. Süslemeler ve İşçilikler 259
5.2.4.1. Taş İşçiliği 259
5.2.4.2. Ahşap İşçiliği 263
5.2.4.3. Demir İşçiliği 264
5.2.4.4. Yağlı boya İşçiliği (Nakışçılığı) 265
5.2.4.5. Vitray 266
6. SONUÇLAR 269
KAYNAKÇA 279
ÖZGEÇMİŞ 289
EKLER 291
EK-1: Antakya ve Geleneksel Antakya Evleri Özelinde Terminoloji 293
EK-2: Geleneksel Antakya Evleri Mimari Kimlik Ögelerinin Analiz Tablosu 296
EK-3: Tez Kapsamında Seçilen 50 Adet Evin Kimlik Ögelerinin Analizi 297
EK-4: Tez Kapsamında Seçilen 50 Adet ve 10 Adet Evin Kentsel Plandaki Yeri 298

EK-4-1: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 1 KODLU EV 299
EK-4-2: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 2 KODLU EV 300
EK-4-3: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 3 KODLU EV 301
EK-4-4: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 4 KODLU EV 302
EK-4-5: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 5 KODLU EV 303
EK-4-6: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 6 KODLU EV 304
EK-4-7: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 13 KODLU EV 305
EK-4-8: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 25 KODLU EV 306
EK-4-9: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 29 KODLU EV 307
EK-4-10: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 44 KODLU EV..... 308

ÇİZELGELER DİZİNİ **SAYFA**

Çizelge 5.1. Plan Tipolojileri 114
Çizelge 5.2. Geleneksel Antakya Evleri Örnek Plan Tipolojileri 115
Çizelge 5.3. Aralık Oluşumları ve Aralıkta Yer Alan Mimari Ögeler 121
Çizelge 5.4. Baş Oda ve Diğer Odaların Detay İşçiliğindeki Farklılıkları 148
Çizelge 5.5. Geleneksel Antakya Evlerinde Yer Alan Tavan Çeşitleri 155
Çizelge 5.6. Mabeyn Örneği-Farklı Açılardan Görünüşleri..... 173
Çizelge 5.7. Konsol Taşıyıcı Sistemleri-Payandalar..... 206
Çizelge 5.8. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Duvarında Kapı Yapım Sistemi Örnekleri..... 209
Çizelge 5.9. Geleneksel Antakya Evi Kapılarında Yer Alan Söve Örnekleri..... 218
Çizelge 5.10. Geleneksel Antakya Evleri Kapı Malzeme Niteliği..... 220
Çizelge 5.11. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı Örnekleri 221
Çizelge 5.12. Geleneksel Antakya Evleri Sokak Cephesinde Yer alan Pencerelerin Sınıflandırılması 228
Çizelge 5.13. Pencerelerde Ahşap Panjur Örnekleri..... 234
Çizelge 5.14. Pencerelerde Ahşap Kapak Örnekleri..... 235
Çizelge 5.15. Pencerelerde Demir Parmaklık/Kafes Örnekleri 235
Çizelge 5.16. Geleneksel Antakya Evlerinde Cumbaların/Çıkmaların Konumlanışı..... 238
Çizelge 5.17. Geleneksel Antakya Evlerinde Taş İşçiliğinde Kullanılan Motifler..... 261

ŞEKİLLER DİZİNİ **SAYFA**

Şekil 1.1. Çalışma Alanının Eski Kent Dokusundaki Yerini Gösteren Kentsel Plan 3
Şekil 3.1. Çalışma Alanında Tescilli ve Tescilsiz Geleneksel Antakya Evleri .. 15
Şekil 3.2. Tez Kapsamında İncelenen Geleneksel Antakya Evlerinin Çalışma Alanındaki Yeri 16
Şekil 3.3. Çalışmanın Metodu 17
Şekil 4.1. Kültürün Mimari Kimlik Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnekler..... 23
Şekil 4.2. Kültürün Beşerî Kimlik Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnekler 23
Şekil 4.3. Kimliği Oluşturan Unsurlar ve İlişki-Etkileşim Ağı 27
Şekil 4.4. Antalya (Türkiye) ve Brighton (İngiltere) Kıyı Kenti Örnekleri..... 28
Şekil 4.5. Peri Bacaları (Kapadokya) ve Pamukkale Travertenleri 28
Şekil 4.6. İstanbul Boğazı ve Boğaziçi Köprüsü 29
Şekil 4.7. Amik Gölü Kurutulmadan Öncesi ve Sonrası 30
Şekil 4.8. Ağaçların Korunamaması ile Değişen Kimlik Örnekleri 30
Şekil 4.9. Doğal Çevrenin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisi 32
Şekil 4.10. Farklı İklim Koşullarının Çatı Biçimlerine Etkisi 32
Şekil 4.11. İklimin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisi..... 33
Şekil 4.12. Hollanda da Doğal Çevre Özelliklerinin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnek 33
Şekil 4.13. Paris'te Beşerî Çevrenin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnek..... 34
Şekil 4.14. Yapılı Çevrenin Bir Temsil Ögesi Haline Gelmesi Gösteren Örnekler..... 35
Şekil 4.15. Gaziantep'te Sosyokültürel Farklılıklar Sonucu Şekillenen Mimari Kimlik Örnekleri 37
Şekil 4.16. Sosyo-kültürel Unsurların Kimlik Üzerindeki Etkisi 38
Şekil 4.17. Sosyo-ekonomik Yapının Kent Kimliğine Yansıması 40

Şekil 4.18. Antakya'da Seleukoslar Dönemindeki Hippodamus Tarzı Plan 43
Şekil 4.19. Antakya Tyche'si 44
Şekil 4.20. Darphane'de Basılan Paralar 44
Şekil 4.21. Otel Kazısı Esnasında Açığa Çıkarılan Kentsel Doku İzleri, ... 45
Şekil 4.22. 1932-1939 Yılı Kazı Sonuçları ve Yazılı Antik Kaynaklar Işığında Antiokheia'nın Kentsel Planı 46
Şekil 4.23. Antik Çağ'da Açılan Kolonadlı Caddeyi Gösteren Plan 47
Şekil 4.24. Roma İmparatorluğu Döneminde Kolonadlı Cadde ve Kent 47
Şekil 4.25. St.Pierre Kilisesi 48
Şekil 4.26. 1931 tarihli P. Jacquot'un Antik Çağ Antakya Kent Planında Yapıların Yerleşimi. 49
Şekil 4.27. Organik Plan Şeması 55
Şekil 4.28. Kentin Girift, Dar ve Çıkmaz Sokaklı Yapısı 55
Şekil 4.29. Orhanlı ve Meydan Mahallelerindeki Izgara Plan Şeması 56
Şekil 4.30. Eski Antakya Sokaklarında Su Kanalı Bulunan Taş Döşeli Kaldırımlar ve Kabaltı 56
Şekil 4.31. Antakya'da Günümüzde Uzun Çarşı Sokağı ve Kurtuluş Caddesi 56
Şekil 4.32. Geleneksel Ticaret Merkezi 58
Şekil 4.33. Osmanlı Döneminde Antakya Kent Planı ve Antik Kalıntılar 59
Şekil 4.34. Fransız Kadastral Paftası 61
Şekil 4.35. Günümüz Kurtuluş Caddesi, 2020 Cadde Planı 62
Şekil 4.36. Kolonadlı Caddenin Farklı Dönemlere Ait Kotunu Gösteren Kesiti 63
Şekil 4.37. Antakya Kent Kimliğini Oluşturan Özellikler 68
Şekil 4.38. Hatay Coğrafi Konum 69
Şekil 4.39. Hatay Fiziki Haritası 70
Şekil 4.40. 1900'lü Yıllarda Habib-i Neccar Dağı 70
Şekil 4.41. Amik Ovası-Asi Nehri İlişkisi 71
Şekil 4.42. Akarsular 71

Şekil 4.43. Asi Nehri ile Kent Parçaları İlişkisi 71
Şekil 4.44. Tarihi Katman ve Deprem Örneği 72
Şekil 4.45. Antakya'da Bulunan Dünyanın En Büyük Tek Parça Mozaiği 73
Şekil 4.46. Yapılı Çevre Unsurlarının Yapılı Çevre Oluşumunu Etkilemesi 74
Şekil 4.47. Eski Antakya bölgesinde yer alan Habib-i Neccar Camisi 75
Şekil 4.48. Yeni Antakya Bölgesinde Yer Alan Eski Meclis Binası ve Adalı Konağı 75
Şekil 4.49. Yıkılan Roma Taş Köprüsü 76
Şekil 4.50. Ata Köprüsü 77
Şekil 4.51. Eski Antakya-Yeni Antakya İlişkisi 77
Şekil 4.52. Meydan ve Orhanlı Mahalleleri 80
Şekil 4.53. Eski Antakya Bölgesinde Fonksiyon Dağılımı 81
Şekil 4.54. Kurtuluş Caddesi Üzerindeki Yapılar 82
Şekil 4.55. Geleneksel Antakya Sokakları 84
Şekil 4.56. Sokaklarda Yer Alan Çeşme Örnekleri 84
Şekil 4.57. Eski Antakya Sokakları Taş Döşemesinin Temsili Kesiti 85
Şekil 4.58 Günlü Sokak ve Çıkmazlarında Yapılan Çalışmalarda Doğal Taş Döşemelerin Açığa Çıkarılması 86
Şekil 4.59. Sokakların Betonla Kaplanmış Hali ve Özgün Taş Dokusuna Kavuşturulmuş Hali 86
Şekil 4.60. Günlü Sokak Merdivenlerin Beton Kaplanarak Ortadan Kaldırılmış Hali, Sokak Sağlıklaştırma Çalışmalarında Merdivenin Tespit Edilmesi, Merdivenin Eksik Parçalarının Tamamlanması ve Zarar Gören Kısımlarının Onarılması 87
Şekil 4.61. Su Basman Kotu Ortadan Kalkan Ev Örnekleri 88
Şekil 4.62. Geleneksel Antakya Evi Sokak Cephesindeki Pencerelerin ve Kapıların Form, Ebat, Konumları Ve Fonksiyonlarında Meydana Gelen Değişimler 89
Şekil 4.63. Pencere ve Kapı Niteliğinde Meydana Gelen Değişimler 90

Şekil 4.64. Cephelerde Zaman İçerisinde Meydana Gelen Değişimler 90
Şekil 4.65. Geleneksel Antakya Evinde Sokak Cephesindeki Taş Dokunun Sıva ile Kapatıldığı ve Sokak Sağlıklaştırma Çalışmalarında Taş Dokunun Açığa Çıkarıldığı Örnekler 91
Şekil 4.66. Sokak Cephelerinde Zaman İçerisinde Meydana Gelen Değişimler .. 92
Şekil 4.67. Sıva Yüzeyinde Taş Doku İzlenimi Verilmeye Çalışılan Örnekler 92
Şekil 4.68. Bilinçsiz İşlemler Sonucu Taş Dokudaki Özgün Formun Perdelendiği Örnekler 93
Şekil 4.69. Cephe Kimliğini Etkileyen Ek Unsurlar 93
Şekil 4.70. Kapatılan Çıkmaz Sokak Girişi 94
Şekil 4.71. Eski Antakya Sokakları Çıkmaz Sokak Dokusundan Bir Kesit 95
Şekil 4.72. Günlü Sokak ve Gazipaşa Caddesi'nde Yer Alan Çıkmaz Sokak Örnekleri 95
Şekil 4.73. Kamusal Çıkmaz Sokak (a), Yarı kamusal/Yarı Özel Çıkmaz Sokak (b), 4 ayrı özel çıkmaz sokağın oluşturduğu özel çıkmaz sokak (c-1), tek parselin tanımladığı özel çıkmaz sokak (c-2) 97
Şekil 4.74. Eski Antakya Sokaklarında Bulunan Kemer Örneği 98
Şekil 4.75. Eski Antakya Sokaklarında Üstünde Bulunan Yapının Yıkıldığı Tahmin Edilen ve Sadece Kemeri Kalan Kabaltı Örneği 98
Şekil 4.76. Eski Antakya Sokaklarında Kabaltı Örnekleri 98
Şekil 4.77. Aynı fotoğraf karesinde Kilise, Sinagog ve Cami 101
Şekil 5.1. Asi Nehri ve Habib-i Neccar Dağı Arasında Kalan Eski Antakya -1944 107
Şekil 5.2. Zemin Kat Sokak Cephesi Penceresiz Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri 108
Şekil 5.3. Pencereleri Göz Hizasının Üstünde Yer Alan Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri 108
Şekil 5.4. Cumbalı ve Üst Katı Pencereli Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri 109

Şekil 5.5. Sokak- Ev İlişkisi Oluşumlar 110
Şekil 5.6. Orta Avlulu ve İç Avlulu Yerleşim Planı Örneği 113
Şekil 5.7. İkincil ve Üçüncül Avluya Sahip Olan Geleneksel Antakya Evleri. 118
Şekil 5.8 İkincil Avluya Sahip Olan Geleneksel Antakya Ev Örneği 119
Şekil 5.9. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Örneği 124
Şekil 5.10. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Örneği 124
Şekil 5.11. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Döşemesinden Örnekler 126
Şekil 5.12 Avluda Halı-Kilim Deseni Verilen Döşeme Örneği 127
Şekil 5.13. Fehim Paşa Evi Avlusunda Yer Alan Mimari Ögelerin 1980'li Yıllarda Plandaki Yerleşimleri 128
Şekil 5.14. Parsel 466, Envanter No: 399 ve Abdul Keberiti'nin evi, Parsel 513, Envanter No: 60 Avlularında Yer Alan Mimari Ögelerin 1990'lı Yıllara Ait Plandaki Yerleşimleri 129
Şekil 5.15. 3.Mıntıka, Parsel 485, Envanter No: 403, Avlusunda Yer Alan Mimari Ögelerin 2015 Yılına Ait Plandaki Yerleşimleri 130
Şekil 5.16. 1980'li yıllarda 3.Mıntıka Parsel 619' da bulunan Geleneksel Antakya Evinde Seki Örneği. 131
Şekil 5.17. Geleneksel Antakya Evinde Taş Seki Örnekleri 132
Şekil 5.18. Seki Örneği 133
Şekil 5.19. Livan örneği 134
Şekil 5.20. Livan örneği 134
Şekil 5.21. Livan ve Livanın 1980'li Yıllarda Kullanım Şekli Örneği 135
Şekil 5.22. Livan ve Günümüzdeki Kullanımına Dair Bir Örnek 135
Şekil 5.23. Avluda Ağaçlar İçin Zeminde Bırakılan Alanlar 137
Şekil 5.24. Avlularda Bulunan Ağaçlar-Bitkiler, Duvar Kenarında Çiçeklikler 137
Şekil 5.25. Avluda Asma (Hayma) Örneği 138
Şekil 5.26. Soku Örnekleri 139
Şekil 5.27. Oyuk Şeklinde Soku 139
Şekil 5.28.Oyuk Şeklinde Depolama 139

Şekil 5.29. Kuyu Örnekleri 140
Şekil 5.30. Kuyu Görünüşleri 140
Şekil 5.31. Ahşap Ayaklı Çıkrık Örneği 141
Şekil 5.32. Bürke Örnekleri 142
Şekil 5.33. Bürke Örneği 142
Şekil 5.34. Geleneksel Antakya Evlerinde Bellaa Örnekleri 143
Şekil 5.35. Merdiven Altında Niş Örnekleri 144
Şekil 5.36. Geleneksel Antakya Evlerinde Hazin Örneği 145
Şekil 5.37. Livan Altında Bulunan Hazin Örneği 145
Şekil 5.38. Baş Oda Örneği Farklı Açılardan Görünüşler 147
Şekil 5.39. Baş Oda ile Diğer Oda Arasında Servis Amaçlı Yer Alan Döner Dolap Örneği 149
Şekil 5.40. Odalarda Kuş Takaları, Pencereler, Taka Arası, Ahşap Kapaklar, Kapı 150
Şekil 5.41. Oda Örneği 152
Şekil 5.42. Oda Örneği 150
Şekil 5.43. Oda Örneği 151
Şekil 5.44. Odalarda Döşeme Kaplaması Örnekleri 152
Şekil 5.45. Tavanların Biçimsel Olarak Farklılık Gösterse de Yapım Sistemi Olarak Aynı Olduğuna Dair Örnekler 154
Şekil 5.46. Geleneksel Antakya Evi Odalarında Mimari Öge Yerleşimi 157
Şekil 5.47. Geleneksel Antakya Evi Odalarında Mimari Öge Yerleşimi 158
Şekil 5.48. Geleneksel Antakya Evi Odalarında Mimari Öge Yerleşimi 159
Şekil 5.49. Atebe Örnekleri 160
Şekil 5.50. Müstakil Halde ve Bir Bütün Halde Olan Atebe Örnekleri 161
Şekil 5.51. Atebede Oturan İnsanlar 161
Şekil 5.52. Eşiklik Temsili Kesiti 162
Şekil 5.53. Taş Eşiklik Örnekleri 164
Şekil 5.54. Mermer Eşiklik Örnekleri 164

Şekil 5.55. Eşiklikte Gider Delikleri 165
Şekil 5.56. Dış Kapı Eşikliğinde Gider Delikleri 165
Şekil 5.57. Kitabiye Örnekleri 166
Şekil 5.58. Nişin Diğer Mimari Ögelerle İlişkisi, Duvar Dizilimi 167
Şekil 5.59. Geleneksel Antakya Evlerinde Niş Örnekleri 168
Şekil 5.60. Önü Perde ile Kapatılabilen Mahmel Örneği 169
Şekil 5.61. Mahmel Görünüşü 169
Şekil 5.62. Seki 169
Şekil 5.63. Dolap Görünüşleri 170
Şekil 5.64. Odalarda Dolap Yerleşimi Örneği Temsili Kesiti 171
Şekil 5.65. Dolabın Bitişik İki Oda Arasında Ayırıcı Öge Olarak Kullanımına Örnek 171
Şekil 5.66. Mabeyn Kapaklarının Kapalı ve Açık Halinin Görünüşleri 173
Şekil 5.67. Tek kanatlı Mabeyn Örneği 174
Şekil 5.68. Tek Kanatlı Mabeyn Kapağı ve Aksamları Örneği 174
Şekil 5.69. Üst Katta Korkulukla Çevrilmiş Mabeyn Örneği ve Üst Katta Kapak Yer Alan Mabeyn Örneği; Mabeyn Boşluğunda Zemin Kattan Üst Kata Bakış 175
Şekil 5.70. Üst Katta Kapak Bulunan Mabeyn Örneği 175
Şekil 5.71. Geleneksel Antakya Evlerinde Terek örneği 176
Şekil 5.72. Oda içerisindeki Diğer Mimari Donatıların Sahip Olduğu Süsleme Tekniği ve İşçiliğe Bağlı Olarak Kalemişi Süslemelerle Detaylandırılan Terek Örneği 177
Şekil 5.73. Geleneksel Antakya Evlerinde Terek'in Bir Sergileme Alanı Olarak İşlev Görmesi 177
Şekil 5.74. Kerevit Örnekleri 178
Şekil 5.75. Geleneksel Antakya Evinde Oda İçerisinde Kapı, Pencere, Kuş Takası İlişkisi ve Biçimsel Özellikleri 179

Şekil 5.76. Oda Kapısının Avludan ve Oda İçerisinden Görünüşleri ve Mimari Ögeleri 180
Şekil 5.77. Kuş Takalarının Oda Tarafındaki Duvar Yüzeyi ile İlişkisi 180
Şekil 5.78. Kuş Takası Oda Tarafı Örnek Detay 181
Şekil 5.79. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı-Pencere-Kuş Takası İlişkisi ... 182
Şekil 5.80. Taka Arası Görünüşleri 183
Şekil 5.81. Taka Arasında Yer Alan Denizlik Örnekleri 183
Şekil 5.82. Taka Arasında Tavan Kaplaması Örnekleri 184
Şekil 5.83. Ahşap Kapak Örnekleri 185
Şekil 5.84. Ahşap Kapakların Kapalı Halinin Oda İçerisindeki Görünüşü 185
Şekil 5.85. Taka Arası Örnek Plan-Kesit-Görünüşleri 186
Şekil 5.86. Kapak Kilit Bağlantı Örneği 186
Şekil 5.87. Islak & Servis Hacimlerin Yer Aldığı Kütlelerin Avludan Görünüşü 187
Şekil 5.88. Geleneksel Antakya Evlerinde Mutfak Kullanımına Dair 1998 Yılına Ait Bir Fotoğraf 187
Şekil 5.89. Mutfak Hacminin Farklı Açılardan Görünüşleri 187
Şekil 5.90. Mutfaklarda yer alan ocak, niş ve tezgah görünüşleri 188
Şekil 5.91. Geleneksel Antakya Evinde Yaşamış Olan Hüda Saud Tarafından Küllüğün Formu ve Kullanımını Anlatmak Amacıyla Yapılan Çizim 189
Şekil 5.92. Mabeyn Boşluğu Aracılığıyla Odalar Arası Yatay Sirkülasyon Hattını Gösteren Örnek ve Planı 190
Şekil 5.93. Düşey Sirkülasyon Şeması 191
Şekil 5.94. Avluda Bulunan Ankastre Taş Merdiven Örneği 192
Şekil 5.95. Taş Konsol Merdiven Temsili Kesiti 192
Şekil 5.96. Taş Merdiven Basamağı Yan Görünüş 192
Şekil 5.97. Taş Konsol Merdiven ve Demir Korkulukları Yan Görünüş 192

Şekil 5.98. Farklı Açılardan Tek Kollu Ankastre Taş Avlu Merdiveni Görünüşleri 193
Şekil 5.99. İki Kollu Ankastre Taş Merdivenin Farklı Açılardan Görünüşleri .. 193
Şekil 5.100. Mabeyn Merdiveni Farklı Açılardan Görünüşler 194
Şekil 5.101. Merdiven Odası Plan Yerleşimi Örneği-1 195
Şekil 5.102. Merdiven Odası Plan Yerleşimi Örneği-2 195
Şekil 5.103.Gezinti Mekânı Örneği 196
Şekil 5.104.Gezinti Mekânı Örneği 197
Şekil 5.105.Geleneksel Antakya Evlerinde Gezinti Mekânı 197
Şekil 5.106.Geleneksel Antakya Evlerinde Üst Katta Yer Alan Kapalı Mekânlar 198
Şekil 5.107.Gezinti Mekânı ile Üst Kat Odalar Arası İlişki Örneği 199
Şekil 5.108. Geleneksel Antakya Evlerinde Tek Katlı ve Yığma Taş Sistem ile Yapılmış Ev Örnekleri 201
Şekil 5.109. Geleneksel Antakya Evlerinde Yığma Taş Sistem İle Yapılmış İki Katlı Ev Örnekleri 202
Şekil 5.110. Yığma Sistem ile Ahşap Karkas Arası Dolgu Üzeri Bağdadi Çıta Kullanılan (Karma Sistem) Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri ve Konstrüksiyon Katmanlarının Temsili Şematik Görünüşü 203
Şekil 5.111. Yığma Taş Duvarda Ahşap Hatıl Örneği 204
Şekil 5.112. Geleneksel Antakya Evleri Yığma Taş Sisteminde Köşe Birleşimleri 204
Şekil 5.113. Tek katlı Geleneksel Antakya Evlerinde Duvar Yüzeyi Kesme Taş Kaplı Avlu Cephesi 205
Şekil 5.114. İki Katlı Geleneksel Antakya Evlerinde Duvar Yüzeyi Kesme Taş Kaplı Avlu Cephesi 205
Şekil 5.115. Üst Kat Bağdadi Duvarlar 205
Şekil 5.116. Avlu Cephesinde Taşıyıcı Konsol Örnekleri 205
Şekil 5.117. Pencere Açıklıkları Yapım Sistemi Örnekleri 208

Şekil 5.118. Pencere ve Kapı Açıklığı Yapım Sistemi, Taş Söve ve Ahşap Hatıl Oluşumları, Taş Duvarda Ahşap Hatıl Örnekleri 209
Şekil 5.119. Geleneksel Antakya Evlerinde Çatı Strüktür ve Katmanları 210
Şekil 5.120. Çatı Görünüşleri, Çatı Strüktür ve Malzemeleri 211
Şekil 5.121. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümü'nden 1900'lü yıllarda Geleneksel Antakya Evleri Sokak Cepheleri..... 213
Şekil 5.122. 1980'li yıllarda Kahraman Sokak ve Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesinde Yer Alan Geleneksel Antakya Evleri Sokak Cephesinden Örnekler 214
Şekil 5.123. 1980'li Yılların Sonuna Doğru Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri..... 214
Şekil 5.124. Geleneksel Antakya Evi Cephe Örneği 215
Şekil 5.125. Çarpma Sıva Örneği..... 215
Şekil 5.126. Geleneksel Antakya Evinde Kapının Cephe ile İlişkisi 217
Şekil 5.127. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı Halkası Örnekleri 224
Şekil 5.128. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı Şakşağı Örneği 224
Şekil 5.129. Geleneksel Antakya Evlerinde Geometrik Biçimli Kapı Şakşağı Örneği 225
Şekil 5.130. Aralık'ta Bulunan İç Kapı Örnekleri 226
Şekil 5.131. Geleneksel Antakya Evi Sokak Cephesinde Pencereler 227
Şekil 5.132. Sokak Cephesinde Dairesel Formda Açıklıklar-Pencereler..... 230
Şekil 5.133. Cephede Panjur Örnekleri..... 231
Şekil 5.134. Cephede Kapak Görünüşleri..... 232
Şekil 5.135. Ahşap Panjur, Demir Parmaklık, Pencere Sokak Cephesinden ve Oda İçerisinden Görünüşleri..... 232
Şekil 5.136. Ahşap Panjur ve Demir Parmaklık Örnekleri 233
Şekil 5.137 1900'lü Yıllara Ait Geleneksel Antakya Evinde Cumba Örneği,..... 236
Şekil 5.138. Açılı Forma Sahip Olan Cumba Örnekleri 239
Şekil 5.139. Avlu Cephesi Örneği 240

Şekil 5.140. Üst Katı Kesme Taş Kaplı Sahip Avlu Cephesi Örnekleri 240
Şekil 5.141. Zemin Kesme Taş Kaplama, Üst Kat Bağdadi Teknikle İnşa Edilen Ev Örnekleri 241
Şekil 5.142. 3.Mıntıka Parsel 619'da ve 4.Mıntıka Parsel 67'de Yer Alan Geleneksel Antakya Evlerinin Avlu Cephelerinin Mimari Öge Analizi 242
Şekil 5.143. 3.Mıntıka Parsel 119'da ve Parsel 466'da Yer Alan Geleneksel Antakya Evlerinin Avlu Cephelerinin Mimari Öge Analizi 243
Şekil 5.144. Oda Kapısı Örnekleri 244
Şekil 5.145. Avlu Cephesinde Pencere Örneği 245
Şekil 5.146. Geleneksel Antakya Evi Avlu Cephesinde Kapak Örnekleri 245
Şekil 5.147. Avlu Cephesinde Konsollar, Ahşap Dikmeler, Korkuluklar ve Kemerler 246
Şekil 5.148. Rozas Örnekleri ve Ebatları 247
Şekil 5.149. Rozas Ebatları Örnekleri 247
Şekil 5.150. Avlu Cephesinde Kuş Takası Örnekleri 249
Şekil 5.151. Üst Katta Kuş Takası Bulunan Geleneksel Antakya Evi Örneği 250
Şekil 5.152. Kuş Takası Örnekleri 250
Şekil 5.153. Rozaslı Kuş Takası Örnekleri 251
Şekil 5.154. Kuş Takası Cephe Elemanları ile Kot İlişkisi Kısmi Görünüş Örneği ve Detay Örnekleri 252
Şekil 5.155. Cephede Rozassız ve Rozaslı Fanus Takası Örnekleri 253
Şekil 5.156. Fanus Takası Üst Katta da Bulunan Örnekler 254
Şekil 5.157. Fanus Takası Örnekleri 255
Şekil 5.158. Fanus Takası Örnek Detay 256
Şekil 5.159. Geleneksel Antakya Evlerinde Sebil Takası Örneği 257
Şekil 5.160. Geleneksel Antakya Evlerinden Farklı Sebil Takası Örnekleri 257
Şekil 5.161.Geleneksel Antakya Evinde Çatı Örneği 259

Şekil 5.162. Oda Tefrişinde Kapı Kanadında, Dolaplarda, Mabeyn ve Mabeyn Merdiveninde Ahşap İşçiliği Örnekleri 263
Şekil 5.163. Merdivende Demir İşçiliği Örnekleri 264
Şekil 5.164. Kapı Üstü Boşlukta Yer Alan Demir Parmaklıklar ve Pencere Parmaklıkları 264
Şekil 5.165 Dolap Kapaklarında Nakışçılık Örnekleri 265
Şekil 5.166.Duvar Ahşap Kaplamalarında Nakışçılık Örnekleri 265
Şekil 5.167.Geleneksel Antakya Evlerinde Kullanılan Süslemeler 266
Şekil 5.168. Sokak Cephesinde Vitray Kullanımı ve Gömme Dolap Üstündeki Camda Vitray Kullanımı. 267
Şekil 5.169. Geleneksel Antakya Evlerinde Üst Kat Pencere Camında Vitray Kullanımı 267

SİMGELER VE KISALTMALAR

ANMOGEP : Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi
ºC : Santigrad
bkz. : Bakınız
cm : Santimetre
HBB : Hatay Büyükşehir Belediyesi
KUDEB : Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
km : Kilometre
mm : Milimetre
PVC : Polivinil Klorür
Y. Mimar : Yüksek Mimar

1. GİRİŞ

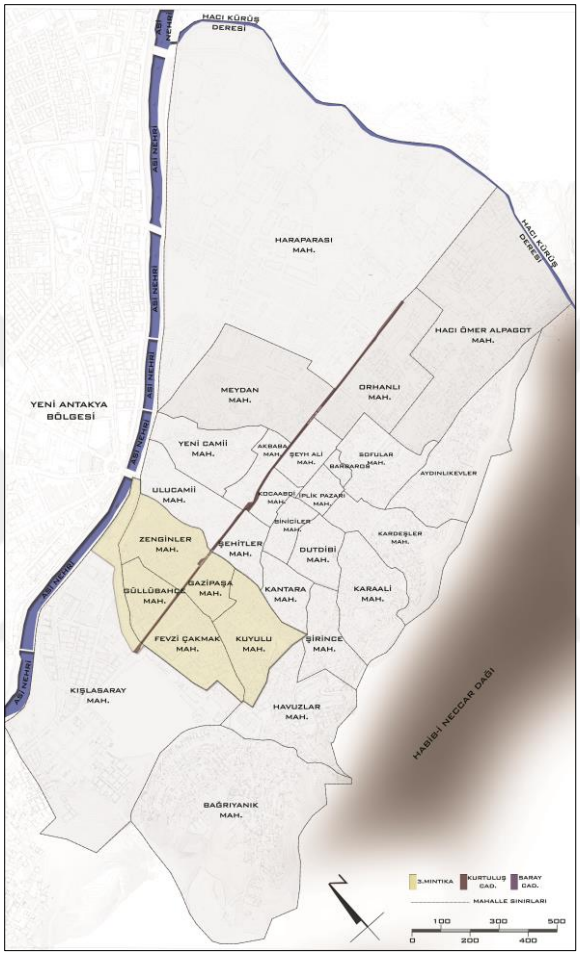
Antakya, çağlar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, geçirdiği tarihsel süreçler ve bulunduğu coğrafi konumun da etkisiyle farklı etnik kökene sahip insanları barındırarak farklı dil, din, ırk, yaşam tarzı, yaşam algısı ve kültürlerin bir bileşkesi olarak tarih boyunca oldukça değer ve önem görmüş bir kenttir. Köklü ve zengin tarihi geçmişi bulunan kent sahip olduğu kültürlerin senteziyle geçirdiği her dönemin izlerini barındıran ve kentliye aktaran çok kültürlü ve çok kimlikli bir yapıdadır. Tarihi ve beşerî çevre özelliklerinin yanı sıra fiziki çevre özellikleri açısından da oldukça kıymetli ve diğer kentlerden ayrışan bir yapısı olan kentin sahip olduğu bu eşsiz özellikler, içerisinde barındırdığı her ögede farklı da olsa bir şekilde kendini göstermiş gerek yapılı çevre gerekse beşerî çevre özelliklerini doğrudan ve/veya dolaylı olarak ama mutlaka etkilemiş, şekillendirmiştir; kendisi de bunlardan beslenmiştir. Bu noktada geleneksel Antakya evleri kentin sahip olduğu tüm bu değerlerin ve kentin en önemli bileşenlerinden biri, kimlik ögesi olarak kendini göstermektedir.

Geleneksel Antakya evleri, fiziki ve beşerî çevre özelliklerini gözeterek bunların bir bileşkesi olarak açığa çıkan ve bu özellikleri etkileyen, kent kimliğinden beslenen ve kent kimliğini besleyen, karakteristik özelliklere sahip kimlik ögeleri barındırmaktadır. Bu yönüyle geleneksel Antakya evleri çevresinden ve diğer geleneksel evlerden ayrışarak korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken önemli ve değerli bir unsurdur. Günümüzde geleneksel Antakya evleri dönüştürülerek yeniden işlevlendirilmekte ve/veya ev olarak özgün işlevini devam ettirmektedir. Ancak her iki durumda da kimlik ögelerinin korunması ve sürdürülebilir kılınması konusu önem teşkil etmektedir. Bu noktada geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin tespiti, kimlik ögelerini biçimlendiren etmenlerin neler olduğu ve kimlik ögelerinin Antakya evi üzerindeki belirleyici rolünün ortaya konulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın ana amacı geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin tespit, analiz ve değerlendirmesini yaparak günümüz koşullarında ve/veya zaman içerisinde evlerde meydana gelebilecek değişimlerin, dönüşümlerin ve bunun neticesinde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek aşınmaların, değişikliklerin ve kimlik ögelerinin hem fiziki hem de anlamsal boyutta yok olmasının önüne geçerek hem ev hem de kent açışından kimliğin bütünlüğünün ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Bu amaç üzerine temellenen çalışmada geleneksel Antakya evlerinin araştırılmasına, incelenmesine yönelik kullanılan materyaller arasında bazı noktalarda açığa çıkan farklılıklar ve/veya belirsizlikler kimlik ögelerinin fiziki ve anlamsal niteliğinin doğru tespit edilmesi ve gelecek kuşaklara doğru aktarılması noktasında soru işaretlerinin giderilmesini gerekli kılmış; bu bağlamda çalışmaya yön vermiştir.

Çalışmada kullanılan materyaller literatür bilgilerinin yanı sıra evlerin yerinde tespit ve incelemelerini de içermektedir. Bu noktada çalışma alanı olarak geleneksel Antakya evlerinin gerek yeniden işlevlendirilen gerekse özgün işlevini devam ettiren örneklerinin bir arada bulunması ve karşılaştırmalar yoluyla tespit yapılmasına olanak tanıması nedeniyle Hatay ili Antakya ilçesinde yer alan 3.Mıntıka bölgesi belirlenmiştir. Asi Nehri ile sınırlanan 3.Mıntıkada kent için gerek tarihi süreçte gerekse günümüzde önem teşkil eden Kurtuluş Caddesi ile Saray Caddesi ve bu caddeleri birbirine bağlamasıyla oldukça önemli bir konumda olan Gazipaşa Caddesi gibi özellikli caddeler yer almaktadır. Kentsel +3. Dereceden Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan 3.Mıntıka bölgesinde Zenginler Mahallesi, Güllübahçe Mahallesi, Gazipaşa Mahallesi, Kuyulu Mahallesi, Fevzi Çakmak Mahallesi olmak üzere toplam beş mahalle bulunmaktadır (Şekil 1.1). Bu mahalleler için her ne kadar içerisinde barındırdığı toplulukların sayısal çoğunluğu göz önünde bulundurularak Müslüman mahallesi ve Gayri-müslim mahallesi gibi tanımlamalar yapılsa da kentin sahip olduğu kimliğin bir göstergesi niteliğinde her mahallede farklı dini inanışlara sahip olan insanların hoşgörü içinde yaşadığına ve farklı kültürlerin harmanlandığına dair izleri görmek mümkündür. Bu bölge bu yönüyle ve aynı zamanda kentin tarih boyunca sahip olduğu köklü ve harmanlanmış kültürün

yapılı çevredeki karşılığını yansıtan bir bölge olması nedeniyle de önemli ve değerlidir.

Şekil 1.1. Çalışma Alanının Eski Kent Dokusundaki Yerini Gösteren Kentsel Plan (yazar, 2019)

Çalışmanın odağında geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin analizi yer almaktadır. Bu analizlerin yapılabilmesi için öncelikle kimlik kavramının tartışılmasının ardından kimliğin bütüncül bir karakterinin olduğu, parçaların bütünü biçimlendirdiği gibi bütünün de parçayı biçimlendirdiği görüşünden hareketle Antakya kentinin kimlik özelliklerinin geleneksel evin kimlik ögelerine yansıyışıyla

oluştuğu düşünülen geleneksel Antakya evinin kimlik karakteri tespit edilmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda tez; kimlik ve kimlik ögelerinin kavramsal boyutunun incelendiği bölüm ve geleneksel Antakya evlerinin teorik bilgiler ve çalışma alanında yapılan tespitlerle kimlik özelliklerinin değerlendirildiği bölüm olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

"Kimlik ve kimlik ögeleri" olarak adlandırılan ilk bölümde kimlik, kültür, kimlik-kültür ilişkisi, kimliği biçimlendiren unsurlar literatürden elde edilen teorik bilgiler kapsamında irdelenmiştir. Sonrasında bu ögeler Antakya kenti özelinde irdelenmeye çalışılmış, bu bağlamda kentin köklü tarihi geçmişi, fiziki ve beşerî çevre özellikleri çalışma konusunu destekleyecek şekilde verilmeye çalışılmıştır.

"Geleneksel Antakya evlerinin kimlik özelliklerinin değerlendirilmesi" olarak adlandırılan bölüm ise kendi içerisinde alt başlıklar oluşturularak yapılandırılmıştır. Buna göre öncelikle geleneksel Antakya evlerinin biçimlenişine dair bilgileri içeren bölümde evlerin kent ve özellikle sokaklarla olan ilişkisine değinilmiştir. Bu tartışmaların ardından geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin analizi gerek literatür gerekse çalışma alanında seçilen 50 adet geleneksel ev ile ilgili yapılan yerinde tespitler doğrultusunda ele alınmış, plan özellikleri, yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri, cephe düzeni ve malzemeler, süslemeler ve işçilik bakımından örnekler üzerinden tespitler ve değerlendirilmeler yapılarak sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma alanında seçilen 50 adet evin 45 tanesi 3.mntıkada; 5 tanesi ise 3.mıntıkanın sınırında yer alan Ulucami ve Şehitler Mahallerindedir. Evlerin mahalle ve cadde/sokaklara göre dağılımı:

- 3.Mıntıka Zenginler Mahallesinde 8 tanesi Kahraman Sokak, 11 tanesi Gazipaşa Caddesi, 2 tanesi Günlü Sokak, 5 tanesi Kutlu Sokak, 4 tanesi Kastal Sokak, 2 tanesi Kabaltı Sokak, 3 tanesi Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesinde olmak üzere toplam 35 adet; Güllübahçe Mahallesinde 2

tanesi Çiçek Sokak, 1 tanesi Döner Sokakta olmak üzere toplam 3 adet; Gazipaşa Mahallesinde 1 tanesi Peçenek Sokak, 4 tanesi Ülkü Sokak, 1 tanesi Kurtuluş Caddesinde olmak üzere toplam 6 adet; Kuyulu Mahallesinde 1 tane Özdemir Sokakta olmak üzere toplam 1 adettir.

- Ulucami Mahallesinde 1 tane Bedesten Sokak, 3 tanesi Bekir Sıtkı Kunt Caddesinde olmak üzere toplam 4 adet; Şehitler Mahallesinde 1 adettir.

Elde edilen veriler ışığında incelenen 50 adet geleneksel ev içerisinden evlerin sahip olabileceği farklı geleneksel ev özelliklerini ve kimlik ögelerini temsil ettiği düşünülen 10 adet ev belirlenerek özgün hallerine yönelik tespitlerin yapıldığı paftalar hazırlanarak çalışmanın ekler bölümünde bu verilere yer verilmiştir. Böylece geleneksel Antakya evlerinin özgün kimlik özellikleri ve ögelerinin sürdürülebilir kılınması hedeflenmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Tezin bu bölümünde tez kapsamında incelenen, çalışmamıza yön veren ve katkı sağlayan kaynaklar ele alınacaktır. Çalışmanın konusunu geleneksel Antakya evlerinin kimlik özelliklerinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda incelenen çalışmalar kimlik, kimlik ögeleri, kültür ve Antakya kenti ile geleneksel Antakya evleri hakkında bilgi, belge ve veri elde etmek üzere yayınlanmış bilimsel kitaplar, makaleler ve tezlerdir. Yararlanılan kaynaklar bu bölümde öncelikle kimlik ve kültür kapsamında sonrasında Antakya ve geleneksel Antakya evleri kapsamında sırasıyla kitap, makale ve tez olarak kendi içerisinde de kronolojik sıra ile aktarılacaktır.

Kevin Lynch, 1960 yılında yayımlanan "Kent İmgesi" adlı kitabında çevre ve kent imgesine değinerek bu kavramların bileşenlerini tanımlamaktadır. Bu kapsamda kimlik ve kimlik ögelerini de konu eden kitapta tüm bu ögeler Boston, New Jersey ve Los Angeles kentleri üzerinden örneklendirilmiştir.

Amos Rapoport tarafından yazılan, 2004 yılında Türkçesi yayımlanan "Kültür, Mimarlık, Tasarım" adlı kitapta "kültür" kavramı çevre-davranış ilişkisi ve hem fiziki hem de beşerî çevre ile etkileşimi kapsamında ele alınmakta; çeşitli örnekler üzerinden bu kavramları değerlendirmekte ve analizini yapmaktadır.

Sonay Çevik tarafından 1991 yılında yazılan "Mekân-Kimlik Kimliklendirme: Trabzon Sokakları Örneği" adlı doktora tezinde kimlik ve kimliklendirme kavramlarının teorik açıklamalarına yer verilmiş; daha sonrasında bu kavramlar Trabzon kenti kapsamında ele alınmıştır.

Emine Saka, 1996 yılında yazmış olduğu "Akçaabat Geleneksel Konutları Örneğinde Yöresel Kimlik Arayışı" adlı yüksek lisans tezinde kültür ve kimlik kapsamında kuramsal yaklaşımlara yer vermiş, kimlik, yerel kimlik ve kimliklendirme kavramlarını teorik olarak açıklamış; daha sonrasında Akçaabat geleneksel konutları kapsamında kimlik ve kimlik ögeleri tespiti yoluna gitmiştir. Tezin kimlik ve yöresel kimlik kavramlarını geleneksel konut üzerinde yorumlayış

ve konutta kimlik tespitinin ele alınış biçimi geleneksel konutların kimliğinin incelenmesi açısından yol gösterici niteliktedir.

A. Faik Türkmen, 1937 yılında yayımlanan "Mufassal Hatay" adlı kitabında fiziki ve beşerî çevre unsurlarıyla ilgili geniş kapsamlı bilgi verdiği Hatay'ı, ilçeler bazında da ele almıştır. Bu kapsamda Antakya ile ilgili gerek doğal gerek yapılı gerek sosyo-kültürel gerekse sosyo-ekonomik açıdan bilgiler verilmiştir. Yapılı çevre unsurları olarak çeşitli hamamlar, ticaret merkezleri, hanlar vb. hakkında bilgi vermesinin yanı sıra geleneksel Antakya sokak dokusu ve evleri ile ilgili mimari ögelere de değinilmiştir.

Ataman Demir, 1996 yılında yayımlanan "Çağlar İçinde Antakya" adlı kitabında Antakya'nın köklü ve zengin tarihi dönemlerini ele almış, seyahatnamelere yer vererek kentin geçmişiyle ilgili farklı dönemlerde ve farklı insanlar tarafından tasvirini gözler önüne sermiş böylece karşılaştırmalı bir şekilde kentin ve geleneksel evlerin farklı dönemleri ile ilgili çıkarım yapılmasına olanak tanımıştır. Geleneksel Antakya sokakları ve sokak-ev ilişkisiyle ilgili genel bilgi edinebileceğimiz kitapta ayrıca geleneksel Antakya evleriyle ilgili geniş ve detaylı bilgi edinerek evlerin kimlik ögeleriyle ilgili tespitler, çıkarımlar yapabileceğimiz ve günümüzdeki hallerini kimliğin sürdürülebilirliği kapsamında geriye dönük olarak kıyaslama yaparak inceleyebileceğimiz 19 adet geleneksel Antakya evine de yer verilmiştir.

M. Mehtap Tekin, 2011 yılında kaleme aldığı "Tarihi Antakya Evlerinde Taş ve Ahşap Süslemeleri" adlı kitabında Antakya'nın tarihi ve doğal çevre unsurları hakkında bilgi verdikten sonra geleneksel Osmanlı- Türk evini genel olarak ele almıştır. Daha sonrasında geleneksel Antakya evlerinin fiziki ve beşerî çevre unsurları kapsamında değerlendirmesini geleneksel Türk evi ile benzer ve ayrışan yönlerine de yer vererek yapmıştır. Akabinde süsleme ögeleri açısından değerlendirilmesini uygun gördüğü 15 adet geleneksel Antakya evini evlerle ilgili genel bilgi ve tanımlarına da yer vererek süslemeler ve işçilik kapsamında detaylandırmıştır.

Hatay Kültür Envanteri Antakya ve İlçeler olmak üzere iki ayrı ciltten oluşmaktadır. 2014 yılında yayımlanan envanterin 1.cildi sadece Antakya ve yakın çevresi ile ilgili bilgiler içermektedir. Bu kapsamda Antakya'nın sahip olduğu doğal çevre unsurları, yapılı çevre unsurları, tarihi ve beşerî çevre unsurları ele alınmıştır. Yapılı çevre unsurları olarak arkeolojik sit alanları, anıt ve meydanlar, hanlar, hamamlar, sabunhaneler, çeşmeler, dini yapılar (camiler, mescidler, havralar, kiliseler), şehitlik, türbeler, dükkân-ticaret-resmi yapılar, tescillenmiş geleneksel Antakya evleri (çoğu envanter numaralarına göre sıralanmış halde), tarihi açıdan önem arz eden dönem yapıları detaylandırılmıştır. 2.cildinde ise Hatay'ın ilçeleri ve bu ilçelerin sahip olduğu fiziki ve beşerî çevre unsurları genel olarak ele alınmıştır.

Eylem Beyazıt, 2019 yılında yayımlanan "Hatay Kent Kimliği" adlı kitabında kent kimliğinin değişim ve dönüşümünü Türkiye ve Hatay özelinde ele almıştır. Bu kapsamda ilk olarak kimlik, kent kimliği, kent ve kültür kavramlarını genel olarak ele almış; konu ile ilgili teorik bilgi ve yaklaşım modellerine yer vermiştir. Daha sonrasında bu kavramları Türkiye kapsamında incelemiş; ardından Hatay kent kimlik ögelerine değinmiştir. Bu kapsamda Hatay'ı tarih, fiziki çevre unsurları ve beşerî çevre unsurları olarak detaylandırmıştır.

Tahir Özcan ve Ekrem Saygılı tarafından 2021 yılında ele alınan "Yok Olan Kültürel Mirasımız: Geleneksel Antakya Kapı, Halka ve Tokmakları" adlı kitapta geleneksel Antakya evinde yer alan özgün kimlik ögeleri olarak nitelendirebileceğimiz ve kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel kapı tipleri ve kapılarda bulunan kapı kolları, halka ve tokmaklar gibi donatılara yer verilmiştir. Bu kapsamda kapıların ve donatıların biçimsel ve anlamsal özelliklerine yer verilerek kültürdeki ve evlerin kimlik oluşumundaki öneminden bahsedilmiştir.

Yaşar Çelebi, 1982 yılında "Türk Etnografya dergisi" nde yayımlanan "Bir Grup Eski Antakya Evi" adlı çalışmasında Antakya'nın tarihçesine, kentin genel durumuna kısaca değinmiş akabinde kentin cadde ve sokaklarını, cami, mescid, han, kervansaray, hamam, çarşı-dükkân gibi yapılı çevre unsurlarını ele almıştır. Daha sonrasında geleneksel Antakya evleri hakkında genel bilgi vermiş; evleri tipik avlulu

evleri temsil edebilecek düzeyde olarak tespit ettiği Fehim Paşa Evi, Balcızade Evi ve Ziver Paşa Evi üzerinden değerlendirmiştir.

Gonca Büyükmıhçı 2001 yılında "Arkitekt" adlı dergide yayımlanan tezinde, geleneksel Antakya evlerinin plan oluşumları, cephe düzeni ve yapım sistemlerini ele almıştır. Bu kapsamda evlerin kimliğini oluşturan planda, cephede ve yapım sisteminde yer alan mimari ögelere de değinilmiştir.

Mert Nezih Rifaioğlu, 2015 yılında "Mimarlık" adlı dergide yer verilen "Antakya Tarihi Kent Dokusu Çıkmaz Sokaklarının Mekânsal-Kültürel Değerleri ve Koruma Sorunsalı" adlı çalışmasında kentin sahip olduğu ve kente kimlik kazandıran çıkmaz sokaklı yapısına değinmekte; çıkmaz sokakların tarihi kent dokusu içerisinde hem fiziki hem kültürel anlamda değerler taşıdığını vurgular nitelikte tanımlamalara yer vermektedir.

Mehmet Soysal, Kubulay Çağatay ve H.İsmail Kesik tarafından 2016 yılında ele alınan "Geleneksel Antakya Konutlarında Ahşap Kullanımı" adlı çalışmada, geleneksel Antakya evinde ahşabın kullanıldığı her mimari öge hem tekil olarak hem de plan, cephe boyutunda ve odada donatıların düzenlenmesi kapsamında ahşap donatıların birbirleriyle olan ilişkisine, kurgusuna yer verilerek detaylandırılmaya çalışılmıştır. Özellikle pencere, kapı, dolap, duvar ahşap kaplamaları konusunda ebat bilgisi de dâhil olmak üzere birçok detaya yer verilmiştir.

F. Mine Temiz tarafından 2002 yılında ele alınan "XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya'nın Kentsel Mekân Oluşumunda Meydana Gelen Değişimler ve Kurtuluş Caddesi" adlı doktora tezinde, öncelikle kentin tarihçesi Osmanlı dönemine kadar genel hatlarıyla ele alınmış; Osmanlı döneminde ise fiziki ve beşerî çevre unsurlarıyla detaylı olarak anlatılmıştır. Geleneksel Antakya evlerinin genel özelliklerine de değinilen tezde daha sonrasında Kurtuluş Caddesi ve geleneksel Antakya evlerinden farklı üslupta inşa edilen Kurtuluş Caddesi evleri detaylandırılarak geleneksel Antakya evleri ile farklı ve benzer yönleri açığa çıkarılarak Kurtuluş Caddesi özelinde evlerin kimlik ögelerinin tespitleri yapılmıştır.

Şen Attaroğlu tarafından 1984 yılında yazılan "Antakya'da Yaşam ve Mimarlık" adlı yüksek lisans tezinde, Antakya hakkında fiziki ve beşeri çevre unsurlarını kapsayacak nitelikte bilgiler verildikten sonra kentin "eski kent" ve "yeni kent" olarak adlandırılan farklı yerleşim bölgelerindeki konutların özellikleri belirli örnekler üzerinden irdelendikten sonra yeni bölgede yer alan yeni konut tipleri ve eski kent dokusunda yer alan geleneksel ev tipleri üzerinden karşılaştırmalı analizler yaparak ideal bir ev örneği geliştirmeye çalışılmış ve bu kapsamda bir öneri getirilmiştir.

Mehmet Asarcıklı tarafından 1989 yılında yazılan "Antakya Kent Formunu Oluşturan Ögelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinde Antakya'nın tarihi, eski kent dokusunu ve kimliğini oluşturan doğal, yapılı, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevre unsurları ve geleneksel Antakya evleri hakkında bilgi verilmektedir.

Literatür araştırması sonucunda Antakya kenti ve geleneksel Antakya evlerinin çok sayıda tez ve makale çalışmasında araştırma konusu edildiği ancak kitap olarak çok kısıtlı sayıda kaynağın bulunduğu tespit edilmiştir. Yazılan tez ve makalelerin neredeyse tamamı kısıtlı sayıdaki kitaplara dayandırılmış; dolayısıyla konu hep aynı veya benzer çerçeveden ele alınmıştır. Bu noktada çalışmanın amacı geleneksel Antakya evleri özelinde kimlik ögelerinin analizinin yapılması ve bu ögelerin oluşumunu etkileyen faktörler bağlamında genel kabullerin dışında farklı bir bakış açısı getirerek eleştirel bir boyut kazandırmak ve tartışmaya açık hale getirmektir.

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Materyal

Çalışmanın materyalini:

i. Kimlik, kimlik ögeleri, kültür, Antakya kenti ve kent kimliği, geleneksel Antakya evleri ve mimari kimliği hakkında bilgi edinmeyi sağlayacak kitaplar, dergiler, makaleler, doktora ve yüksek lisans tezlerinden elde edilen bilgiler,

ii. Geleneksel Antakya evlerinin Osmanlı dönemine ait görsel ve dokümanlarının yanında günümüze dek Antakya'nın, 2018-2021 yılları arasında belirli aralıklarla yazar tarafından da çekilen, farklı dönemlere ait fotoğrafları,

iii. Antakya sokak cepheleri kapsamında yapılan incelemeler doğrultusunda çizilen eskizler ve ölçümler,

iv. Geçmiş yıllarda geleneksel Antakya evlerinde yaşam sürdürmüş olan kullanıcılar, ev sahipleri, günümüz kullanıcıları, muhtar, yerel halk ve geleneksel Antakya evlerinin restorasyonu ile ilgili çalışmalar yapan mimarlarla yapılan özellikle kimlik bileşenlerinin anlaşılmasına katkı sağlayan bireysel görüşmeler,

v. Kent ölçeğinde kimlik ögelerinin tespiti, niteliği ve sürdürülebilirliğine ışık tutan Fransız kadastral paftaları ve Hatay KUDEB'ten alınan kentsel vaziyet planları ve koruma amaçlı imar planı,

vi. Restorasyonu yapılan ve/veya yapılmakta olan 45 adet geleneksel Antakya evinin teknik çizim ve detaylarını içeren paftaları, rölöve-restitüsyon-restorasyon raporları, evlerin rölövesinin alındığı döneme ait görselleri,

vii. 2014 yılında yayımlanan Hatay Kültür Envanterinde yer alan 334 adet tescilli geleneksel Antakya evine ait tescil fişleri oluşturmaktadır.

3.2. Metod

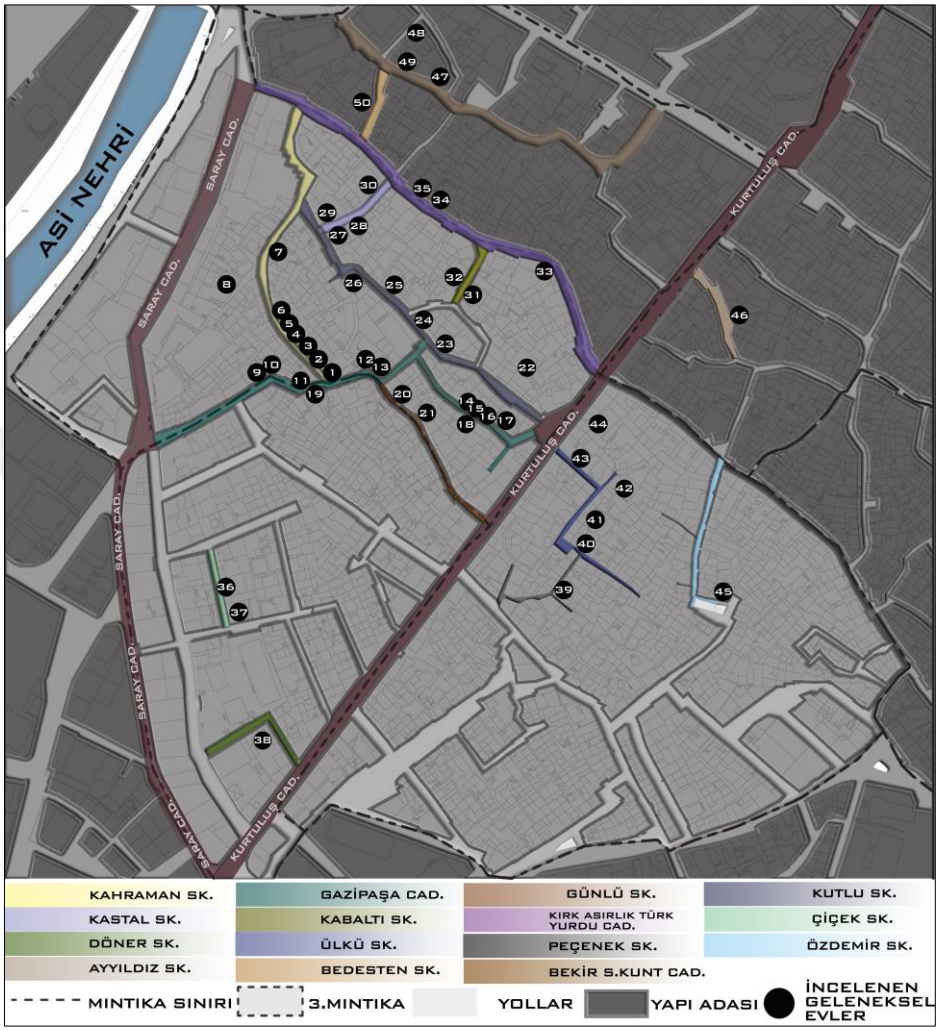
Çalışmada öncelikle kimlik, kimlik ögeleri, kültür ve kültür-kimlik ilişkisi hakkında geniş bir literatür taraması yapılmış; buradan elde edilen bilgiler çerçevesinde geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin tespiti ve değerlendirilmesi aşamasında nelerin dikkate alınması ve nasıl yorumlanması gerektiği ile ilgili yol gösterici bir şablon oluşturulmuştur. Böylece Antakya kenti ve geleneksel Antakya evleri kapsamında yapılan araştırma ve incelemelerin sistematik bir hal alması sağlanmıştır. Daha sonrasında araştırma sahasının sınırlarının belirlenmesi amacıyla Hatay KUDEB ve Antakya KUDEB'ten kentin koruma amaçlı imar planı ve fiziki-beşerî çevre unsurlarıyla ilgili bilgiler alınmıştır. Buradan elde edilen veriler ışığında çalışma alanı olarak 3.Mıntıka bölgesi belirlenmiştir.

Seçilen alanda geleneksel evler tespit edilerek, yerinde incelemeler ve tespitler yapılmıştır. Eş zamanlı olarak Antakya ve geleneksel Antakya evleri ile ilgili daha önce yapılan literatür çalışmalarında, Hatay kültür envanterindeki tescil fişlerinde yer alan evler, evlerde yaşam sürmüş eski kullanıcılarına ulaşılabilen evler ve geleneksel Antakya evleriyle ilgili çalışmalar yapan mimarların bilgilerini göndermiş olduğu evler de incelenmiş; aralarından 3.Mıntıkada yer alan ve buna ek olarak bu bölge ile sınır teşkil etmesi kaydıyla çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen özellikli evler çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Ayrıca evlerin belirlenmesinde dikkat edilen bir diğer husus aynı sokak üzerinde bulunan evlere de yer verilerek bu evlerin bir grup oluşturması; diğer sokaklarda bulunan evlerle kentsel açıdan sokak kapsamında da kıyaslanması ve böylece hem gruplar kendi içerisinde hem de birbirleriyle kıyaslanarak kimlik ögelerinin tespitinde kimliği oluşturan ve/veya etkileyen özelliklerin ve sonuçlarının bütüncül olarak ele alınmasıdır. Buna ek benzer amaçla çalışma alanında tescilli, tescile önerilen ve geleneksel ev niteliği sergileyen tescilsiz evler HBB KUDEB' ten alınan koruma amaçlı imar planı ve kültür envanterinden elde edilen veriler ışığında belirlenmiştir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Çalışma Alanında Tescilli ve Tescilsiz Geleneksel Antakya Evleri (yazar, 2019)

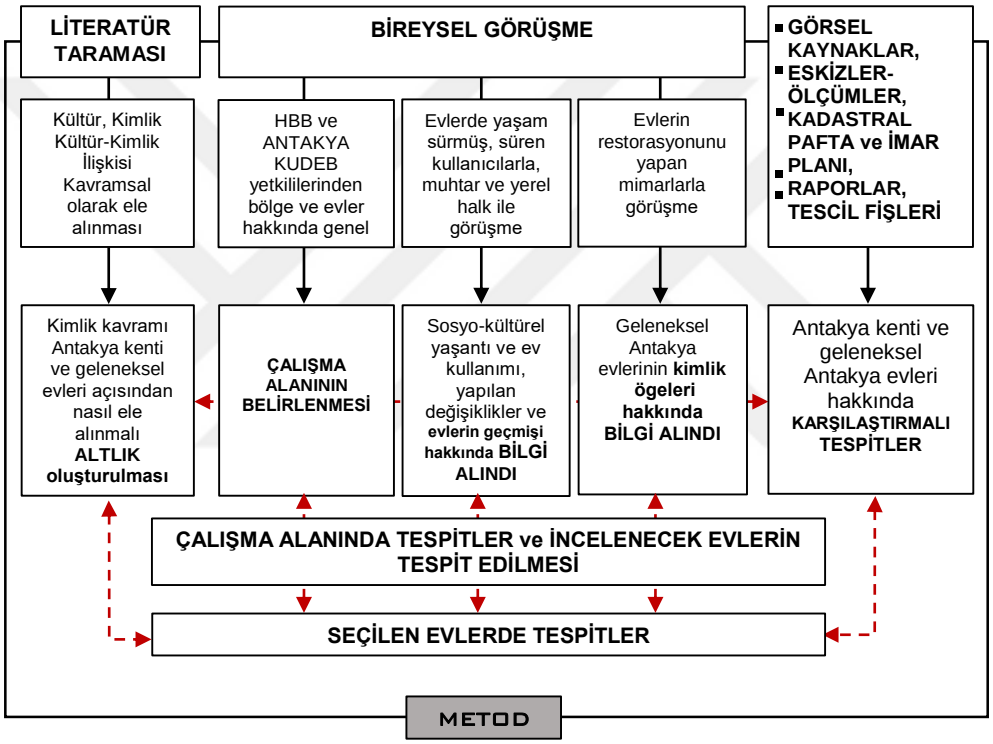
Bütün bu unsurlar göz önünde bulundurularak 50 adet geleneksel Antakya evi yerinde incelenmiştir. Çalışma kapsamında araştırılan ve incelenen geleneksel Antakya evlerinin çalışma alanındaki yerlerinin gösterilebilmesi amacıyla vaziyet planı üzerinde işaretlemelerin yapıldığı bir pafta hazırlanmıştır (Şekil 3.2). Bu paftada cadde ve sokaklara renk kodları ile tanımlamalar yapılmış; evler de numaralandırılmıştır. Bu noktada evlerin pafta üzerinde takibinin kolaylaştırılması açısından evlerin numaraları bulundukları sokak üzerinde ardışık düzende olacak şekilde kurgulanmıştır.

Şekil 3.2. Tez Kapsamında İncelenen Geleneksel Antakya Evlerinin Çalışma Alanındaki Yeri (yazar, 2019)

Tüm bu veriler ışığında belirlenen evlerin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi yapılmış, bunun sonucunda evlerin yerindeki incelemelerde tespit edilen ancak literatürde değinilmemiş özelliklerinin ve/veya muğlak kalan kimlik ögelerinin varlığı saptanmış, neler olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle 50 adet ev içerisinden 10 adet ev özgün hallerine yönelik olarak detaylandırılarak pafta haline getirilmiştir. Bu kapsamda bu bilgilerin literatürde yer alması; böylece konuya

eleştirel bir boyut kazandırılarak tartışmaya açılması, daha sonra bu konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara alternatif araştırma konusu sağlanarak evlerin kimlik ögelerinin doğru ve eksiksiz bir şekilde gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması, yeniden işlevlendirilecek olan evlerde kimlik ögelerinin doğru yaklaşımlarla ele alınması ve bunun neticesinde özelliklerini kaybetmesinin ve/veya yok olmasının önüne geçilerek sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

Şekil 3.3. Çalışmanın Metodu (yazar, 2019)

4. KİMLİK ve KİMLİK ÖGELERİ

Kimlik kavramı Türk Dil Kurumu tarafından "toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü", "kişinin kim olduğunu tanıtan belge, tanıtma kartı, hüviyet", "herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2020).

"Kimsiniz, kimlerdensiniz?" sorusuna verilen cevap olarak nitelendirebileceğimiz kimlik (Güvenç, 2008), öznenin veya nesnenin kendini ifade etme ve diğerlerinin onu algılama şeklinin karşılık bulmuş hali; insanın içsel dünyası ve zihninde oluşan algısı ile dış dünyanın karşılıklı etkileşimidir (Al-Tameemi, 2016).

Kimliği tek ve özgün olma hali olarak tanımlayan Lynch (1973)'e göre kimliği var eden unsur farklılıktan kaynaklanan ayırt edilebilirliktir. Lynch'in bu tanımlaması küçük ölçekte bir değerlendirme için yeterli bir tanım olabilirken büyük ölçekte kavram geniş bir perspektiften ele alındığında bu tanım benzerlik ve ortak özellikler dâhil edildiğinde tamamlanmaktadır. Bu noktada anahtar kelime ayırt edilebilirlik olup; ayırt edilebilme sadece farklı değil benzer-ortak yönlerin varlığıyla da alakalıdır. Örneğin bir toplumu oluşturan her birey kendi içerisinde gerek fiziki gerek karakter ve algısal yönden birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir ve bireyler kendisini diğerlerinden ayrıştıran bu özellikleriyle bir kimlik edinirler. Ancak kendi içerisinde farklı kimliklere sahip olan, farklı özellikler sergileyen insanlardan oluşan bir toplumu büyük ölçekte ele alırsak ve toplum kimliğinden bahsedersek bu toplumu diğer toplumlardan ayrıştıran veya ortak kılan kimliğin kendi içerisindeki benzerlikten-ortak yönlerden, ortak değer yargılarından kaynaklanan ayırt edilebilirlik olduğu anlaşılabilir. Bu bakış açısına uygun olarak Rapoport (2004) kimliği özel kimlik ve halk kimliği olarak ayrıştırarak kimliğin bireysel olarak ele alındığında, kişiyi diğerlerinden ayırt eden; toplumsal olarak ele alındığında ise bireysel olarak farklılık gösteren insanları bir araya geldiğinde benzer kılan bir unsur olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda kimlik hem farklı özellikleri

hem de benzer özellikleri içinde barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Yarımay, 2018). Böylece kimlik kavramı, benzerler arasında kıyaslama yapmayı, benzerleri gruplamayı ve olgunun benzerine göre sahip olduğu ayırt edici özellikleri ortaya koymayı sağlar.

Yaşantının odağında kimlik kavramı sosyal, kültürel, kentsel, mimari, yerel/yöresel, çevresel vb. şekilde fark etmeksizin hangi açıdan ele alınırsa alınsın odak noktasında insanı barındırır ve insan ile karşılıklı etkileşim halindedir. İnsan yaşamı ve insan varlığı zaman içerisinde çeşitli etmenler doğrultusunda sürekli değişim ve gelişim gösterir. İnsanın değişimiyle doğru orantılı olarak etkileşimde olduğu her şey için aynı değişim ve gelişimden bahsedilebilmektedir. Bu kapsamda kimliğin insan varlığıyla bağı göz önüne alınırsa paralellikten söz etmek; kimliği dinamik ve değişken bir kavram olarak yorumlamak mümkündür. Bu nedenle kimlik, insana, zamana ve yere bağlı olarak farklılık gösterebilen, kültür, tarih ve coğrafi özelliklerle, geçmiş ve gelecekle ilişkisi olan çok katmanlı ve dinamik bir yapıya sahiptir (Arusoğlu, 2012).

Kimlik kavramının karşılığı çeşitli düzeylerde ve yaşantının dâhil olduğu her noktada varlığını göstermektedir. Bu noktada kimlik bileşenlerini beşerî kimlik (birey kimliği, grup kimliği, toplumsal kimlik), ulusal kimlik, kültürel kimlik, tarihsel kimlik, çevresel kimlik, kentsel kimlik, mimari kimlik, yapı ölçeğinde kimlik olarak sınıflandırmak mümkündür (Kodal, 2014).

Kimliği oluşturan faktörler fiziki değerlerin yanı sıra manevi değerler, kendine özgü niteliklerdir (Çevik, 1991) Bu bağlamda kimlik kimi zaman yaş, cinsiyet, renk, tat, koku, doku, malzeme, nüfus, doğal çevre, yapılı çevre vb. gibi somut kavramlar üzerine temellendirilebilirken kimi zaman köken, ırk, dil, din, siyasi görüş, yaşam biçimi, değer yargıları, algı, mahremiyet duygusu, aidiyet duygusu, hâkimiyet duygusu, kişilik, sosyal alan, sosyal statü gibi kültürü oluşturan soyut kavramlarda karşılık bulabilmektedir.

4.1. Kimlik ve Kültür İlişkisi

Kültür, toplumsal yaşamın ürünü, uygarlığın birikimi, tarihsel süreci, dili, dini, ırkı, ortak değer yargıları, eylemleri, söylemleri, destanları, inançları, adetleri, gelenekleri-görenekleri, ritüelleri, sanatı, müziği, folklorü, dünya görüşü, ülküleri, ilkeleri, siyaseti, politikası, ekonomisi, yaşama biçimi, algısı, ihtiyaçları, istekleri, hali-tavrı, becerileri, bilgisi, tutumları, alışkanlıkları, giyim-kuşamı, yemeği, komşuluk ilişkileri, aile yapısı, eğitim-öğrenim durumu, doğal çevre koşullarına karşılık beşeri çevre tarafından oluşturulan yapılı çevrenin ve odak noktasında insan olarak hayatın içinde süre gelip varlık gösteren, üretilen unsurların, sosyal süreçlerin bileşkesidir. Kültür birçok etmeni bünyesinde barındıran karmaşık bir bütün, belirli bir toplumun kendisi, bir insan, bir grup ve toplum kuramıdır (Avkovan, 2019).

İçgüdüsel veya kalıtımsal bir karşılığı olmayan kültür, beşerî çevrenin kazandığı, öğrendiği, deneyimlediği davranış, tutum ve alışkanlıkların zaman faktörü etkisiyle süzgeçten geçilerek özümsenmesi, benimsenmesi sonucu oluşan bir unsurdur (Güvenç, 2007). Kültür, ideallerini, normlarını, kurallarını, rutin hale gelmiş davranışlarını, halini-tavrını da içermek üzere insanların yaşama biçiminin (Rapoport, 2004) yanı sıra varoluş mücadelesi ve sürekliliğini sağlamasındaki rotası, yöntemidir.

İnsan tarafından ortaya çıkan, hangi alanda ve hangi kapsamda olduğu fark etmeksizin içerisinde insanı barındıran ve insan kaynaklı olan gerçekliklerin, manevi ve maddesel yapıt ve ürünlerin tümü olarak tanımlayabileceğimiz kültür (Uygur, 2018), bir topluluğu karakterize edip kimliğini oluşturan temel unsurdur. Bu nedenle kimlikten bahsedilebilmesi için kültürün varlığı ve kimlik ile kültürün birbiriyle ilişkisinin anlaşılması önemlidir. Kimlik kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Özne veya nesne fark etmeksizin kültürden söz ediliyorsa mutlaka kimlikten söz ediliyor demektir. Kaypak (2010), kimlik ve kültür arasındaki ilişkiyi kültürün toplumun geleneğini-göreneğini, yaşama biçimini, adetlerini, alışkanlıklarını barındırmasına bağlamaktadır. Böylece toplum tarafından uzun süreçler sonunda kabul görerek

gelenek haline gelmiş bir rutin kültür halini alırken, rutinin uygulanmasıyla toplumun kimlik ögesi olur.

Kültür soyut bir kavram olup herhangi bir nesnel niteliği, gözle görülen, belirli sınırlar dâhilinde olan bir yapısı yoktur. Ancak yaşantının her alanında etkileri ve bileşenleri vardır. Kültür her ne kadar soyut bir kavram olsa da giyim, kuşam, yemek, davranış vb. unsurlarla somutlaşır.

Konuyu biraz daha açmak gerekirse; soyut bir kavram olan kültürün somutlaşmış halini ancak bileşenlerdeki yansımasında görebiliriz (Rapoport, 2004). Mesela insanların maneviyatı ile ilgili olan dini inançlar da bir kültürdür ve din kültürü özünde soyut bir kavramdır. Ancak soyut olan din kültürünün somut yansıması bazen mimaride karşımıza çıkıp mimari kimliği oluşturabilmekte; bazen simge halinde insanların giyim-kuşamında, tarzlarında, tercihlerinde ve tavrında karşılık bulup beşerî kimliği oluşturabilmektedir. Örneğin Hristiyanların dini vazifelerini yerine getirdikleri kiliseler insan figürü içeren süslemeler ve heykellerle donatılmış gösterişli bir yapı sergilerken, Müslümanlar için sadelik ve süslerden arınmış olmak önem arz edip dini vazifelerini yerine getirdikleri camiler daha sade bir mimari kimlik sergilemektedir (Şekil 4.1). Yine inanışların somut karşılığı ve kimlik oluşturması üzerinden örnek vermek gerekirse bir Hintlinin inanışı doğrultusunda yüzüne yapmış olduğu üçüncü gözü simgeleyen boyama kültürel değerin somut karşılığı olarak değerlendirilebilmekte; insanların algısında Hintli olmak ile yüzlerindeki bu boyama özdeşleştirilerek kimlik atfedilmektedir. Buna benzer bir şekilde Müslüman kadınların inanışlarının bir sembolü olarak baş örtüsü takıyor olması insanların zihninde baş örtüsü ile Müslümanlığın bağdaştırılmasını ve çoğunlukla baş örtüsü kullanan insanların Müslüman olarak tanımlanmalarını sağlamaktadır (Şekil 4.2).

Şekil 4.1. Kültürün Mimari Kimlik Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnekler (URL-1, 2021)

Şekil 4.2. Kültürün Beşerî Kimlik Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnekler (URL-2, 2020)

Kültür insan varlığında ve yaşamında bu şekilde belirirken yaşantının parçası olan fiziksel çevrede de konutlar, yerleşmeler ve tüm yapay çevre bileşenleri kültürel değerleri yansıtır (Altman,1980). Kültür, toplumların kimliğini oluşturması yanında çevreleri de biçimlendirerek kimlik ögesini oluşturur. Bu açıdan yaklaşıldığında mimari kimlik kültürel etmenlerden bağımsız düşünülemez ve dönem kültürlerini bünyesinde toplayarak kültürün özelliklerini yansıtır (Saka, 1996).

Çevre-davranış ilişkileri üzerine çalışmalar yapan Rapoport kitabında kültürel kimlik ve yerel kimlik vurgusu yapan örneklere yer vermiştir. Bu örneklerden hareketle tasarımda iyi veya kötü kavramının evrensel bir nitelik taşımadığı ve genel geçer kabullerin özellikle yerel kimlik, dolayısıyla yerel kültür bağlamında bir anlam ifade etmediğini vurgular. Fonksiyonelliğin ön plana çıktığı, insan yaşantısına olumlu yönde değer katacağı düşünülen unsurların kültürden kültüre değişkenlik gösterebileceğini ve bu unsurların sonuçlarının doğrudan kullanıcıya dolayısıyla karşılıklı etkileşimde olduğu kültürel kimliğe etki ettiğini belirtir. Bu bağlamda özne, öznenin yere/mekâna yüklediği anlamlar, algı, aidiyet ve mahremiyet kavramlarının kültürel kimliğin oluşumundaki önemi açığa çıkmaktadır (Rapoport, 2004)

Bir yerin kültürel kimlik bileşenlerini maddesel ve manevi olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu kapsamda maddesel nitelik taşıyan bileşen yer/mekân; manevi olan ise kişi ve zamandır (Uçar, Rifaioğlu, 2011). Kültürel kimlik odak noktası olan özne ve öznenin karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu dil, din, müzik, edebiyat, yemek, doğal çevre, yapılı çevre vb. dâhil ayrım gözetmeksizin her açıdan etkenler bir bütün olarak ele alındığı takdirde varlığını gösterebilmektedir (Rapoport, 2004).

Bireysel veya toplumsal kimlik oluşumunda mekân önemli bir yere sahiptir. Maddesel olan mekân, manevi olan öznenin hafızasında zaman içerisinde yaptığı eylemler sonucu oluşan anıların birikmesiyle anlamlandırılarak yaşanılan mekân olarak tanımlanır; mekân ile özne arasında aidiyet bağı kurulur. Mekânlar anılar ve toplumsal olayların anımsanması noktasında bir aracı görevi görür; kimlik oluşumunu destekler.

Norberg Schulz'a (2012) göre; birey veya topluluk olarak kimliğin oluşması, bir yere ait olma kavramıyla yakından ilişkili olup insan hiçbir yere ait değilse, bu dünyaya da ait olamayacak ve ait olma duygusundan bağımsız yaşamasıyla kimlik kazanamayacaktır. Bu görüşten hareketle kimliğin ister kentsel ister mimari ister kültürel hangi boyutta ele alınırsa alınsın bulunduğu çevreden ve etkileşimde olduğu

insanlardan, kültürel değerlerden, aidiyet duygusundan bağımsız değerlendirilemeyeceği; varlığını ancak bir bütün olarak değerlendirildiği takdirde gösterebildiği sonucuna varabiliriz. Buna göre kimliğin odak noktasında fiziki çevre ve beşerî çevre koşulları yer almaktadır.

Bir kimlikten söz edilebilmesi için aidiyet kavramının varlığı önem arz etmektedir. Aidiyet kavramının varlığı anlam, egemenlik alanı, mahremiyet olmak üzere üç bileşen üzerine temellenmektedir.

Anlam

Kişi kimliğini oluştururken kendisi için anlamlı bulduğu vasıflara yönelmektedir. Aynı şekilde bir kentin, yerin, mekânın, mimarinin, kültürün kimliği içerisinde yaşayan ve o kenti, yeri, mekânı, mimariyi, kültürü oluşturan özneler için anlam kazandığı takdirde aidiyet duyguları oluşabilmekte; bunun sonucunda kimlik açığa çıkabilmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte olarak Tekeli (2009), bir yerin kimliğinden söz edilebilmesi için içerisinde yaşayan insanlar tarafından o yere yüklenen anlamların varlığının gerekliliğinden dolayısıyla kültürel bir birikimden söz eder.

Çevre, soyut ve somut sözsüz mesajlar yüklü olup, bu mesajların bireyler tarafından algılanması ve değerlendirilmesi sonucu anlam oluşmaktadır (Kancıoğlu, 2001). Bu anlamları etkileyen ve değişime uğratan faktörler zaman, durum ve kişilerdir (Solak, 2017).

Egemenlik Alanı

Egemenlik alanı kişinin yaşadığı çevrede kendini güvenli, huzurlu ve mutlu hissedebilmesi adına aidiyet duygusunu geliştirebilme amacı ile ortaya çıkmaktadır. Egemenlik kurma yolu ile insan sosyal ilişkilerini düzenler, çevresi ile kurduğu aidiyet ilişkisini kuvvetlendirir. Özne tarafından egemenlik alanı kurulması kendileme ve asimile olma şeklinde sınıflandırabileceğimiz iki yolla gerçekleşmektedir (Ocakçı, 1994).

Kendileme, insanın bir şeyi, bir yeri kendi bildiğine benzetme, zaten bilincinde veya duygularında hali hazırda var olan ile eşleştirmesi ve bu şekilde bağ kurarak egemenlik alanı oluşturmasıdır. Tanımlanmamış bir alanı kendine uygun olarak, kontrolü altında zihninde veya hissiyatında şekillendirmesidir.

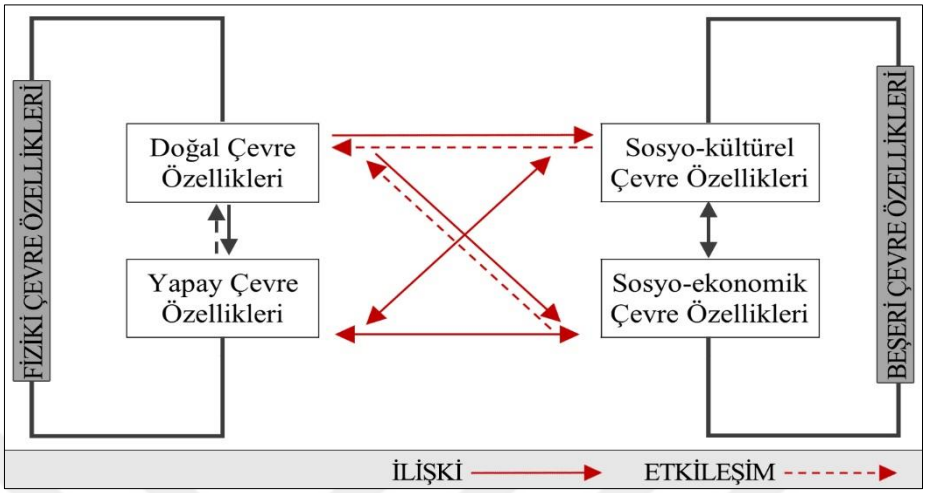
Asimile olma ise tanımlanmış bir egemenlik alanı içine girerek o alanın karakterini benimseme böylece egemenlik alanına dâhil olma eğilimidir (Arusoğlu,2013).

Mahremiyet

Mahremiyet duygusu, insanın diğer tüm soyut- somut faktörlerden ayrışarak kendi özel ve saklı, belirlediği sınırlar dışında dokunulmaz ve erişilemez alanını oluşturmasını, korumalı mekân elde edilerek mekânda kontrol sağlanmasını gerektirir; bireyin kendi güvenli alanı oluşur ve böylece de aidiyet duygusu gelişir (Ocakçı, 2012).

4.2. Kimliği Biçimlendiren Unsurlar

Kimliği biçimlendiren unsurlar fiziki çevre özellikleri ve beşerî çevre özellikleri olup; bu özellikler doğrudan veya dolaylı olarak birbirleriyle etkileşim halindedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Kimliği Oluşturan Unsurlar ve İlişki-Etkileşim Ağı (yazar,2021)

4.2.1. Fiziki Çevre Özellikleri

Fiziki çevre özelliklerini oluşturan unsurlar doğal çevre ve insan eliyle biçimlendirilmiş yapılı çevreden kaynaklanan özelliklerdir.

4.2.1.1. Doğal Çevre Özellikleri

Doğal çevre özellikleri coğrafi konum, topoğrafya, arazi formu, jeolojik yapı, ekoloji, iklim, bitki örtüsü, rüzgâr, rüzgâr yönü-hızı, ısı, nem, güneş, su ögeleri (deniz, göl, akarsu, nehir vb.), kara ögeleri (dağlar, ovalar, platolar vb.)'dir.

Doğal çevre özellikleri yerel olma, yöreye özgü olma durumudur. Bu kimi zaman benzer doğal çevre verilerine sahip kentlerin benzer özellikler sergilemesi kimi zaman da o yere ait olan özelliğin yakın çevresinde veya başka hiçbir yerde benzerinin olmaması ile diğerlerinden ayrışarak kendini gösterebilmektedir. Örneğin bir kentin denize sahilinin olması o kentin "kıyı kenti" olarak anılmasını ve bu özelliğiyle kente kimlik kazandırmasını sağlamaktadır. Birçok kent için kıyı kenti tanımlaması yapılabilmektedir (Şekil 4.4). Buna karşılık Kapadokya'nın Peri bacaları, Pamukkale'nin travertenleri ile anılması ise doğal çevre özelliklerinin yere özgü olmasıyla o kenti yakın çevresinde ve hatta dünya genelinde biricik kılarak kimlik kazanmasını sağlar (Şekil 4.5).

Şekil 4.4. Antalya (Türkiye) ve Brighton (İngiltere) Kıyı Kenti Örnekleri (URL-3, 2021)

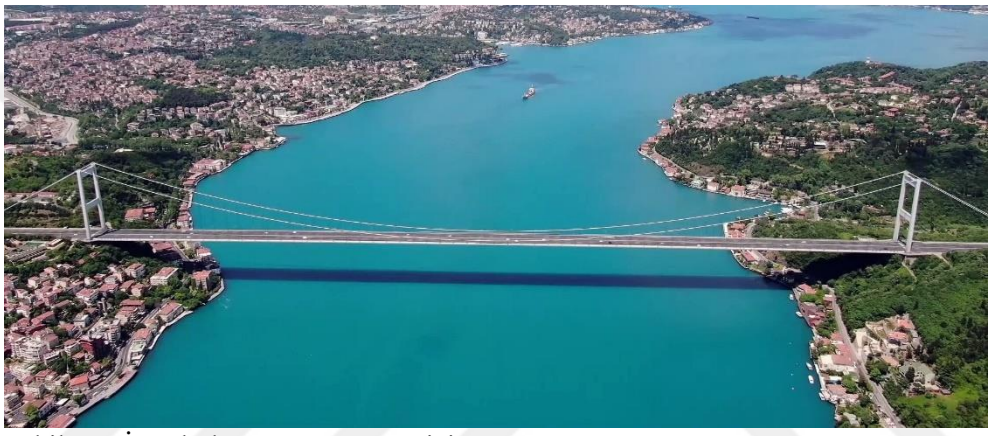

Şekil 4.5. Peri Bacaları (Kapadokya) ve Pamukkale Travertenleri

Tüm canlılar var oluşundan beri hayatta kalma güdüsüyle ve etken oldukları her faaliyette en temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla eyleme geçmişlerdir. Bu eylemlerini gerçekleştirirken bulundukları doğal çevrenin sunduğu imkânlar sınırlayıcı ve/veya yönlendirici olmuştur. Bu bağlamda tüm canlıların yaşam ve gelişimini etkileyen, doğrudan veya dolaylı olarak kimliğe etki eden, kimliği şekillendiren bir unsur olarak tanımlayabileceğimiz doğal çevre özellikleri, yapılı çevre ve beşerî çevrenin oluşumunda oldukça önemli bir yere sahip dış koşulların bütünüdür.

Bazen sadece doğal çevrenin kendisi bir kimlik ögesi olurken bazen de doğal çevrenin sahip olduğu potansiyel yapılı çevre ve/veya beşerî çevreyi etkileyerek

kimlik oluşumunda aracı konumundadır. Kent ölçeğinde ele alırsak İstanbul'un boğaza sahip olması ve İstanbul denilince boğazın akla gelmesi doğal çevrenin doğrudan kendisinin kente kimlik atfetmesidir. Ancak orada boğaz bulunması nedeniyle iki yakayı birleştirmek amacıyla üzerine Boğaziçi Köprüsü'nün inşa edilmesi ve kentin Boğaziçi Köprüsü ile bağdaştırılması ise kentin sahip olduğu doğal çevre özelliklerinin yapılı çevreyi etkileyerek kimlik oluşturmasının göstergesidir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. İstanbul Boğazı ve Boğaziçi Köprüsü

Doğal çevre, yapılı çevre ve beşerî çevre özellikleri birbiriyle etkileşim halindedir. Bu nedenle doğal çevre özelliklerinin sürdürülebilirliği gerek yapılı gerekse beşerî çevre özellikleriyle alakalı olsa da oluşumu bu özelliklerin varlığıyla ilgili değildir. Doğal çevre özellikleri zaten varoluşsal özelliklerdir, sonradan oluşmazlar; ilk baştan hâlihazırda kendiliğinden vardır. Örneğin bir yerin dağlık, engebeli, eğimli veya düz olması, su ögelerinin bulunması vb. doğa tarafından atfedilen ve kendiliğinden mevcut çevresel özelliklerdir. Fakat doğal çevrede bulunan dağlık alanın üzerine yapı inşa edilmesi ve/veya yollar açılarak düzleştirilmesi, mevcut su ögelerinin kurutulması vb. bu doğal çevre özelliğini değiştirmekte; sürdürülebilirliğini ve dolayısıyla kente atfettiği kimliğin sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Buna örnek olarak Hatay'da bulunan Amik

Gölü'nün insanlar tarafından tarımsal faaliyetlere zemin hazırlama amacıyla kurutulması ve mevcut doğal çevre özelliğin yok edilmesi verilebilir (Şekil 4.7). Benzer şekilde doğada kendiliğinden var olan ağaçların oluşumu için yapılı ve beşerî çevre gerekli değildir. Doğal koşullarda kendiliğinden var olan doğal çevre unsuru olarak ağaçların insanlar tarafından kesilmeden, zarar verilmeden korunması, varlığını sürdürmesi noktasında yapılı ve beşerî çevre etkendir. Örneğin ağaçlık bir alana yapı inşa etmek amacıyla ağaçların kesilmesi daha önceleri ağaçlık olması nedeniyle o alana atfedilen kimliğin değişmesine, evrilmesine neden olmaktadır (Şekil 4.8). Geçmişte "Yeşil Bursa" olarak bilinen Bursa kenti günümüzde sanayi ve konut alanlarının baskısı altında bu kimliğini yitirmektedir.

Şekil 4.7. Amik Gölü Kurutulmadan Öncesi ve Sonrası

Şekil 4.8. Ağaçların Korunamaması ile Değişen Kimlik Örnekleri

4.2.1.2.Yapılı Çevre Özellikleri

Yapılı çevre, doğal çevrenin, beşerî unsurların etkisi ve gayreti sonucu oluşur. Binalar, konutlar, yollar, ulaşım aksları, meydanlar, köprüler, kamusal alanlar, park, bahçe, peyzaj ögeleri, pazar yerleri, imaj ögeleri, anıtlar, sınırlar, sit alanları, mimari elemanlar, renk, doku, donatılar, ulaşım araçları vb. yapılı çevre özellikleridir.

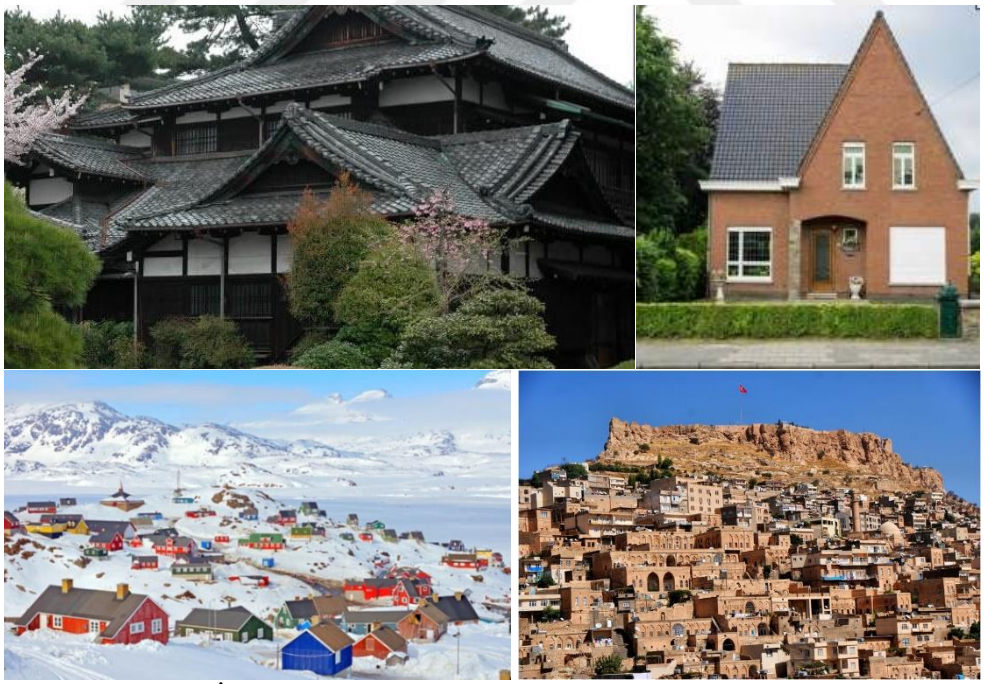
Yapılı çevre özelliklerinin her birinin kimlik ögesi olabilecek nitelikte temsil değeri vardır. Yapılı çevre kendiliğinden oluşmaz. Mutlaka insan ihtiyaç ve isteklerinden kaynaklanan şekilde biçimlenir. Dolayısıyla yapılı çevreden kaynaklı atfedilecek olan kimlik ögesinin oluşumu da kendiliğinden olmayıp ana etken her zaman beşerî unsur olmak kaydıyla kimi zaman doğal çevre özellikleri kimi zaman da beşerî çevre özellikleri ile ilgilidir. Bu nedenle yaşam çevreleri benzerlikler gösterdiği gibi farklı kimlik unsurlarına sahip olur.

Yapılı çevre oluşumunda doğal çevre verilerinin önemi ve etkisi büyüktür. Bu bazen yerleşim ölçeğinde ele aldığımızda bir kentin topografik özelliklere bağlı olarak gridal veya organik, seyrek veya sık bir kent dokusu meydana getirerek biçimlenmesiyle kent kimliği oluşturması; arazi şeklinin, yönünün veya iklim verilerinin etkisiyle yapı formunun değişiklik göstererek mimari kimliği oluşturması; bazen de yakın çevrenin sahip olduğu doğal üretim kaynaklarının yapıda kullanılan malzemeleri etkileyerek yöreye özgü yerel kimliği oluşturması şeklinde gerçekleştmektedir. Örneğin, Amsterdam düz topografik özelliklere sahip ve kanallarla sınırlanmış kara parçalarına sahip bir kenttir. Bu özellikleriyle, kentte bulunan yapılar bitişik nizamda yapılarak daha sık bir yerleşim dokusu meydana gelmiştir. Öte yandan Rize'nin sahip olduğu hareketli topografya nedeniyle yapılar birbirinden uzak konumlanmış ve seyrek bir kent dokusu oluşmuştur (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Doğal Çevrenin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisi

Başka bir örnek vermek gerekirse yağışın az olduğu, hiç kar yağışı olmayan bir yere yapılacak yapı ile çok yağış alan ve/veya kar yağışı olan yerlerde yapılacak olan yapıların biçimsel özellikleri aynı olmayacaktır. Yağmur ve/veya kar yağışının bol olduğu ve uzun sürdüğü yerlerdeki yapıların çatı eğimi fazla; daha az olduğu veya hiç yağış almayan yerlerdeki yapıların çatı eğimi daha az hatta düz dam veya teras çatı olabilmektedir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Farklı İklim Koşullarının Çatı Biçimlerine Etkisi

İklimin yapılı çevre üzerindeki etkisi ve kimlik ögeleri oluşturmasına güneşten faydalanma süresinin uzun ve güneş miktarının bol olduğu bölgelerdeki yapılarda elektrik üretme amacıyla güneş enerji panellerinin yapılarda ve/veya bu amaca yönelik tarlalarda yer almasını, sıcak su üretmek amacıyla güneşin ısısını muhafaza edecek şekilde su depolarının çoğunlukla yapının çatısına yerleştirilmesini; bunların neticesinde yapının hatta kentin kimliğine etki etmesini örnek verebiliriz (Şekil 4.11). Benzer şekilde Hollanda'da rüzgâr enerjisinden faydalanmak amacıyla birçok kentte sıkça yer alan rüzgâr güllerinin kentle özdeşleşerek bir kimlik ögesi haline gelmesini de yapılı çevrenin kimlik oluşumuna etkisi olarak tartışmak mümkündür (Şekil 4.12).

Şekil 4.11. İklimin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisi

Şekil 4.12. Hollanda da Doğal Çevre Özelliklerinin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnek

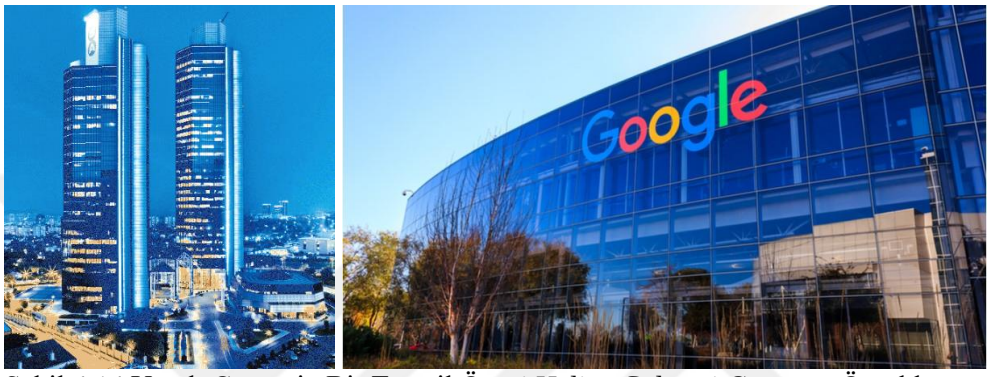
Doğal çevre, yapılı çevre ve beşerî çevre birbirleriyle karşılıklı etkileşim halindedir. Yapılı çevrenin özellikleri, içerisinde barındırdığı ve onu inşa eden insanların kültürel yapılarının somut karşılığıdır. Yapılı çevre oluşurken doğal çevre verileri gözetilse dahi mutlaka onu inşa eden insanın dolayısıyla beşerî çevrenin etkisi kaçınılmazdır. Yapılı çevre doğal çevreden bağımız düşünülebilir ancak beşerî çevreden bağımsız düşünülemez.

Yapılı çevre bazen hiçbir doğal çevre özellikleri gözetilmeden sadece beşerî çevrenin bir yansıması olarak meydana gelen bir mimari akım neticesinde veya sadece tekil olma amacı ile çevresinden ayrışarak, sembol eleman olarak bir kimlik ögesi haline gelebilmektedir. Örneğin Eiffel Kulesi sadece orada yapılmış olmak için yapılan, yakın çevresinden kullanılan malzemesi, yapım teknolojisi, mimari üslubu, formu, ebatları vb. özellikleriyle ayrılan unik bir yapıdır. Eiffel Kulesi denildiğinde insanların zihninde Paris'te olmak, Paris in yaşantısı canlanmaktadır. Eiffel Kulesi kente ait tekil bir unsur olması nedeniyle bir kimlik unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13. Paris'te Beşerî Çevrenin Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisini Gösteren Örnek

Yapılı çevrede kimlik ögeleri temsillerle de ilgilidir. Kentli ya da yapı sahibi kendisini ifade etmek, egemenlik kurmak, şahsi veya kurumsal kimlik edinmek için yapılı çevreden kaynaklanan kimlik ögesini aracı olarak kullanabilir. Holding binalarının yüksek yapıda olması, teknolojik yapıların belirli temsillere ve sembollere sahip olması bu duruma örnek teşkil edebilir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14.Yapılı Çevrenin Bir Temsil Ögesi Haline Gelmesi Gösteren Örnekler

Yapılı çevreden kaynaklı ortaya çıkan kimlik ögesi kimi zaman kimliğin sürdürülebilirliği açısından çevrede inşa edilecek diğer yapılar için de belirleyici ve sınırlandırıcı bir unsur haline gelir. Örneğin tarihi çevrede yeni bir yapı tarihi dokunun sürdürülebilirliği gözetilerek inşa edilmektedir. Benzer şekilde kent merkezinde gökdelenlerin arasında konumlanacak bir yapı çevrenin kimliğine bürünmek, gökdelenlerin arasında uyum sağlamak isteyecek; bu bağlamda yapılı çevre oluşacak yeni yapılı çevreyi etkileyecek, yönlendirecektir.

4.2.2.Beşerî Çevre Özellikleri

Birey, grup, toplum vb. tarafından belirli bir süreç içerisinde oluşturulan, yer edinen çevredir. Beşerî çevre özelliklerinin bileşenleri sosyo-kültürel özellikler ve sosyo-ekonomik özelliklerdir.

4.2.2.1. Sosyo-kültürel Özellikler

Demografik yapı, dini inançlar, mezhepler, etnik köken, dil, aile yapısı, yaşam tarzı, maneviyat, mahremiyet algısı, değer yargıları, beklentiler, istekler, beğeni, görgü, yemek, yemek yeme şekli, giyim-kuşam, hal-tavır, adaptasyon, sınıfsal ayrımlar, gelenekler- görenekler, sosyal aktiviteler, izlenimler, görüşler, anlamlar, anılar, anlatılar, destanlar, bayramlar, kutlamalar, ritüeller, kültürel anlamda üretimler, sanat, müzik, mozaik, tarihi süreçler sosyo-kültürel yapıyı oluşturan faktörlerdir.

Sosyo-kültürel özellikler gerek yapılı çevre ve beşerî çevreyi oluşturarak veya etkileyerek gerekse doğal çevreyi etkileyerek, toplumun, mekânın, yapının ve hatta kentin kimlik karakterini biçimlendirmektedir. Mesela bir toplumun birbiriyle sözel olarak iletişime geçme şekli dil ögesini oluşturmaktadır. Toplumlar için ayırt edici bir unsur olan dil, kültürün bir yansıması olarak gerek çıkarılan sesler gerekse sahip olduğu kelime dağarcığı kapsamında farklılık veya benzerlik içermesi ile diğer toplumlardan ayrışarak veya benzeşerek kimlik oluşturmaktadır. Bir dilin, ulusun kendini ifade şekli olarak açığa çıkması sahip olunan ortak değer yargıları, maneviyat vb. gibi sosyo-kültürel değerlerin etkisi altında şekillenmekte ve ulusal kimliği oluşturmaktadır. Buna örnek olarak bir Türk için aile kavramı, akrabalık ilişkileri her şeyin üstünde tutulan ve derin anlamlar yüklenen bir unsur iken bir İngiliz için bu kavrama verilen değer farklıdır. Bunun bir getirisi olarak Türkçede kan bağı, akrabalık için yapılan adlandırmalar aile bireylerinin her biri için ayrı ayrı karşılık bulup amca, dayı, teyze, hala vb. kavramlar açığa çıkarken; İngilizcede ayrım gözetmeye gerek duyulmayıp amca ve dayı için “uncle”; teyze ve hala için “aunt” ifadeleri kullanılmıştır. Benzer şekilde dil unsurunun küçük ölçekte aynı dilin farklı şivelerinin, aksanlarının olması sosyo-kültürel bağlamda yere özgü olma durumunun bir yansıması olarak ifade bulmakta ve yerel kimliği oluşturmaktadır.

Sosyo-kültürel özellikler kent kimliği ve mimari kimlik açısından da oldukça etkin bir role sahiptir. Bir toplumun mahremiyet algısı ve bir arada yaşayış biçimi, aile yapısı, sosyal yaşantısı ve dini inançlarına vb. bağlı olarak yapıların

biçimsel özellikleri, bir araya gelişleri, konumlanışları, sembol ögeleri, donatılar, kentsel imaj ögelerinin farklılaşması ve benzeşmesiyle oluşturdukları dokunun diğerlerinden ayrışması ve kaynaşmasıyla mimari kimlik ve kent kimliği oluşacaktır. Buna örnek olarak geleneksel bir doku içerisinde veya daha geniş ölçekte farklı ülkelerde yaşayan çeşitli kültürden grupların yapılarında görülen biçimsel farklar verilebilir. Dini inanışa ve mahremiyet algısına bağlı olarak Müslümanların evleri daha içe dönük, dışarıya kapalı, korunaklı, sade, cumbalı bir yapı sergilerken gayrimüslimlerin yapıları dışarı ile etkileşim halinde ve daha süslü bir yapı sergileyebilmektedir. Örneğin; Gaziantep'te Hristiyanların yaşadığı Bey Mahallesindeki konutlar ile Müslümanların yaşadığı Karagöz Mahallesindeki konutlar birbirinden farklı yapısal özellikler sergilemektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Gaziantep'te Sosyokültürel Farklılıklar Sonucu Şekillenen Mimari Kimlik Örnekleri, (Tatlıgil, 2005)

Benzer şekilde farklı kültürlerin kimlik oluşumundaki etkisini geleneksel Türk evleri ve Japon evleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinden açıklamak mümkündür. Geleneksel Türk evlerinde ve geleneksel Japon evlerinde mekân kurgusunun esnek planlanarak çok işlevli yapı sergilemesi ortak yönleridir ve bu anlamda kültürler benzeşmektedir. Ancak mekân kurgulanırken esneklik kavramının anlamlandırılışındaki ve yorumlanışındaki farklar doğal çevre kaynaklarının yanı

sıra sosyo-kültürel farklardan kaynaklanmakta; aynı amaç üzerine temellenen ancak farklı mimari kimliğe sahip yapılar açığa çıkmaktadır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16. Sosyo-kültürel Unsurların Kimlik Üzerindeki Etkisi

Sosyo-kültürel faktörlerde meydana gelen değişimler sosyo-kültürel yapının farklılaşmasına; dolayısıyla kimlik dinamiğinin etkilenmesine neden olmaktadır. Bu dinamik bazen kimlik değişimi bazen yeni bir kimlik eklenmesi bazen de zaten var olan alt kimliğin değişen koşullar nedeniyle ön plana veya açığa çıkarak üst kimlik edinmesi şeklinde gerçekleşebilmektedir. Örneğin bir kentin kimliği daha önce sadece çok kültürlü bir yapıya sahip olması nedeniyle kültür beşiği vb. tanımlamalarda karşılık bulabilirken tarihsel süreçte demografik yapının, toplumsal yapının, yaşantının, dini inançların vb. değişmesi ile ya yeni bir kimlik edinerek ya da zaten alt kimlik olarak barındırdığı kimliği daha belirgin donelerle üst kimlik haline getirerek daha sonraları dinler merkezi, gastronomi şehri, turizm şehri vb. haline gelebilmektedir. Başka bir örnek vermek gerekirse geniş aile yapısının çekirdek aile yapısına dönüşmesi ile eskiden bütün aileye hizmet edecek büyüklükte, formda inşa edilen konutlar zaman içerisinde daha küçük yapılabilmekte; var olan büyük konutlarda da bölünmeler yapılarak ayrı konutlar haline getirilebilmektedir. Bu da konutların mimari kimliğinde ve dolayısıyla kent kimliğinde değişime neden olabilmektedir. Benzer şekilde zaman içerisinde aile yapısında kadının rolünün, evdeki sorumluluklarının değişmesi ile anaokulları, kreşler vb. yapıların oluşması

sosyokültürel değişimin yapısal özelliklerle birlikte kent kimliğine olan etkisini yansıtmaktadır.

4.2.2.2. Sosyo-ekonomik Özellikler

Bir yerin sahip olduğu üretim kaynakları, kaynakların kullanım şekli sosyo-ekonomik özellikleri oluşturan faktörlerdir.

Sosyo-ekonomik özelliklerin kimlik oluşturması ve kimliğe etki etmesi üretim kaynaklarına ve doğal çevre özelliklerine bağlıdır. Örneğin Ege Bölgesi'nin zeytinleri ile bilinmesinde, bu bölgenin sahip olduğu toprak kalitesi, toprak verimi, iklim özellikleri vb. doğal çevre koşulları etkilidir. Doğal çevrenin etkisiyle zeytinlerin niteliği diğer bölgelerdeki zeytinlerden ayrışmış; bunun sonucunda insanlar tarafından talep görmüştür. Zeytin üretimi insanlar için bir gelir kaynağı haline gelmiş; kent zeytin üretimi ve satışı ile bağdaştırılarak sosyo-ekonomik yapı kentin kimliğini oluşturmuştur. Benzer şekilde Adana'nın portakal, Antakya'nın defne sabunu, ipek böcekçiliği ve dokuması, Isparta'nın gülleri, Karadeniz'in çayı, fındığı ile bilinmesi ve bunların bölge için bir gelir kaynağı haline gelmesi örnek verilebilir. Bu kaynaklar doğal çevrenin kullanımı yanında dönüştürülmesine ve yapılı çevrenin bu amaçla örgütlenmesine de neden olur.

Bir yerin sahip olduğu doğal çevre koşullarının kendisi bir üretim kaynağı haline dönüşerek bir yere kimlik atfettiği gibi bu özellikten elde edilen gelir ile bir kentin, toplumun kalkınma düzeyinin belirlenmesi de o kente kimlik kazandırabilmektedir. Örneğin petrol kaynağı Arap ülkeleri için hem bir gelir hem de bir statü, kalkınma kaynağı olarak kente ve topluma kimlik atfetmiştir.

Sosyo-ekonomik yapı bir kentin gelişimi, düzeni açısından da belirleyici ve kimlik oluşturucu bir faktördür. Bir kentin sosyo-ekonomik yapısı geliştikçe, ekonomik açıdan yeterli bir düzeye ulaştıkça kent düzeni, mimari yapısı, teknolojisi de daha düzenli ve gelişkin bir hal almaktadır. Benzer şekilde bir kentin bir yapıyı veya kent dokusunu oluşturma açısından hem fiziki çevre özellikleri hem de kültürel yapısı yeterli olsa dahi o yapıyı, kenti oluşturacak, inşa edecek yeteri düzeyde

ekonomik gücü yoksa kentin kimliği istenilen, planlanan anlamda gelişememekte; varlık gösterememektedir. Bu bağlamda kentler gelişmiş, gelişmekte olan ve geri kalmış ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17. Sosyo-ekonomik Yapının Kent Kimliğine Yansıması

4.3. Antakya Kenti Özelinde Kimlik Ögeleri

Antakya, tarih öncesi çağlardan günümüze kadar birçok döneme tanıklık edip farklı milletleri, kültürleri, dini inançları, mezhepleri saygı ve hoşgörü ile kucaklayarak medeniyet merkezi haline gelen ve tarihte belirli dönemlerde başkent seçilecek kadar ilgi ve değer gören bir kenttir.

Antakya çağlar boyunca Helenistik, Roma, Bizans (Doğu Roma), Arap, Bizans, Selçuklu, Memlük, Osmanlı, Fransız Mandası, Hatay'ın anavatana katılması gibi önemli dönemler geçirmiş (Demir, 1996); sırasıyla Yunan, Roma, Hristiyan, Arap, İslam ve Türk kültürlerini yaşamıştır (Asarcıklı, 1989).

Antakya'nın geçirdiği tarihi dönemleri tek tek ele alıp her birini detaylandırmak çalışmanın kapsamı dolayısıyla mümkün değildir. Bu nedenle bu bölümde araştırma konumuza yön vereceğini ve anlam katacağını düşündüğümüz; kentin kuruluşuna, biçimlenişine etki eden, kentin kimliğini, mimari karakterini oluşturan ve günümüzde yansımalarını gördüğümüz dönemler ele alınmıştır. Bu dönemler tarihsel süreç içerisinde fiziki çevre ve beşerî çevre özelliklerinin birbirleriyle etkileşimleri, değişimleri, dönüşümleri, kentin kimliğine yansımaları kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ana konusu geleneksel Antakya evlerinin kimlik unsurlarının tespit edilmesidir. Geleneksel Antakya evleri Osmanlı dönemine tarihlenen mimari

oluşumlardır. Bu nedenle Antakya'nın tarihi gelişim süreci için Osmanlı dönemi referans alınarak kentin geçirdiği tarihsel süreçler Osmanlı öncesi dönem, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda Osmanlı öncesi dönemde kentin ilk kurulduğu ve yerleşim alanlarının oluştuğu dönem olan Helenistik dönem, kentin altın çağını yaşadığı Roma dönemi; Cumhuriyet döneminde yeni Antakya bölgesinde yapılaşmaların yoğunlaştığı, eski Antakya bölgesinde gelenekselden farklı malzemeler kullanılarak farklı yapım teknikleri ve üslupta yapılaşmaların başladığı Fransız Mandası dönemi, kentte geleneksel yapıyı korumaya yönelik adımların atıldığı Hatay'ın anavatana katılmasıyla devam eden dönem detaylandırılmıştır.

A. Osmanlı Öncesi Dönem

Antakya kentinin yakın çevresinde yerleşme geçmişi M.Ö.4000, kentin kurulması ise M.Ö.300 yılına dayanmaktadır (Rifaioğlu, 2003). Antakya yakın çevresinde yaşam olduğuna dair ilk izler 1897 yılında Alman arkeologlar tarafından yapılan kazılarda elde edilen bulgular ışığında Paleolitik döneme tarihlenmiştir. Arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular Antakya'da yaşayan ilk insanların, ılıman iklim nedeniyle kapalı barınaklara ihtiyaç duymadığı ve geçici yerleşmeler kurduğunu; daha sonraları doğal çevre unsurlarından biri olan iklimin değişerek yerini soğuk ve yağışlı iklime bırakmasıyla beraber korunmak amacıyla mağaralara sığındığını işaret etmektedir (Asarcıklı, 1989).

Hatay bölge olarak Helenistik, Roma, Bizans (Doğu Roma) dönemlerinde iskân edilmiş, sonrasında Hatay bölgesi ve Antakya M.S 638' de Müslüman Arapların hâkimiyetine girmiş; kent için yeni bir dönem başlamıştır. Arap hâkimiyetiyle birlikte Antakya'nın bu zamana kadar geçirdiği süreçler, edindiği kentsel ve mimari kimlik değişime uğramış; Roma, Bizans, Hristiyan kültürü ile şekillenen mahalli özellikler İslam kültürü ile tanışmıştır. Bölge belirli dönemlerde farklı toplulukların hâkimiyeti altına girmiştir.

Nitekim 969 yılında Bizans egemenliğine giren kent, 1084-1085 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girmiş (Ömeroğlu, 2006); 1098 yılında Haçlı kuşatmasına uğramış ve Antakya prensliği kurulmuştur (Hatay Kültür Envanteri, 2014). 1268'de Türk Memluklular'ın eline geçen bölgede Türk-İslam egemenliği kurulmuş; 170 yıl boyunca Hristiyan kültürü hâkim olan kentte bu dönemden itibaren İslam hâkimiyeti bir daha hiç el değiştirmemek üzere başlamıştır. Ayrıca yine bu dönemde önceleri kilise olarak işlev gören Habib-i Neccar Cami'nin cami olarak işlev değiştirmesi gerçekleştirilmiştir (Ömeroğlu, 2006)

1516 yılında ise kente Türk-İslam kenti özelliklerinde yeni bir kimlik kazandıran Osmanlı hâkimiyeti kurulmuştur.

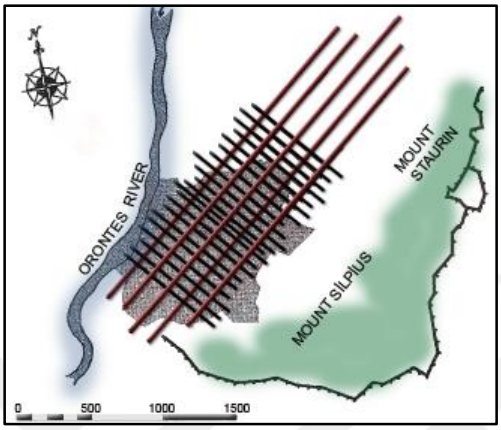
Helenistik Dönem

Helenistik Dönem günümüz Antakya kentinin temellerinin atıldığı ve "Antakya" adının doğduğu dönemdir (Bolat, 2016).

Büyük İskender ile başlayan Helenistik dönem olarak adlandırılan, Doğu ile Batının bir kültürel sentezlenme süreci yaşattığı dönemde (MÖ 330-30) (Hatay Kültür Envanteri, 2014) M.Ö.307 yılında I. Antigonos tarafından bugünkü Antakya'nın kuzeyine doğru, Asi Nehri kenarına Antigonia ismini verdikleri kent kurulmuştur (Kocaoğlu,2016). Bu kent Seleukos I Nikator (M.Ö.312-280) tarafından M.Ö.300 yılında yıkılarak kentin kalıntılarıyla Antigonia'nın 8 km. uzağına (Bahadır, 2009) Asi Nehri'nin doğu yakasında Habib-i Neccar Dağı ile Hac Dağı (Silpios ve Staurin)'nın batı eteklerinde ve Asi Nehri (Orontes) ile dağ arasında kalan ova düzlüğünde 'Antiokheia' ismini verdikleri yeni bir şehir inşa edilmiştir (Hatay Kültür Envanteri , 2014).

Antakya, tipik Helenistik çağ şehircilik nizamı anlayışı ile kurulmuş; topografyanın elverdiği ölçüde Hipodamos tarzı plan olarak bilinen ızgara plan şeması uygulanmıştır (Şekil 4.18). Buna göre aralarında 112 metre mesafe bulunan sokaklar ve bu sokaklara dik olmak üzere 56 metre aralıklarla gelişen diğer yollar

arasında kalan, 2:1 oranına sahip yapı adaları ızgara planın ana şemasını oluşturmuş; sokaklar kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda gelişmiştir (Demir, 1996).

Şekil 4.18. Antakya'da Seleukoslar Dönemindeki Hippodamus Tarzı Plan (Sauvaget, 1934 üzerinden işlenerek oluşturulmuştur, 2020)

Seleukos Dönemi'nde kentte Antigonia'nın eski sakinleri, yerli Suriyeliler, Makedonlar, Atinalılar, Giritliler, Kıbrıslılar, Yahudiler barınmış (Demir, 1996 ve Dal, 2018); Helenizm dönemi algısına uygun olarak kentteki yapıların yer seçimleri sosyo-ekonomik faktörlere ve günlük yaşama göre yapılmış, mimari detaylar ihtiyaca ve estetiğe göre şekillenmiştir (Kocaoğlu, 2016).

Bu dönemde kentin güvenliğinin sağlanması için Asi nehrinden başlayıp, Habib-i Neccar Dağı üzerindeki beş tepe ve yamaçlardan geçerek nehirde son bulan Antakya Kalesi inşa edilmiştir (Rifaioğlu, 2003).

Antakya Kalesi 1.5 km genişliğinde, 3.5 km. uzunluğundaki şehri kuşatan, 12 km. uzunluğunda, kesme taş ve tuğladan yapılmış büyük bir yapı olup şehrin büyük mahallerini bünyesinde toplamıştır (Özdemir, 1994).

Helenistik Çağ'da günümüzde Ulu Cami çevresi olarak tanımlayabileceğimiz alanda yer alan kent merkezinde Agora-ticaret mekânı konumlandırılmış (Arıman, 2002); bazı sivil yapılar, dini mekânlar, hamamlar,

gymnazyum gibi mekânlar agora etrafında toplanmıştır. Silpius (Habib-i Neccar) Dağı eteklerinde ise villalar, mabedler bulunmaktadır (Demir, 1996).

Yapılaşmanın çok hızlı bir şekilde devam ettiği kent konumu itibari ile bir ticaret ve sanat merkezine dönüşmüş; olimpiyat şehri olma özelliği kazanmıştır (Sevgi, 2009; Bolat, 2016). Çeşitli heykeller, sirk, tiyatro, han, hamamlar, mermer caddeler, tapınaklar, meyve bahçeleri, muhteşem yapılar, anıtlar bulunan kentte şölenler ve olimpiyatlar yapılmıştır (Kocaoğlu; Tekin, 2016).

Kentte birçok anıt diktirilmiştir. Bunlar arasında en ünlü olanı kentin koruyucu ilahesi, bolluk ve ferahlığın simgesi olarak bilinen Antakya Tyche'sidir (Şekil 4.19). Heykelde İlahenin başındaki taç şehir surlarını ve tepedeki kaleyi; oturduğu kayalar Silpius'u; sağ elinde tuttuğu buğday başağı kentin zirai zenginliğini; nehir tanrısı şeklindeki çocuk figürü Orontes'i (Asi nehri) temsil etmektedir (Demir, 1996). Bu temsiller Helenistik dönem için Antakya kentinin kimliğini oluşturan doğal çevre, yapılı çevre ve beşerî çevre unsurlarını yansıtmaktadır.

Kent için 'Antakya' adı ilk defa M.Ö.69 yılında kullanılmıştır (Bahadır, 2009). Bu dönemde Antakya Tyche'si Antakya darphanesinde basılan paraların arka yüzlerinde de sembol olarak yer almıştır (Demir, 1996), (Şekil 4.20).

Şekil 4.19.Antakya Tyche'si, (URL-4, 2017)
Şekil 4.20.Darphane'de Basılan Paralar, (Demir, 1996)

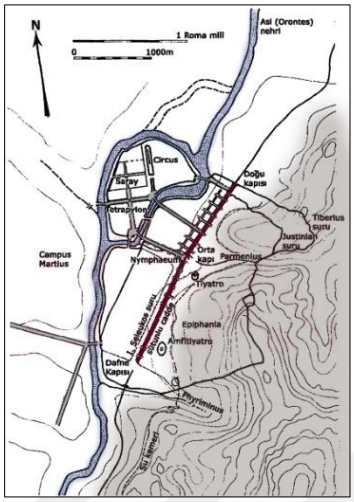
Tarih boyunca geçirdiği depremler nedeni ile yerle bir olan kentte bulunan Seleukos Krallığı dönemine ait Helenistik eserlerin çoğu da depremler sonucunda yok olmuştur (Asarcıklı, 1989). Günümüzde Antakya'da St. Pierre Kilisesinin karşısında bulunan alanda bir otel inşası için 2009 yılında yapılan kazı esnasında 5 kültür katmanı ile toplam 13 medeniyete ait eserler açığa çıkarılmıştır (URL-5, 2020). Bu kapsamda Helenistik döneme ait kentsel doku izlerine rastlanmış (Şekil 4.21); yine aynı döneme ait olduğu düşünülen sur kalıntıları, hamam kompleksi, cam atölyesi açığa çıkarılmıştır (Bolat, 2016).

Şekil 4.21. Otel Kazısı Esnasında Açığa Çıkarılan Kentsel Doku İzleri, (Taşçı,2015)

Roma Dönemi (M.Ö. 64- M.S. 395)

Antakya resmi olarak M.Ö.64 yılında Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir (Bahadır, 2009). Kentte Roma Dönemi'ne ait ilk izler M.Ö.67 yılına ait olup; asıl yapılaşmalar, sosyal, kültürel etkinlikler, birçok mimari eser, kentsel yapılaşma, alt yapı vb. açıdan inşalar kentte Roma egemenliğinin resmi olarak başladığı dönemden itibaren yapılmıştır (Demir, 1996),(Şekil 4.22).

Şekil 4.22. 1932-1939 Yılı Kazı Sonuçları ve Yazılı Antik Kaynaklar Işığında Anti-Okheia'nın Kentsel Planı, (Hatay Kültür Envanteri, 2014)

Antik Çağ'da sahip olduğu bereketli toprakları ve ticari zenginliği ile Doğunun kraliçesi olarak nitelendirilen kent, Helenistik dönemdeki önemini ve gücünü bu dönemde Roma İmparatorluğu'nun üç büyük metropolisinden biri olarak devam ettirmiştir (Yıldırım, 2018).

Kent, M.Ö.64-M.S.395 yılları arasında Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde kalmıştır. Bu süreç içerisinde altın çağını yaşamış; ticari, ekonomi, siyasi bakımdan güçlenmiş, nüfusunu büyük oranda artırmıştır. Ayrıca birçok yapı, anıt inşa edilen kent Roma İmparatorluğuyla ticaret bağlantısı olan kültür ve dini inanç merkezi haline gelmiştir (Bolat, 2016).

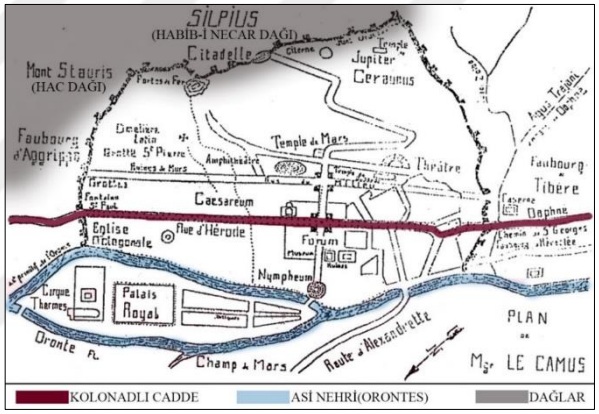
Kentin ilk yerleşim döneminde doğal bir sınır oluşturarak kent karakterini meydana getiren, günümüzde 'Asi ', daha önceki dönemlerde ise 'Typnon, Drakon, Ophites, Arantu' olarak adlandırılan nehir 'Orontes' adını İmparator Tiberus (M.S.14-37) zamanında almıştır (Demir, 1996).

Bilinen en eski antik çağ caddelerinden biri olma özelliğine sahip olan Kolonadlı Cadde M.Ö. 1.yüzyılda inşa edilmiştir (Ömeroğlu, 2006), (Şekil 4.23). Kolonadlı Cadde, döneminin en önemli imar faaliyeti olup; dünyada ilk defa

aydınlatma uygulanan cadde olma niteliğine sahiptir. Alışveriş-ticaret merkezi görevi gören ve Ortadoğu zenginlerinin alışveriş yapmak için uğrak yeri haline gelen bu caddede aydınlatma yapılması fikri alışverişin geceleri de devam edebilmesi amacıyla açığa çıkmış; aydınlatma meşaleler ile sağlanmıştır (URL-6, 2018).

Caddenin doğrultusu kentin hâkim rüzgâr yönü olan kuzeydoğu-güneybatı olup cadde kentin nefes aldığı ana arteri oluşturmaktadır (Bolat, 2016). Kent, caddenin her iki tarafında gelişen mahallelerle büyümüş ve nüfus artmıştır (Demir, 1996), (Şekil 4.24).

Şekil 4.23. Antik Çağ'da Açılan Kolonadlı Caddeyi Gösteren Plan
Şekil 4.24. Roma İmparatorluğu Döneminde Kolonadlı Cadde ve Kent (Asarcıklı,1989)

Kenti boydan boya geçerek kentin iki ucunu bağlayıcı görev gören, üzeri örtülü ve iki kenarı sütun dizilerinden oluşan Kolonadlı Caddenin uzunluğu yaklaşık 3 km, genişliği 30 m (Ömeroğlu, 2006), yol kısmının genişliği 9.60, iki tarafında yer alan kolonlar ise 10'ar metre genişliğindedir (Rifaioğlu,2003). Caddenin birbirini dik kesen iki ana aksı bulunmaktadır (Demir, 1996).

3 km uzunlukta, 30 metre genişlikteki Kolonadlı Caddede bulunan ögeler farklı dönemlerde çeşitli eklemeler ve değişiklikler yaşamıştır. Kolonları mozaik süslerle, döşemesi mermerle kaplatılan caddenin iki ana aksının kesiştiği noktaya 'Tetrapylon' denilen dörtlü geçit inşa ettirilmiş; üzeri tonozlu olan dörtlü geçidin her

köşesi mozaik ve mermer ile süslenmiş, cadde boyunca bronz heykeller yerleştirilmiştir (Hatay Kültür Envanteri , 2014). Daha sonraları ise Kolonadlı Cadde ve sokaklar granit ile kaplanmıştır.

Antakya'nın dini merkez oluşu, M.S 29-40 yılları arasında Hz. İsa'nın havarilerinden St.Pierre'in Antakya'ya gelişiyle pekişmiş; kent Hristiyan dininin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir (Erdoğan B. , 2014). Antakya-Reyhanlı yolu üzerinde, Habib-i Neccar Dağı eteklerinde önceden doğal bir mağara iken yapılan eklemelerle kiliseye dönüştürülen "St. Pierre Kilisesi" ilk kilise olarak kabul edilmektedir (Ömeroğlu, 2006), (Şekil 4.25)

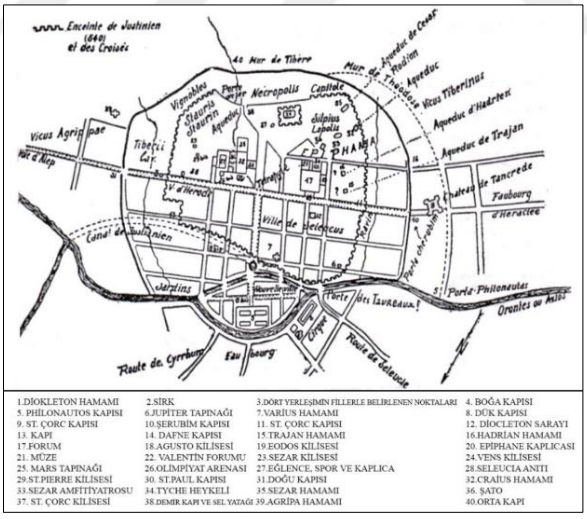
Şekil 4.25. St.Pierre Kilisesi (URL-7, yazar, 2021)

Roma Döneminde yapılı çevre, doğal çevre özelliklerinin beşerî çevre özellikleriyle etkileşimi doğrultusunda oluşmuştur. Evler; iklimsel veriler, insanların mahremiyet algıları ve dışarıya karşı korunma, kendi güvenli alanlarını oluşturma isteklerinin ön planda tutularak tasarlandığı bir mimari kimliğe sahiptir. Bu bağlamda evler dışa kapalı, içe dönük olup, içerisine ışık ve hava girişine imkân veren bir boşluğa (Atrium), sokaklara açılan dar girişlere ve penceresiz sokak cephelerine sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Roma Dönemi evleri planlarının esasını; geleneksel Antakya evlerinde olduğu gibi evin büyüklüğü ne olursa olsun "avlu" oluşturmaktadır (Ömeroğlu, 2006).

Kentin altın çağını yaşadığı Roma Döneminde çalışmada bahsettiğimiz üzere kentte birçok yeni yapı inşa edilmiştir. Kentte şiddetli deprem felaketleri,

isyan, savaş ve işgaller yaşanmış; bunların neticesinde kent yangın ve yıkımlara maruz kalmıştır (Hatay Kültür Envanteri , 2014). Depremler sonucunda Kolonadlı Cadde yer yer toprağın altında kalıp asıl doğrultusunu kaybetmiş, kenti boydan boya geçen bir aks olarak Osmanlı dönemine kadar ulaşmıştır (Ömeroğlu, 2006). M.S.115 yılında meydana gelen büyük depremde; çok sayıda can kaybı yaşanmış, Asi nehri yatağını değiştirmiştir (Rifaioğlu, 2003). Kentin gördüğü zararlar için gerekli onarımlar, restorasyon çalışmaları çeşitli dönemlerde yapılmış, kent dinamiği M.Ö.64-M.S.395 dönemleri arasında geçirilen süreçte çeşitli etmenler altında olumlu ve olumsuz yönde sürekli değişkenlik göstermiştir.

Günümüzde Roma dönemine ait izleri görebildiğimiz yapılar; St.Pierre Kilisesi, Roma Villaları ve Mozaikleri, Roma Köprüsü (1970'li yıllara kadar ulaşmış yıkılarak yerine başka köprü yapılmıştır), Demir Kapı, Su kemerleri, Memekli Köprü (Trajan Su kemerleri), Roma dönemi konut izleri ve mozaikleri, Kolonadlı Cadde'dir (Şekil 4.26), (Bolat, 2016).

Şekil 4.26. 1931 tarihli P. Jacquot'un Antik Çağ Antakya Kent Planında Yapıların Yerleşimi, (Bolat, 2016).

458 yılında kentte çok büyük bir deprem olmuş ardından meydana gelen yangın felaketi ile kentte çok büyük tahribat meydana gelmiştir. Asi nehri üzerindeki

ada deprem sonrasında yerleşim açısından önemini yitirmiş ve terkedilmeye başlanmıştır. Ayrıca 525, 526, 528 yıllarında kentte bir dizi deprem meydana gelmiş ve neredeyse mevcut bütün yapılar, binalar yıkılarak kentin felaketi olmuştur. 540 yılında Pers istilaları ile yakılıp yıkılan kent daha sonraları geçirdiği depremler, veba salgını vb. felaketlerle beraber iyice tahrip olmuş ve yapıları yok olmuştur (Demir, 1996). VII. yy'dan itibaren de İran kuvvetlerinin şehri boşaltmasıyla beraber antik kent kimliğini kaybetmeye başlamıştır (Erdoğan B. , 2014).

B. Osmanlı Dönemi

1516 yılında Yavuz Sultan Selim hükümdarlığındaki Osmanlı Devleti tarafından yapılan Mısır seferi ile Antakya ve çevresi Osmanlı hâkimiyetine geçmiş; Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar 400 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalarak Halep vilayetinin, Halep Merkez Sancağı'na bağlı bir kaza merkezi olarak yönetilmiştir (Demir, 1996).

Osmanlı Dönemi'ne kadar geçen süreçte Helenistik Dönemde Seleukoslara başkent olan, Roma Döneminde altın çağını yaşayan ve Roma İmparatorluğu'nun üç büyük kentinden biri haline gelen kent (Ömeroğlu, 2006); İstanbul'a uzak oluşu, Mısır fethinden sonra bölgedeki askeri gücünü yitirmiş olması, Ortadoğu'daki büyük geçiş yolları dışında kalması gibi zaman içerisinde değişen koşullar nedeniyle Osmanlı Devleti için bir önem arz etmemiştir. Bunun sonucunda ihmal edilmiş bir kasaba haline dönüşerek, çağlar boyunca geçirdiği ihtişamlı dönemlerdeki canlılığını ve önemini kaybetmiştir (Demir, 1996).

Antakya için Osmanlı Dönemi kentin tipik Türk-İslam kenti özelliklerini barındıran yeni bir kimlik kazandığı dönem olarak nitelendirilebilir (Güngördü, 2016). Antakya kent dokusu Roma izlerini barındırmakla birlikte Osmanlı kent kimliğini de yansıtmaktadır (Çelenk, 1996).

Osmanlı Döneminde kentte kale ve surlar, Roma Döneminin Kolonadlı Caddesi olarak bilinen aks, Köprü Kapısı, Doğu (St.Paul) Kapısı, Bahçeler kapısı ve Demir Kapı varlığını sürdürmektedir. Aşağı kentin alanı küçülmüş, kent merkezi

güneye doğru çekilmiştir. Roma, Bizans ve Haçlı dönemlerinden kalan anıtsal yapılar ise birer harabe şeklinde belirmektedir (Hatay Kültür Envanteri , 2014).

Antakya'da günümüzde varlığını sürdüren yapıların büyük çoğunluğunu Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen yapılar oluşturmaktadır (Bolat, 2016). Kentte imar faaliyetleri 1568 yılında Sokollu Mehmet Paşa döneminde artış göstermiş; bu dönemde inşa edilen yapıların çoğu günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir (Erdoğan B. , 2014).

Sokollu Mehmet Paşa tarafından Saka Hamamı, Asi nehri üzerinde değirmen, bir bedesten yaptırılmıştır. Bedesten 19.yüzyılda da varlığını sürdürmüş; 20.yüzyılda işlev değişikliğine uğratılarak sabunhane olarak kullanılmaya başlanmıştır (Kara,2004).

Sokollu Mehmet Paşa tarafından Saka hamamının yanında üst katında 28 odası, alt katında 22 odası ve ahırı olan bir han yaptırılmıştır. Han 1846 yılında Halep eski valisi Vecihi Paşa tarafından satın alınıp tadilat yaptırıldıktan sonra işlev değişikliğine uğratılarak sabunhane olarak kullanılmış; daha sonraki tarihlerde ise iplik üretimine hizmet etmiştir (Kara, 2004).

Demir kitabında, 16.yüzyılda Antakya'da Meydan Hamamı, Cindi Hamamı, Beyseri Hamamı ve Mehmet Paşa Vakfı olan bir hamam ile bir bedesten, bir han varlığından bahsetmektedir (Demir,1996). Bu yapılara ilaveten 16.yüzyıldan itibaren Antakya'da Sveyka Çarşısı'nda bulunan Piri Hamamı varlığı bilinen hamamlar arasındadır (Kara, 2004).

Hatay Valiliği tarafından 2014 yılında yayımlanan Hatay Kültür Envanteri'nde 16.yüzyılda kentte varlığı bilinen yapılar; Habib-i Neccar Camii ve Zaviyesi, Ulu Cami(Cami-i Kebir), Erdebili C., İbn Sufi Mescidi, Yunus Fakih C. Ve Sarı Mahmud, Şönbik, Debağa(Tabakhane), Kastal, Meydan, Mukbil, Şuğurluoğlu, Numan, Ağca, Hamamcıoğlu ve Şeyh Necm, Şeyh Haliloğlu, Basaliye ve İmaran gibi bazıları mahalle isimlerini taşıyan mescidler, Kapıağası Caferağa Muallimhanesi, Farisiye Medresesi, Ömer b. Yakub b Ahmed b Mansur'un Gaziliye

Berraniye Buk'ası, Meydan'da Magribiye Zaviyesi olarak belirtilmiştir (Hatay Kültür Envanteri , 2014).

16.yüzyılda kentin en eski yapısı olarak bilinen Ulu Camii (Sultan Selim Camii) yeniden yapılmış; İslamiyet'in ilk dönem mimarisini yansıtmıştır (Ömeroğlu, 2006). Kentte mahalle sayısı 22-24 arasında olup; aralarından 3 tanesi (Debbus mahallesi, Haracı Bekir mahallesi, Hallabünnemle mahallesi) kent Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildikten sonra kurulmuştur (Kara, 2004).

17.yüzyılda Köprülü Hasan Paşa tarafından Kurşunlu Han vakfedilmiştir (Hatay Kültür Envanteri, 2014). Geçirdiği farklı dönemlerde kentte farklı medeniyetlerin, kültürlerin hâkimiyet sürmesinin bir getirisi olarak işlev değişikliklerine uğratılan ve sırasıyla Roma mabedi, kilise ve cami olarak kullanılan Habib-i Neccar Cami 9.yüzyılda geçirdiği deprem felaketinde hasar görmüş; bu sebeple 17.yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde yeniden yapılmıştır (Ömeroğlu, 2006).

1648 yılında Antakya'ya gelen Evliya Çelebi tarafından kentte sekiz adet büyük saray, kırk kadar sıbyan mektebi ile üç yerde dar-ül kurra (Kur'an okuma eğitimi verilen yer), Habib-i Neccar'a ait biri aşağıda biri dağda olmak üzere iki tekkenin varlığından, küçük ve faydalı hamamların bulunduğundan bahsedilmektedir. Nehirde bulunan su dolapları aracılığıyla Asi kenarındaki bahçelerin sulandığını anlatmaktadır (Hatay Kültür Envanteri , 2014).

Hac yolu kentin bulunduğu bölgeden geçmekte ve kent Osmanlı döneminde bu yönüyle önem arz etmektedir (Erdoğan B. , 2014). 1703-1704 yılında hacılar için Antakya'da bir cami, bir imaret, bir mektep, bir hamam vakfedilmiştir (Demir, 1996).

Büyük çoğunluğu vakıflar tarafından yaptırılmış olan Cündi Hamamı, Saka Hamamı, Meydan Hamamı, Yeni Hamam, Kurşunlu Han, Sokollu Hanı günümüzde halen kullanılmakta olup, zaman içerisinde farklı kullanımlar sonucu yapıların mimari karakterleri değişmiştir (Ömeroğlu, 2006). Hanların birçoğu önce sabunhane daha sonraları otel, restoran vb. olarak işlev değiştirmiş; bu nedenle mimari karakterlerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Osmanlı hanları içerisinde en

önemlileri Kurşunlu Han, Yeni Han, Hüsnü Kervancı Kervansarayıdır (Demir, 1996).

1709 yılında 23 olarak belirtilen mahalle sayısı 1736 yılında 37'ye çıkmıştır (Rifaioğlu, 2003). 1736 yılında vergiye tabi olan 900 mülk, 1255 kira ev bulunmaktadır (Kara, 2004).

1832-1833 yılında Roma, Bizans ve Haçlılardan kalan son yapılardan ve surlardan sökülen taşlarla bir kışla ile Asi Nehri yakınında bir saray inşa edilmiştir (Demir, 1996). Kurtuluş Caddesi'nin güney ucunda, doğu kanadında yer alan kışla yapı grubu, günümüzde restore edilerek aynı işlevle kullanılmaya devam edilmiştir (Ömeroğlu, 2006). Saray ise Tanzimat'tan sonra hükümet konağı olarak kullanılmış, kent bu yönde genişlemiş, yeni mahalleler (Verd ve Hamidiye gibi) kurulmuştur (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Kışla'dan Hükümet Konağı'na doğru giden yol zaman içerisinde genişletilerek Saray Caddesi adını almıştır. Bu caddede altlarında mağaza, gazino, lokanta gibi farklı fonksiyonlar yer alacak şekilde yeni binalar inşa edilmiş, döneminin en modern semti haline gelmiştir (Demir, 1996). Ticaret merkezi bu bölgeye doğru yayılmış, zemin katı dükkân, üst katı konut olarak kullanılan binalar, sofalı evler yapılmıştır. Bu bölge kentin iş ve eğlence merkezi durumuna gelmiştir (Hatay Kültür Envanteri, Antakya, 2014).

Bu dönemde kentte dışa dönük mimari açığa çıkmış, bitişik düzende olarak cepheleri, cadde ve sokakları ya da köşelerini sınırlayan yapılar inşa edilmiş; kullanılan malzeme ve inşa teknikleri değişmiştir. Zemin katları kargir, üst katları ise kargir veya ahşap karkas olan yapılarda taş ve ahşabın yanı sıra tuğla da kullanılmış, balkonlar yapılmış, döşemeler I profil demir kirişlerle desteklenmiş, camlı açıklıklar ve balkonlarda soğuk dökme veya bükme demirden korkuluklar kullanılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Weulersse Sultan Abdülhamid'e izafeten Hamidiye Mahallesi olarak isimlendirilen mahallede yeni inşa edilen yapıların doğuya özgü karakteristik özellikleri yok ettiğini belirterek bu konudaki görüşlerini '…*Avrupa stili, demir,*

tuğla ile inşa edilmiş, büyük açıklıklı binalar, eski Antakya stiline ihanet ediyorlar' şeklinde ifade etmiş; böylece yeni oluşan bu mahalledeki yapıları, mimari karakterleri bakımından yadırgadığını açığa vurmuştur (Demir, 1996).

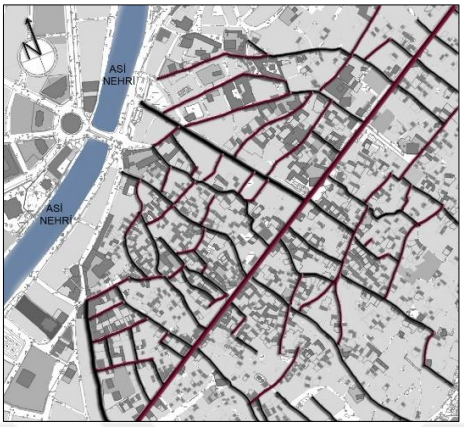
Kentte 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar surların dışarısında hiçbir mahalle yer almamış; 1876 Osmanlı- Rus Savaşından sonra topraklarından atılan Çerkez göçmenler için Asi Nehri'nin karşı tarafında Muhacirin Osmaniye (daha sonraki adı ile Yeni Mahalle) adı ile yeni bir yerleşme kurulmuştur (Demir, 1996).

Asi nehrinin karşı tarafında kurulan yeni yerleşme geniş düzlüklerden oluşan topografik yapıya sahip olması, mevcut kent dışında yer almasından kaynaklı olarak arsa fiyatlarının düşük olması vb. sebeplerden dolayı yıllar içerisinde hızla ilerleme göstermiştir. İnşa edilen modern yapıları ile Eski Antakya'nın karşısında yer alan bu yerleşme kentin Yeni Antakya olarak adlandırılan kısmını oluşturmuştur (Demir, 1996).

19.yüzyılın sonlarında Asi Nehri'nin batı yakasında oluşan mahallelerle birlikte kentteki mahalle sayısı 41'e kadar çıkmıştır. Bu dönemde köprünün güney çıkışında Belediye bahçesi yapılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Osmanlı Döneminde Antakya, Osmanlı kentinin biçimlenişine uygun olarak gelişmiştir. Hipodamus planı kentte Arap hâkimiyetine kadar korunmuştur (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Osmanlı döneminden itibaren geleneksel Antakya kent dokusunda ızgara plan şeması yerini genel olarak organik plan şemasına bırakmıştır (Şekil 4.27), (Demir, 1996). Bu dönemde kentin yol dokusu ihtiyaca, mevcut dokuya ve topografik yapıya bağlı olarak kendiliğinden gelişmiş olup girift, dolambaçlı ve organik bir yapı göstermektedir. Sokaklar, yapılar veya avlu duvarları ile sınırlanmış, dar ve çıkmazlara sahip bir yapıdadır (Ömeroğlu, 2006), (Şekil 4.28).

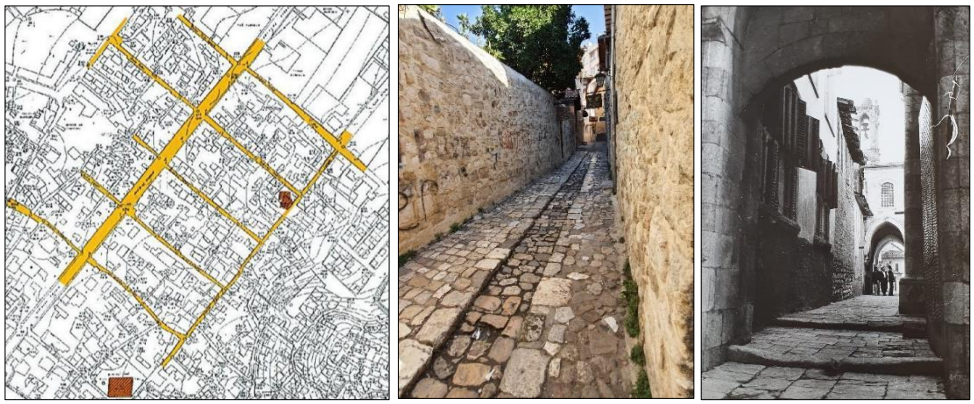

Şekil 4.27. Organik Plan Şeması (Kudeb'ten alınan plan üzerinden işlenmiştir, 2019)
Şekil 4.28. Kentin girift, dar ve çıkmaz sokaklı yapısı (KUDEB 'ten alınan plan üzerinden işlenmiştir, 2019)

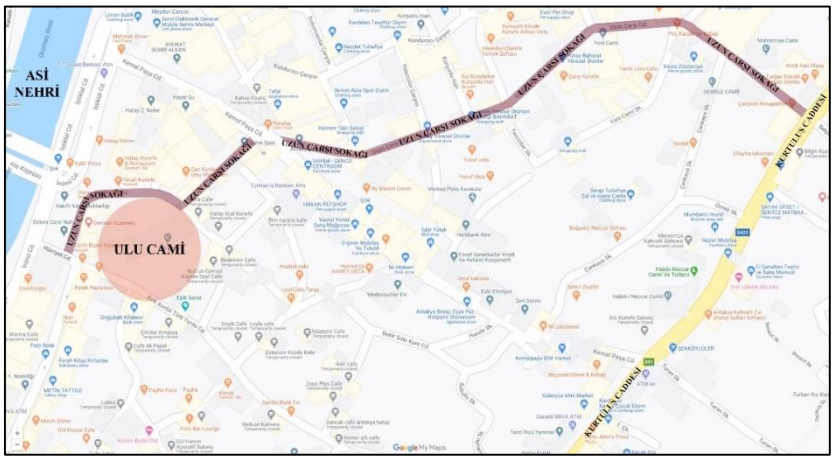
Izgara plana ait izler sadece kentin kuzey doğusunda yer alan Orhanlı ve Meydan Mahallerinde görülmektedir (Camuz, 2016). Bu mahallelerdeki sokaklar gerek birbirlerini gerekse bugünkü adıyla Kurtuluş Caddesini dik keserek birkaç yapı adası oluşturmaktadır (Şekil 4.29). Oluşan bu yapı adaları Antakya'nın kuruluş çağındaki şehircilik nizamına ait izleri küçük farklarla günümüzde de muhafaza etmektedir (Demir, 1996).

Osmanlı Döneminde sokaklarda ortasında su kanalları bulunan taş kaldırımlar, meydanlar bulunmakta; bazı sokaklarda bir evin sokağın üzerini köprü gibi örttüğü ya da sokağın bir evin altından geçtiği oluşumlar olan ve "Kabaltı" olarak adlandırılan mimari ögeler yer almaktadır (Kara, 2005), (Şekil 4.30).

Şekil 4.29. Orhanlı ve Meydan Mahallelerindeki Izgara Plan Şeması (Demir, 1996)
Şekil 4.30.Eski Antakya Sokaklarında Su Kanalı Bulunan Taş Döşeli Kaldırımlar ve Kabaltı

Osmanlı döneminde kentin 2 önemli caddesi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi eski adıyla Herod Caddesi, 19.yüzyıldaki adıyla Kışla-Dörtayak Caddesi, günümüzdeki adıyla Kurtuluş Caddesidir. Bu cadde Roma dönemine göre çok küçülüp daralmış, eğri büğrü hale gelmiş olan ve evlerin bulunduğu caddedir. Diğer önemli cadde ise Ulu Cami civarında başlayıp kuzey doğu yönünde devam eden ve şehrin iş merkezinin eksenini oluşturan Uzun Çarşı Sokağı'dır (Kara, 2004),(Şekil 4.31).

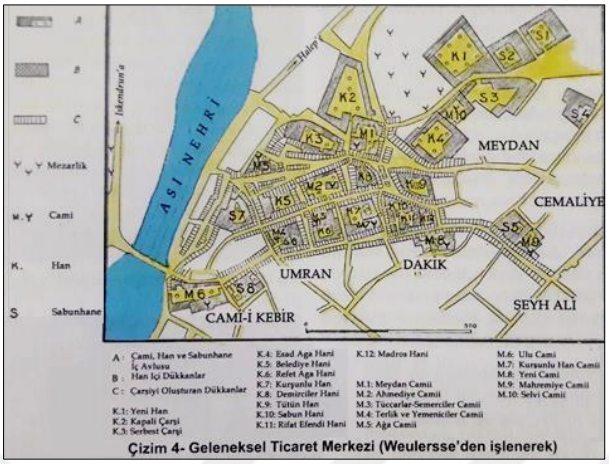

Şekil 4.31. Antakya'da Günümüzde Uzun Çarşı Sokağı ve Kurtuluş Caddesi (Google map altlık alınarak hazırlandı, 2020)

Osmanlı Döneminde Osmanlı kent kültürünün organik dokusuna uygun olarak kolonadlı cadde yeniden biçimlenmiştir. Kolonadlı alan konut ve ticari birimler tarafından kullanılmış, bunun yansıması olarak caddenin genişliğinde ve doğrultusunda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu kapsamda kimi evler yolun ortasına dek uzatılmış, yol güzergâhı girintili çıkıntılı bir hal almıştır. Bazı yerlerde caddenin daralmasından dolayı ulaşım çok zorlaşmıştır (Bolat, 2016).

Kentte ikamet alanları ve ticaret merkezi birbirinden ayrı konumlanmış olup ikamet alanları kentin yaklaşık dörtte birini kaplamaktadır. İkamet edilen alanlarda mahalleler içinde evler, mahalle ölçeğinde küçük cami ve mescitler, sokakların kesişme noktasında, kendiliğinden oluşmuş küçük meydanlar ve çeşmeler bulunmaktadır. Dar sokaklar yüksek avlu duvarları ile sınırlandırılmış olup duvarların ardında geleneksel avlulu evler yer almaktadır. Evlerin avlusunda meyve ağaçları ve çiçeklikler bulunmakta; bunlar kentin yeşil dokusunu oluşturmaktadır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Osmanlı Döneminde; Ulu Camiden başlayıp Uzun Çarşı'nın sonuna kadar uzanan ve kentin yaklaşık dörtte birini kaplayan bir ticaret merkezi bulunmaktadır (Ömeroğlu, 2006), (Şekil 4.32). Kendiliğinden oluşmuş, dar, girift sokak düzeni burada da hâkim olup sokakların her biri farklı meslek koluna ayrılmıştır. Geleneksel çarşıyı sokakların iki yanında dükkânlar, ticari ve konaklama işlevli hanlar, hanların avlularında ya da bağımsız olarak inşa edilmiş camiler, hamamlar organik bir bağ içinde oluşturmaktadır. Çarşının karakteristik ögelerini sokakların kesişme noktalarındaki havuzlar ve çeşmeler oluşturmaktadır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Şekil 4.32. Geleneksel Ticaret Merkezi, (Hatay Kültür Envanteri, 2014)

1906 ve 1907 salnamelerinde bu dönemde Antakya'da 1 Hükümet Konağı, 1 Kışla-ı Humayun, 4 Karakol, 1 askeri hastane, 130 Cami-i Şerif ve mescit, 5 kütüphane, 30 medrese, 15 kilise ve havra, 1 Rüşdiye Mektebi, 1 Ermeni Mektebi, 2 Protestan Mektebi, 1 Yahudi Mektebi, 10281 Hane, 5 hamam, 2553 dükkân, 330 mağaza, 24 han, 2 otel, 123 değirmen, 32 fırın, 30 kahvehane, 3 gazino, 10 meyhane, 1 silahhane, 1 debbağhane, 12 kiremithane, 30 çeşme, 15 sabunhane, 30 ipek fabrikası, 50 zeytinyağı mengenesi, 1602 ambar ve samanlık bulunduğundan bahsedilmektedir. 1876'da Antakya'da bir İngiliz okulu açılmış, 1905 yılında Soeurs De St.Joseph tarafından kentte okul, yetimhane ve dispanser açtırılmıştır. 1911 yılında "Frerler Okulu" (Colleges Des Freres) açılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014). Kentin sahip olduğu yapılı çevre unsurları dönemin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi vermektedir (Şekil 4.33). Buna göre bu dönemde kentte farklı etnik kökenden farklı dini inançlara sahip insanlar bir arada yaşamakta, sosyalleşme eğlence mekânlarında gerçekleşebilmekte, eğitim-öğretim yapılmakta, kentin güvenliğine önem verilmektedir. Ana geçim kaynakları zeytinyağı, sabun, ipektir.

Şekil 4.33. Osmanlı Döneminde Antakya Kent Planı ve Antik Kalıntılar (Camus'tan işlenerek), (Hatay Kültür Envanteri, 2014)

Osmanlı Döneminden günümüze izlerini görebildiğimiz yapılar; Ortodoks Kilisesi, Havra, Sarımiye Cami, Ahmediye Cami, Nakib Cami, Kürt Fakih Cami, Mahremiye Cami, Kiremitli Cami, Uçtum Cami, Şeyh Muhammed Cami, Affan Ertuğrul Cami, Orhaniye Cami, Meydan Cami, Şeyh Ali Cami, Deveci Bekiroğlu Cami ve Çeşmesi, Debru Cami, Kurşunlu Han, Çelenkoğlu Hanı, Sabunhane, Kışla, Saray Caddesi, 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi, Çeşmeler, Kabaltı, Osmanlı Dönemi konutlarıdır (Bolat, 2016).

Çağlar boyunca Antakya'da farklı kökenden insanlar yaşamış; bu çeşitlilik kent Osmanlı egemenliği altındayken de devam etmiştir (Ömeroğlu, 2006). 16.yüzyılda kent nüfusunu Türkler, Ermeniler ve biraz Musevi cemaat oluşturmuş; 18.yüzyılın son çeyreğinde kente Hristiyanlar yeniden yerleşmeye başlamıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

18. ve 19. yüzyılda kentte Müslüman Türkler, Hristiyan Araplar, Hristiyan Rum ve Ermeniler ile Musevi Yahudiler saygı ve hoşgörü içerisinde aralarında hiçbir

problem olmaksızın bir arada yaşamış; kent 5 etnik unsur ile 3 semavi dini bir arada tutan yapısıyla varlık göstermiştir. Kentin mahalle adlarının yer aldığı defterler referans alınıp inceleme yapıldığı zaman etnik ve dini unsurların farklı mahallelerde yaşadıklarına dair belirtiler açığa çıkmış; 30 mahallede Müslüman Türklerin müstakil olarak yaşadığı, 7 mahallede ise karışık olarak yaşandığı tespit edilmiştir (Kara, 2004). 20.yüzyılın başlarında kent nüfusunu Müslüman, Ortodoks, Ermeni Katolik, Ermeni Protestan ve Yahudiler oluşturmaktadır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

1918 yılında Fransız Birlikleri Antakya ve çevresinde yönetimi eline almıştır. 1938 yılında Türk askeri Hatay'a girmiş; 1939 yılında Hatay anavatana katılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

C. Osmanlı Sonrası Dönem

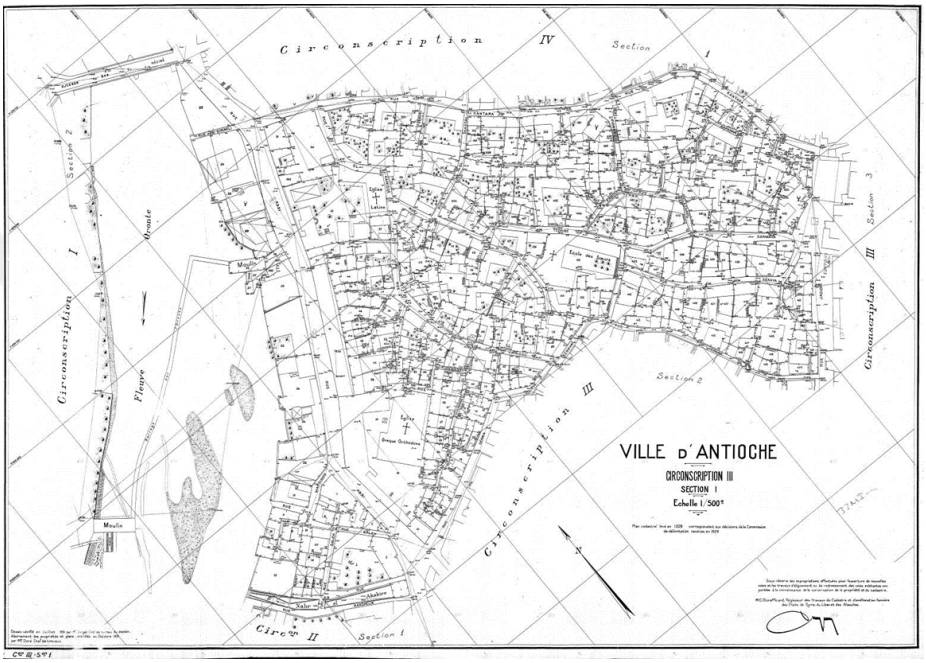
Fransız Mandası Dönemi

İngilizlerle 3 Ekim 1918 tarihinde Mondros Anlaşması yapılmış, anlaşma hükümlerine göre İskenderun Sancağı Osmanlı hâkimiyetinde kalacak; İngilizler sancağa asker gönderebilecektir. Ancak anlaşma hükmüne rağmen İngiliz birlikleri sancağı işgal ederek beş-altı gün kentte kalmış; ardından çekilerek işgali 7 Aralık 1918 tarihinde, Antakya'ya giren Fransız askerlerine devretmişlerdir (Demir, 1996).

Fransız yönetimine karşı halk direnişe başlamış; bu durum Fransızları tedirgin etmiştir. Direnişlerin ve çatışmaların sona ermesi için 1921 yılında Ankara anlaşması yapılmıştır (Ömeroğlu, 2006). Ankara Anlaşması hükümlerine göre Fransızlar Antakya'yı özel bir statü içerisinde 'İskenderun Sancağı' adı altında, kendileri tarafından yönetilmekte olan Suriye'ye bağlamışlardır. 1922 yılında Fransızlar tarafından Suriye Devletleri Federasyonu kurulmuş; İskenderun Sancağı federasyona bağlı olan Halep Devleti içinde yer almıştır (Demir, 1996).

1918 yılından itibaren Antakya'da Fransızların nüfuz sahibi olması ile başlayan süreçte bölgede mevcut dokuyu değiştirecek şekilde kentsel düzenlemelerin, yapılaşmaların, alt yapı ve yol çalışmalarının inşa süreci de

başlamıştır. Bu bağlamda Fransızlar tarafından kadastral haritalar ve kent planları hazırlanmış, yol, sağlık ve kent estetiği gibi konulara önem gösterilmiştir (Hatay Kültür Envanteri, 2014), (Şekil 4.34).

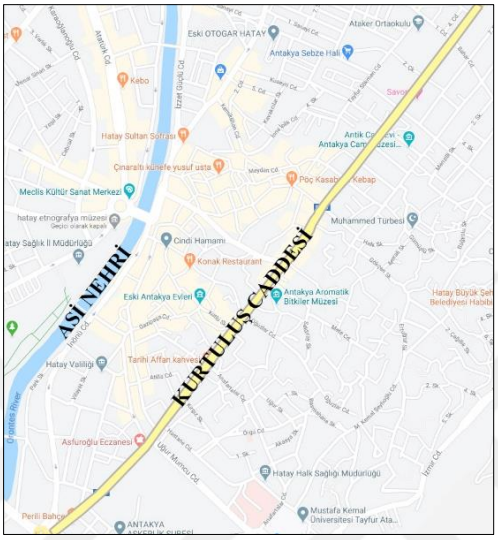

Şekil 4.34. Fransız Kadastral Paftası

Antakya, Fransız egemenliği altındayken merkezde yeni caddeler açılarak ekonomik hareketlilik kazanılmış, ticari yapıların üst katlarının mesken olarak işlev görmesiyle de sosyal bir yapılanma sağlanmıştır (Arıman, 2002).

Dönemin en önemli imar faaliyeti, 1929-35 yılları arasında, kenti boydan boya geçen Kışla-Dörtayak Yolu'nun (bugünkü Kurtuluş Caddesi) açılmasıdır (Hatay Kültür Envanteri, 2014). Roma dönemi yolu olan ve dünyanın ilk ışıklandırılan caddesi olma vasfına sahip Kolonadlı Cadde o dönemdeki adıyla Herod Caddesi, "Rue Al Jadid" adıyla yeniden yapılmaya başlanmış; açılabilmesi için çok sayıda ev yıkılmış (Demir, 1996); 1936 yılında yapımı tamamlanarak şehri

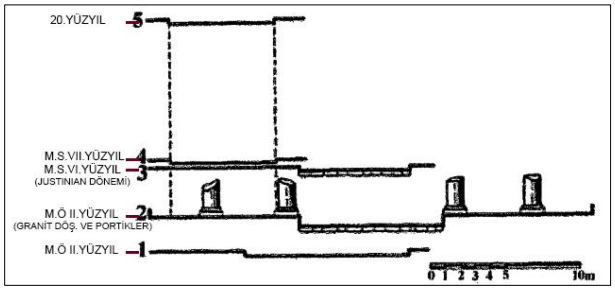
kuzeydoğu-güneybatı aksında ayıran bugünkü adıyla Kurtuluş Caddesi açılmıştır (Arıman, 2002), (Şekil 4.35).

Şekil 4.35.Günümüz Kurtuluş Caddesi, 2020 Cadde Planı

Yapılan kazılar sonucunda mevcut dokuyu yararak, Habib-i Neccar Camisi'nin bulunduğu noktada hafif bir kırılma yapmak suretiyle doğrusal olarak yapılan ve hala günümüzde kullanılan bu caddenin antik çağdaki Kolonadlı Caddenin Batı Portiği (üstü kapalı geçit)' nin üzerinden aynı aksla geçtiği, çakıştığı kanaatine varılmıştır (Akbaş, 2001).

Güncel olarak yapılan araştırmalarla elde edilen sonuçlara göre günümüze ulaşan kısmı yaklaşık 100 metre uzunluğunda olan Kolonadlı Cadde, Kurtuluş Caddesi'nin yaklaşık 9 metre altında ilk hali ile bulunmaktadır (Şekil 4.36), (URL-8, 2020).

Şekil 4.36. Kolonadlı Caddenin Farklı Dönemlere Ait Kotunu Gösteren Kesiti, (Downey,1961 ve Akbaş, 2001)

Fransızların haritalarında "Rue Al Jadid" olarak adlandırdığı cadde üzerinde geleneksel avlulu evlerden farklı olarak cepheleri caddeye bakan, caddeden girilen, tek ya da iki katlı, zemin katları çoğunlukla ticari işlevli evler yapılmıştır. Eski dokudan, cadde sınırında kalan bazı eski yapılar da mevcuttur (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Kentte, köprü yakınından başlayarak Kurtuluş Caddesine dik olarak açılan ve kenti ikiye bölen büyük bir cadde olan Balcılar (bugünkü adıyla Kemalpaşa) Caddesi açılmıştır (Asarcıklı, 1989). Balcılar Caddesi üzerinde ve kent içinde, yıkılan yapıların yerine aynı mimari anlayışta evler inşa edilmiştir. Bu evler ve kentin güneyinde bulunan otel, lokanta, sinema gibi yapılar inşa edilirken yeni malzemeler ve farklı inşa teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda taşıyıcılarda az sayıda olsa da döşemelerde sıklıkla beton kullanılmaya başlanmış, I profil demir kirişler ve tuğla da mimaride yerini almıştır. Betonun kullanılmasıyla birlikte eğrisel açıklıkların yanı sıra düz açıklıklara da sıkça rastlanır. Dış cephelerde kesme taş kaplama hala hâkimdir. Ahşap karkas cephelerde de sıkça suni taş kaplama kullanılmıştır. Dış cephelerde kat ve saçak silmeleri, profilli taş veya beton konsollar, furuşlar, yer yer üçgen alınlıklar, İon stili sütun başlıkları gibi neoklasik ögeler, bölgesel üslupta kemerler ve daha çok kapı ve pencere çevrelerinde görülen taş bezemelerle birlikte kullanılmıştır. Üçlü veya ikili kemerlerle orta mekân cephe düzenlemesi, sütun başlığı, konsol, silme gibi elemanlar ve taş bezeme Beyrut'la benzerlik gösterir. Mimari ögeler daha çok yerli üretim ve yerli ustaların el işçiliği

ile gerçekleştirilmiş ancak biçimler ve desenlerde Beyrut'taki uygulamalar örnek alınmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Fransız Mandası altında kalan bütün Doğu Akdeniz kentlerinde olduğu gibi Antakya'da da geleneksel mimarinin yerini Avrupa'nın tarihi üsluplarının tekrarlandığı neoklasik üslubun, bölgesel mimari ve bezeme ögeleriyle, seçmeci bir anlayışla bir arada kullanılması ile ortaya çıkan bir eklektik üslup almıştır. Fransız işgalcilerin hareket noktası Türk mimarisi ve kültürünün izlerini silmek olmuşsa da Antakya'da Fransız müdahalesi ileri düzeye ulaşamamış; mimarlık üzerindeki etkileri birkaç bina ile sınırlı kalmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014).

Fransızlar Döneminde, eski Antakya'nın dışında yerleşimin başladığı görülmektedir (Bolat, 2016). Gelişen yeni Antakya'da (Asi Nehri'nin batı kısmında), idari ve kamusal mekân (PTT, belediye, müze, gündüz sinema, vb.) düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir (Arıman, 2002).

Kentte 1927 yılında yapımına başlanıp 1928 yılında inşası tamamlanan Kumandanlık Binası yapılmıştır. Bu yapı günümüzde Hatay Valiliği olarak kullanılmaktadır (Bolat, 2016).

1927 yılında Antakya'nın ilk sineması olan Empire Sineması inşa edilmiştir Empire Sinemasının yanında yine bu dönemde Adalı Konağı ve iki yapı arasında havuzu bulunan bir avlu yapılmıştır (Bolat, 2016).

Nehrin batı yakasında, köprü çıkışında bir meydan oluşturulmuş; bu meydandan Samandağ ve İskenderun yönlerine ışınsal yollar açılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2014). 1930'lu yılların sonuna doğru meydan da bir podyum üzerinde yer alan Belediye binası yapılmıştır. Belediye bahçesi genişletilerek formal ve simetrik düzenli büyük bir park haline getirilmiştir (Hatay Kültür Envanteri, 2014). Yine bu yıllarda batı Neoklasik tarzda hastane binası ve Antakya Lisesi yapılmıştır (Rifaioğlu, 2003).

Bu dönemden Valilik, Empire Sineması, Fransız Bankası ve Elçilik Binası, Vali Evi, Resmi bina ve dükkân, Antakya Arkeoloji Müzesi, Belediye, Adalı Konağı,

Liwan Otel, Rifat Bereket Evi, konutlar, Antakya Parkı ve Affan Kahvesi günümüze kadar varlığını sürdüren yapılardır (Bolat, 2016).

Cumhuriyet Dönemi

Hatay meselesi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin gündemine 1923 yılında Mustafa Kemal'in Adana'da yaptığı konuşmada "kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalamaz" sözü ile ciddi olarak girmiştir (Ömeroğlu, 2006).

Hatay Devleti, Türkiye Cumhuriyeti tarafından Milletler Cemiyeti'ne sunulan bağımsızlık talebinin kabul edilmesiyle 1937 yılında resmen kurulmuştur. 23 Haziran 1939 tarihinde Hatay Devleti Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır (Demir, 1996). Bu tarihten itibaren Hatay il, Antakya merkez ilçe olmuştur (Bolat, 2016).

Cumhuriyet tarihi ile beraber kentler için planlı bir gelişim süreci de başlamıştır (Demir, 1996).1978 yılına kadar Antakya için üç imar planı hazırlanmıştır. İlk imar planı 1948 yılında mimar Asım Kömürcüoğlu tarafından, ikinci imar planı 1957 yılında mimar Gündüz Özdeş tarafından, üçüncü imar planı 1978 yılında mimar Yavuz Taşçı tarafından hazırlanan plandır (Dal, 2018).

1957 yılında hazırlanan ikinci imar planının esası Asi Nehri'nin batı tarafındaki yeni Antakya'nın gelişimine ve bu bölgede uygulanacak yeni imar düzeninin belirlenmesine dayanmaktadır. Bu imar planı kapsamında alınan kararlar, yapılan uygulamamalar tüm kent dokusuyla beraber özellikle eski Antakya bölgesindeki mevcut kent dokusu açısından talihsiz sonuçlar doğuran çalışmaları barındırmaktadır. Eski kentin imarı için getirilen hükümlerle kent dokusu büyük ölçüde değişmiş, zarar görmüş, kent sokak-ev-avlu ilişkisini bozan düzenlemelerle karşı karşıya kalmıştır (Ömeroğlu, 2006).

Bu imar planı doğrultusunda yapılan yol genişletme çalışmaları ve açılan yeni arterler ile kentte büyük yapı adaları oluşmuştur (Ömeroğlu, 2006). Tarihi dokuya ait yerleşim yerlerinin genişletilmeye çalışılması ve bu genişletmenin Harbiye (eski adıyla Daphne)'ye doğru ilerlemesi sonucunda eski dokunun etrafında sanayi bölgesi oluşmuştur. Eski doku içerisindeki dar sokakların genişletilip yeni

caddelerin açılması kent kimliğinin bozulmasındaki en büyük etmenlerden olmuştur (Dal, 2018).

Bu plan ile kentin güneybatısında bulunan sağlık tesislerinin gelişimi sağlanmış; konut alanları bu yönde yayılmıştır. Kent dokusu açısından birçok olumsuzlukları bünyesinde barındıran ve kentin organik dokusuna yabancı olan bu imar planı kentsel gelişme ihtiyacına cevap verememiştir. Bunun sonucunda 1978 yılında kentin üçüncü imar planı Mimar Yavuz Taşçı tarafından hazırlanmıştır (Ömeroğlu, 2006).

Üçüncü imar planına göre kentin batısında 1450 hektar alan kentsel amaçla planlanmış ve pasif yeşil alanlarla çevrelenmiştir. Bu plan ile şehrin doğu yakasında, koruma anlayışına uygun yol genişlikleri, kat adetleri ve diğer yapılaşma şartları yeniden düzenlenerek koruma amaçlı imar planı çalışmalarına zemin hazırlanmıştır. Kentin batı yakasına doğru gelişme önerilmiştir. Kentte kaçak yapılaşmayı önlemek amacıyla Antakya Belediyesi'nin 775 sayılı "Gecekondu kanununa" göre gecekondu önleme bölgeleri oluşturulmuş; çözüm olarak bu bölgelerde toplu konut uygulamalarına başlanmıştır. Gelişen konut bölgelerini düzene sokmak ve kentin yeniden organize edilmesi için belediye bünyesinde Islah İmar Planları hazırlatılmış; büyük ölçüde uygulatılmış ancak yerel yönetimlerin karar ve uygulama politikalarının birbirini desteklememesinden dolayı tam olarak amacına ulaşılamamıştır (Ömeroğlu, 2006).

Antakya için hazırlanan, 3. imar planı ile 12.07.1975 tarihinde GEEAYK (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) tarafından 8521 sayılı karar ile korunacak olan 1. sınıf eski eserlerden toplamda 70 yapının anıtsal eser, 132 evin de sivil mimarlık örneği olduğu tescil edilerek, doğal, kentsel ve arkeolojik sit sınırları çizilmiş (Demir, 1996); Antakya'da korumaya yönelik ilk adım atılmıştır (Dal, 2018).

Kat adedi ve yapı yoğunluklarının arttırılması, bahçe mesafelerinin azaltılması, yeşil alanlar, kentsel ve sosyal donanımlar için yolların kaldırılması, uygulamada karşılaşılan güçlüklerin ortadan kaldırılması, yolların kadastro ile

uyumlu hale getirilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim, sağlık ve dini tesislerin arttırılması gibi nedenlerden dolayı Antakya Belediyesi Meclisi kararı ile 1987 yılı itibariyle imar planı değişikliği yapılmıştır (Ömeroğlu, 2006).

Hatay'ın anavatana katılımının Türkiye'nin diğer şehirlerinden farklı bir süreç izlemiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan modernleşme hareketi Hatay'da görülmemiştir. Bu nedenle Antakya'da Cumhuriyet Dönemi mimarlık anlayışı okuması sınırlı yapılabilmekte; Fransızlar Döneminde başlayan Eski Antakya yerleşiminin dışına taşma durumunun devam ettiği yapı izlerinden okunmaktadır (Bolat, 2016).

2000 yılında Ortodoks Kilisesinin restorasyonu yapılmış, Fransız Bankası ve Elçilik olarak kullanılan taş bina ise yine bu yılda restore edilerek Protestan Kilisesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ulu Cami 1987 yılında yıkılarak, aynı şekilde yeniden yapılmış; 2005 yılında restore edilmiştir (Ömeroğlu, 2006).

Asi Nehri'nin karşı tarafında (Batı yakası) bulunan, Hatay'ın Anavatana katılışından itibaren ve özellikle 1950'li yıllardan sonra hızla gelişerek "Yeni Antakya'yı" oluşturan mahalleler ise; Akevler, Armutlu, Cebrail, Cumhuriyet, Elektrik Emek ve Kanatlı Mahalleleridir (Ömeroğlu, 2006).

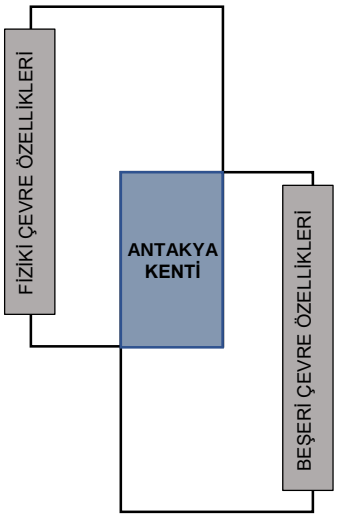
Günümüzde varlığını sürdürmekte olan dönem yapıları Ziraat Bankası, Antakya Halkevi ve Halk partisi, Sultan Sofrası, Abdulgani Türkmen Konağı, müstakil evler ve çok katlı apartmanlardır (Bolat, 2016).

Kentte 2000'li yıllardan itibaren geleneksel Antakya evlerinin bulunduğu eski Antakya bölgesinde bu yapıları koruma ve kente eski kimliğini kazandırma adına çalışmalar başlamış; kentte 2010 yılında KUDEB'in kurulmasıyla beraber çalışmaların kapsamı genişletilmiş ve belediye tarafından birçok proje hazırlanıp uygulamaya koyulmuştur.

2014 yılında Hatay büyükşehir statüsüne gelmiş; 2015 yılından itibaren kentteki çalışmalar Antakya KUDEB ve Hatay Büyükşehir KUDEB (HBB KUDEB) tarafından yürütülmüştür. Bu kapsamda HBB KUDEB'ten alınan bilgilere göre Hatay Büyükşehir Belediyesi tarafından eski Antakya bölgesinde yer alan Zenginler,

Ulucami, Güllü Bahçe, Yeni Cami, Şehitler ve Gazipaşa mahallerini kapsayan 15 sokakta yer alan 5211 m yolun cephe iyileştirilmesi ve kentsel tasarım projeleri hazırlatılmıştır. Günümüzde hala devam etmekte olan projenin 3 sokağındaki çalışmaların çoğu tamamlanmış olup; kalan 12 sokaktaki çalışmalara devam edileceği belirtilmektedir. Bu çalışmalar haricinde yine HBB tarafından yıkık dökük durumda olan geleneksel Antakya evleri satın alınarak onarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Antakya Belediyesi tarafından Kurtuluş Caddesi'nin altında yer alan Roma Dönemi'ne ait Kolonadlı Caddenin günümüz koşulları göz önüne alınarak caddenin altında kalan tarihi dokuyu da açığa çıkaracak şekilde projeler tasarlanmış, uygulamasının yakın bir tarihte yapılacağı belirtilmiştir.

Antakya çok katmanlı, çok kimlikli bir kenttir. Antakya için tek bir kimlikten söz etmek mümkün değildir. Hem tarihi hem kültürel hem doğal ve yapılı çevresel kimliği bulunmaktadır. Kimliğin karşı tarafta bırakılan izlenim, akla ilk gelen tanımlama olduğu varsayımından yola çıkarsak Antakya için herkes farklı bir tanımlama yapabilmektedir. Yapılan tanımlamalarda gastronomi kenti, hoşgörü kenti, kültür mozaiği, dinlerin merkezi, ticaret kenti gibi kimlik ifadeleri kullanılmaktadır (Şekil 4.37).

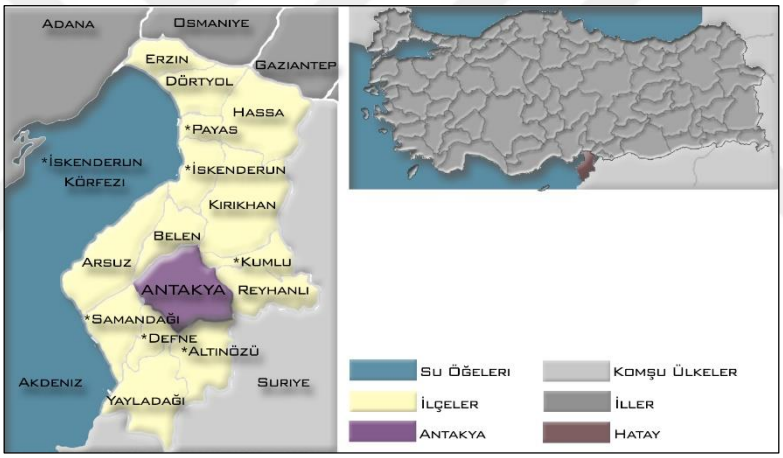

Şekil 4.37.Antakya Kent Kimliğini Oluşturan Özellikler, (yazar, 2019)

4.3.1.Fiziksel Çevre Özellikleri

4.3.1.1.Doğal Çevre Özellikleri

Hatay, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güneyinde, Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan bir sınır ilidir. Batıda İskenderun Körfezi, kuzeybatıda Adana, kuzeyde Osmaniye, kuzeydoğuda Gaziantep, doğu ve güneyde Suriye ile çevrilidir. Yüzölçümü 5.524 km², kıyıdan yaklaşık uzaklığı 22 km, denizden yaklaşık yüksekliği 80 metre olan Hatay ilinin (Hatay Kültür Envanteri , 2014) Erzin, Dörtyol, Payas, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Arsuz, Belen, Antakya, Kumlu, Reyhanlı, Samandağ, Defne, Altınözü, Yayladağı olmak üzere 15 ilçesi bulunmaktadır (Şekil 4.38).

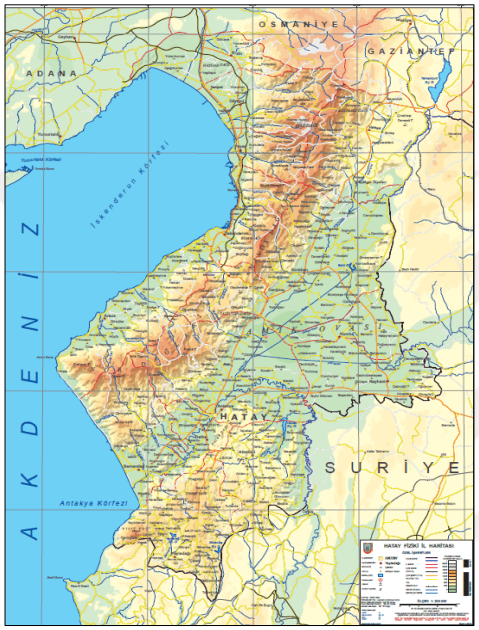

Şekil 4.38. Hatay Coğrafi Konum

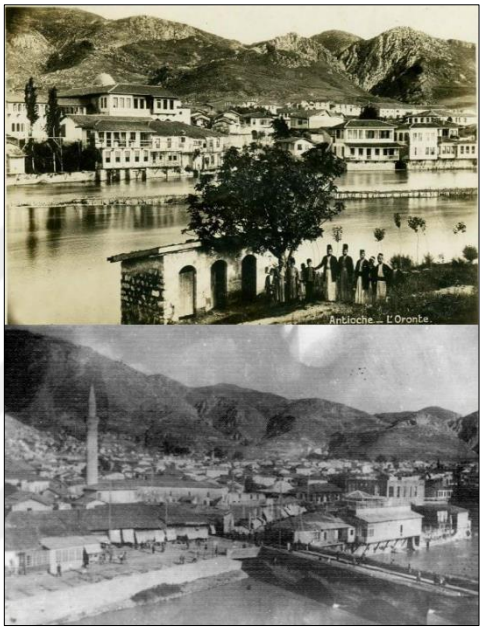
Coğrafi açıdan zengin bir karakteri olan doğal biçimlenişini nehirler, dağlar, ovalar ve platolar oluşturur (Rifaioğlu, 2003).

Hatay'da Amanos Dağları (Nur Dağları), Keldağ, Habib-i Neccar Dağı gibi önemli dağlar bulunmaktadır (Şekil 4.39). Amanos dağları denize paralel uzanarak kuzey-güney doğrultusunda doğal bir sınır oluşturur. Bu yapısıyla kentin büyüme eksenini belirlerken aynı zamanda iklimle ilgili etkisi bulunması önemlidir. Antakya özelinde bakıldığında ise antik çağdaki adı ile Silpius şimdiki adıyla Habib-i Neccar

Dağı ilk yerleşim yerleri için Asi nehriyle birlikte sınır görevi görmüştür. Habib-i Neccar dağı, eteklerinde kurulan ilk yerleşim yerlerinin Asi nehrine doğru ilerleyerek günümüzde Eski Antakya olarak adlandırılan bölgenin ve tarihi kent dokusunun oluşumunda etkin bir rol üstlenmiştir (Şekil 4.40).

Şekil 4.39.Hatay Fiziki Haritası, (URL-9)

Şekil 4.40.1900'lü Yıllarda Habib-i Neccar Dağı, (URL-10)

Hatay'ın en büyük ve en önemli ovası Amik Ovası (Şekil 4.41) olup coğrafyanın önemli akarsularından Asi Nehri, Karasu ve Afrin Çayı ile beslenmektedir. Yakın zamana kadar üzerinde kendisi ile aynı adı taşıyan Amik Gölü bulunmaktayken 1955-1980 yılları arasında DSİ tarafından yürütülen göl ve göl çevresindeki bataklıkları kurutma projesi sonucunda bu göl kaybolmuş; buradan elde edilen zirai verimi yüksek topraklar tarıma açılmıştır (Demir, 1996).

Antik çağda Orontes olarak adlandırılan Asi nehri Lübnan'dan doğup kuzey yönünde ilerleyerek Suriye topraklarından Hatay'a ulaşmakta (Şekil 4.42) ve ters yönde akarak Antakya'nın ortasından geçip kenti eski Antakya ve yeni Antakya

olmak üzere iki farklı bölgeye ayırmaktadır (Şekil 4.43). Bu açıdan dağların ve Asi nehrinin kentin biçimlenişinde önemli etkisi olduğu açıkça söylenebilir.

Şekil 4.41. Amik Ovası-Asi Nehri İlişkisi, (URL-11, 2019)
Şekil 4.42. Akarsular
Şekil 4.43. Asi Nehri ile Kent Parçaları İlişkisi, (google map altlık olarak kullanılarak yazar tarafından işlenmiştir, 2019)

Akdeniz iklim tipine sahip olan Antakya'da yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Antakya meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre araştırma sahasında ölçülen en düşük ortalama sıcaklık 8,3ºC ile Ocak ayına tekabül ederken en yüksek ortalama sıcaklık 27,7ºC ile Ağustos ayına rastlamaktadır. Antakya'da yıllık toplam yağış miktarı 1173,4 mm'dir. En az ortalama yağışa sahip ay 2,5 mm ile Temmuz ayı olurken en çok ortalama yağış değerine sahip ay ise 221,7 mm ile Ocak ayıdır (Dinç,2015).

Antakya'da esen rüzgârların ortalama hızı 4,7 m/sn. ile hafif esinti şeklinde ve güneybatı yönündedir. Ancak Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında hızı ortalama 8.15 m/sn. ile şiddetli rüzgâr niteliğinde olmak üzere güneybatıdan esmektedir. En hızlı rüzgârın yönü de güneybatı olup, Ocak ayında hızı 29.9 m/sn.' ye ulaşmaktadır. Bu verilere dayanarak Antakya'da yaz aylarında hâkim rüzgâr yönünün güneybatı olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneksel yerleşme dokusunun ve geleneksel ev tipolojisinin oluşmasında fiziki, coğrafi, kültürel, sosyolojik vb birçok etmenin etkili olduğu bilinmektedir.

Benzer şekilde kadim kentlerden biri olan Antakya da bu etmenlerle biçimlenmiştir. Bunlarla beraber kentin sahip olduğu iklim dolayısıyla özellikle güneş, rüzgâr, yağış gibi verilerden en akılcı şekilde yararlanmak, bu verilerin olumlu veya olumsuz yönlerini kontrol altına alarak optimum düzeyde konfor sağlamak amacıyla çözüm üretme yoluna gidilmiş; bu veriler Antakya'da kent dokusunun ve geleneksel Antakya ev tipolojisinin oluşmasında belirleyici unsurlardan olmuştur.

Tarih boyunca sel ve deprem başta olmak üzere birçok doğal afet ile mücadele etmek zorunda kalan Antakya, Türkiye sismik haritasında 1. dereceden deprem bölgesinde yer almakta (URL-12, 2020); deprem kent için büyük tehlike arz etmektedir. Farklı dönemlerde ve sık sık meydana gelen çoğu deprem Antakya'da çok ciddi, yıkıcı, geri dönüşü olmayan, çok sayıda insanın da ölümüne sebebiyet veren sonuçlar açığa çıkarmış, kent birçok defa yerle bir olmuştur. 577 ve 1091 yıllarında meydana gelen depremler kentte ağır tahribat ve yıkım yaratmış; özellikle 1157 ve 1169 yıllarında meydana gelip 25 gün boyunca süren depremler kent için ağır sonuçlar doğurmuştur (Akbay, 2006).

Yıkıcı ve şehri yerle bir edici sonuçlar doğuran depremler, çağlar boyunca birçok tarihi döneme tanıklık eden ve birçok kültürün izlerini taşıyan medeniyetler şehri Antakya'nın belki de en büyük talihsizliği olmuş; tarihi yapılar, eserler, kalıntılar yerin altında katman katman hapsolmuştur (Şekil 4.44)0

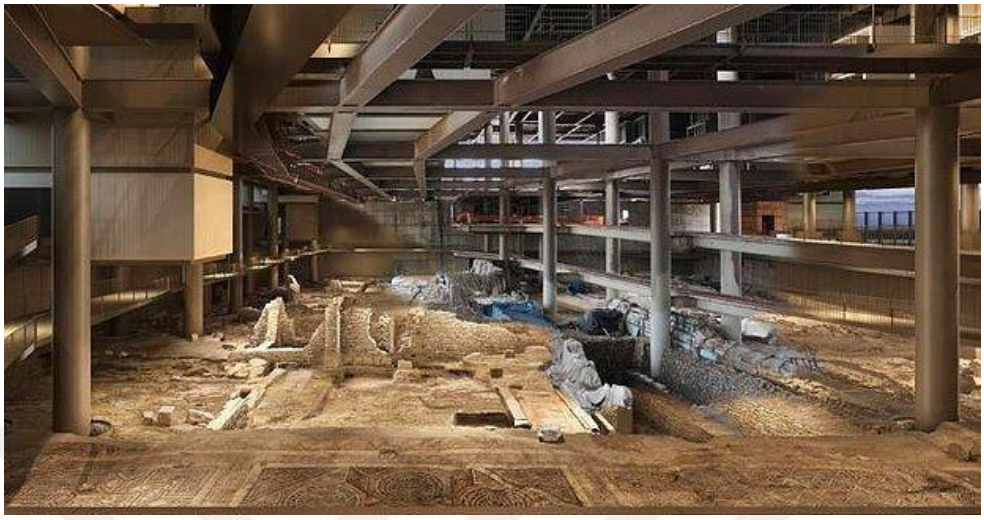
Şekil 4.44.Tarihi katman ve deprem örneği (URL-13, 2020)

4.3.1.2. Yapılı Çevre Özellikleri

Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Antakya'da tarihi geçmişe dair ilk bilimsel kazılar 1930'lu yıllarda başlamış; birçok önemli tarihi esere rastlanmıştır. Bu kapsamda kentin sahip olduğu kültürel zenginliğinin, ihtişamının, sosyo-kültürel yapısının izlerini taşıyarak kent için en önem arz eden mozaikler, kent ile özdeşleşerek kente kimlik atfeden en önemli yapılı çevre unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyo-kültürel unsurların yapılı çevredeki karşılığından biri olan mozaiklerin ve diğer tarihi eserlerin korunabilmesi ve sergilenebilmesi için kentte çıkan eserlerin ebatları doğrultusunda eserlere göre planı kurgulanan Arkeoloji Müzesi inşa edilmiş (Beyazıt, 2019); kentin tarihi açıdan köklü ve zengin olmasının bir sonucu olarak tarihi eser stokunun gün geçtikçe artması sonucunda daha sonraları yeni bir müze yapılarak eserler buraya taşınmıştır. Ayrıca kentte dünyanın en büyük tek parça mozaiği yer almaktadır (Şekil 4.45). Bu da kenti dünyada biricik kılmakta ve bu açıdan da kimlik kazandırmaktadır. Kentte bir otel kazısı sırasında açığa çıkan bu mozaik ve diğer tarihi eserler üzerine inşa edilecek yapının formunu, fonksiyonunu ve yapım sistemini belirlemiş; bu kapsamda bu yapıların yer aldığı alan bir müze otele dönüştürülerek tarihi dokunun yerinde sergilenmesine olanak tanınmıştır. Bu noktada sosyo-kültürel unsurların yapılı çevredeki karşılığı olan tarihi eserler bulunduğu çevrenin yapısal oluşumunu etkilemiş; bu da yapılı çevre unsurlarının yapılı çevre oluşumu üzerindeki ve dolayısıyla kent kimliği oluşumundaki etkisinin somut bir göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır (Şekil 4.46).

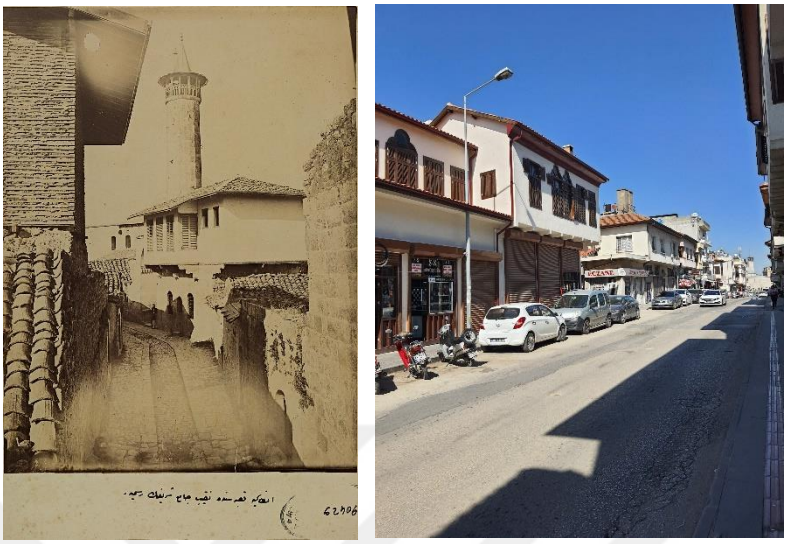
Şekil 4.45. Antakya'da bulunan dünyanın en büyük tek parça mozaiği

Şekil 4.46. Yapılı çevre unsurlarının yapılı çevre oluşumunu etkilemesi

Asi Nehri kenti iki ayrı bölgeye ayırması özelliğiyle kentteki yerleşme dönemlerini ve yapılı çevre karakterini belirleyici bir unsur olmuştur. Kentin Asi Nehri ile Habib-i Neccar dağı arasında kalan, kentin doğu tarafında yer alan kent parçası eski Antakya bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Kentin diğer tarafında kalan batı kısmı ise yeni Antakya bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Bu bölgede yeni yerleşimler yer almaktadır.

Kentin eski Antakya tarafında ilk yerleşim yerleri, Ulu Cami, Habib-i Neccar Cami, Ortodoks Kilisesi, Katolik Kilisesi, St. Pierre Kilisesi, Havra gibi Antakya'nın çok kültürlü yapısının göstergesi olan önemli dini yapılar, Kurtuluş Caddesi ve geleneksel Antakya evlerinin yer aldığı tarihi doku (Şekil 4.47); yeni Antakya tarafında Hatay Eski Meclis binası, Postane, Belediye binası, Adalı konağı, Eski Arkeoloji Müzesi, Vali Konağı gibi kentin geçirdiği tarihsel sürecin önemli parçalarından olan yapılar ve yeni yapılar, apartmanlar bulunmaktadır (Şekil 4.48).

Şekil 4.47.Eski Antakya bölgesinde yer alan Habib-i Neccar Camisi (Abdülhamid Han fotoğraf arşivi)[1] ve Kurtuluş Caddesi (yazar, 2021)

Şekil 4.48.Yeni Antakya bölgesinde yer alan Eski Meclis binası ve Adalı Konağı

[1] Fotoğraf, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Abdülhamid Han Fotoğraf Albümünde yer almaktadır. Fotoğrafın altında Osmanlıca olarak "Antakya Kazasında Nakıb Cami-i Şerifinin resmidir" yazmaktadır. Ancak yazar tarafından yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucu bu fotoğrafın Habib-i Neccar Caminin Kurtuluş Caddesi cephesinden fotoğrafı olduğu kanaatine varılmıştır. Bu durum 17 Eylül 2021 tarihinde gerekli mercilere yazar tarafından iletilmiş; 20 Eylül 2021 tarihinde gerekli düzenlemeler yetkililer tarafından yapılmıştır. Ayrıca yine aynı tarihlerde Antakya ile ilgili diğer fotoğraflarda da yanlış eşleştirmeler yapıldığı yazar tarafından tespit edilmiş olup yine yetkililere iletilmiş ve yetkililerce düzeltme yapıldığı bildirilmiştir.

Asi Nehri ile ayrılan kentteki yerleşim dokuları, kent parçaları arasındaki bağlantı nehrin üzerine inşa edilen köprüler aracılığıyla sağlanmaktadır. Eski Antakya ile yeni Antakya'yı birbirine bağlayan aks üzerinde 4 tanesi yaya, 5 tanesi araç olmak üzere toplamda 9 köprü bulunmaktadır. Bu köprülerden en eskisi, bilineni ve kullanılanı Ata Köprüsü'dür. Ata Köprüsü, kentin batı kısmı ile doğu kısmını birleştiren, Roma Çağı'nda M.S.3. yüzyılda İmparator Diocletianus tarafından yaptırılan (Bolat, 2016) taş köprünün (Şekil 4.49) 1972 yılında yıkılmasıyla inşa edilen betonarme bir köprüdür (Demir, 1996), (Şekil 4.50). Ne yazık ki önemli bir tarihi yapı, faal olarak kullanılıyor olmasına rağmen DSİ (Devlet Su İşleri) tarafından Amik Gölü ve çevresindeki bataklıkları kurutma projesi kapsamında yıkılmış; kente köprüden dolayı atfedilebilecek kimlik sekteye uğratılmıştır. Bu da beşerî çevre unsurlarının yapılı çevre unsurlarının sürdürülebilirliği dolayısıyla kent kimliğinin sürdürülebilirliği üzerindeki etkisinin göstergesidir.

Şekil 4.49. Yıkılan Roma Taş Köprüsü, (ANMOGEB, 2020)

Şekil 4.50. Ata Köprüsü, (2021)

Ata köprüsü, eski ve yeni Antakya arasındaki bağı kuran ve bu iki kent parçasını birbirine bağlayan önemli bir aks oluşturmaktadır (Şekil 4.51).

Şekil 4.51. Eski Antakya-Yeni Antakya İlişkisi, (URL-14 altlık olarak kullanılarak yazar tarafından işlenmiştir, 2019)

Birçok döneme tanıklık eden ve bunları katman katman barındıran, çok sayıda medeniyet, kültür ve dini değerlerin izlerini taşıyan ilklerin şehri Antakya, tescilli ve tescilsiz olmak üzere farklı dönemlere ait pek çok eser ve yapıya sahiptir.

2014 Hatay Kültür Envanterinden ve 2018 KUDEB' ten elde edilen verilere göre Antakya'da bulunan mevcut tescilli ve korunmaya değer yapı sayısı toplamda 543 adet olup bunların özgün işlevleri ve adetleri;

15 adet höyük, 2 adet kale, 1 adet antik yerleşim yeri, 3 adet mimari kalıntı, 8 adet Roma dönemine ait duvar-su kemeri-su kanalı-köprü, 4 adet anıt-meydan, 4 adet han, 4 adet hamam, 5 adet sabunhane, 22 adet çeşme, 27 adet cami -külliye, 7 adet mescit, 1 adet Protestan kilisesi, 1 adet havra, 1 adet kilise, 1 adet Latin Katolik Kilisesi, 1 adet Latin Katolik kilise misafirhanesi, 1 adet Latin Katolik Kilisesi bitişik yapısı, 1 adet şehitlik, 7 adet türbe-ziyaret, 1 adet müze, 21 adet resmi kurum-okul-kamu yapısı, 1 adet bedesten-konut-ticaret, 10 adet dükkân-işyeri, 4 adet ticaret, 1 adet kahvehane, 2 adet kabaltı, 1 adet kabaltı-ev, 22 adet ev-ticaret, 366 adet ev-geleneksel yapı olarak belirtilmektedir.

2018 KUDEB envanterine göre Antakya'da bulunan 543 adet tescilli yapıların 230 adeti çalışma kapsamında araştırma alanı olarak belirlenen Antakya 3.mıntıkada yer almaktadır. Ayrıca 3.mıntıkada tescilli yapılar haricinde yine nitelikli olup "çevreye uyumlu geleneksel yapı" olarak tanımlanan 174 adet yapı bulunmaktadır. Antakya'da tescilli ve çevreye uyumlu geleneksel yapı olarak tanımlanan yapılar haricinde kayıtlara geçmemiş daha pek çok tarihi ve geleneksel yapı olduğu bilinmektedir. Sadece araştırma alanı olan 3. Mıntıkada bile şu ana kadar kayıtlara geçen 404 adet nitelikli geleneksel yapı haricinde en az bu yapılar kadar tescilsiz yapılar da bulunmaktadır.

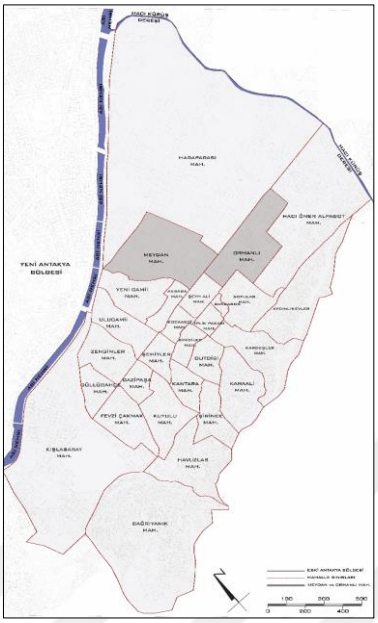
Antakya'nın sahip olduğu yapı stoku konusunda elde edilen tüm bu veriler kentin köklü, zengin tarihi değerlerinin, kültürel birlikteliğinin ve birikiminin oluşturduğu kent kimliğinin sayısal bir yansıması olarak karşımıza çıkmakta; bir bakıma kentin sahip olduğu çok kültürlülüğü, sosyo-kültürel değerleri ve medeniyeti kanıtlamaktadır, bu birikimin sembolü haline gelmektedir. Ayrıca yine bu veriler dikkate alındığında kente özgün kimlik kazandıran ve değer katan en önemli yapay çevre bileşenlerinin eski Antakya bölgesinde yer aldığı ve bu bileşenlerin de en temel ögesinin geleneksel Antakya evleri olduğu açığa çıkmaktadır.

Kentte eski dönemlerde gayri-müslimler kuzey ve güneyde yer alan mahallelerde yoğunlaşmış; sosyo-kültürel farkların bir getirisi olarak bu bölgelerde yer alan geleneksel Antakya evlerindeki mimari ögelerin kullanım amaçları ve biçimlenişleri az da olsa Müslüman Türklerin evlerinden farklılık göstermiştir. Benzer şekilde farklı mezhepteki insanların evlerinin biçimlenişinde küçük farklar meydana gelmiş; Alevi Türklerin evleri daha girift bir yapı sergilemiş, Sunni Türklerin evleri birbirinden daha uzak konumlanmıştır (Türkmen, 1937). Günümüzde ise mahallelerde böyle bir ayrım kalmamış; her mahallede her dinden ve etnik kökenden insanlar yaşamaktadır.

Geleneksel Antakya evlerinin yer aldığı Eski Antakya bölgesinde günümüzde;

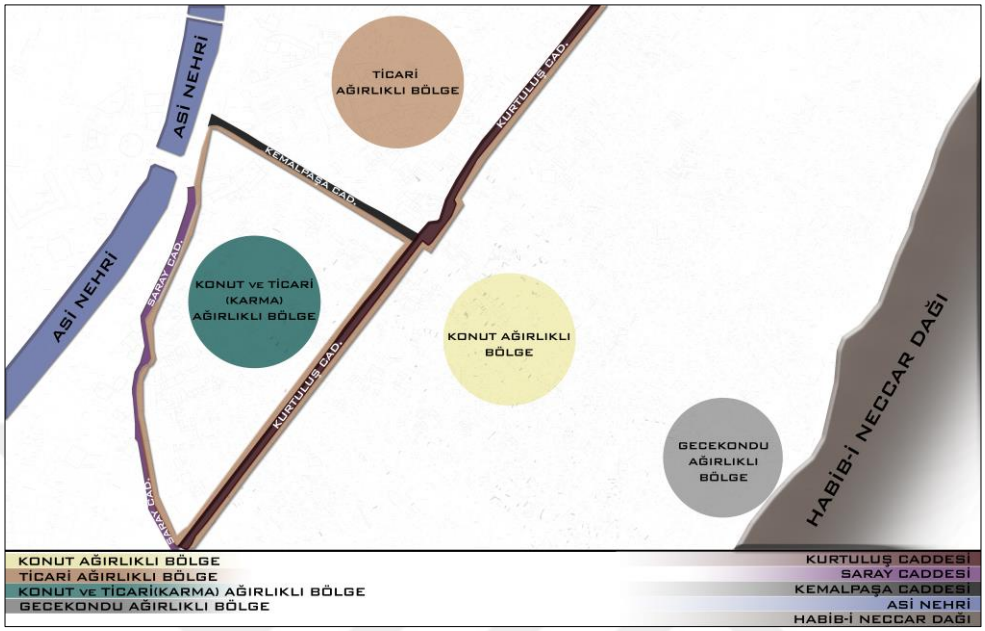
Akbaba Mahallesi, Aydınlıkevler Mahallesi, Bağrıyanık Mahallesi, Barbaros Mahallesi, Biniciler Mahallesi, Dutdibi Mahallesi, Fevzi Çakmak Mahallesi, Gazipaşa Mahallesi, Güllübahçe Mahallesi, Hacı Ömer Alpagot Mahallesi, Haraparası Mahallesi, Havuzlar Mahallesi, İplikpazarı Mahallesi, Kantara Mahallesi, , Karaali Bölüğü Mahallesi, Kardeşler Mahallesi, Kışla-Saray Mahallesi, Kocaabdi Mahallesi, , Kuyulu Mahallesi, Meydan Mahallesi, Orhanlı Mahallesi, Sofular Mahallesi, Şehitler Mahallesi, Şeyh Ali Mahallesi, Şirince Mahallesi, Ulu Cami Mahallesi, Yeni Cami Mahallesi, Zenginler Mahallesi olmak üzere toplamda 28 adet mahalle bulunmaktadır.

Antakya, Helenistik Çağ'dan Ortaçağ'da Bizans dönemine kadar ızgara planlı sokak sistemini korumuş; sokak dokusundaki değişimler Bizans döneminden itibaren başlamıştır. Osmanlı Döneminde ise ızgara planlı sokak sistemi yerini organik sokak dokusuna bırakmıştır (Rifaioğlu, 2015). Eski Antakya bölgesinde yer alan mahallelerin çoğunda günümüzde organik plan tipi hâkim olup; içlerinden ızgara plan tipinin hala varlığını koruduğu mahalleler Meydan ve Orhanlı Mahalleleridir (Demir, 1996), (Şekil 4.52).

Şekil 4.52. Meydan ve Orhanlı Mahalleri, KUDEB'ten Alınan Koruma Planı Altlık Kullanılarak Hazırlanmıştır (yazar,2019)

Günümüzde Kurtuluş Caddesi, Saray Caddesi (resmi olarak bilinen adıyla Hürriyet Caddesi) ve Kemalpaşa Caddesi eski Antakya bölgesinin ana arterlerini oluşturmakta; ticari, konut, karma fonksiyonları (konut, ticari, okul, ibadethaneler vb.) ayrıştırabileceğimiz alanlar tanımlamaktadırlar (Şekil 4.53).

Şekil 4.53.Eski Antakya Bölgesinde Fonksiyon Dağılımı (yazar, 2020)

Fransızlar döneminde açılan Kurtuluş Caddesi, Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağı arasındaki eski Antakya bölgesini ikiye bölmektedir. Asi Nehri ile Kurtuluş Caddesi arasında kalan mahalleler ağırlıklı olarak ticari ve karma fonksiyonları barındırmaktadır. Kurtuluş Caddesi ile Habib-i Neccar Dağı arasında kalan mahallelerde ise ağırlıklı olarak konut fonksiyonu bulunmaktadır. Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan yapılar ise zemin katı ticari işletme, üst katı konut olarak kullanılmak üzere tasarlanmış ve ilk başlarda bu şekilde kullanılmış olsa da günümüzde ağırlıklı olarak ticari amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 4.54).

Şekil 4.54. Kurtuluş Caddesi Üzerindeki Yapılar (yazar, 2019-2021)

Asi Nehri-Saray Caddesi-Kurtuluş Caddesi arasında kalan bölgedeki mahalleler konut, ticari ve karma kullanımın tümüne rastlayabileceğimiz mahalleler olup; Asi Nehri-Kemalpaşa Caddesi- Kurtuluş Caddesi arasındaki bölgede kalan mahalleler ağırlıklı olarak ticari kullanımın yaygın olduğu mahallelerdir. Saray Caddesi ve Kemal Paşa Caddesi üzerindeki yapılar, ağırlıklı olarak ticari amaçlı kullanılan yapılardır.

Habibi-i Neccar dağına yakın mahallelerin bir kısmı gecekondu mahalleleri olarak bilinmekte; Eski Antakya sokak dokusu Asi Nehri'ne yakın olan mahallelerde kendini göstermektedir.

Kentsel boyutta geleneksel Antakya evleri, genellikle bitişik nizamlı olup nadiren zemin katta ancak göz seviyesinin üstünde ve/veya üst katta pencereleri olan, çoğunlukla sadece dış kapı açıklığı bulunan yüksek beden veya avlu duvarlı evlerin arasında, yaya veya yüklü hayvanların geçebileceği genişlikteki daracık, dolambaçlı sokakların yer aldığı dokuya sahiptir.

Helenistik Çağ kentlerinin tipik bir örneği olarak topografyanın elverdiği ölçüde ızgara planlara sahip olan daha sonrasında birbirine girmiş şekilde organik yapıya dönüşen sokaklar, kentin hâkim rüzgâr yönüne göre tasarlanmış; sıcak havalarda rüzgârı yerleşim içerisine alacak şekilde biçimlendirmiştir (Yoldaş, 2014). Bunun neticesinde sokaklar, yazın sıcaklığına karşı hava kanalları oluşturarak direnen 'serin geçitler' veya 'gölgeli geçitler' olarak tanımlayabileceğimiz bir vasıf üstlenmiştir (Demir, 1996).

Sokaklar, zaman içerisinde değişimler geçirerek belirli bir mimari karakterin oluşmasını sağlamıştır. Bazı yerlerde daralıp bazı yerlerde genişleyen, kesişme noktaları farklı perspektifler sunan ve ev ile olan ilişkisi düşünüldüğü zaman oldukça net bir sınır ortaya koyan sokakların ilginç bir kent dokusu meydana getirdiğini söylemek mümkündür (Büyükmıhçı, 2001), (Şekil 4.55). Sokaklarda genel olarak çeşme, cami ve ev birbiriyle ilişkili olacak şekilde yakın konumlandırılmıştır (Şekil 4.56). Bu konumlanmadaki temel amaç sosyokültürel değerler etrafında şekillenen yaşam tarzı ve dini inanışların bir sonucu olarak konut kullanıcılarının abdest almalarını ve rahat bir şekilde camiye ulaşmalarını sağlamaktır. Bu tarz bir sokak dokusu ve kentsel plan kurgusuna daha çok tanınmış ağaların, varlıklı ailelerin evlerinin veya konaklarının çevresinde rastlanmaktadır (Emir C. , 2006). Bu yapısal düzen ve ilişki biçimi, yaşam tarzının, sosyo-kültürel yapısının ve bunların bir bileşkesi olarak kimlik sembolüdür.

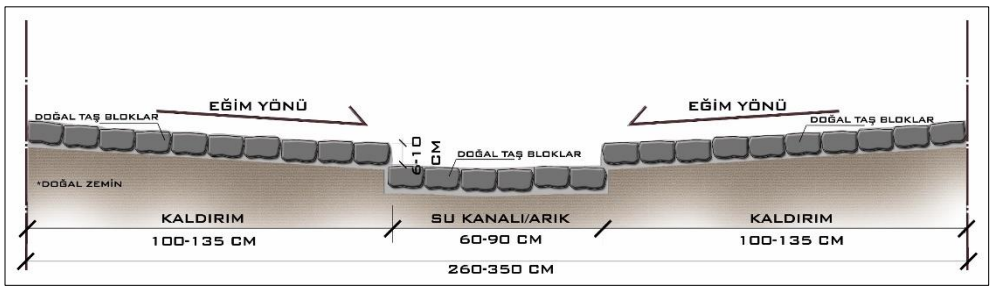

Şekil 4.55.Geleneksel Antakya Sokakları (yazar, 2019-2020)

Şekil 4.56.Sokaklarda Yer Alan Çeşme Örnekleri (yazar, 2020)

Sokak döşemelerinin neredeyse hepsi aynı kesite sahip olup, farklılıkları çok az olan doğal taş bloklarla kaplıdır. Tamamen düzgün bir forma sahip olmayan doğal taş blokların çapları 10 cm – 50 cm arasında değişmektedir. Sokaklar, doğal taş blokların yan yana diziliminde düzensiz bir örgü oluşturulmasıyla özgün bir dokuya kavuşmuştur (Rifaioğlu, 2003). Toplam genişliği 260-350 arasında değişkenlik gösteren sokakların ortasında genişliği 60 cm-90 cm, derinliği ise 6 cm-10 cm arasında değişen su kanalları bulunmaktadır. Oldukça dar olan bu su kanallarının genişliği Asi Nehri'ne doğru yaklaştıkça artmaktadır (Özalp, 2008). Yerel halk dilinde 'arık' olarak adlandırılan su kanalları, şehrin sel felaketine maruz kalmasını engellemek amacıyla yoğun yağmur sularının kontrol altına alınmasını ve Asi Nehri'ne ulaştırılmasını sağlamaktadır (Demir, 1996). Sokaklarda yayalar için su kanallarının her iki tarafında genişliği 100-135 cm arasında değişen kaldırımlar mevcuttur. Kaldırımlardaki taş kaplama, kenarlardan ortadaki su arığına doğru meyilli olacak şekilde döşenmiş böylece yağmur suyunun sokak ortasından akması sağlanarak evlerden içeri girmesine karşı önlem alınmıştır (Şekil 4.57).

Şekil 4.57. Eski Antakya Sokakları Taş Döşemesinin Temsili Kesiti (yazar, 2019)

Ataman Demir tarafından Antakya eski kent dokusuna kimlik kazandıran, mimari karakterinin en önemli ögelerinden biri olarak tanımlanan sokakların tamamına yakını 1987 yılında betonla kaplanmış; bunun sonucunda özgün kimliğini kaybederek tek düze, kişiliksiz sokaklar haline gelmiş ve özgün değerini yitirmiştir (Demir, 1996). Günümüzde Eski Antakya kent dokusunu yeniden kazandırma

amacıyla sokak sağlıklaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda mevcut beton kaplamalar kaldırılarak eski doğal ve özgün taş dokularının açığa çıkarılması (Şekil 4.58) ve cephelerde zaman içerisinde beşerî çevre unsurlarının etkisiyle meydana gelen değişimlerin günümüz koşullarını da gözeterek mümkün olduğu düzeyde özgün haline döndürülerek sokakların orijinal görünümüne ve kendine has karakterine kavuşması amaçlanmaktadır (Şekil 4.59).

Şekil 4.58 Günlü Sokak ve Çıkmazlarında Yapılan Çalışmalarda Doğal Taş Döşemelerin Açığa Çıkarılması (yazar, 2019)

Şekil 4.59. Sokakların Betonla Kaplanmış Hali (yazar, 2019) ve Özgün Taş Dokusuna Kavuşturulmuş Hali (yazar, 2021)

Sokak iyileştirme çalışmalarında tespit edilen değişimler Ataman Demir'in sokakların beton kaplanmasıyla değerini, kimliğini ve kültür zenginliğini kaybettiği yönündeki tespitlerini destekler niteliktedir. Örneğin; 2019 yılında Zenginler mahallesinde yer alan Günlü Sokakta yapılan çalışmalar esnasında sokağın Kurtuluş Caddesi tarafındaki başlangıcında bulunan betonların kaldırılmasıyla eskiden var olan merdivenler açığa çıkarılmıştır (Şekil 4.60). Muhtemelen günümüz koşullarında taşıtların sokağa geçişine imkân vermek amacıyla üzeri betonla kapatılarak rampa haline getirilen merdivenler aslında sokağın özgün karakterini oluşturan ve kimlik kazandıran ögelerinden biridir. Sokağın merdivenli oluşu onu diğer sokaklardan ayıran ve belki de "Merdivenli Sokak" olarak adlandırılmasını sağlayabilecek bir mimari öge iken üzerinin beton ile kaplanmasıyla bu özelliği ortadan kaldırılmıştır.

Şekil 4.60. Günlü Sokak Merdivenlerin Beton Kaplanarak Ortadan Kaldırılmış Hali (yazar, 2019), Sokak Sağlıklaştırma Çalışmalarında Merdivenin Tespit Edilmesi (yazar, 2019), Merdivenin Eksik Parçalarının Tamamlanması ve Zarar Gören Kısımlarının Onarılması (yazar, 2019), Günlü Sokak'a Yeniden Kazandırılan Merdiven (yazar, 2021)

Kentin kimlik unsurlarının değişimine evlerin sahip olduğu su basman seviyesi ve/veya giriş kapısının önündeki taş basamakları örnek verebiliriz. Geleneksel Antakya evlerinde su baskınlarına karşı önlem alınması amaçlanarak eve giriş kotu sokak kotundan yüksek yapılarak su basman seviyesi oluşturulmakta;

bunun bir getirisi olarak evlerin çoğunda giriş kapılarının önünde taş basamaklar yer almaktadır. Evlerin sahip olduğu bu unsur konutlara kimlik kazandıran ögelerden bir tanesidir. Sokakların beton ile kaplanması ile yol kotu seviyesinde meydana gelen yükselme sonucunda sokak kotu ile evin giriş kotu hemen hemen aynı seviyeye getirilmiş; evlerin önünde yer alan su basman seviyesi ve/veya kapı önündeki basamaklar kaybolmuştur (Şekil 4.61).

Şekil 4.61. Su Basman Kotu Ortadan Kalkan Ev Örnekleri (yazar, 2019-2020)

Sokak sağlıklaştırma çalışmalarında açığa çıkan verilerde ayrıca geleneksel Antakya evlerinin sokak cephesinde meydana gelen değişimlerin sokağın ve dolayısıyla kentin kimliği üzerindeki etkisini gözlemlemek de mümkündür. Buna göre;

i. Bilindiği ve çalışmamızda da daha önce bahsedildiği üzere evlerin sokak cephesi zemin kat kotunda çoğunlukla penceresiz veya göz hizası üzerinde pencerelidir. Ancak zaman içerisinde değişen yaşam koşulları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı gibi çeşitli etmenler doğrultusunda ev içerisine yeni birimler eklenmesi, var olan birimlerin fonksiyonunun değiştirilmesi ve/veya yeni fonksiyon eklenmesi,

odaların birleştirilmesi ve/veya bölünerek ek hacimler elde edilmesi vb. değişimler meydana gelmiştir. Plan düzeyinde meydana gelen bu değişimler sonucunda cephede mevcut pencerelerin ve kapıların form, ebat ve konumlarında, pencerelerin ve kapıların tamamen kapatılması, genişletilmesi, daraltılması, göz hizası gözetilmeden yeni pencerelerin açılması, kapıların yerlerinin değiştirilmesi ve/veya fonksiyonlarının değiştirilerek pencerelerin kapıya, kapının pencereye dönüştürülmesi şeklinde değişiklikler olduğu cephe çalışmaları sırasında tespit edilen durumlardır (Şekil 4.62).

Şekil 4.62. Geleneksel Antakya Evi Sokak Cephesindeki Pencerelerin ve Kapıların Form, Ebat, Konumları ve Fonksiyonlarında Meydana Gelen Değişimler (yazar, 2019)

Ayrıca yine kapı ve pencere kapsamında ele alabileceğimiz ve kimliği etkileyen bir diğer tespit ise kapı ve pencerelerin niteliğinde meydana gelen değişimlerdir. Buna göre özgün halinde ahşap doğramalı olan pencerelerin pvc doğramalarla; ahşap üzeri madeni levha kaplı olan kapıların ise demir kapılarla değiştirildiği örneklere rastlanmıştır (Şekil 4.63). Benzer şekilde pencerelerin önünde yer alan ahşap kapakların, kepenklerin yok olduğu durumlar da mevcuttur (Şekil 4.64).

Şekil 4.63. Pencere ve Kapı Niteliğinde Meydana Gelen Değişimler (yazar, 2019-2021)

Şekil 4.64. Cephelerde Zaman İçerisinde Meydana Gelen Değişimler (Attaroğlu ,1980; yazar, 2021)

ii. Geleneksel Antakya evlerinin sokak cephesine ve dolayısıyla sokağa ve kente kimlik kazandıran bir diğer özelliği ise evlerde kullanılan yöreye özgü malzemeler ve bu malzemelerin kendilerine has dokusunun sokakta oluşturduğu görsel etki ve estetiktir. Evlerin özgün halinde zemin katta taş; üst katta ise nadiren taş doku devam ettirilebilmekle beraber çoğunlukla bağdadi çıta kullanılmaktadır. Evlerin özgün halinde zemin katta taşlar ya hiçbir ek müdahale de bulunmadan sadece derzlenmekte ya da üzeri çarpma sıva tekniğiyle sıvanmaktadır. Zaman içerisinde değişen beşerî çevre unsurlarına vb. bağlı olarak evlerde yaşayan insanların evin bakım ve onarımını gerçekleştirebilecek düzeyde ekonomik gücünün olmaması vb. sebeplerden dolayı ısınma, tesisat vb. sorunlarla karşılaştığı; bu kapsamda evi olumsuz fiziki çevre koşullarına karşı korunaklı hale getirmek, ısı yalıtımını sağlamak, su sızıntılarının önüne geçmek, cephede taş aralarında bakımsızlıktan dolayı oluşabilecek bitkilenmeyi engellemek, cephe bakım-onarımını kolaylaştırmak vb. amacıyla taşların üstünün sıvandığı durumlarla karşılaşılmıştır (Şekil 4.65 ve Şekli 4.66). Hatta bazı evlerde sıva yüzeyinin taş gibi gösterilmeye çalışıldığı örneklere de rastlanmıştır (Şekil 4.67).

Şekil 4.65. Geleneksel Antakya Evinde Sokak Cephesindeki Taş Dokunun Sıva İle Kapatıldığı ve Sokak Sağlıklaştırma Çalışmalarında Taş Dokunun Açığa Çıkarıldığı Örnekler (yazar, 2019)

Şekil 4.66. Sokak Cephelerinde Zaman İçerisinde Meydana Gelen Değişimler (1: Attaroğlu,1980; 2: yazar, 2019; 3: yazar, 2021)

Şekil 4.67. Sıva Yüzeyinde Taş Doku İzlenimi Verilmeye Çalışılan Örnekler (yazar, 2019)

Benzer şekilde yine cephede gerek sosyo-ekonomik gücün yetersizliği gerekse bilinçsiz yaklaşım nedeniyle taşların derzlenmesinde taş dokuya zarar verici ve tarihi dokuda kullanılmayacak nitelikteki malzemelerin kullanılması ve/veya yanlış teknikte derzleme yapılarak taşların sahip olduğu özgün formlarının perdelenmesi gibi durumlar da tespit edilmiştir. Özgün taş dokusunda yan yana

dizilen taşlarda duvar yüzeyinde girinti çıkıntı olmaktadır; ancak bazı yanlış teknikte uygulamalar sonucunda duvar yüzeyi dümdüz yapılarak girinti çıkıntı yok edilmiş taşın doğal dokusu perdelenmiştir (Şekil 4.68).

Şekil 4.68. Bilinçsiz İşlemler Sonucu Taş Dokudaki Özgün Formun Perdelendiği Örnekler (yazar,2019)

iii. Geleneksel Antakya evlerinin özgün çatılarında oluk bulunmamakta; dolayısıyla cephelerde yağmur iniş boruları da yer almamaktadır. Ancak teknolojik değişimlere bağlı olarak zaman içerisinde alışılagelen ısınma, elektrik ve sıhhi tesisat biçiminin değişmesi ve evlere sonradan eklenmesinin bir sonucu olarak evlerin cephelerinde bacalar, borular, elektrik kabloları, yağmur iniş boruları yer almıştır. Ayrıca evlere ek birimler eklenerek sokağın işgal edildiği ve dokusunu bozduğu örneklerle de karşılaşılmıştır (Şekil 4.69).

Şekil 4.69. Cephe Kimliğini Etkileyen Ek Unsurlar (yazar, 2019)

iv. Evlerin zaman içerisindeki değişen kullanımları, beşerî etkenlerin değişmesi vb. sonucunda çıkmaz sokakların kapatıldığı örneklerle de karşılaşılmıştır (Şekil 4.70).

Şekil 4.70. Kapatılan Çıkmaz Sokak Girişi (yazar, 2019)

Oldukça dar, birbirine girmiş, organik bir dokuya sahip olan sokaklara bağlanan çıkmazlar da (Şekil 4.71) eski Antakya yerleşiminin en önemli ve belirgin özelliklerinden biridir. Türk Dil Kurumu (TDK, 2019) tarafından girişi ve çıkışı aynı olan sokak olarak tanımlanan çıkmaz sokaklar, eski Antakya sokaklarında sıkça rastlayabileceğimiz, kimlik ögelerindendir (Şekil 4.72).

Şekil 4.71. Eski Antakya Sokakları Çıkmaz Sokak Dokusundan Bir Kesit (Hatay KUDEB'ten alınan koruma amaçlı imar planı üzerinden yazar tarafından işlenmiştir, 2019)

Şekil 4.72. Günlü Sokak ve Gazipaşa Caddesi'nde Yer Alan Çıkmaz Sokak Örnekleri (yazar, 2021)

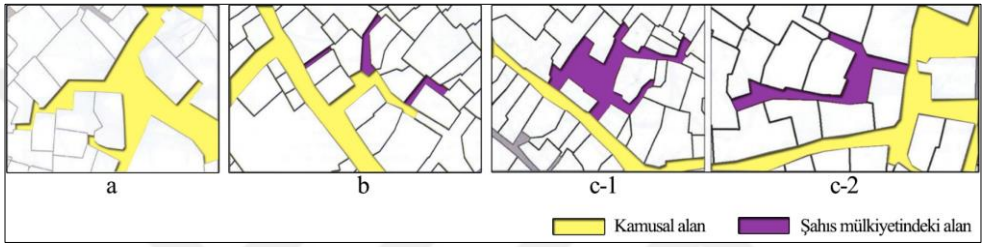
Yerel halk dilinde "zokmak" olarak adlandırılan çıkmaz sokakların genişliği 80-200 cm. arasında değişebilmektedir. Antakya'da çıkmaz sokakların uzunluğu, çıkmazda yer alan hane sayısı ile doğru orantılı olarak değişmektedir (Rifaioğlu, 2015). Bu çıkmazlar, çıkmaza açılan haneler için sahip oldukları ortak değerlerinin,

değer yargılarının ve sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapılarının bir yansıması olarak ortak bir yaşam, buluşma, sosyalleşme alanıdır.

Eski Antakya'da yer alan ve çoğunlukla toplumun mahremiyet algısı ve yabancılardan korunma, egemenlik alanı kurma isteği sonucunda meydana gelen çıkmaz sokaklar, toplumun kenti kullanım prensiplerini ve kullanımla alakalı olarak kullanıcıların yer ile kurdukları anlamsal, fiziksel, sosyal ve kültürel ilişkileri ortaya koyan mülkiyet haklarına bağlı olarak tanımlanmıştır (Rifaioğlu, 2018). Rifaioğlu (2015) çıkmaz sokakları mülkiyet hakkı kapsamında kamusal, yarı kamusal/yarı özel, özel çıkmaz sokaklar olarak sınıflandırmıştır. Buna göre kadastral planda mülkiyet sınırı bulunmayan, hane sahiplerinin tapu kayıtlarında çıkmaz üzerinde mülkiyet hakkı beyanı yapılmamış olan çıkmaz sokaklar kamusal çıkmaz sokak; çıkmazın bir kısmının kamu, bir kısmının şahıs mülkiyetinde bulunduğu çıkmaz sokaklar yarı kamusal/yarı özel çıkmaz sokak olarak tanımlanmaktadır. Parsel numarası 1929 yılındaki kadastral planlarda belirtilen, tapu kayıtlarında ''hususi yol'' olarak nitelenen ve şahıs mülkiyetinde olan çıkmaz sokaklar özel çıkmaz sokak olarak nitelendirilmektedir (Şekil 4.73). Özel çıkmaz sokaklar tek bir parselden veya farklı şahıs mülkiyetinde bulunan birden fazla özel çıkmazın bir arada bulunmasıyla oluşabilmektedir. Özel çıkmaz sokaklar için tapu kayıtlarında beyanlar kısmında yer alan mülkiyet hakları kapsamında çıkmazı kullanım hakları çıkmazda bulunan ortak parsel sahipleri ve çıkmazda mülkiyeti bulunmayan parsel sahipleri için belirli koşullar etrafında tanımlanmıştır. Bu kapsamda mülkiyet haklarını özel çıkmaz sokaklar için geçiş, kullanım, ibadet ve fina hakkı olarak sınıflandırmak mümkündür (Rifaioğlu, 2015).

Geçiş, kullanım ve ibadet hakları özel çıkmaz sokakta var olan birimlerin kullanılması, erişilmesi vb. hakları tanımlarken fiziki olarak mimari ögeleri oluşturan veya etkileyen unsurlar olmayıp; toplumun kültürel algısını, mahremiyete ve güvenliğe olan yaklaşımlarını tanımlayabileceğimiz doneler vermektedir. Fina hakkı ise özel çıkmaz sokak üzerindeki kapı yapma, çıkma yapma, ahır yapma gibi hakları tanımlamaktadır. Bu bağlamda fina hakkı toplumun kültürel algısı,

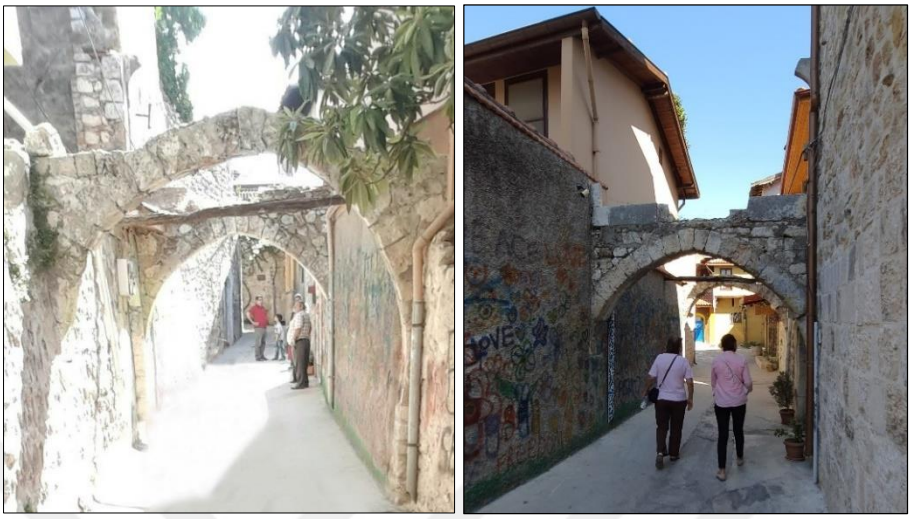
mahremiyet ve güvenlik algısının tanımlanmasına ek olarak çıkmaz sokağın fiziki, mimari ögelerinin şekillenmesine, oluşmasına yön vererek sokağın mimari kimliğinin oluşumunda etken bir rol üstlenmektedir. Özel çıkmaz sokaklarda çıkmazlardaki hanelerin kullanımına yönelik mutfak, tuvalet, su kuyusu, depo, ahır gibi birimler bulunmakta; içlerinden mutfak, tuvalet ve su kuyusu yaygın olarak kullanılmaktadır (Rifaioğlu, 2018).

Şekil 4.73. Kamusal Çıkmaz Sokak (a), Yarı kamusal/Yarı Özel Çıkmaz Sokak (b), 4 ayrı özel çıkmaz sokağın oluşturduğu özel çıkmaz sokak(c-1), tek parselin tanımladığı özel çıkmaz sokak (c-2), (Rifaioğlu'nun hazırlamış olduğu çıkmaz sokak planları üzerinden yazar tarafından işlenmiştir, 2020)

Kentsel dokuda dikkat çeken bir diğer karakteristik ise kemerler ve kabaltılar olup; eski Antakya sokaklarının bazılarında karşılaşabileceğimiz, sokağa kimlik kazandıran mimari ögeler arasındadır. Kemerler sokağın iki cephesini birbirine bağlayan, taştan yapılmış oluşumlardır (Şekil 4.74). Sokaklarda gölgeli geçitler meydana getiren kemerler aynı zamanda sokaklara görsel zenginlik katmaktadır (Rifaioğlu, 2003).

Eski zamanlarda bir ayrıcalık ve süs ögesi olarak değerlendirilen kabaltı ise bir evin sokağın üstünü köprü gibi örtmesiyle oluşabileceği gibi (Şekil 4.75) sokağın bir evin birinci katının altından doğrudan geçmesiyle de oluşabilen ögedir (Emir C. , 2006), (Şekil 4.76).

Şekil 4.74. Eski Antakya Sokaklarında Bulunan Kemer Örneği (yazar, 2017)
Şekil 4.75. Eski Antakya Sokaklarında Üstünde Bulunan Yapının Yıkıldığı Tahmin Edilen ve Sadece Kemeri Kalan Kabaltı Örneği (yazar, 2021)

Şekil 4.76. Eski Antakya Sokaklarında Kabaltı Örnekleri (yazar, 2019-2021)

Eski Antakya sokaklarında yer alan ve sokağa kimlik kazandıran ögeler arasında fanus lambaları yer almaktadır. Elektriğin evlere henüz ulaştırılmadığı dönemlerde aydınlatma en yaygın olarak mahalle ve sokak başlarında yükseğe asılı

şekilde konumlandırılan fanus lambalarla; nadiren de genişliği biraz fazla olan caddelerde elektrik direkleri ve lambalarla sağlanmıştır (Emir C. , 2006). Değişen yaşam koşulları ve teknolojik gelişmeler neticesinde sokakların aydınlatılma şeklinin de değişmesiyle günümüzde varlık gösteremeyen fanus lambaları, sokakların dönem özelliklerini yansıtan değerli bir mimari ögesidir.

4.3.2. Beşeri Çevre Özellikleri

4.3.2.1. Sosyo-Kültürel Özellikler

Antakya'da ilk nüfus sayımı 20 Ekim 1940 tarihinde yapılmış ve toplam nüfus 206.939 olarak sayılmıştır (Rifaioğlu, 2003). 2018 TUIK (Türkiye İstatistik Kurumu) ilçelere göre nüfus dağılımı kayıtlarında ise Antakya'daki toplam nüfus 377.793; erkek nüfusu 188.755, kadın nüfusu 189.038 olarak belirtilmiştir.

Kentte nüfus dağılımı yeni Antakya bölgesinde, eski Antakya bölgesine göre daha fazla olup bunun en temel sebepleri Dinç (2019)'e göre eski Antakya bölgesinde evlerin bitişik nizamda olması ve çok katlı yapıların azlığı, nehrin doğu yakasında merkezi iş sahasının önemli bir alanı işgal etmiş olması gibi faktörlerdir. Bu bilgilere ek olarak hem yerel halk hem de KUDEB, Hatay Büyükşehir Belediyesi gibi ilgili kurumlarla yapılan görüşmeler ve literatür araştırmalarından elde edilen veriler ışığında;

- Değişen yaşam koşullarına, teknolojik gelişmelere, tesisatın, donatıların yetersiz kalması gibi sebeplere bağlı olarak insanların beklentilerinin, taleplerinin, yaşam tarzlarının değişmesi,
- Ekonomik sebeplere bağlı olarak çoğu ev sahibinin evin gerekli bakım ve onarımını yaptıramaması, bunun neticesinde evin bakımsız kalarak her geçen gün daha da eskimesi ve kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmesi gibi sebeplerden dolayı eski Antakya bölgesindeki evlerini terk ederek daha iyi koşullar sunacağına inandığı

yeni Antakya bölgesinde yer alan evlere yerleşmesi ana sebepler olarak gösterilebilir.

Antakya, önceki bölümlerde de çokça vurgulandığı gibi çağlar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, farklı din, dil, ırk, mezhep sentezi haline gelmiş, tarihi ve kültürel açıdan oldukça zengin, köklü ve çok kimlikli bir kenttir.

Hristiyanlık Kudüs dışında ilk defa Antakya'da yayılmış, M.S.34-36 yıllarında St. Paul, St. Barnabas ve St. Pierre Antakya sokaklarında vaaz vermişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de Yasin Suresi'nde sözü edilen Habib Neccar olayının da Hristiyanlığın Antakya'ya gelişiyle ilgili olup bu yıllarda Antakya'da meydana geldiğine inanılmaktadır. Hz. İsa'ya inananlara 'Hristiyan' adı ilk defa burada verilmiştir (URL-15, 2019). Hıristiyanlığı ilk kabul eden farklı din ve ırktakilerin ana kilisesinin yer aldığı Antakya, Asya'da Hıristiyanlığın merkezi konumundadır (Ömeroğlu, 2006).

Antakya, farklı dini inanışlara ve mezheplere sahip insanların bir arada hoşgörü içerisinde yaşadığı bir kenttir. Kentin sahip olduğu bu sosyo-kültürel yapı, yapılı çevreye de yansıyarak; farklı dini inanışlara sahip insanların yaşadıkları mahalleler ayrı olsa da yaşam alanlarının, sosyalleşme ve ticaret alanlarının iç içe olması şeklinde karşılık bulmuştur. Yaşadıkları mahalleler, evler, sinagog, kilise ve cami birbirinden kopuk olmayıp çok yakın olarak konumlanmış; bu herhangi bir sorun teşkil etmemiştir. Öyle ki, Antakya'da aynı bir fotoğraf karesinde sinagog, kilise ve cami bir arada görülmekte, ezan, çan ve hazzan sesi aynı sokaklarda yankılanmaktadır (Şekil 4.77).

Şekil 4.77. Aynı fotoğraf karesinde Kilise, Sinagog ve Cami

Antakya'nın kültürel zenginliği yemek kültüründe de geniş yansımalar bulmuştur. Birçok meze, yemek, özellikle künefe ve kabak tatlısıyla meşhur olan Antakya özgün, zengin ve farklı kültürlerle harmanlanmış bir mutfağa, özel bir yemek kültürüne sahiptir. Bu özelliğiyle Antakya 2017 yılında UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tarafından da takdir görerek "Dünya'nın 26.Gastronomi Şehri" seçilmiştir (URL-16, 2019).

Geleneksel Antakya evlerinde hem sosyo-kültürel hem de sosyo-ekonomik yapının bir sonucu olarak çok zengin ailelerin evlerinin bazıları dışında banyo bulunmamaktadır. Çalışmamızda daha sonraki bölümlerde detaylandıracağımız üzere bu görevi üstlenen birim olarak odaların girişlerinde eşiklik bulunmakta; ancak yine de kentte "hamam kültürü" önemli bir yer tutmaktadır. Antakyalılar için hamam yıkanma, temizlenme alanı olmasından öte sosyo-kültürel yapının bir yansıması olarak özellikle kadınların yakınları ve komşularıyla gittiği, yemekli-sazlı-sözlü eğlenceler yaparak hoş vakit geçirdiği bir toplanma ve sosyalleşme alanıdır. Bu bağlamda kentte sosyo-kültürel yapı yapılı çevreyi kentte birçok hamam bulunması

şeklinde etkilemiştir. Kentte "Beyseri Hamamı, Cündi Hamamı, Saka Hamamı, Meydan Hamamı ve Yeni Hamam" olmak üzere beş büyük hamam yer almaktadır (Tekin, 2011).

Kentte yaşam tarzı, giyim- kuşam ve eğlence kültürü Tanzimat'tan sonraki dönemde değişmeye başlamış; bu değişim özellikle zengin ailelerde kendini göstermiştir. Kentte yeni açılan caddelerin etrafında yeni yapılan yapıların zemin katlarının ticari amaca hizmet edecek şekilde tasarlanarak dükkânlar açılmasıyla kentte ticaret canlanmış; farklı ürünlerin satışı başlamıştır. Yapılı çevrenin ve sosyo-ekonomik özelliklerin değişmesi sosyo-kültürel yapıyı da etkilemiştir. Kadınların giyim tarzı getirilen ürünlerin niteliğindeki değişimlerle birlikte farklılık göstermiştir. Şehre memur ailelerin gelmeye başlamasıyla da kültürel yapıda değişiklikler olmuştur (Türkmen, 1937).

Kentte 1992 yılında üniversite kurulmuş; yapılı çevrede meydana gelen bu değişim hem yine yapılı çevrede değişimlere hem sosyo-kültürel hem de sosyo-ekonomik değişimlere mahal vermiştir. Kentin nüfusunda dinamik bir değişim başlamış, çeşitli şehirlerden farklı kültürlerde, farklı yaş gruplarında öğrencilerin, eğitmenlerin, görevlilerin kente gelmesiyle sosyo-kültürel yapı farklılaşmıştır. Üniversite çevresinde öğrencilere ve gelen diğer insanlara yönelik gerek konut, yurt vb. konaklama yapıları gerekse cafe, restoran, bar vb. yeme-içme, eğlence mekânları yapılmış; yapılı çevrede değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca konaklama ve yeme-içme vb. mekânların açılması kentin gelir kaynaklarının da değişmesine dolayısıyla sosyo- ekonomik yapının değişmesine yol açmıştır.

4.3.2.2. Sosyo-Ekonomik Özellikler

Antakya'da başlıca geçim kaynağı tarım, hayvancılık, sanayi, maden, ulaşım ve turizmdir. Bunun yanı sıra el sanatları, dokumacılık, dericilik, ayakkabıcılık ve mobilya sanayisi de gelişmiş durumdadır. Gerek bir sınır kenti olması gerekse girişimci insanı sayesinde Antakya bir ticaret merkezi konumundadır (Dinç, 2015).

Antakya'nın önde gelen ürünleri pamuk, ipek, tahıl, tütün, zeytin olup narenciye yönünden de oldukça zengindir. Sahip olduğu bu doğal çevre özelliklerinin bir getirisi olarak defne sabun fabrikaları, zeytinyağı ve çırçır preseleri, pamuk ipliği sanayisi oldukça gelişmiştir (Rifaioğlu, 2003). Tarım açısından oldukça gelişmiş durumda olan Antakya defne yaprağı üretimi ve ihracatı açısından ülkemizde ve dünyada önemli bir yere sahiptir (URL-17, 2021).

Geçmişte el sanatları açısından oldukça geniş bir yelpazesi bulunan kentte zaman içerisinde değişen yaşam koşullarına bağlı olarak bu yelpaze giderek daralmaya başlamış; el sanatlarından çoğu yok olmaya yüz tutmuştur. Günümüzde verilen önem azalsa dahi hala varlığını sürdüren el sanatları taş işlemeciliği ve mozaik yapımı, ahşap oymacılığı ve yakma resim, ipek dokumacılığı, üfleme cam yapımı, ipek dokumacılığı, makrame, hasırcılık, sap ve hasırdan tepsi, tabak gibi ürünlerin üretimi, kilim dokumacılığı, heykelcilik, tarihi ve mitolojik konulu eserlerin ve heykellerin imitasyon üretimi, sikkecilik, yerel halk tarafından "gar sabunu" olarak adlandırılan defne sabunu yapımıdır (Beyazıt, 2019).

Kentte zaman içerisinde gerek teknolojinin ilerlemesi gerek farklı kültürlerle etkileşim gerek aile yapısındaki gerek üretim kaynaklarındaki değişim vb. sonucu insanların yaşam tarzı, beklentileri, ihtiyaçları farklılaşmıştır. Sosyo-kültürel yapıdaki değişimler kentte bazı yapıların işlev değiştirmesi şeklinde karşılık bulmuş bu da sosyo-ekonomik yapıyı farklılaştırarak kentin kimliğinde değişimler meydana getirmiştir. Örneğin günümüzde insanlar yeni Antakya bölgesinde apartmanlarda yaşamayı tercih etmekte; geleneksel Antakya evleri günümüzde işlev değiştirerek konaklama, yeme-içme, eğlence mekânı ve ofis olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde artık sabunların fabrikalarda üretilmeye başlanmasıyla eskiden sabunhane olarak kullanılan yapılar günümüzde konaklama amacına hizmet ederek turizm sektörünün kentte gelişimini sağlamış; kentin sahip olduğu kimliklere turizm kenti vasfı da eklenmiştir. Tüm bu değişimler kentin gelir kaynaklarını farklılaştırmış; sosyo-ekonomik yapı değişmiştir.

5. GELENEKSEL ANTAKYA EVLERİNİN KİMLİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kentleşme tarihi oldukça eskilere dayanan Antakya'da geçmişten günümüze ulaşan yapılı çevredeki izler; Osmanlı Dönemi'nden itibaren nitelendirilebilecek kültürel miras ögeleridir. Antakya, depremler ve istilalar gibi talihsizliklerle sürekli karşı karşıya kalan bir kenttir. Bunun bir neticesi olarak her ne kadar Osmanlı dönemi öncesine dayanan köklü bir geçmişi olsa da kentte geçmiş medeniyetlerden günümüze kalan kültürel miras ögeleri bütünsellik gösteren bir kentsel doku olarak karşımıza çıkmamaktadır (Güngördü, 2016).

Geleneksel Antakya evleri, kentin fiziki-coğrafi yapısını gözeterek şekillenen, birçok gelenek-görenek ve kültürün yansıması olarak karşımıza çıkan, kente özgün, karakteristik özellikler katarak kimlik kazandıran ve eski Antakya kent dokusunu oluşturan en önemli mimari unsurlardan biridir.

Çalışmanın kapsamı nedeniyle kültür mozaiğinin en değerli parçalarından biri olan geleneksel Antakya evlerinin sahip olduğu, yapıya kimlik kazandıran gerek fiziki gerek kültürel vb. niteliklerinin, mimari ögelerinin çeşitli yönleriyle ele alınarak incelenmesi oldukça önemli bir yere sahip olup bu konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar ışığındaki çıkarımlar çalışmaya yön verici niteliktedir. Bu bağlamda çalışmada "geleneksel Antakya evleri kimlik özelliklerinin değerlendirilmesi" bölümü "geleneksel Antakya evinin biçimlenişine dair genel bilgiler" ve "geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin analizi" başlıkları altında kendi içerisinde bölümlendirilmiştir.

Genel bilgiler kısmında geleneksel Antakya evlerinin kent dokusundaki yeri, kentin sokak dokusu, evin sokak ile olan ilişkisi, geleneksel kent dokusu ve geleneksel Antakya evlerinin oluşumundaki faktörler, kimlik ögeleri çalışma kapsamını anlamlandıracak yönleriyle ele alınmıştır. Geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin analizi kısmında ise plan özellikleri, yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri, cephe düzeni ve malzemeler, süslemeler ve işçilikler başlıkları altında

bölümlendirilmiştir. Plan özellikleri bölümünde evlerin genel plan şeması ve bu şemayı oluşturan birimler ele alınmıştır. Bu bağlamda plan boyutunda geleneksel Antakya evlerinin mimari karakterini oluşturan, evin biçimlenişinde belirleyici en önemli unsurlardan olan avlu ve odalar donatılarıyla beraber ayrıca detaylandırılmıştır. Yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri bölümünde evlerin inşasında kullanılan malzemeler, Cephe düzeni ve malzemeler kısmında geleneksel Antakya evlerine kimlik kazandıran iç ve dış cephe elemanları, cephe özellikleri, cephe düzeni, kullanılan malzeme niteliklerinin karakteristik özellikleri daha önceden yapılmış olan tipolojik çalışmalar referans alınarak, evleri yerinde inceleyip analiz ederek ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde geleneksel Antakya evlerinin sahip olduğu sokak cephesi haricinde avlulu yapısının bir getirisi olarak avlu cephesine de sahip olması ve bu cephelerin bölgedeki mahremiyet algısı neticesinde birbirinden farklı cephe karakterleri sergilemesi nedeniyle ‘sokak cephesi’ ve ‘avlu cephesi’ olarak alt başlıklarla detaylandırma yoluna gidilmiştir. Süslemeler bölümünde ise evlerin gerek döşemesinde, tavanında, oda duvarlarında gerekse sokak ve avlu cephesinde gerekse mimari donatılarında karşımıza çıkabilecek taş, ahşap, demir, yağlı boya işçiliği, vitray örneklerine yer verilmiştir.

5.1. Geleneksel Antakya Evlerinin Biçimlenişine Dair Genel Bilgiler

Geleneksel Antakya Evleri, Habib-i Neccar Dağı ile Asi Nehri arasında kentin “Eski Antakya” olarak adlandırılan bölgesinde yer alan (Şekil 5.1) genellikle 18. ve 19. yüzyıla ait çok büyük oranda doğu tarzında nadiren batılı tarzda inşa edilen çoğunlukla iki katlı, çevre ve iklim koşullarına en uygun çözümlerle, sosyo-kültürel değerler gözetilerek tasarlanan, sokak ile evin içerisindeki yaşam arasında çok kısıtlı ilişkiler bulunan dışa kapalı, içe dönük evler şeklinde tanımlanabilir.

Geleneksel Antakya evleri tasarlanırken yerleşim alanının topografik nitelikleri, iklim verileri, sıcaklık, yağışlar, rüzgâr yönü, rüzgâr hızı gibi fiziksel ve coğrafi koşullar ile beraber yerel halkın gelenek görenekleri, Arap ülkelerine yakınlıktan etkilenen yaşam biçimi, yaşam algısı, mahremiyet duygusu, toplumun

değer yargıları gibi sosyo-kültürel değerler ev mimarisini belirleyici unsurlar olarak esas alınmıştır. Bu unsurlar kentin eski Antakya bölümünde yer alan tüm evlerde kendini göstermektedir (Demir, 1996).

Şekil 5.1. Asi Nehri ve Habib-i Neccar Dağı arasında kalan Eski Antakya -1944

Sokak-ev ilişkisine bakıldığında halkın mahremiyet algısının hâkimiyeti ve güvenli alanlarını oluşturma istekleri açık bir şekilde hissedilmekte; evlerin içe dönük, dışa kapalı olacak şekilde tasarlanarak sokaktan hiçbir şekilde içerideki yaşama dair ipuçlarını algılatmaması bu duruma kanıt teşkil etmektedir. Bu bağlamda evler zemin kat kotunda taş veya kerpiçten yapılmış yüksek avlu ve/veya beden duvarlarına sahip olup bu duvarların neredeyse tamamına yakını penceresiz (Şekil 5.2); pencereli olanlar ise göz hizasından yukarıda (Şekil 5.3) olacak şekilde tasarlanarak sokak cephesini oluşturmuştur. Üst katta ise bazı evlerde bulunan

cumbalar/çıkmalar ve burada yer alan pencereler aracılığıyla sokak ile ilişki kısıtlı da olsa kurulmaktadır (Şekil 5.4).

Şekil 5.2. Zemin Kat Sokak Cephesi Penceresiz Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.3. Pencereleri Göz Hizasının Üstünde Yer Alan Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri (yazar,2021)

Şekil 5.4. Cumbalı ve Üst Katı Pencereli Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri (yazar, 2021)

Geleneksel Antakya evleri insana ve doğaya saygılı evlerdir. Bu bağlamda evler tasarlanırken gerek yapının yüksekliği gerekse komşuya yaklaşma ve çıkmaların oranları açısından komşu yapının perdelenmemesi gözetilmektedir (Rifaioğlu, 2003).

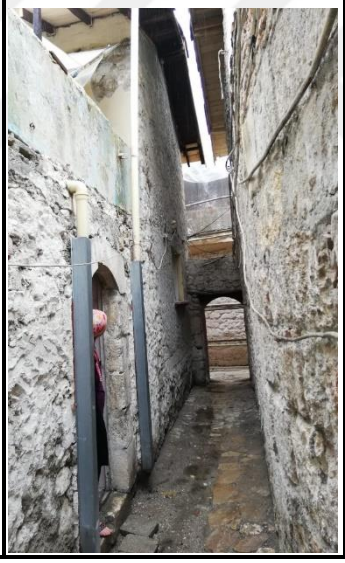
Sokak ile ev arasındaki ilişki giriş kapısı ile kurulmakta; ancak yine mahremiyet algısının bir yansıması olarak sokaktan ev içerisine doğru olan hiyerarşik düzende bu ilişki içerideki yaşamı algılatmayacak şekilde kontrollü geçişlerle sağlanmaktadır. Bu bağlamda sokak-giriş kapısı- ev içi yaşam kurgusu için üç farklı oluşumdan söz etmek mümkündür (Şekil 5.5). Bu oluşumlara göre;

I. Avlu kotuna, sokak kotundan 40-50 cm. yüksekte bulunan bir dış kapı ve taş bir eşik aracılığıyla ulaşılmaktadır (Büyükmıhçı, 2001). Sokak ile ev arasındaki kot farkı su basman görevi görerek, evi su baskınlarından, sel felaketinden korumaktadır (Demir, 1996)

II. Evin dış kapısı doğrudan sokağa açılmayıp çıkmaz sokak veya dar bir geçide açılmaktadır (Büyükmıhçı, 2001).

III. Genellikle sokak kotundan 40-50 cm. yüksekte bulunan bir dış kapı, sonrasında uzunluğu 2-3 m., genişliği 1,5-2 m. olan üstü kapalı "aralık" veya "kapı arası" olarak tabir edilen bir geçiş holü, bu holden sonra da çoğunlukla bir iç kapı yer almakta sonrasında avluya geçiş sağlanmaktadır (Çelebi, 1982).

Her üç oluşumda da evin sosyalleşme alanı olan avluya bütün bu aşamalardan sonra ulaşılabilmekte; bu bir nevi kapıya gelen yabancıların doğrudan ev yaşamına şahit olmasını önleyecek bir bariyer görevi görmektedir.

OLUŞUM-I	OLUŞUM-II	OLUŞUM-III
		

Şekil 5.5.Sokak- Ev İlişkisi Oluşumlar (yazar, 2019)

5.2. Geleneksel Antakya Evlerinin Kimlik Ögelerinin Analizi

Çalışmada uygulama alanı olarak belirlenen alanda Zenginler, Güllübahçe, Gazipaşa, Kuyulu, Fevzi Çakmak Mahalleleri yer almakta olup bu mahalleler daha çok konut yapılarından oluşan, Kuyulu Mahallesinde Müslüman; Zenginler, Güllübahçe, Gazipaşa ve Fevzi Çakmak mahallelerinde gayrimüslim toplulukların çoğunlukta olduğu ancak yine de her iki topluluktan insanların her mahallede yer alabildiği, sosyal yaşantı ve kent geneli kapsamında iç içe yaşamanın izlerine rastlanabilecek yerleşimin dokusu ve biçimlenişin genel karakteri geleneksel Antakya kent dokusunu yansıtır niteliktedir. Geleneksel evin kimlik özelliklerinin belirlenmesinde alanda halen mevcut ve kullanılmakta olan evlerin yanında tescillenmiş ve çeşitli bilimsel çalışmalara konu edilmiş evler örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmede kimlik ögeleri;

- Plan özellikleri bakımından:
  Mekânlar ve ilişkileri, mekânların katlara dağılımı ve mekânların kullanımı
- Yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri
- Cephe düzeni ve malzeme özellikleri bakımından:
  Kat sayısı, cephe malzemesi, açıklıklar
- Süslemeler ve işçilikler kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

5.2.1. Plan Özellikleri

Geleneksel Antakya evleri, plan kuruluşu ve mimari ögeleri itibariyle aynı şema içinde; fakat büyüklük, yön ve hacimlerin avlu çevresindeki konumu bakımından birbirinden farklı çözümlerle karşımıza çıkmaktadır (Demir, 1996). Evler büyüklükleri 150-200 m2 arasında değişen parseller üzerine inşa edilmiş (Asarcıklı, 1989); plan kurgusu içe dönük olacak şekilde tasarlanmıştır. Ana mekân daima avlu olup diğer birimler avlu etrafında konumlanmıştır. Ev tasarımında kullanıcıların esenliği ön planda tutulmuş; evler ferahlık, huzur ve mutluluk hissi verecek şekilde kurgulanmıştır (Özdemir, 1994).

Evler, çoğunlukla iki katlı olup nadiren tek katlı olanlara da rastlanmaktadır. İki katlı olan evlerde esas yaşanılan ve önem teşkil eden katlar zemin katlar olup üst katlar gerek duyuldukça yapılan ilavelerle alt kat planlarına bağlı olarak geliştirilen ikincil öneme sahip katlardır. Kullanım özelliklerine göre katlara dağılıma bakıldığı zaman zemin katta günlük işlere ayrılan bölümlerin, konuk odası, mutfak, tuvalet gibi günlük kullanımda önem arz eden mekânların; üst katta genellikle yatak odalarının, çatı aralarında ise kiler gibi hacimlerin yer aldığı görülmektedir (Büyükmıhçı, 2001). Bazı evlerde dış kapı ile iç kapı arasında bulunan geçiş koridorunun üzerinde kapı üstü oda yer alabilmektedir (Emir C. , 2006).

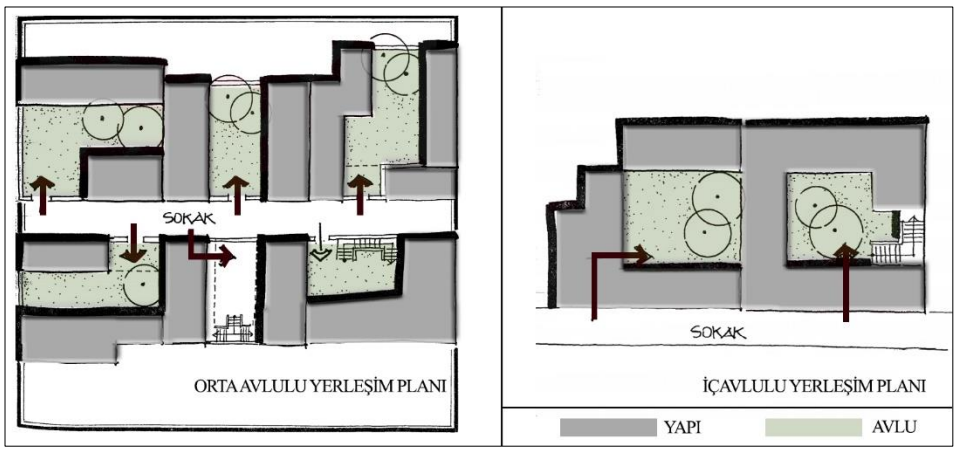
Varlıklı ailelerin evlerinde erkekler ile kadınlara gün içerisinde ayrı yaşam alanları sağlayan iki ayrı bölüm bulunabilmektedir. Erkekler için ayrılan ve özel olarak yapılan bölüm “selamlık”; kadınların günün büyük çoğunluğunu geçirdiği bölüm “harem dairesi” olarak adlandırılmaktadır. Evin harem dairesi olarak adlandırılan kısmından içeriye girildiğinde geniş bir avlu ve burada mutfak, hizmetçi odası, misafir odaları, yemek odaları yer almaktadır (Bozkurt, 2018).

5.2.1.1. Zemin Kat

Geleneksel Antakya evlerinde zemin kat evin ana yaşam mekânı ve sosyalleşme alanı olarak tanımlanabilmektedir. Zemin katta yüksek duvarlarla çevrili avlu, odalar, mutfak, kiler, yerel dilde hela veya kenef olarak adlandırılan tuvalet birimleri; iki katlı olan evlerde bu birimlere ek olarak merdiven de yer almaktadır.

Sokak ile ev arasındaki kısıtlı ilişki zemin katta bulunan dış kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Sokaktan evin içerisine doğru ev içi yaşama bizi ulaştıran düzende dış kapıdan sonra çoğu geleneksel Antakya evinde “kapı arası” veya “aralık” olarak tabir edilen geçiş koridorları bulunmakta; buradan da avluya ulaşım sağlanmaktadır. Avludan da zemin katta yer alan odalara, mutfak ve tuvalet gibi ıslak hacimlere, kilere ulaşılmaktadır.

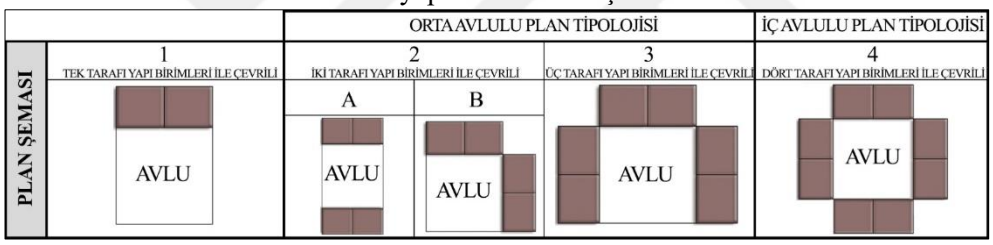
Evlerin plan kurgusunda mutlaka odalar ve ıslak hacimler birbirlerinden uzak olarak konumlandırılmıştır. Odalar yan yana dizilmiş şekilde avlunun bir tarafında; mutfak, tuvalet gibi ıslak hacimler ve kiler de genellikle yan yana ayrı bir grup olarak avlunun diğer tarafında bulunmaktadır. Evlerin çoğunda yaşam alanları avlunun kuzeyinde konumlandırılmış olup yönleri güneye bakmakta; mutfak, banyo, tuvalet ise avlunun güneyinde yer alıp yönleri kuzeye bakmaktadır. Genellikle tuvalet avlunun en uc noktasında yer almaktadır. Bu plan kurgusu gelenek-göreneklere ve dönemin tesisat problemlerine uygun olarak temiz ve kirli alanları birbirinden ayırmak, mutfaktaki yemek kokuları ve banyo-tuvalet gibi hacimlerden gelebilecek kötü kokuları yaşam alanından uzak tutmak, rutubeti kısmen de olsa engellemek üzerine temellenmiştir (Yoldaş, 2014). Geleneksel Antakya evleri plan şeması avluya göre kurgulanmış olup; parsel-ev-avlu ilişkisini orta avlulu yerleşim ve iç avlulu yerleşim olarak sınıflandırmak mümkündür. Evin farklı hacimlerinin avluyu bir, iki veya üç yönden çevirdiği plan kurgusu orta avlulu yerleşim; avlunun dört yönden yapı kitleleri ile çevrili olduğu plan kurgusu iç avlulu yerleşim olarak adlandırılmaktadır (Şekil 5.6). Orta avlulu yerleşim planı, iç avlulu yerleşim planına oranla bölgede daha çok görülen plan tipidir (Erdoğan E. , 1996).

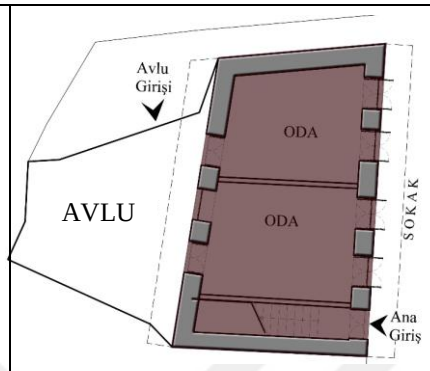
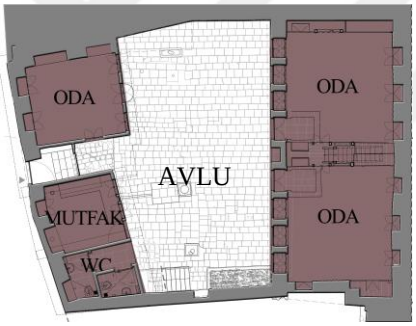
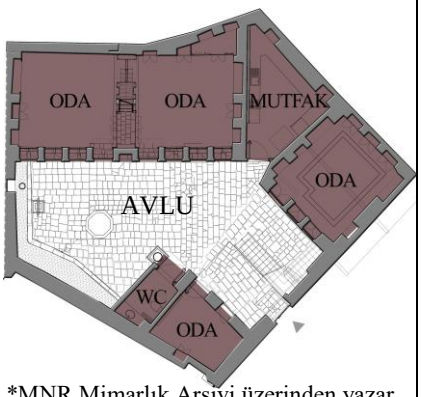
Şekil 5.6. Orta Avlulu ve İç Avlulu yerleşim planı örneği (Erdoğan E. , 1996), (yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir, 2019).

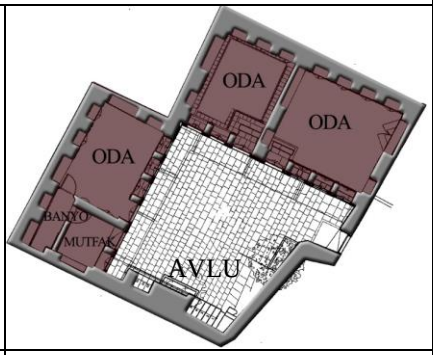
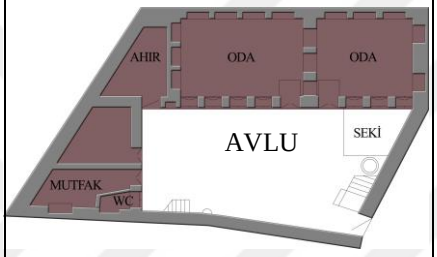
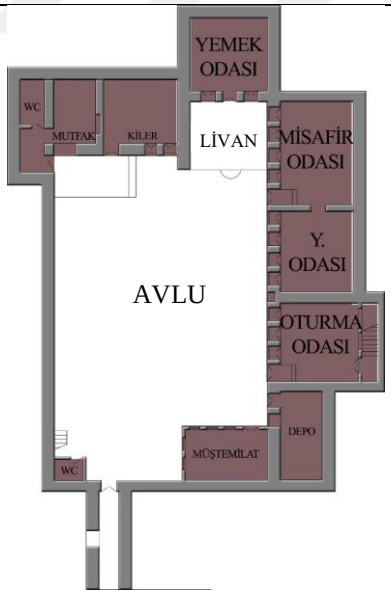
Arıman (Arıman, 2002) tarafından şematize edilen bu plan tipleri geleneksel Antakya evlerinde sıkça karşılaşabileceğimiz plan tipleri olup; tez kapsamında yaptığımız araştırmalar sonucunda bu şemaya ek bir şema geliştirilmiştir (Çizelge 5.1). Arıman (Arıman, 2002) avlunun iki yönden evin birimleri ile çevrili olmasını, birimlerin L şeklinde birbirine bitişik olarak iki cepheyi kapladığı hali ile şematize etmiştir; ancak buna ek olarak birimlerin avlunun karşılıklı iki cephesinde konumlandığı durumlar da söz konusudur (Çizelge 5.2).

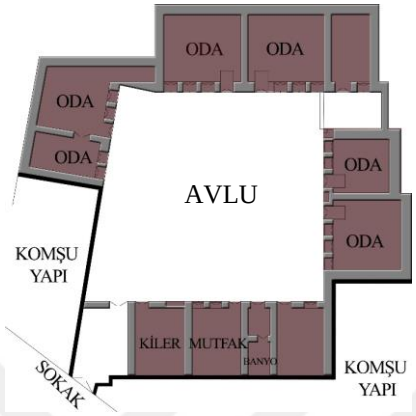
Çizelge 5.1. Plan Tipolojileri (Başak Arıman (2002) tarafından hazırlanan plan şeması üzerinden geliştirilerek yazar tarafından oluşturulmuştur, 2020) 1: Avlunun tek tarafı yapı birimleri ile çevrili plan şeması, 2-A: Avlunun iki tarafı yapı birimleri ile çevrili plan şeması farklı alternatifi, 2-B: Avlunun iki tarafı yapı birimleri ile çevrili plan şeması, 3: Avlunun üç tarafı yapı birimleri ile çevrili plan şeması, 4: Avlunun dört tarafı yapı birimleri ile çevrili

Çizelge 5.2. Geleneksel Antakya Evleri Örnek Plan Tipolojileri (yazar, 2019)

			ÖRNEK YAPI ZEMİN KAT PLANI	ÖRNEK YAPI FOTOĞRAF
PLAN ŞEMASI	1	MINTIKA-3 / PARSEL 310	 * Y.Mimar Derya Camuz Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar işlenmiştir	
	2-A	MINTIKA-4 / PARSEL 67	 *MNR Mimarlık Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar işlenmiştir	
	2-B	MINTIKA-4 / PARSEL 62	 *MNR Mimarlık Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar işlenmiştir	

		ÖRNEK YAPI ZEMİN KAT PLANI		ÖRNEK YAPI FOTOĞRAF
PLAN ŞEMASI	2-B	MINTIKA-3/ PARSEL 53		
		MINTIKA-3/PARSEL 907	 *Prof. Dr.Ataman Demir Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar işlenmiştir	
	3	MINTIKA-3 / PARSEL 457		

		ÖRNEK YAPI ZEMİN KAT PLANI		ÖRNEK YAPI FOTOĞRAF
	4	MINTIKA-4 / PARSEL 287	 *Prof. Dr.Ataman Demir Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar işlenmiştir	

Bazen alışılagelenden büyük olan geleneksel Antakya evlerinde iki veya üç avlunun yer aldığı durumlar gözlenebilmektedir. Bu durumda bir ana avlu ve bu avluya ulaşmadan önce geçişler şeklinde diğer avlular yer almaktadır. 1929 yılına ait Fransız kadastro paftalarından VILLE D'ANTIOCHE Circonscription III Section I no'lu paftasında yapılan incelemelerde gözlemlenebilen (Şekil 5.7) ve bu belge dayanak oluşturularak varlığı açığa çıkartılan bu avlu sisteminin genellikle çok varlıklı ailelerin sahip olduğu evlerde mevcut olduğu bilinmektedir. İkincil veya üçüncül avluya sahip plan tipolojisinin oluşmasındaki temel unsur ana avluya bir ön giriş oluşturarak (Şekil 5.8), evde yaşayan hizmetlilerin yaşayacağı mekân ve/veya ahır birimini konumlandırarak esas aile fertlerinin mahremiyetini daha korunaklı hale getirmek amacı olabilir (Emir D. , 2016).

Tüm bu varsayımlar ve rapor doğrultusunda evlerde yer alabilen ikincil veya üçüncül avluları alışılagelen büyüklükteki geleneksel Antakya evlerinde bulunan aralık (kapı arası) kısmı ile benzer amaca hizmet etmesi doğrultusunda aralık ile

fonksiyonellik olarak benzer, ancak tipolojik olarak daha gelişmiş hali olarak nitelendirebiliriz.

Şekil 5.7. İkincil ve Üçüncül Avluya sahip olan geleneksel Antakya evleri (Emir D. , 2016)

Şekil 5.8. İkincil Avluya Sahip Olan Geleneksel Antakya Ev Örneği (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2018)

Çalışmada geleneksel Antakya evinde mekân dağılımı ve mekânsal karakter kat planları açısından ele alınmıştır. Böylece tipik olarak iki katlı (Zemin+1.kat) olan evlerde zemin katta aralık, avlu, odalar, ıslak hacimler (mutfak, kenef) ve kiler, sirkülasyon elemanları; birinci katta ise gezinti mekânı ve diğer kapalı mekanlar incelenmeye çalışılmıştır.

A) Aralık (Kapı Arası)

Geleneksel Antakya evlerinin çoğunda mahremiyet algısının bir sonucu olarak dış kapı doğrudan avluya açılmaz. Dış kapıdan sonra ev içi yaşam ile sokak arasında bir sınır oluşturan, avluya sokaktan geçişi sınırlayan ve kontrol eden dar bir geçiş koridoru, aralık bulunmaktadır. Halk arasında kapı arası olarak adlandırılan aralık kısmı (Çizelge 5.3):

I. Çoğu geleneksel Antakya evinde 2-3 metre uzunluğunda olup "orta kapı" adı verilen ve avlu tarafında bulunan bir iç kapı ile sonlanabilmektedir. Bu ikinci kapının arkasında kapının kendiliğinden kapanmasını sağlayan ağırlık bağlı bir düzenek bulunur.

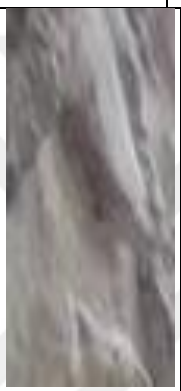
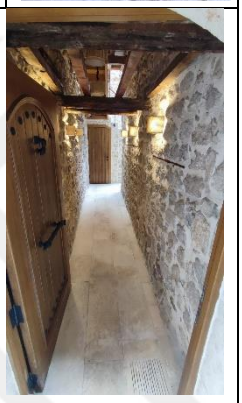
II. Bazı evlerde 3-4 metre uzunluğunda olup ve kapısız, kemerli bir çıkışla sona ermektedir. Benzer oluşumun orta kapı yer alan örneklerine de rastlamak mümkün olup bu durumda dış ve orta kapı arasındaki mesafe yaklaşık 1 metre; ondan sonraki geçiş kısmı kapısız, kemerli bir çıkışla sonlanmaktadır.

III. Genellikle sokak kotundan yüksek; avlu ile aynı kottadır. Bazı evlerde aralığın başlangıç kısmı ile bitişi faklı kotlarda yer almakta; bu geçiş hattında merdiven bulunmaktadır. Sonrasında direk avluya ulaşılabildiği gibi bir iç kapı veya kapısız ve/veya kemerli bir bitişten sonra da avluya geçiş sağlandığı durumlar söz konusu olabilmektedir.

IV. Bazı evlerde yine mahremiyet duygusunun bir getirisi olarak iç kapının yanındaki duvarın içi döner dolap olarak adlandırılan bir mimari öge ile tefrişlendirilmiştir. Döner dolap, silindir şeklinde olup dikey olarak bölümlendirilen dairesel ahşap raflardan oluşmuştur ve bir mil etrafında dönebilmektedir. Dışarıdan eve getirilen bir şey döner dolaba koyulduğu takdirde bu mil etrafında döndürülerek içerideki kişi tarafından alınabilmektedir. Böylece evin hanımı veya hizmetliler yabancılarla karşılaşmamaktadır (Emir C. , 2006).

V. Bazı evlerde sokak kapısının üzerine denk gelecek şekilde üst katta genellikle erkeklerin eve gelen misafirlerini ağırlamak için kullandığı "selamet" adı verilen bir oda bulunabilmektedir. Evlerde selamet bulunduğu takdirde buraya ulaşım aralık duvarında ahşap bir kapının ardında bulunan merdivenlerle sağlanmaktadır.

Çizelge 5.3.Aralık Oluşumları ve Aralıkta Yer Alan Mimari Ögeler (yazar, 2019)

ARALIK OLUŞUMLARI					
I					
II	**SOKAK TARAFI GÖRÜNÜŞ**				
	AVLU TARAFI GÖRÜNÜŞ				

ARALIK OLUŞUMLARI

III

ÖRNEK-1

ÖRNEK-2

ÖRNEK-3

ÖRNEK-4

IV

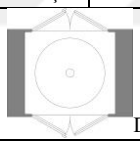

Döner Dolap Avlu Tarafından Görünüş

* Y.Mimar Ceren Emir Arşivi

Döner Dolap Aralık Tarafından Görünüş

Döner Dolap Plan

V

Aralık bölümünün döşemesi kesme taş, karo mozaik kaplı olabilmektedir. Tavanı ise genellikle ahşap veya sıva üzeri badana olabilmektedir.

B) Avlu

Etrafını yapıların ve/veya yüksek duvarların çevrelediği, üstü açık veya kapalı olabilen bahçe açıklıklarına avlu denilmektedir (Bozkurt, 2018). Geleneksel Türk konut mimarisinde avlular dışarıya kapalı gökyüzüne açık olan, sosyo-kültürel hayatın en önemli parçalarından biri olarak tanımlanabilecek mekânlardır. Geleneksel Antakya evlerinde avlu, plan kurgusunun temelini oluşturan, evlerin

mimari kimliğini şekillendiren, ev içi yaşamın büyük çoğunluğunun geçtiği, evin dışarı ile bağlantısını ve sosyalleşmeyi sağlayan en önemli birimdir. Geleneksel Antakya evlerinde evin büyüklüğü, süslemesi ve bazı mimari ögeleri ev sahibinin varlık durumuna göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak evin büyüklüğü ve kat adedine bakılmaksızın hepsinde ortak nokta avlunun ana mekân konumunda olmasıdır (Demir, 1996), (Şekil 5.9 ve Şekil 5.10).

Avlular kare ya da kareye yakın dikdörtgen şeklinde olabilmektedir. Evin oturma odaları, yatak odaları, mutfak, tuvalet, banyo (çok nadir olarak varlıklı ailelerin evlerinde), odun-kömür deposu, kiler ve kümes-ahır gibi kapalı hacimler avlunun etrafında konumlanacak şekilde kurgulanmıştır. Bu bakımdan evin bütün birimlerinin kapıları avluya açılmaktadır (Erdoğan E. , 1996). Bu noktada avlu, evin birimlerine ulaşmayı sağlayan bir toplanma ve dağıtım alanı, ulaşım ağı görevi üstlenmektedir.

Avlu, kullanıcıların oturma, yemek yeme, yemek ve erzak hazırlama, el işi yapmaları gibi günlük ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Buna ek olarak kimi zaman özel günlerde bir eğlence, nişan-düğün mekânı olarak, kimi zaman da çocukların oyun alanı olarak işlev görebilmektedir (Erdoğan E. , 1996).

Geleneksel Antakya evlerinde avlu insanı ön planda tutmaktadır. Yerel dilde ‘havuş’ olarak adlandırılan avlular, gelenek-görenekler, mahremiyet algısı, yaşam biçimi, bölgenin iklim koşulları, topografik özellikler etrafında şekillenmekte; problemlere en akılcı çözümler sunmaktadır.

Şekil 5.9. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Örneği, (Y. mimar Deniz Emir Arşivinden, 2019)

Şekil 5.10. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Örneği, (Y. mimar Deniz Emir Arşivinden, 2019)

Plan oluşumunda avlunun yer almasıyla;

I. Evde yer alan kapalı hacimler birbirinden koparılıp ayrı ve parçalı şekilde konumlanmış; böylece duvar yüzeyi artırılarak çift yönlü havalandırma sağlanıp yaz aylarında sıcak havanın dışarı atılması sağlanmıştır. Bunun haricinde yapının ısınmasına neden olabilecek olan mutfak, ocak, soba gibi birimler avluda yer alarak iç mekândaki hava sıcaklığının artmasına karşı önlem alınmıştır. Antakya'nın iklim koşullarının ev ve kullanıcıları açısından en verimli hale getirilmesi amaçlanmıştır (Yoldaş, 2014). Ayrıca odaların mutfak, tuvalet gibi ıslak hacimlerden kopuk, uzak ve izole bir şekilde tasarlanmasıyla buralardan odalara gelebilecek yemek kokuları ve kötü kokuların, havalandırma probleminin en aza indirgenmesine olanak tanınmıştır.

II. Bölgeye hâkim mahremiyet algısına bağlı olarak dışa kapalı olarak gelişen planda dış ortamla ilişkinin kurulmasına, evin içerisine ışık alınmasına ve havalandırma sağlanmasına olanak tanınmıştır.

III. Evlerin dışarıya kapalı olmasına karşın komşuluk ilişkileri en üst düzeyde tutulan Antakya'da avlu hem görsel olarak evlerin dışarı ile (gökyüzü, hava ile temas kapsamında) bağ kurmasını sağlamakta hem de sosyo-kültürel yapının bir getirisi olarak özellikle evin hanımı için sosyalleşme alanı sunmaktadır.

IV. Evin avlu duvarları yüksek tutulmuş; böylece hem toplumun mahremiyet ve güvenlik algısına hem de bölgenin iklim ve çevre koşullarına yönelik çözüm getirilmiştir. Bu bağlamda ev içi yaşam dışarıdan algılanmamakta, yaz sıcağında, güneşli günlerde avluda gölgeli alanların oluşumu artırılmakta, çevreden gelebilecek kötü koku, çevre kirliliği ve tehditlere karşı önlem alınmış olmaktadır (Yoldaş, 2014).

V. Avluda kuyu, bürke gibi su elemanları yer almakta; bunlar yazın sıcak havalarda serinlemeyi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca avluda yer alan ağaçlar gölgelik alanların oluşumunu sağlamaktadır.

Avluların döşemesi düzgün dikdörtgen kesme taş, karo mozaik, dökme mozaik veya mermer kaplı olabilmektedir (Şekil 5.11). Bu kaplama çeşitlerinden en çok düzgün dikdörtgen kesme taş yaygın olarak kullanılmaktadır (Hinti, 2020). Bazı evlerde avlu döşemesinde oda veya livanların önüne denk gelen yerde açık mekânda halı varmış hissi verecek şekilde karo mozaik kaplandığı örneklerle de karşılaşmak mümkündür (Asarcıklı, 1989), (Şekil 5.12). Avlu döşemesinde kullanılan kaplamalar, yöre insanının yaşam biçiminin, gelenek-göreneklerinin, dini inanışlarının bir getirisi olan temizlik anlayışına ve iklim koşullarına uygun olarak kullanılabilecek şekilde sık sık yıkanabilecek niteliktedir. Böylece hem temizlik anlayışına hem de yazın sıcak havalarda serinleme amacına hizmet etmektedir.

Şekil 5.11. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Döşemesinden Örnekler (yazar, 2019)

Şekil 5.12. Avluda Halı-Kilim Deseni Verilen Döşeme Örneği (Asarcıklı, 1989)

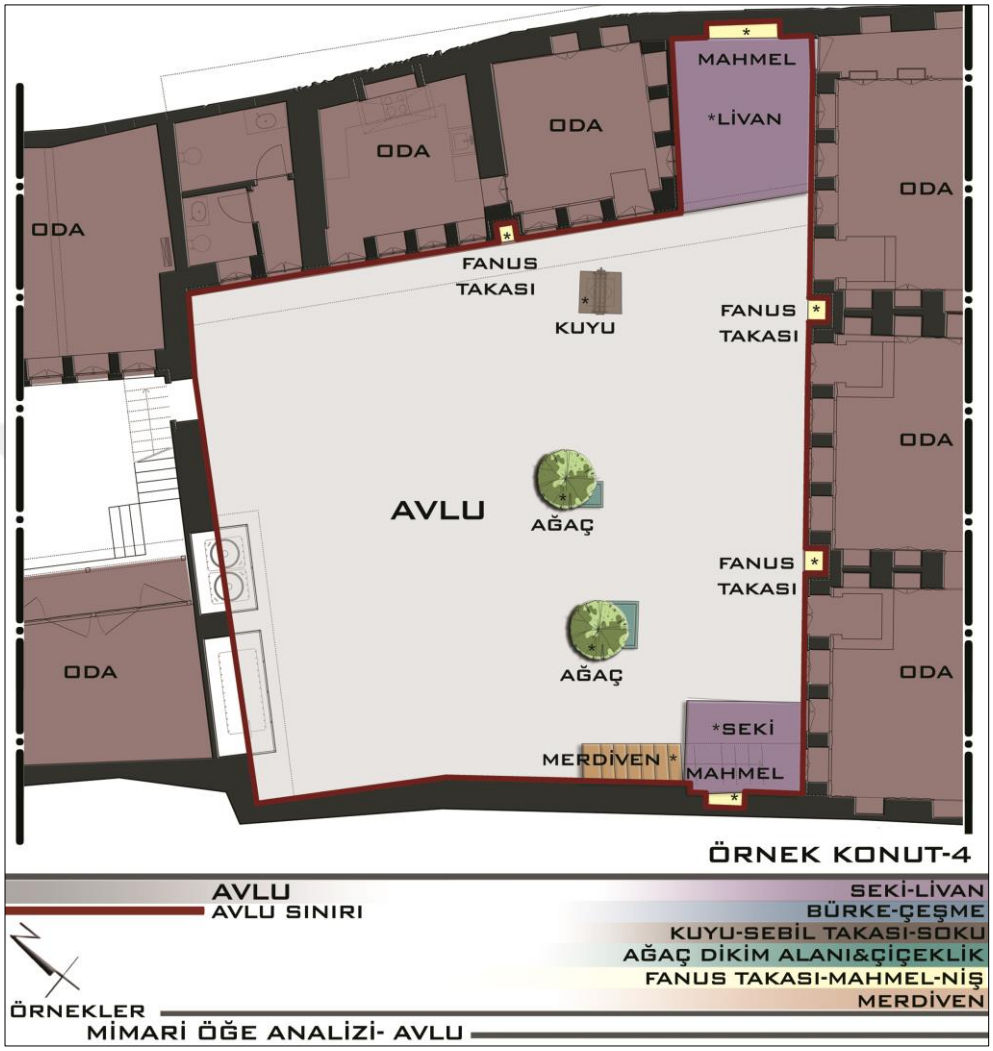
Avlular özellikle evin hanımının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde günlük kullanıma uygun elemanlarla donatılmış, yeşil, ferah, gölgelik ve serin alanlar sunan mekânlardır. Bu bağlamda avluda seki, livan, kerevit, soku, bürke, kuyu, bellaa, merdiven, hazin gibi mimari elemanlarla birlikte ağaçlar ve bitkiler de yer almaktadır. Avluda bulunan bu mimari elemanların plandaki yeri ve birbiriyle ilişkisi evin plan şemasına göre farklılık göstermekle (Şekil 5.13, Şekil 5.14, Şekil 5.15) beraber dönemin teknolojisine ve sıhhi tesisat anlamındaki yetersizliğine çözüm olarak konumlanmalarındaki ana ilke bürke, kuyu gibi su kaynağı sağlayan ögelerin ıslak hacimlere yakın olmasıdır.

Şekil 5.13. Fehim Paşa Evi, 3.Mıntıka Parsel 619 Envanter No:48) avlusunda yer alan mimari ögelerin 1980'li yıllarda plandaki yerleşimleri (yazar tarafından tekrar çizilmiştir, 2020)

Şekil 5.14. Parsel 466, Envanter No: 399 (Özlem Durmaz Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar çizilmiştir) ve Abdul Keberiti'nin Evi, Parsel 513, Envanter No: 60 Avlularında Yer Alan Mimari Ögelerin 1990'lı Yıllara Ait Plandaki Yerleşimleri ((Erdoğan E. , 1996) tezinde yer alan plan altlık kullanılarak yerinde yapılan incelemeler neticesinde yazar tarafından tekrar çizilmiştir, 2020)

Şekil 5.15.3. Mıntıka, Parsel 485, Envanter No: 403, Avlusunda Yer Alan Mimari Ögelerin 2015 Yılına Ait Plandaki Yerleşimleri, (Y. mimar Deniz Emir Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar çizilmiştir, 2020)

A.1) Seki

Çoğu geleneksel Antakya evinde avluda genellikle baş odanın ön kısmına gelecek şekilde konumlanan, avlu duvarı ile odaların kesişim noktasında bulunan (Asarcıklı, 1989), zeminden yaklaşık olarak 40-50 cm yüksekte, üstü ve etrafı açık olan ‘seki’ olarak adlandırılan bir alan bulunur (Çelebi, 1982), (Şekil 5.16). Bazı

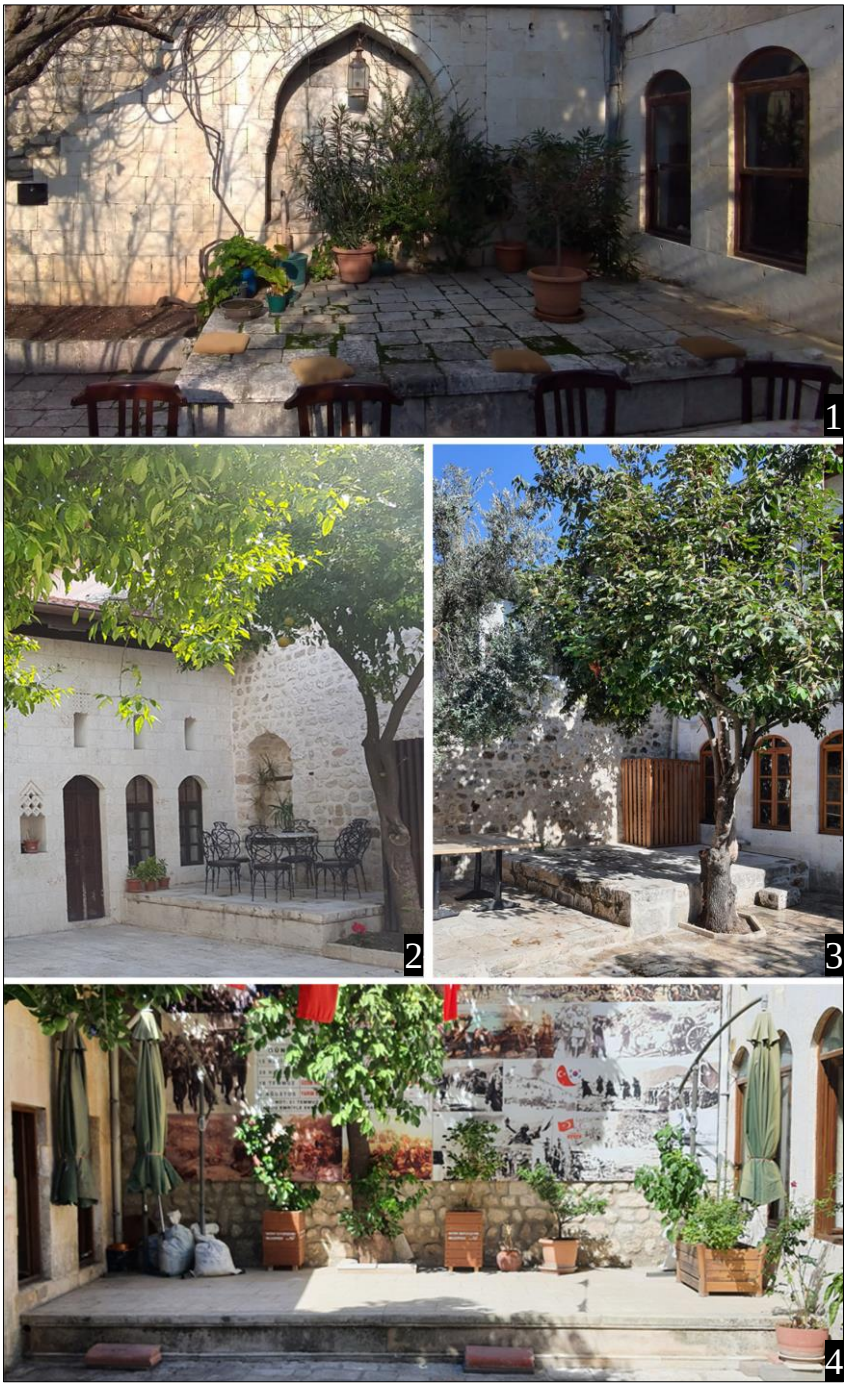
avlusu büyük olan geleneksel Antakya evlerinde sekiler avlunun farklı köşelerinde konumlanacak şekilde birden fazla yer alabilmektedir (Demir, 1996).

Genellikle bir oda büyüklüğünde yer kaplayan sekiler geleneksel Antakya evinin çok fonksiyonlu olan mimari ögelerinden biridir. Yerel kültürün bir getirisi olarak evlerde buğday vb. tahıllar, bazen meyve-sebzeler yere serilerek kurutulmaktadır (Erdoğan E. , 1996). Sekiler, kurutma esnasında böceklerin tahıllara, meyve-sebzelere erişmesini engellemek için avlu döşemesinden yüksekte bir platform oluşturma düşüncesiyle ortaya çıkan mimari ögelerdendir. Bu işlevine ek olarak kimi zaman özellikle yaz aylarında ev halkı tarafından kullanılan dinlenme yeri, misafir ağırlanan bir oturma alanı, yemek alanı işlevi yüklenirken kimi zaman da düğünlerde damatla gelin tarafından veya çalgıcılar tarafından kullanılan, özel günlerde mevlit okuyanların oturduğu bir baş köşe özelliği yüklenebilmektedir (Arıman, 2002).

Sekinin döşemesi çoğu zaman kesme taş (Şekil 5.17), desenli karo mozaik veya mermerden biri ile kaplı olup; bazen kesme taş ve mermerin birlikte kullanıldığı örneklerle de karşılaşmak mümkündür (Şekil 5.18).

Şekil 5.16. 1980'li yıllarda 3.Mıntıka Parsel 619' da bulunan Geleneksel Antakya Evinde Seki Örneği (Günümüzde Mimarlar Odası tarafından kullanılıyor) (Asarcıklı, 1989).

Şekil 5.17. Geleneksel Antakya Evinde Taş Seki Örnekleri (yazar, 2019)

Şekil 5.18. Seki Örneği (MNR Mimarlık arşivi, 2019 & yazar, 2019)

A.2) Livan

Geleneksel Antakya evlerinde avluda, sekinin bir türevi olarak üç tarafı ve üstü kapalı, önü avluya açık olacak şekilde yapı kitlesinin içerisine sokulan, avlu kotundan yüksekliği 30-50 cm arasında değişebilen genellikle iki basamakla çıkılan platformlar bulunabilmektedir. Bu yükseltilmiş platformlara livan adı verilmektedir (Demir, 1996), (Şekil 5.19).

Geleneksel Türk evlerindeki eyvanla eşdeğer olan livan (Büyükmıhçı, 2001), yazın oturma ve dinlenme alanı olarak işlev görmektedir. Livan, geleneksel Antakya evinde adeta açıkta kullanılan oturma odaları gibidir. Kimi evlerde livanın tavanı odalarda olduğu gibi çeşitli tavan işçiliğine sahip olabilmektedir (Şekil 5.20).

Şekil 5.19. Livan örneği (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2018)
Şekil 5.20. Livan örneği (Y.Mimar Ceren Emir Arşivi, 2017)

Livanda oturmak, misafir ağırlamak amacıyla oturma elemanı olarak sedir veya kerevit bulunmaktadır (Şekil 5.21). Kerevit, duvarların önüne gelecek şekilde livanın iki veya üç tarafını çevreleyen taş sedirliklerdir. Kerevitlerin üzerlerine minderler serilerek oturulmaktadır (Bozkurt, 2018). Livanlar benzer şekilde günümüzde de oturma, yemek yeme, sosyalleşme amacına hizmet edebilmektedir (Şekil 5.22).

Şekil 5.21. Livan ve livanın 1980'li yıllarda kullanım şekli örneği (Asarcıklı, 1989)

Şekil 5.22. Livan ve günümüzdeki kullanımına dair bir örnek (yazar, 2021)

A.3.) Ağaçlar ve Bitkiler

Geleneksel Antakya evlerinin avlularında iklim, sosyo-kültürel yapı ve geleneklerin etkili olduğu bahçe düzenlemeleri mevcuttur (Güzer, 2007). Avluda meyve ağaçları, çiçeklik, asma bulunmakta; böylece hem yazın sıcak günlerde gölge oluşumunu sağlayan alanlar yaratılmakta (Dal, 2018) hem ev halkının meyve ihtiyacı karşılanmakta hem de görsel olarak kent dokusunda ve evde yeşil alanlar oluşturulmaktadır. Avluda yer alan ağaç ve bitkiler çevreye hoş kokuların yayılmasını sağlamaktadır. Ayrıca avlunun mevsimlik veya çok yıllık sebzeler yanında meyve ağaçları yer alacak şekilde kurgulanmasıyla ev halkının mutlak ihtiyacını karşılarken doğal ortamla olan ilişkisini korumuştur (Arıman, 2002).

Avlu döşemesinde yer yer bırakılan toprak alanlarda yer alan ağaçlar (Bozkurt, 2018), (Şekil 5.23) daha çok yenidünya, turunç, portakal, mandalina, greyfurt, limon, nar, muşmula, hurma, muz, zeytin, dut, erik, incir olup (Emir C. , 2006); kavak ağacı gibi yüksek ağaçlara da büyük avlularda rastlanabilmektedir (Cengiz, 2016). Genellikle avlu duvarının kenarında yer alan çiçekliklerde ise daha çok çiçek türleri begonya, biber, devetabanı, karanfil, krizantem, kuşkonmaz, küpeli, sardunya, zakkum, zambak, sarmaşık ekilidir (Erdoğan E. , 1996), (Şekli 5.24). Üzüm asması da avluda rastlanan yaygın bitkilerden biridir. Üzüm asması yaprağı ve üzümünün yenmesinin yanında avluda ahşap ve kamıştan yapılan ve "hayma" olarak adlandırılan bir kamerinin üzerine sardırılarak doğal bir gölgelik olarak kullanılır (Emir C. , 2006), (Şekil 5.25).

Avlusu daha geniş olan evlerde küçük bir bahçe de bulunabilmekte ve bu bahçede maydanoz, nane, domates gibi günlük tüketime yönelik bitkiler ve sebzeler ekilebilmektedir (Güzelmansur, Altunkasa, Salıcı, 2007).

Şekil 5.23. Avluda ağaçlar için zeminde bırakılan alanlar (yazar, 2021)

Şekil 5.24. Avlularda bulunan ağaçlar-bitkiler, duvar kenarında çiçeklikler (yazar, 2021)

Şekil 5.25. Avluda asma (hayma) örneği (Y. Mimar Ceren Emir Arşivi, 2011)

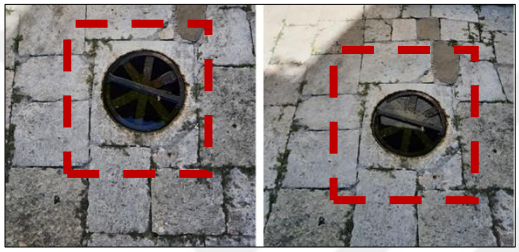
A.4) Soku

Özellikle Eski Antakya bölgesinde sosyo-kültürel yaşantıya dair yemek kültürünün çok zengin olduğu bilinmektedir. Ev hanımları yemeklerde kullanılan çok çeşitli malzemelerin ve ürünlerin hazırlanmasında kurutma, öğütme gibi çoğu işlemi evde gerçekleştirmektedir. Bu hazırlıklar kışlık olarak adlandırılır ve yazın meyvelerin ve sebzelerin kurutulması, buğdayın kaynatılıp, kurutulup öğütülmesi vb. işler avluda gerçekleştirilir. Bu bağlamda geleneksel Antakya evlerinin avlu zemininde buğday, biber, bulgur gibi ürünleri tokmakla üzerlerine vurarak küçük parçalar haline getirmek için taştan yapılmış ve yerel halk tarafından soku olarak adlandırılan bir havan bulunmaktadır (Emir C. , 2006). Özellikle öğütme işlemi için soku kullanılmaktadır.

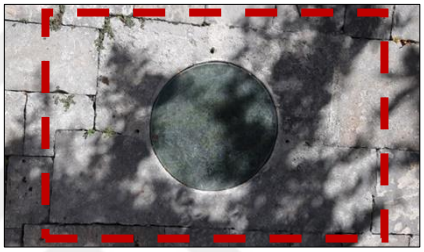
Genellikle avluda ayrı bir kütle halindeki taş bir kap gibi görünen (Şekil 5.26) sokular çok nadir olsa da bazen avlu döşemesinde açılan bir oyuk şeklinde de yer alabilmektedir (Şekil 5.27). Sokular zeminden daha derinde oyuk şeklinde yer aldığı takdirde bu oyuklar kuyular gibi gıdaları soğuk tutmak veya korumak için de kullanılabilmektedir (Şekil 5.28).

Şekil 5.26. Soku örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.27. Oyuk Şeklinde Soku (yazar, 2020)

Şekil 5.28.Oyuk Şeklinde Depolama

A.5.) Kuyu

Çoğu geleneksel Antakya evinde su ihtiyacını karşılamak amacıyla avluda su kuyusu bulunmaktadır. Her evin sadece kendine ait su kuyusu bulunabildiği gibi bazı evlerde komşu parselle ortak olarak kullanılan su kuyusu olabilmektedir. Avlularda yer alan oldukça sade işçilikli mimari ögelerden biri olan özgün yöresel kuyular (Arıman, 2002), yontulmuş kuyu taşları ve yontulmuş iki ayak üzerine oturan ahşap çıkrıklardan meydana gelmektedir (Demir, 1996), (Şekil 5.29 ve Şekil 5.30).

Şekil 5.29. Kuyu Örnekleri (yazar, 2020)

ÖN GÖRÜNÜŞ	YAN GÖRÜNÜŞ

Şekil 5.30. Kuyu Görünüşleri (yazar, 2021)

Bazı kuyu örneklerinde kuyularda yontulmuş ayak bulunmayıp bunun yerine kuyu taşlarının yan yüzeylerine monte edilmiş ahşap dikmeler yer almakta çıkrıklar bu dikmelere oturmaktadır (Şekil 5.31).

Şekil 5.31. Ahşap Ayaklı Çıkrık Örneği (yazar, 2020)

Kuyu çoğunlukla avluda mutfak, tuvalet vb. servis mekânlarına yakın olarak konumlandırılmaktadır (Yoldaş, 2014). Ev halkının su ihtiyacına cevap verme amacı üzerine temellenen kuyular aynı zamanda avluyu yıkamak, avluda bulunan ağaçları, bitkileri sulamak için de kullanılabilmektedir (Kutlu, 2018).

Buzdolabının bulunmadığı zamanlarda soğutma gereksinimi duyulan ürünleri soğuk olarak depolamak amacıyla da sepetlere koyulan ürünlerin kuyu içerisine sarkıtılması şeklinde kullanılabilen kuyular zamanla teknolojinin gelişmesi neticesinde evlerde buzdolaplarının yer almasıyla üstlendiği bu görevi buzdolaplarına bırakmıştır (Arıman, 2002).

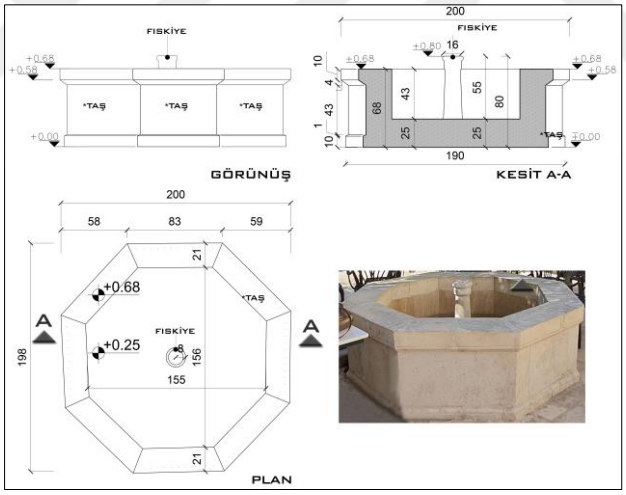
A.6) Bürke

Geleneksel Antakya evlerinin avlularında zemine oturan, genellikle mermer veya taştan yapılmış, yarıçapı 50-100 cm arasında değişen (Yüzer, 2021) fıskiyeli süs havuzları bulunmaktadır (Şekil 5.32). Yerel halk tarafından "bürke" olarak adlandırılan bu havuzların üst hizası avlu zemininden 60-70 cm yüksekte yer

almaktadır (Şekil 5.33). Bürkeler avluda serinlik verme amacıyla yer alan sabit mimari elemanlardır (Akbay, 2006). Bürkeler avluda su ihtiyacının karşılayıcı ve serinletici bir unsur olmasının yanında görsel ve işitsel olarak duyulara hitap eden estetik bir ögedir. Suyun sesi ve görselliği avluya canlılık ve güzellik vermektedir. Su sesinin insanı dinlendirdiği de göz önüne alınırsa geleneksel Antakya evi avlusuyla bir huzur, yaşayanlar için bir mutluluk mekânı olur.

Şekil 5.32. Bürke Örnekleri (yazar, 2018)

Şekil 5.33. Bürke Örneği (Özlem Durmaz Mimarlık Arşivi üzerinden yazar tarafından tekrar oluşturulmuştur, yazar 2020)

A.7) Bellaa

Geleneksel Antakya evlerinde avlu yıkandığı, yağmur veya herhangi bir dış etken tarafından suya maruz kaldığı zaman suyun dışarıya tahliye edilmesini sağlamak amacıyla sokak tarafında bulunan avlu duvarına yakın bir yerde avlu

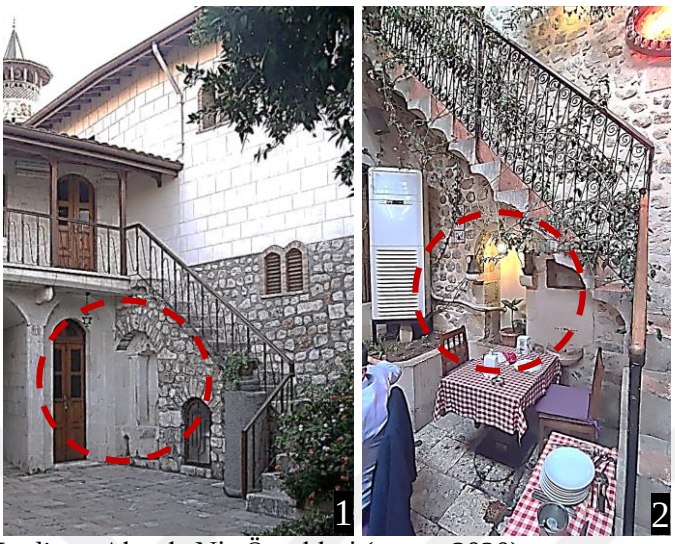
zemininde su kanalları bulunmaktadır. Bu su kanallarına "bellaa" adı verilmektedir (Bozkurt, 2018). Bazı avlularda bürkeden taşan suların drenajını sağlamak amacıyla bürke etrafında kanallar sistemi bulunabilmektedir (Erdoğan E. , 1996), (Şekil 5.34). Bellaların genişliği yaklaşık 6-10 cm, derinliği ise 2-4 cm aralığında olup uzunluğu avlunun büyüklüğüne göre değişkenlik göstermektedir.

Şekil 5.34. Geleneksel Antakya Evlerinde Bellaa Örnekleri (yazar, 2021)

A.8) Merdiven

Avludan üst katlara ulaşımı sağlamak amacıyla genellikle avlu duvarına ankastre olacak şekilde merdiven yer almaktadır (Şekil 5.35). Bir ucu, evi komşu evden ayıran avlu duvarına saplanmış, desteksiz masif taş basamaklardan oluşan bu merdivenin altında genellikle çeşme olarak kullanılan niş bulunmakta; bu nişin içerisinde de musluk yer almaktadır (Türkmen, 1937).

Şekil 5.35. Merdiven Altında Niş Örnekleri (yazar, 2020)

A.9) Hazin

Geleneksel Antakya evlerinin çoğunda zemin kattaki odaların altında, her yanı kapalı olan, ışık ve havayı zeminden 50-60 cm. yüksekten alabilen "hazin" olarak adlandırılan bir mekân bulunmaktadır (Arıman, 2002), (Şekil 5.36). Zemindeki odaların altında bulunmasının yanı sıra livanın altında da bulunabilen ve avludan taş bir merdivenle inilerek ulaşılmaktadır (Şekil 5.37). Hazin bir sığınak ve yemek depolama alanı olarak işlev görmekte (Erdoğan E. , 1996); kilerden farklı olarak hazinde genellikle soğukta muhafaza edilmesi ve sıcak havalardan izole edilmesi gereken ürünler saklanmaktadır (Tekin, 2011).

Hazin Girişi	Hazin İç Mekan
	

Şekil 5.36. Geleneksel Antakya Evlerinde Hazin Örneği, (yazar, 2019)

Şekil 5.37. Livan Altında Bulunan Hazin Örneği (Nurlu, 2020)

B) Odalar

Geleneksel Antakya evlerinde odaları avlu çevresinde yan yana sıralanan çok fonksiyonlu kapalı yaşam mekanları olarak tanımlamak mümkündür. Tek veya iki katlı olması fark etmeksizin her evde mutlaka zemin katta odalar bulunmakta; iki

katlı olanlarda ise odalar hem zemin katta hem de üst katta yer almaktadır. Her iki katta da odaların bulunduğu durumlarda odaların büyüklük, süsleme ve kullanım açısından değer ve öneminin dağılımı katlara göre farklılık göstermekte; zemin katta (avlu katında) bulunan odalar üst kattaki odalara göre daha büyük önem arz etmektedir (Demir, 1996).

Zemin katta yer alan odalar arasındaki hiyerarşiye bakıldığında ise her zaman bir oda diğerlerinden daha büyük ve süslü olup "baş oda" olarak adlandırılmaktadır (Çelebi, 1982), (Şekil 5.38). Türk kültürünün genelinde olduğu gibi Antakya için de misafir çok kıymetlidir ve misafiri ağırlamak önemlidir. Sosyo-kültürel yaşamın etkisiyle ve aile yaşantısından gelen ataerkil yaşam tarzıyla aile büyüklerinin misafirlerini ağırlamak için baş oda kullanılır (Emir C. , 2006). Bu da beşerî unsurların mekân biçimlenmesine etkisini göstermektedir.

Baş odayı diğer odalardan ayıran ve kimliğini oluşturan özellikler:

- Çok az bir fark bile olsa mutlaka diğer odalara oranla daha büyük olması,
- Gerek eşiklik gerek odanın geri kalan döşemelerinin diğer odadakilere oranla daha özenli, daha detaylı motifler, desenler içeren kaplamalara sahip olması,
- Oda genelinde kitabiye, mahmel, dolap vb. ögelerin ahşap süslemelerinin daha detaylı, özenli ve süsleme tekniği açısından daha gelişmiş olması (Çizelge 5.4),
- Odanın önünde avluda seki veya livan gibi ögelerin yer alması,
- Çok nadir olsa da bazı baş odalarda evin erkeği misafir ağırlarken evin hanımı veya hizmetliler tarafından servis yapılabilmesi için aralıkta bulunan döner dolap mantalitesi ile aynı şekilde bir döner dolap bulunmasıdır (Şekil 5.39). Halkın mahremiyet algısı doğrultusunda açığa çıkan bu mimari öge sosyo-kültürel çevrenin yapılı çevre üzerindeki etkisinin göstergesidir.

Şekil 5.38. Baş Oda Örneği Farklı Açılardan Görünüşler (yazar, 2021)

Çizelge 5.4. Baş Oda ve Diğer Odaların Detay İşçiliğindeki Farklılıkları (yazar, 2021)

BAŞ ODA	ODA
 DUVAR YÜZEYİ AHŞAP KAPLAMA VE MİMARİ ÖĞELER	 DUVAR YÜZEYİ AHŞAP KAPLAMA VE MİMARİ ÖĞELER
 DUVAR YÜZEYİ AHŞAP KAPLAMA VE MİMARİ ÖĞELER	 DUVAR YÜZEYİ AHŞAP KAPLAMA VE MİMARİ ÖĞELER
 DUVAR YÜZEYİ AHŞAP KAPLAMA VE MİMARİ ÖĞELER	 DUVAR YÜZEYİ AHŞAP KAPLAMA VE MİMARİ ÖĞELER
 TAKA ARASI- AHŞAP KAPAKLAR DETAY	 TAKA ARASI- AHŞAP KAPAKLAR DETAY
 KAPI DETAYLAR DOLAP KAPAĞI EŞİKLİK	 KAPI DETAYLAR DOLAP KAPAĞI EŞİKLİK

Şekil 5.39. Baş oda ile diğer oda arasında servis amaçlı yer alan döner dolap örneği (yazar, 2020)

Zemin katta bulunan her odanın kapısı ayrı ayrı, müstakil şekilde avluya açılmaktadır. Pencereleri mahremiyet algısının bir getirisi olarak çoğunlukla sokağa bakan tarafta bulunmamakta; bulunsa dahi mutlaka içerisini algılatmayacak şekilde göz seviyesinin üzerinde hizalanmaktadır. Odaların sokak tarafına bakan penceresi olup olmaması fark etmeksizin avlu cephesinde istisnasız olarak odalar ile avlu arasında ilişki kuran pencereler bulunmakta; dışarıyla etkileşim, havalandırma, gün ışığından faydalanma bu şekilde sağlanmaktadır. Ayrıca odalarda pencerelerin ve kapının üst kısmında "kuş takası" olarak adlandırılan küçük pencereler yer alabilmektedir (Şekil 5.40). Kuş takaları daha sonraki kısımda aktarılacağı gibi yüksek tavanlı olan odalarda sıcak havanın sirküle edilmesi noktasında iş görmektedir. Buradan günün ilk ışıklarının mekânda algılanmasını ve havalandırmayı sağlamaktadır (Asarcıklı, 1989).

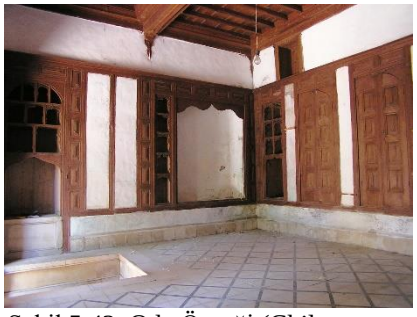

Şekil 5.40. Odalarda kuş takaları, pencereler, taka arası, ahşap kapaklar, kapı (yazar, 2021)

Odaların duvarlarında ahşap lambri sistemi kullanılmış; duvarlarda yer alan tüm donatılar ahşap olarak tasarlanmıştır (Şekil 5.41, Şekil 5.42, Şekil 5.43). Böylece hem rutubete karşı hem de depremde açığa çıkan basınç ve yüklerin duvarı patlatarak içerideki kullanıcılar için tehlike arz etmesine karşı önlem alınmıştır.

Şekil 5.41.Oda Örneği (yazar, 2021)

Şekil 5.42. Oda Örneği (Chilton, 2004)

Şekil 5.43. Oda Örneği (Y.mimar Deniz Emir arşivi, 2018)

Odaların döşeme kaplaması motifli mermer veya karo mozaiktir (Şekil 5.44). Bu kaplamalar iklim koşullarının bir getirisi olarak yaz aylarının uzun ve aşırı sıcak etkisine karşı serinlik etkisi verebilecek nitelikte olup, kışın döşemenin üzerine halı veya kilim serilmektedir.

Şekil 5.44. Odalarda Döşeme Kaplaması Örnekleri (yazar, 2018-2019-2020)

Duvarlar ortalama 67 cm kalınlığında olup odaların duvarlar hariç, eşiklik dâhil ortalama büyüklüğü baş oda için genellikle 22-24 m2, diğer odalar için 20-21 m2'dir. Eşiklik için ortalama m2 değeri en az kapının taradığı alan kadar olup genellikle 1,5-2 m2 aralığındadır. Odalarda eşiklik kotu ile tavan kotu arasındaki mesafe genellikle en az 340 cm, en fazla 420 cm olup ortalama yükseklik değeri 395 cm'dir. Eşiklikten yaklaşık olarak 30-40 cm yüksekte yer alan oda döşemesi kotu ile

tavan kotu arasındaki mesafe ise çoğunlukla en az 305 cm, en fazla 400 cm olup ortalama yükseklik değeri 359 cm'dir.

Odaların tavanları, evin kat adedine, ev sahibinin ekonomik gücüne ve ev içerisindeki odalar arasında sosyo-kültürel anlamda verilen önemin farklılaşmasına bağlı olarak farklı malzeme, süsleme veya yapım tekniği ile şekillenmektedir. Tavanlar yapım sistemi olarak;

i. Tavana belirli aralıklarda latalar monte edilip latalar üzerine sık aralıklarla çıtalar çakılması ve çıtaların üzerinin sıvanmasıyla elde edilebilmektedir. Bu sistem evin tek veya iki katlı olması fark etmeksizin her iki ev türünde de rastlayabileceğimiz bir tavan türüdür.
ii. Tavana monte edilen latalar üzerine tahta çakılıp, alt yüzeyindeki yatay dilmelerin açıkta bırakılmasıyla elde edilebilmektedir. Bu yapım sistemine iki katlı olan evlerin zemin kattaki odalarının tavanlarında daha sık rastlanmaktadır (Tekin, 2011). Bu sistemin tek katlı evlerde görülmemesi, iki katlı evlerde görülmesindeki muhtemel sebepler;
    a) İki katlı evlerde üst katın döşemesinin taşıyıcı sisteminin zemin katın tavanının bu şekilde oluşturulmasına olanak tanıması,
    b) Tek katlı evlerde tavanın aynı zamanda çatının alt yüzeyini oluşturması ve bu nedenle ısı, su ve nem yalıtımı sağlayacak nitelikte olmasının gerekliliği olabilir. Bu da doğal çevre koşullarının yapılı çevre biçimlenişindeki etkisinin küçük ölçekteki göstergesi olarak yorumlanabilir.

Tavanlar oda içerisinde bir süs ögesi olarak tasarlandığı takdirde yapım sistemi mantığı aynı kalarak (Şekil 5.45) tavanın biçimsel olarak farklılık gösterdiği, tavanın kendi içerisinde belirli bölümlere ayrılarak bu bölümlerin farklı kotlarda yer aldığı ve/veya işçilikte, süslemelerde farklı tekniklerin kullanıldığı örneklere rastlamak mümkündür. Bu kapsamda tavanları bir süs ögesi olarak (Çizelge 5.5);

i. Çıtalı ahşap tavan : Tavan yüzeyinin tamamen ahşaplarla kaplı olduğu ve bu ahşaplar üzerine ahşap çıtaların belirli aralıklarda yer aldığı tavan,

ii. Kirişli tavan : Üst kat döşemesinin taşıyıcı sistemi olarak ahşap kirişlerin ve üst kat döşemesi olarak ahşapların yer aldığı ve bunların zemin kat tavanında açıkta bırakıldığı tavan,

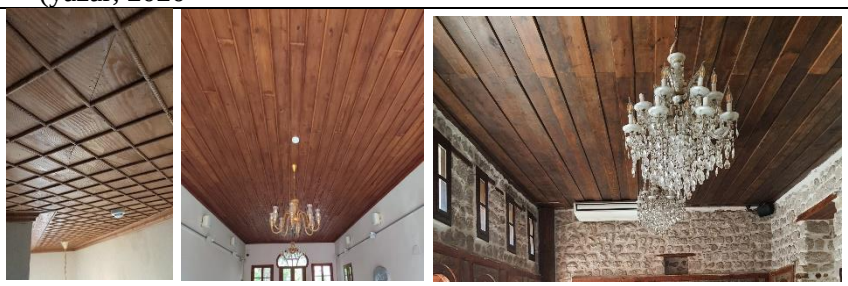
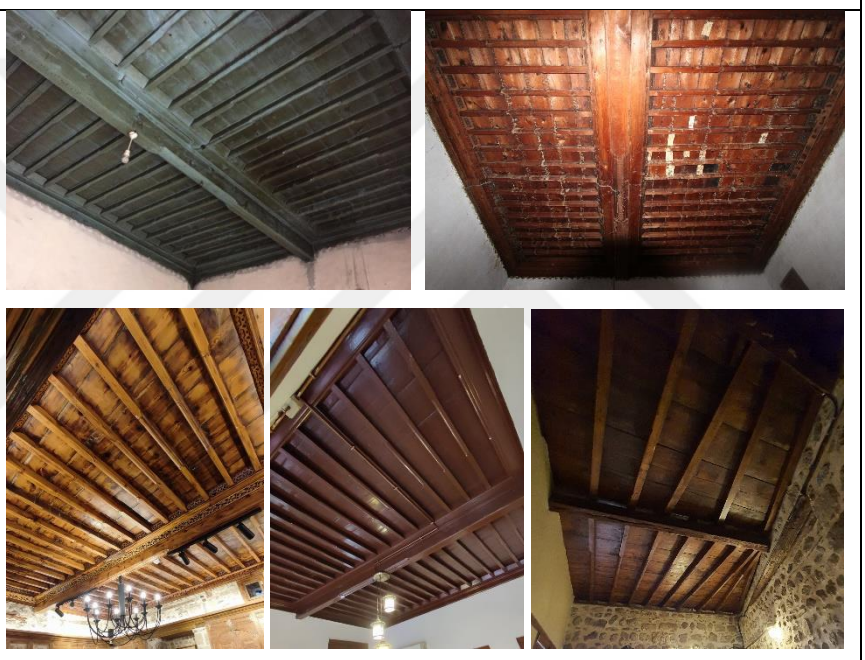
iii. Tekne Tavan : Farklı seviyede ve farklı eğiklikteki yüzeylerin oluşturduğu daire veya elips biçimde, ortasında ahşap oyma göbek bulunan, bordürlerle çevrelenmiş, sıva üzerine boyalı tavan,

iv. Nakışlı Tavan : Yöreye özgü motiflerin, ince çubuklarla bölünmüş yüzeylere canlı renklerle işlendiği, nakışlı ve/veya sarkıt göbekli tavanlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

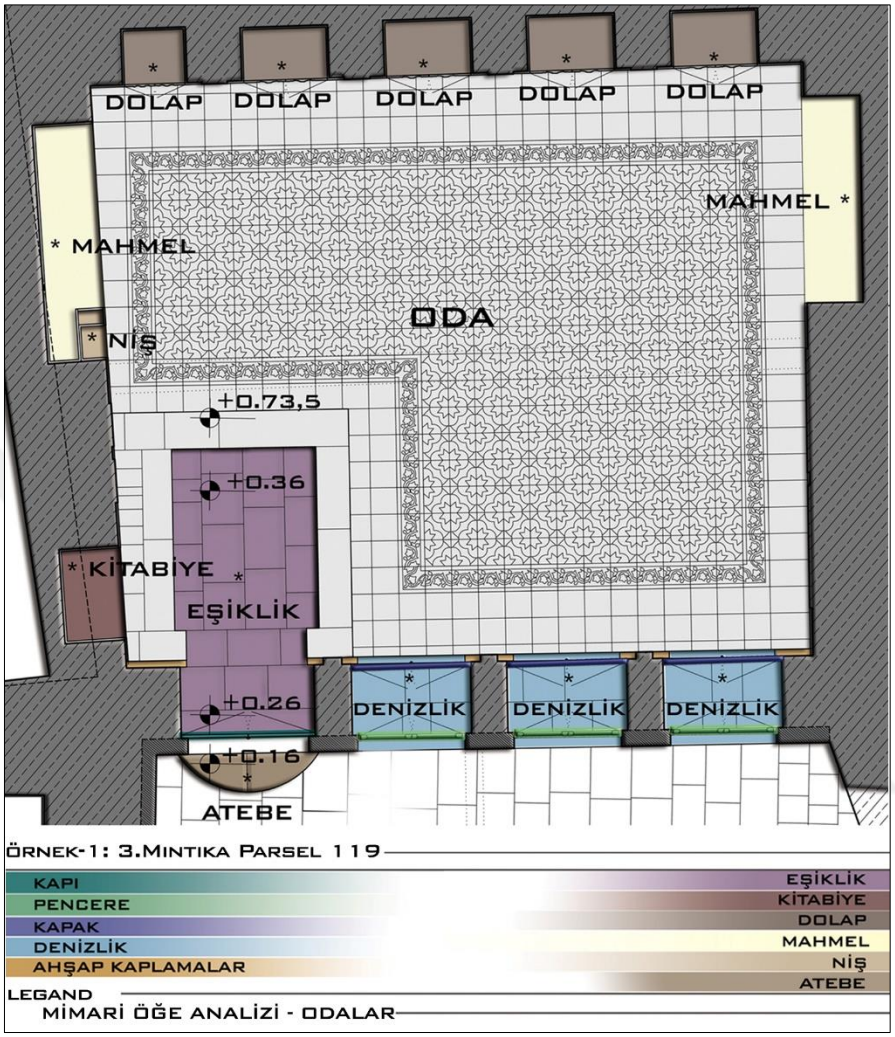
Şekil 5.45. Tavanların Biçimsel Olarak Farklılık Gösterse De Yapım Sistemi Olarak Aynı Olduğuna Dair Örnekler (yazar, 2019-2021)

Çizelge 5.5. Geleneksel Antakya Evlerinde Odalarda Yer Alan Tavan Çeşitleri (yazar, 2020

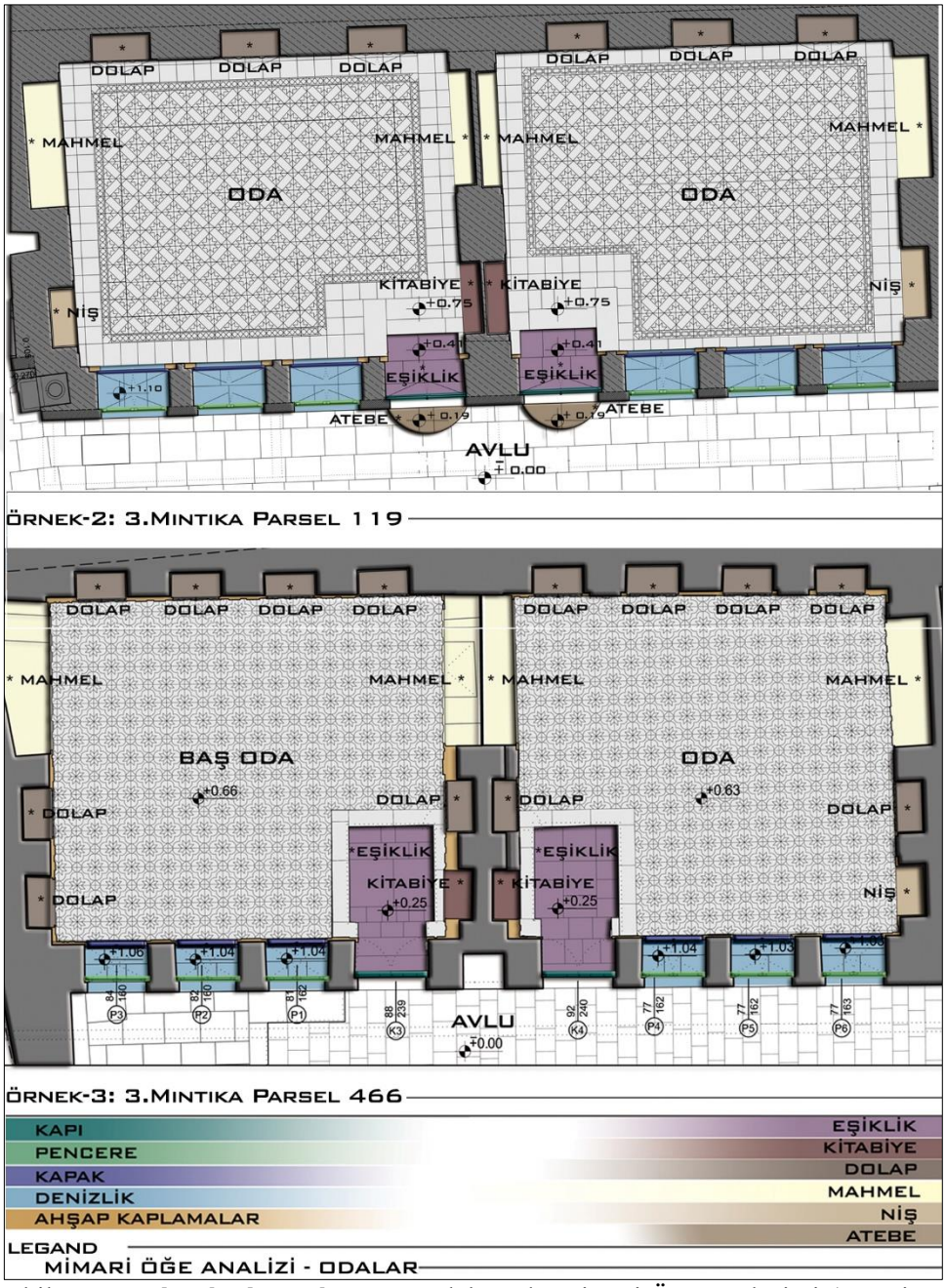
TAVAN TÜRÜ		
	i.Çıtalı Ahşap Tavan	
	ii. Kirişli Tavan	

TAVAN TÜRÜ	iii. Tekne Tavan	
	iv.Nakışlı Tavan	

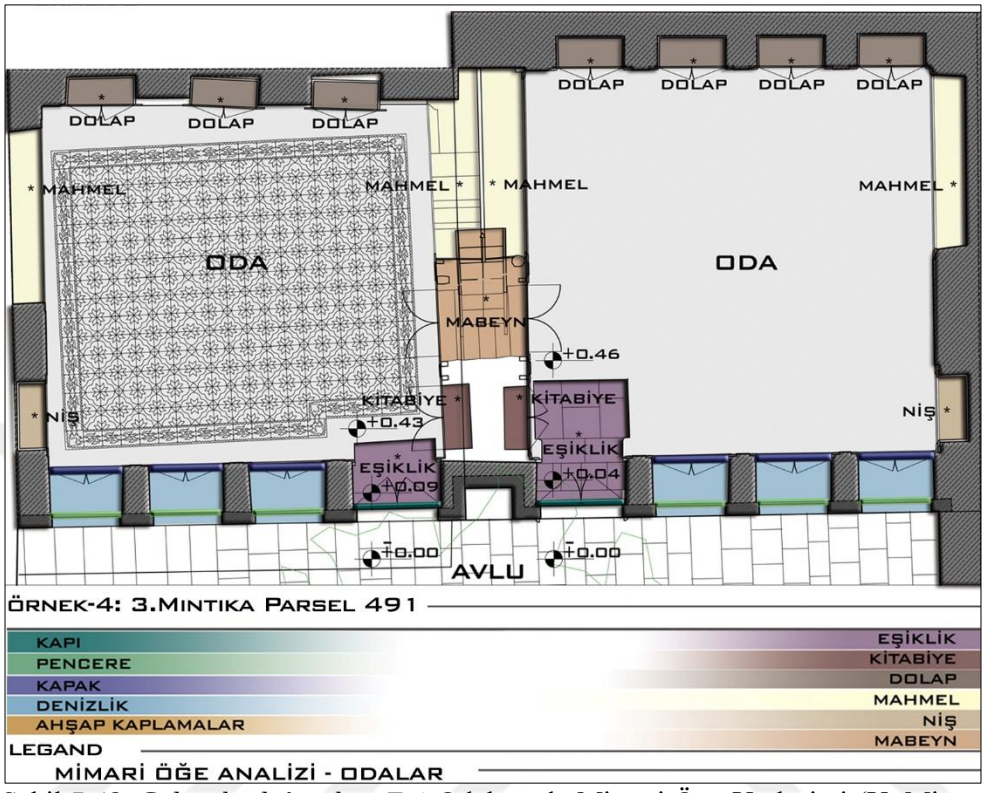
Zemin katta bulunan her oda kendi içinde bir ailenin temel ihtiyaçları ve sosyo-kültürel yaşantısı göz önünde bulundurularak tasarlanmış; ihtiyaçlara ve beklentilere cevap verecek nitelikte mimari ögelerle donatılmıştır (Yoldaş, 2014). Bu bağlamda her odada yer alabilen ve geleneksel Antakya evlerinin oda kapsamında kendine has kimliğini oluşturan mimari ögeler atebe, eşiklik, kitabiye, niş, mahmel, dolap, mabeyn, kerevit, terek, kapı-pencere, kuş takası, ahşap kapaklar ve taka arasıdır. Bu mimari ögelerin sayısı, ebatları, süslemeleri odanın büyüklüğüne göre farklılık gösterebilmektedir (Şekil 5.46, Şekil 5.47, Şekil 5.48)

Şekil 5.46. Geleneksel Antakya Evi Odalarında Mimari Öge Yerleşimi (Y. Mimar Deniz Emir Arşivi Üzerinden ve Yerinde Yapılan Tespitler Sonucunda Yazar Tarafından Tekrar İşlenmiştir, 2020)

Şekil 5.47. Geleneksel Antakya Evi Odalarında Mimari Öge Yerleşimi (Y. Mimar Deniz Emir ve Özlem Durmaz Mimarlık Arşivi Üzerinden ve Yerinde Yapılan Tespitler Sonucunda Yazar Tarafından Tekrar İşlenmiştir, 2020)

Şekil 5.48. Geleneksel Antakya Evi Odalarında Mimari Öge Yerleşimi (Y. Mimar Deniz Emir Arşivi Üzerinden ve Yerinde Yapılan Tespitler Sonucunda Yazar Tarafından Tekrar İşlenmiştir, 2020)

B.1) Atebe

Geleneksel Antakya evlerinde odaların avlu etrafında dizildiğinden ve odaların müstakil biçimde doğrudan avluya açıldığından söz edilmişti. Odalara avludan ulaşılırken oda kotunu avludan ayırmak, yağışlı günlerde suyun odaya geçişini önlemek, ayakkabıları çıkarmak için hazırlamak amacıyla odanın içerisindeki eşikliğe ulaşmadan önce kapının önünde avlu ile yaklaşık 15-20 cm' lik kot farkı (Arıman, 2002) oluşturan bir taş basamak yer alabilmektedir. Bu basamağa atebe denilmektedir (Emir C. , 2006), (Şekil 5.49). Atebe[2] her kapının önünde ayrı

[2] Atebe, avludan odaya geçişte kapı önünde yer alan bir öge olup fiziki olarak avlu ile odanın tam sınır noktasında yer almaktadır. Bu kapsamda bulunduğu yer itibariyle avlunun bir

ayrı bulunabildiği gibi bazen bitişik oda kapılarının önünde her iki kapının önünü kaplayacak şekilde bir bütün halinde de yer alabilmektedir (Şekil 5.50).

Bir bakıma odalar ile avlu arasında kot farkı oluşturarak mekânları birbirinden ayıran-birleştiren atebeler bir basamak gibi kimi zaman oturma amacına da hizmet edebilmektedir (Yıldırım, 2019), (Şekil 5.51)

Bazı kaynaklarda ve yerel halk ile yapılan görüşmelerin çoğunda atebe, eşikliğin yöreye özgü kullanılan ismi olarak belirtilmekte; eşiklik ile özdeş tutulmaktadır. Yoldaş tezinde (Yoldaş, 2014), atebe için oda girişinde bulunan yaklaşık 1 m2 büyüklüğünde bir nevi karşılama mekânı, giriş holü ve kimi zaman yıkanma amacıyla kullanılan bir bölüm tanımlamalarına yer vermekte; atebe olarak belirttiği fotoğrafında eşikliği göstermektedir.

Şekil 5.49.Atebe Örnekleri (yazar, 2020)

mimari ögesi gibi görünmekte ancak atebenin oluşum sebebi odanın varlığı ile alakalı olduğundan dolayı atebe çalışma kapsamında odanın mimari ögesi olarak ele alınmıştır.

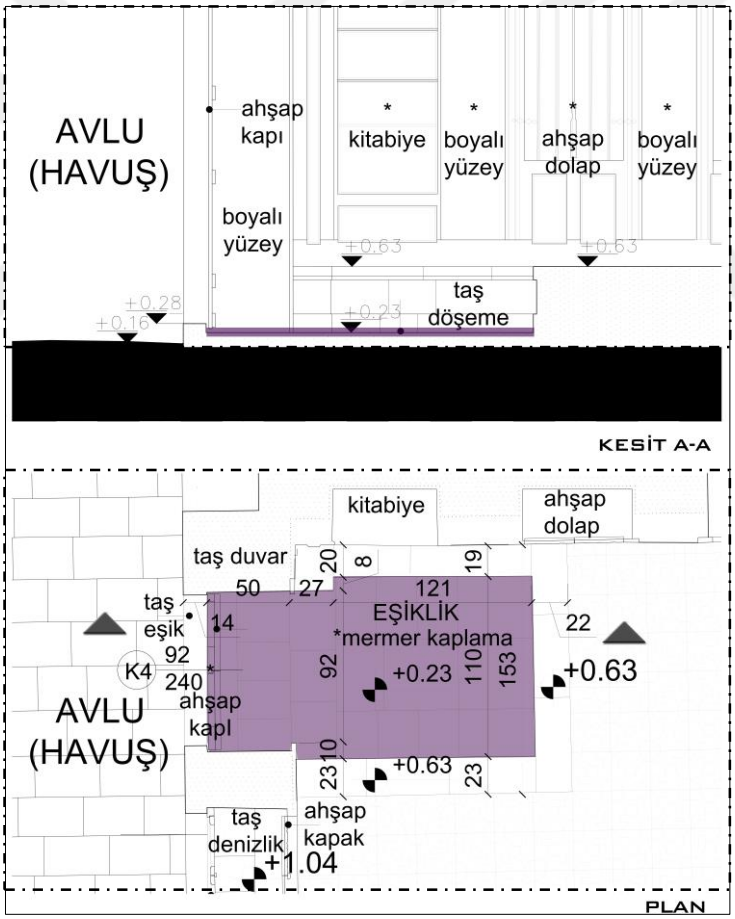
Şekil 5.50. Müstakil Halde ve Bir Bütün Halde Olan Atebe Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.51. Atebede Oturan İnsanlar (Maria Altuney kişisel arşivi, 1981- 1998)

B.2) Eşiklik

Geleneksel Antakya evlerinde odalar avlu kotuna göre 25-40 cm. daha yüksekte yer almakta; avludan odaya doğru olan geçiş hiyerarşisinde odanın esas kotuna ulaşmadan önce kapının arkasında oda ile avluyu birbirinden ayıran bir giriş bölümü bulunmaktadır. Kapı arkası boşluk olarak nitelendirilebilecek bu bölüme eşiklik denilmektedir (Asarcıklı, 1989). Eşiklik avludan 10-15 cm. yüksekte (Demir, 1996); odanın asıl kullanılan bölümünden yaklaşık 30-40 cm. alçaktadır (Kutlu, 2018), (Şekil 5.52).

Şekil 5.52. Eşiklik Temsili Kesiti (yazar, 2020)

Odaya giriş holü (antre) olarak nitelendirebileceğimiz eşiklik (Asarcıklı, 1989), oda ile avlu arasındaki kot farkına hizmet eden ve odaya su geçişini bloke eden bir bölüm olmakla beraber odaların esnek ve çok amaçlı kullanımına uygun olarak eşikliğe başka fonksiyonlar da yüklenmektedir. Bu bağlamda eşiklik;

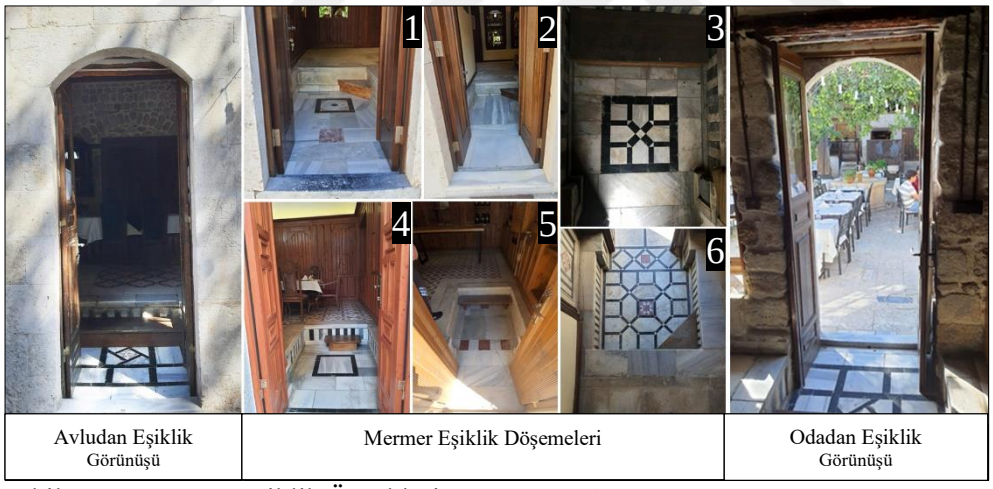
i. Avludan odanın iç kısmına hemen erişilmesini engelleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmakta, ayakkabıların çıkarıldığı bölüm vazifesi görmekte (Türkmen, 1937); böylece her türlü dış koşula maruz kalan avludan odanın asıl kullanılan bölümüne aktarılabilecek kirin en aza indirgenmesini sağlayarak yöre halkının temizlik anlayışına hizmet etmektedir.
ii. Bilindiği üzere geleneksel Antakya evlerinde banyo, hamam gibi ıslak hacimler planın esasını oluşturmamakta ve çoğunlukla evlerde yer almamaktadır. Buna çözüm olarak odalarda eşiklik, yıkanma alanı olarak kullanılan bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelebi, 1982).

Kutlu (2018) yazmış olduğu makalesinde eşikliğin odanın en sıcak bölümünde yer aldığını belirtmekte; bu bilgi odaların çoğunlukla avlunun kuzeyinde yer alarak cephelerinin güneye bakacak şekilde konumlanması ile örtüşmektedir.

Eşiklik döşemesi genellikle kesme taş (Şekil 5.53) veya mermer (Şekil 5.54) kaplıdır. Eşiklikte yıkanırken etrafa sıçrayan ve taşan suyun dışarıya aktarımı için eşikliğin avluya yakın kısmında kapı arasında kalan bölümde küçük bir delik şeklinde bir su gideri bulunmaktadır (Şekil 5.55). Bu oluşumun aynısını dış kapı girişinde de görmek mümkündür (Şekil 5.56).

Şekil 5.53. Taş Eşiklik Örnekleri (yazar, 2021)

Şekil 5.54. Mermer Eşiklik Örnekleri (yazar, 2021)

Şekil 5.55. Eşiklikte gider delikleri (yazar, 2021)

Şekil 5.56. Dış kapı eşikliğinde gider delikleri (yazar, 2021)

B.3) Kitabiye

Eşikliğin yan tarafında bulunan duvarda, raflardan oluşan kapaksız bir gömme dolap yer almaktadır. Duvarda niş olarak nitelendirilebilecek bu mimari ögeye kitabiye denilmektedir. Ahşap oymalarla süslenmiş olan kitabiye, avluya çıkarken ihtiyaç duyulan eşyaların (Demir, 1996), odaya girişte ayakkabıların

koyulduğu bir bölüm vazifesi görmektedir. Bu öge avludan odaya doğrudan ulaşılması nedeniyle tamamen ihtiyaçtan dolayı oluşan bir donatıdır. Duvardaki diğer mimari ögelerle bir bütünlük içerisinde olan kitabiye tamamen ahşap kaplı olabileceği gibi duvar yüzeyindeki alt bölümü mermerle kaplı olarak da tasarlanabilmektedir. Ayrıca kitabiye sadece belirli aralıklarla yerleştirilen raflardan oluşabileceği gibi bu rafların dikey olarak bölmelendirilmesiyle ve/veya belirli bölümlerinde kapaklar bulunmasıyla da oluşabilmektedir (Şekil 5.57).

Şekil 5.57. Kitabiye Örnekleri (yazar, 2020)

B.4) Niş, Mahmel ve Dolaplar

Niş, oda duvarlarında bir oyuk şeklinde yer alan, çoğunlukla yüzeyleri ahşap ile kaplanarak duvarda yer alan kitabiye, mahmel, dolap gibi diğer mimari ögelerle bütünlük gösteren kapaksız bir donatıdır (Şekil 5.58). Genişliği 25-50 cm arasında değişkenlik gösteren nişler, düşey aksta belirli aralıklarla yerleştirilen raflardan oluşabileceği gibi tamamen rafsız; duvarda sadece boşluk şeklinde de yer alabilmektedir. Genellikle nişler odada süs eşyalarının yerleştirildiği bir nevi sergi elemanı olarak vazife görmektedir (Şekil 5.59).

Şekil 5.58. Nişin diğer mimari ögelerle ilişkisi, duvar dizilimi (yazar, 2021)

Şekil 5.59. Geleneksel Antakya Evlerinde Niş Örnekleri, (yazar,2020)

Mahmel, Osmanlıca kökenli bir kelime olup üzerine yük koyulan şey anlamına gelmektedir (URL-18, 2021). Odaların duvarlarında istenildiği zaman önü perde ile kapatılabilen büyük gözlü raflar bulunmaktadır (Şekil 5.60). "Mahmel" olarak adlandırılan bu raflar odalarda yüklük vazifesi gören mimari ögelerdir (Demir, 1996), (Şekil 5.61) Odaların çok fonksiyonlu yapısına hizmet edecek şekilde gece yere serilen döşek, yastık, yorgan gibi eşyaların gün içerisinde kaldırılıp istiflendiği boşluk şeklindeki bölüm burasıdır (Asarcıklı, 1989). Mahmel odalar haricinde seki ve livanda da taş duvar içinde açılan bir oyuk-boşluk şeklinde bulunabilen bir mimari ögedir (Arıman, 2002),(Şekil 5.62).

Şekil 5.60. Önü Perde ile Kapatılabilen Mahmel Örneği (Emir C. , 2017)

Şekil 5.61. Mahmel Görünüşü (yazar, 2021)

SEKİDE MAHMEL	LİVANDA MAHMEL

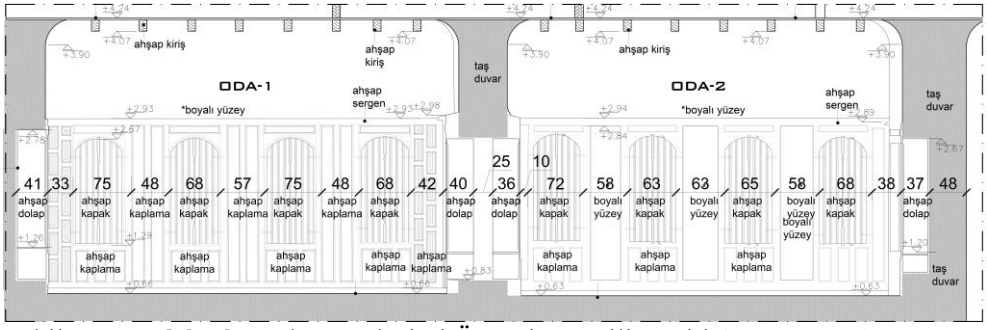
Şekil 5.62. Seki (Mimarlar Odası Arşivi, 2000) ve Livanda Mahmel Görünüşü (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2018)

Odaların duvarlarında mahmel ile fonksiyon olarak aynı amaca hizmet eden ancak biçimsel yönden mahmelden farklı olarak kapakları bulunan mimari ögeler mevcuttur (Şekil 5.63). En basit haliyle "kapaklı gömme dolap" veya "bohça dolabı" olarak adlandırabileceğimiz dolaplar odanın birden fazla duvarında bulunabilmektedirler. Dolapların oda içerisindeki konumu, ebatları ve biçimi değişkenlik gösterebilmektedir. Dolapların biçimlendirilmesinde dikkat edilen, değişiklik göstermeyen ana unsurlar dolapların ahşap olması, dolap üst hizalarının kapı üst hizasını yakalaması ve insan ölçeğinin göz önünde bulundurulmasıdır (Şekil 5.64). Dolaplar insan elinin ulaşabileceği yükseklik gözetilerek kurgulanmış; bu doğrultuda dolap üstleri altlarına oranla daha az kullanılacak şekilde tasarlanmıştır (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016).

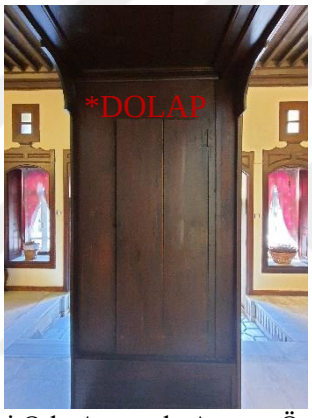
Yan yana sıralanan odaların ortak duvarına denk gelen dolaplar birbirinin simetriği olacak şekilde aynı düzende tasarlanabilmektedir. Kimi zaman bitişik odaların arasında duvar veya herhangi bir sınırlayıcı öge olmadan dolapların sırt sırta gelecek şekilde bir bütün halinde düzenlenerek odaların ayırıcı elamanı vazifesi gördüğü örneklerle de karşılaşmak mümkündür (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016), (Şekil 5.65).

Şekil 5.63. Dolap görünüşleri (yazar, 2021)

Şekil 5.64. Odalarda Dolap Yerleşimi Örneği Temsili Kesiti (yazar, 2020)

Şekil 5.65. Dolabın Bitişik İki Oda Arasında Ayırıcı Öge Olarak Kullanımına Örnek (yazar, 2021)

B.5) Mabeyn

Geleneksel Antakya evlerinin bazılarında bitişik iki oda arasında, kapakların arkasında üst kata ulaşımı sağlayan merdivenin gizlendiği bir boşluk bulunmaktadır. Boşluğun bulunduğu bu bölüme "mabeyn" adı verilmektedir (Demir, 1996). Mabeyn, yöre insanının mahremiyet algısı doğrultusunda ortaya çıkan ve kapalı mekanlar arası hem yatay hem düşey sirkülasyonun sağlanmasına hizmet eden oldukça dar ve küçük bir gizli geçittir (Çizelge 5.6). Ayrıca bazı kaynaklarda mabeyn boşluğunun zemininde kapaklı açılabilir bir sitemde olduğu ve buradaki kapaklar açılarak içine sosyo-kültürel yapının bir getirisi olarak yörede sıkça kullanılan yöresel bir ürün olan çökeleğin basıldığı "cara" adı verilen toprak küplerin

çökeleklerin yenilme zamanı gelene kadar saklandığı bir yer vazifesi yüklendiği bazen de odunluk olarak kullanılabildiği belirtilmektedir.

Herhangi bir kaynakta yazar tarafından rastlanmasa da tez kapsamında yapılan yerinde incelemeler ve araştırmalar neticesinde mabeynin sadece sosyo-kültürel bir unsur olan mahremiyet algısı nedeniyle değil buna ek olarak;

i. Doğal çevre unsurlarının beşerî çevre için konforlu hale getirilmesini sağlamak amacıyla da açığa çıkmış olabileceği kanaatine varılmıştır. Bilindiği üzere Antakya kışın bol yağış alan bir kenttir ve avlular da üstü açık olan mekânlardır. Evlerdeki mekânlar arası düşey sirkülasyonun sadece avludaki merdiven aracılığıyla sağlandığı durumlarda evde yaşayan insanlar kışın sıkça kötü hava şartlarına maruz kalacaklardır. Bu noktada geleneksel Antakya evlerinin her zaman insanı ön planda tutan bir yapısı olmasına dayanarak mabeyn merdiveninin bu soruna karşı bir çözüm, alternatif getirilebilmesi düşüncesiyle varlık göstermiş olması muhtemeldir.

ii. Yapılı çevre unsurlarının bir getirisi olarak parsel boyutlarına bağlı gelişen plan yerleşiminde evlerde merdivenin ek bir alan kaplaması yerine zaten hâlihazırda odalar arasında bulunan, bölücü unsur vazifesi gören dolap genişliğinde çözmek düşüncesiyle de oluşabileceği kanaatine de varılmıştır. Hatta parsel büyüklüğünün belirlenmesindeki faktörlerden biri olarak sosyo-ekonomik yapının etkisini göz önüne alırsak mabeynin oluşumunda sosyo-ekonomik yapının da etken olduğunu söyleyebiliriz. Bu kapsamda mabeyn hem beşerî çevre (sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik) hem de fiziki çevre (doğal çevre ve yapılı çevre) unsurları etrafında şekillenen bir kimlik ögesidir.

Çizelge 5.6. Mabeyn Örneği-Farklı Açılardan Görünüşleri (yazar, 2020)

MABEYN HOLÜ	MABEYN MERDİVENLERİ	ÜST KATTAN MABEYNE BAKIŞ
		

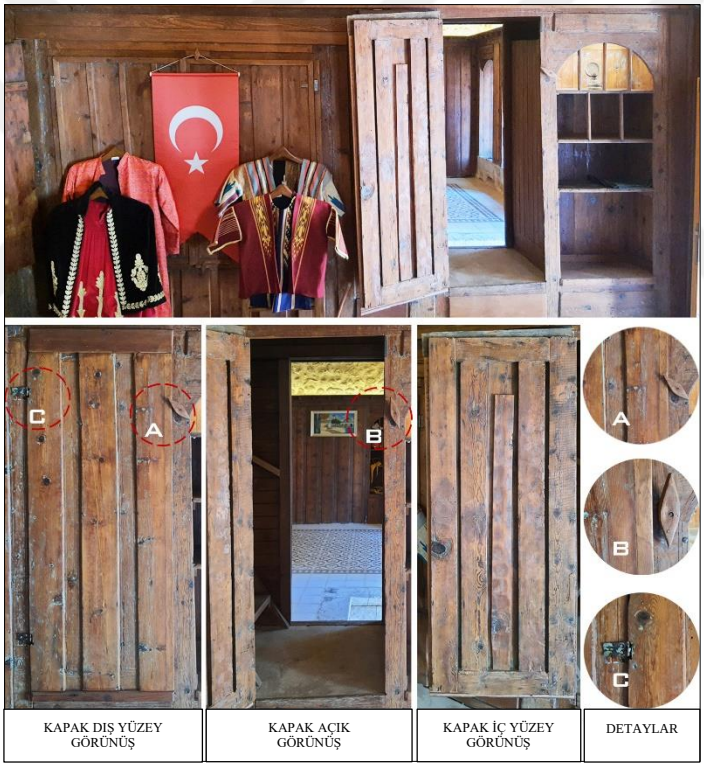
Mabeynin bulunduğu aralıktaki kapaklar odadaki diğer dolaplarla biçimsel benzerlik içerisinde, aynı malzeme, aynı süsleme ve düzene sahiptir (Arıman, 2002). Kapaklar kapalı olduğu zaman oda içerisinden bakıldığında dolap bütünlüğünde bir farklılık oluşmamaktadır (Attaroğlu, 1984), (Şekil 5.66). Kapaklar tek veya çift kanatlı olabilmektedir (Şekil 5.67). Kilit sistemi kapakların açılan tarafının yanında veya üst kısmında yer alan döner bir parçanın kapak tarafına çevrilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Şekil 5.68).

Şekil 5.66. Mabeyn Kapaklarının Kapalı ve Açık Halinin Görünüşleri (yazar, 2021)

Şekil 5.67. Tek kanatlı Mabeyn Örneği

Şekil 5.68. Tek Kanatlı Mabeyn Kapağı ve Aksamları Örneği (yazar, 2021)

Mabeyn boşluğunun üst kat ile ilişkisi kimi zaman üst katın yer döşemesinde merdiven boşluğu şeklinde olup etrafı korkuluklarla çevrili (Şekil 5.69); kimi zaman ise merdivenin üstünde yani üst katın döşemesinde ahşap kapaklar bulunarak

istenildiği zaman kapaklar kapatılıp üst katta dümdüz bir alan elde edilmesi şeklinde olabilmektedir (Şekil 5.70).

Şekil 5.69. Üst Katta Korkulukla Çevrilmiş Mabeyn Örneği (yazar, 2021) ve Üst Katta Kapak Yer Alan Mabeyn Örneği; Mabeyn Boşluğunda Zemin Kattan Üst Kata Bakış (yazar, 2021)

Şekil 5.70. Üst Katta Kapak Bulunan Mabeyn Örneği (yazar, 2021)

B.6) Terek

Terek, odanın düşey akstaki faydalı kullanım alanının üst sınırında, duvarlarda yer alan dolapların, mahmel, niş vb. mimari ögelerin ve pencerelerin üst hizasını takip edecek şekilde duvarları çevreleyen raflardır (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016).Genellikle ahşap malzeme ile yapılan terekler duvarlardaki diğer mimari donatılarla gerek malzeme gerek biçimsel olarak aynı üslupta yapılarak bir bütünlük göstermekte; bu donatıların hem üst sınırını vurgulamakta hem de kendisi bir süs ögesi haline gelerek duvar ile donatıların birleşimlerinin göze daha estetik bir şekilde görünmesini sağlamaktadır (Şekil 5.71). Bu bağlamda tereklerin sahip olduğu süsleme ve işçilik detaylarını oda içerisindeki diğer ahşap mimari donatıların niteliği belirlemektedir (Şekil 5.72). Ayrıca zemin katta her odada bulunabilen tereklere ev sahiplerinin beğenilerini yansıtan objeler koyularak sergilenebilmektedir (Şekil 5.73). Bazı kaynaklarda tereğin eve gelen yeni gelinin sini, tencere, tabak, çanak gibi çeyizlerini sergileme alanı olarak kullanıldığı belirtilmektedir.

Şekil 5.71. Geleneksel Antakya Evlerinde Terek örneği (yazar, 2018-2021)

Şekil 5.72. Oda içerisindeki Diğer Mimari Donatıların Sahip Olduğu Süsleme Tekniği ve İşçiliğe Bağlı Olarak Kalemişi Süslemelerle Detaylandırılan Terek Örneği (yazar,2020)

Şekil 5.73. Geleneksel Antakya Evlerinde Terek'in Bir Sergileme Alanı Olarak İşlev Görmesi (yazar, 2021)

B.7) Kerevit

Kerevit, oda içerisindeki oturma elemanıdır. Bir nevi divan, sedir olarak nitelendirebileceğimiz kerevit, odayı çevreleyen, 2-3 metre uzunlukta, taş veya ahşaptan yapılmış mimari ögelerdir. Kerevitlerin üzerlerine minder koyularak oturum sağlanmaktadır (Şekil 5.74).

Şekil 5.74. Kerevit Örnekleri (URL-19 ve yazar, 2020)

B.8) Kapı, Pencere, Kuş Takası

Kapı, pencere ve kuş takası geleneksel Antakya evlerinde hem avlu cephesine hem de odalara kimlik kazandıran önemli mimari ögeler olup cephe için ayrı odalar için ayrı nitelikleri barındırmaktadır. Bu bağlamda bu üç kavram çalışmamızın hem zemin kat odalar bölümünde hem de avlu cephesi bölümünde yer bulacak; birbirinden farklı karakterler sergilemesi ve dolayısıyla farklı kimlik atfetmesi nedeniyle her iki bölümde de farklı kapsamlarda irdelenecektir.

Geleneksel Antakya evlerinde iç mekânların eşiklik kotundan itibaren yüksekliği 340 cm ile 420 cm arasında değişmektedir. Oldukça yüksek tavanlı olan odaların avlu cephesine bakan duvarları güneşi odanın içine alacak ve böylece doğal ışık geçişine imkân verecek şekilde bol pencerelidir. Pencere ve kapılar birbirleriyle benzer forma ve malzeme niteliğine sahip olup her iki mimari öge de ahşap ve basık kemerlidir (Şekil 5.75).

Pencereler ve kapılar tasarlanırken insan ergonomisi gözetilmiştir. Bunun neticesinde pencerelerin genişliği ortalama 80 cm; uzunluğu 150-160 cm olup yaklaşık oran 1/2dir. Oda kapılarının genişliği 80 cm; uzunluğu ise 200-240 cm arasında olup yaklaşık oran 1/3 tür.

Şekil 5.75. Geleneksel Antakya Evinde Oda İçerisinde Kapı, Pencere, Kuş Takası İlişkisi ve Biçimsel Özellikleri (Y. Mimar Deniz Emir Kişisel Arşivi, 2018)

Kapıların avluya bakan yüzeyleri süsten uzak, oda içerisindeki yüzeyleri ise duvarda bulunan diğer mimari donatılarla uyum sağlayacak şekilde detaylandırılmaktadır (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016). Kapıların avlu tarafındaki yüzeyinde anahtar deliği ve kapıyı tutmak için kapı kulpları; oda tarafına bakan yüzeyinde ise ana kilit haznesi ve kapının açılıp- kapanma ayarını manuel olarak kontrol altına alabilecekleri kancaların tutunacağı aparat yer almaktadır. Kapıların çift kanatlı olması halinde avlu tarafında bulunan yüzeyindeki anahtar deliği bir kanatta, kapı kulpları iki kanatta da yer almakta; oda tarafındaki yüzeyinde bulunan ana kilit haznesi anahtar deliğinin bulunduğu kanatta, kancanın takılacağı mekanizma ise diğer kanatta yer almaktadır. Kancanın bağlantı noktası duvarda yer almakta istenildiği takdirde kapıda bulunan mekanizmaya takılmaktadır (Şekil 5.76)

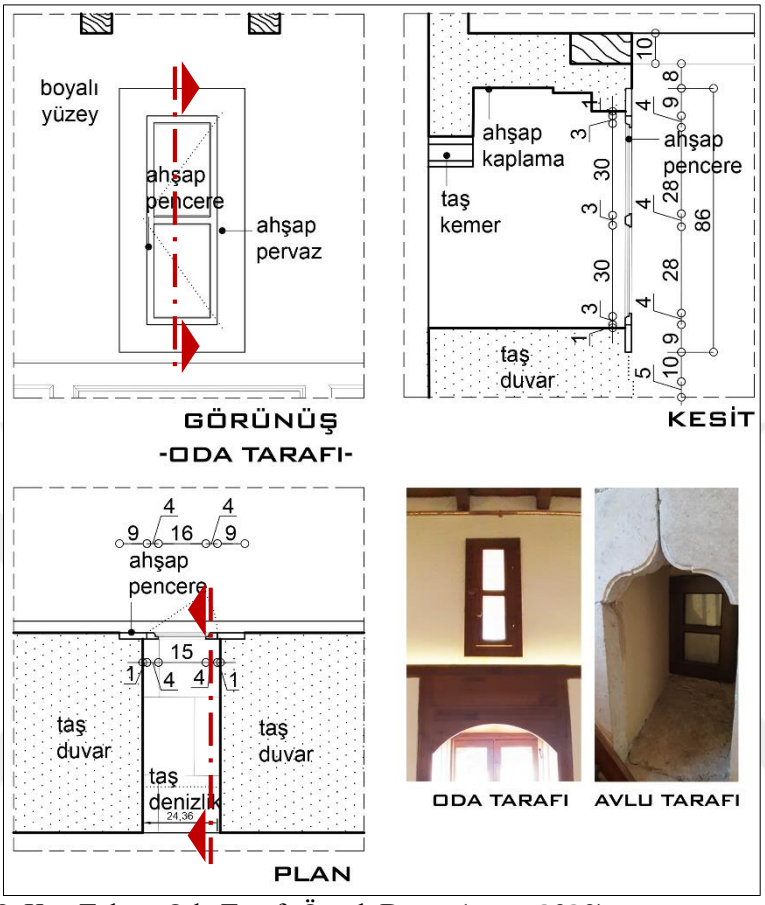

Şekil 5.76. Oda Kapısının Avludan Ve Oda İçerisinden Görünüşleri Ve Mimari Ögeleri (yazar, 2020)

Avlu cephesinde bir oyuk şeklinde yer alan kuş takalarının oda tarafında ahşap pencere bulunmakta, oda cephesinde kuş takaları, ana pencerelerin ve kapının üstünde yer alan ebatları oldukça küçük-dar birer pencere olarak yer almaktadır (Şekil 5.77). Genişliği 20-25 cm, uzunluğu 85-90 cm aralığında olan kuş takası pencereleri, oda tarafında duvarla hem yüz olup denizlik kısmı avlu tarafında kalmaktadır (Şekil 5.78). Denizlikleri genellikle taştır.

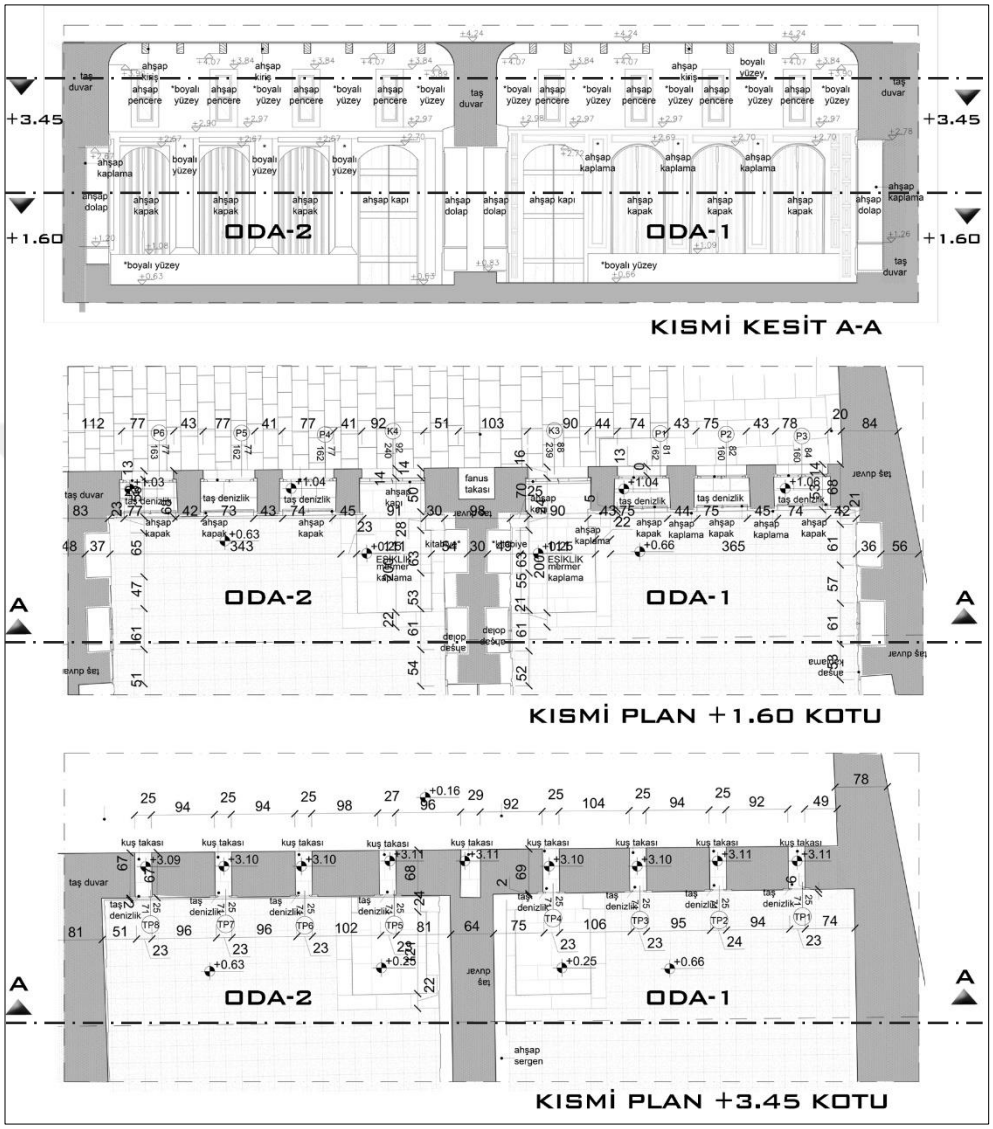

Şekil 5.77. Kuş Takalarının Oda Tarafındaki Duvar Yüzeyi ile İlişkisi (yazar,2020)

Şekil 5.78. Kuş Takası Oda Tarafı Örnek Detay (yazar,2020)

Oda içerisinde kuş takalarının sayısı odanın büyüklüğüne ve ana pencerelerin sayısına bağlı olarak değişkenlik gösterse de çoğunlukla dört tane bulunmaktadır. Kuş takaları çoğunlukla kapı ve pencerelerin üzerlerine denk gelecek şekilde konumlansa da bazen avlu tarafında yer alan fanus takasının üstünde de kuş takası bulunabilmektedir. Böyle durumlarda fanus takasının üstüne denk gelen kuş takasının oda tarafında penceresi çoğunlukla bulunmamakta, avlu cephesinin bütünlüğüne katkı sağlayan arkası kapalı bir niş olarak yer almaktadır (Şekil 5.79).

Şekil 5.79. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı-Pencere-Kuş Takası İlişkisi (yazar, 2020)

B.9.) Ahşap Kapaklar ve Taka Arası

Mahremiyet algısının etkisi ile odalarda pencere boşluğunun avlu tarafına yakın kısmında pencere doğramaları, oda tarafına yakın kısmında ahşap kapaklar yer almaktadır. Duvar kalınlığından dolayı bu iki mimari öge arasında belirli bir mesafe,

boşluk kısmı oluşmaktadır. Bu boşluğu taka arası denilmektedir (Demir, 1996) (Şekil 5.80).

Şekil 5.80.Taka Arası Görünüşleri (yazar, 2020)

Taka arasının oda tarafındaki bölümünde ahşap kapaklar, avlu tarafında pencere bulunmakta bunlara ek olarak alt, üst ve yan duvar yüzeyleri bulunmaktadır. Alt bölümünde çoğunlukla taş denizlik bulunmakta; çok nadir olarak ahşap ile kaplanabilmektedir (Şekil 5.81). Üst bölümünde tavan kısmı taş, sıva üzeri boya veya ahşap kaplamalı olabilmekte (Şekil 5.82), yan duvar yüzeyleri genellikle taş dokuda veya sıva üzeri boyalı şekilde bırakılmaktadır.

Şekil 5.81.Taka Arasında Yer Alan Denizlik Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.82. Taka Arasında Tavan Kaplaması Örnekleri (Chilton kişisel arşivi, 2004 & yazar, 2020)

Ahşap kapaklar genellikle çift kanatlı olup (Şekil 5.83) farklı ahşap oymacılığıyla odadaki diğer duvar kaplamaları ve elemanlarıyla uyum göstermektedir (Şekil 5.84). Her birinin genişliği 35-40 cm, uzunluğu 100-110 cm aralığında olan kapak kanatlarının açılış yönü taka arasına doğrudur (Şekil 5.85).

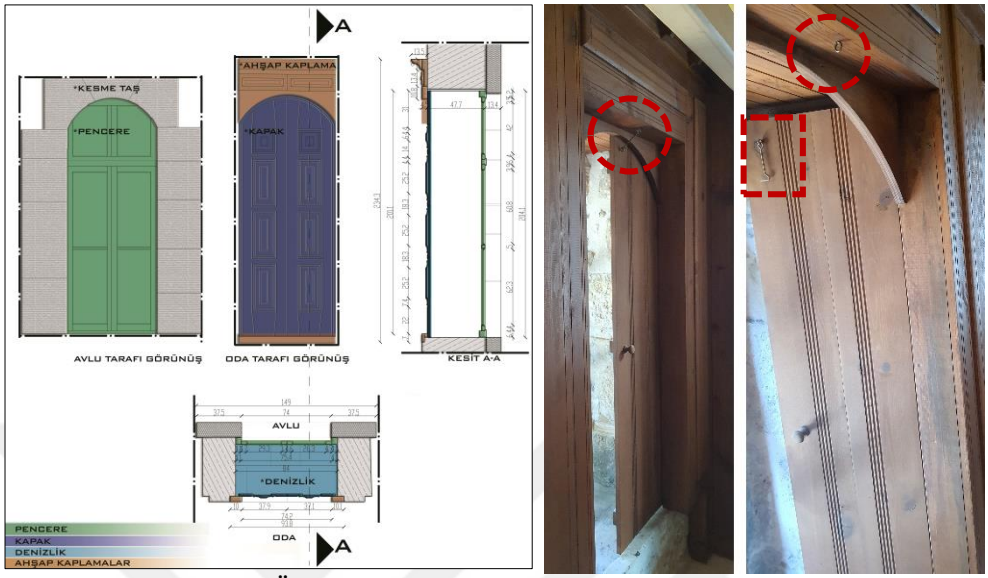
Kapakların kilit sisteminde bağlantı ögeleri kapak kanatlarında yer alan çengel ve ahşap kaplamalarda yer alan halka şeklinde bir demirden oluşmaktadır (Şekil 5.86).

Şekil 5.83. Ahşap Kapak Örnekleri (yazar 2020 & Y.Mimar Deniz Emir arşivi,2015)

Şekil 5.84. Ahşap Kapakların Kapalı Halinin Oda İçerisindeki Görünüşü (Hatay KUDEB, 2017)

Şekil 5.85. Taka Arası Örnek Plan-Kesit-Görünüşleri (yazar, 2021)
Şekil 5.86. Kapak Kilit Bağlantı Örneği (yazar, 2020)

C.) Mutfak (Matbah), Tuvalet (Kenef) ve Kiler

Mutfak ve tuvalet gibi ıslak hacimler ve kiler genellikle diğer odalardan kopuk olacak şekilde avlunun farklı bir köşesinde, kuzeye yönlendirilmelerine özen gösterilerek yan yana sıralanan kütleler halinde yer almaktadır (Şekil 5.87). Plan kurgusu yapılırken bu hacimler üçüncül derecede öneme sahip olup (Asarcıklı, 1989), planın esasını oluşturmamaktadırlar. Yerel halk tarafından mutfak matbah; tuvalet kenef veya hela olarak adlandırılmaktadır.

Mutfaklarda ocak, tezgâh bulunmakta duvarlarında boydan boya raflar, nişler, "zahire ambarı" adı verilen sandık ve bir köşede tel dolap bulunmaktadır (Şekil 5.88, Şekil 5.89, Şekil 5.90). Kışlık yiyecekler zahire ambarında; bozulabilecek nitelikte yemekler, yiyecekler ise tel dolaplarda saklanmaktadır (Emir C. , 2006).

Şekil 5.87. Islak & Servis Hacimlerin Yer Aldığı Kütlelerin Avludan Görünüşü (yazar, 2021)

Şekil 5.88. Geleneksel Antakya Evlerinde Mutfak Kullanımına Dair 1998 Yılına Ait Bir Fotoğraf (Maria Altuney Arşivinden)

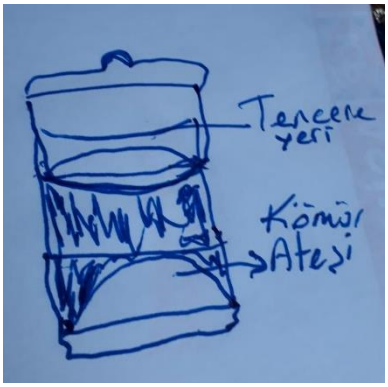

Şekil 5.89. Mutfak Hacminin Farklı Açılardan Görünüşleri (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2015)

Şekil 5.90 Mutfaklarda yer alan ocak, niş ve tezgah görünüşleri (Emir C. , 2017)

Matbahlarda geleneksel kullanımda yemeklerin pişirilmesi için küllükler bulunmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte evlerde artık kullanılmayan ve pek rastlayamayacağımız bir öge haline gelen küllüklerin, yerel halktan edinilen bilgilere göre malzemesi taş olup, formu soku gibi taşın iç kısmı oyularak elde edilen bir kaba benzemekle birlikte buna ek olarak taşın altı da oyularak ayaklar elde edilip arada kalan boşluk kısmı ateşin yakılacağı bir hazne oluşturmaktadır (Şekil 5.91). Pişirme amacına hizmet eden küllükler buna ek olarak külhanelerden veya fırınlardan getirilen küllerin ıslatılıp süzülerek elde edilen kül suyu ile çamaşırların yıkanması amacıyla da kullanılmaktadır (Arıman, 2002). Antakya evinde yaşantı sürdürülebilirlik ilkeleriyle biçimlenmiş ve kullanılmıştır. En basiti, küllüklerden çıkan kül bile ziyan edilmeyip ıslatılarak elde edilen suyu çamaşır yıkamak için kullanılır.

Şekil 5.91. Geleneksel Antakya Evinde Yaşamış Olan Hüda Saud Tarafından Küllüğün Formu ve Kullanımını Anlatmak Amacıyla Yapılan Çizim (yazar, 2021)

Kiler, geleneksel Antakya evlerinde yiyeceklerin, zahirelerin, evde hazırlanan kışlık ürünlerin vb. saklandığı, muhafaza edildiği hacimdir. Çoğunlukla mutfakla ilişkili ayrı bir kütle olarak mutfağın yanında yer alabileceği gibi bazen saklanacak olan ürünlerin niteliği de etkili olarak ürünlerin soğukta muhafaza edilmesi amacıyla yarı bodrum özelliği taşıyan bir alan olarak avlu kotundan aşağıda yer alabilmektedir. Bu durumda kiler "hazin" olarak adlandırılmaktadır. Bu durumlara ek olarak bazen de kiler vazifesini yine ürünün, yiyeceğin niteliğine göre çatı aralığında veya çatı saçağında ayrılan bir bölüm görebilmektedir (Tekin, 2011).

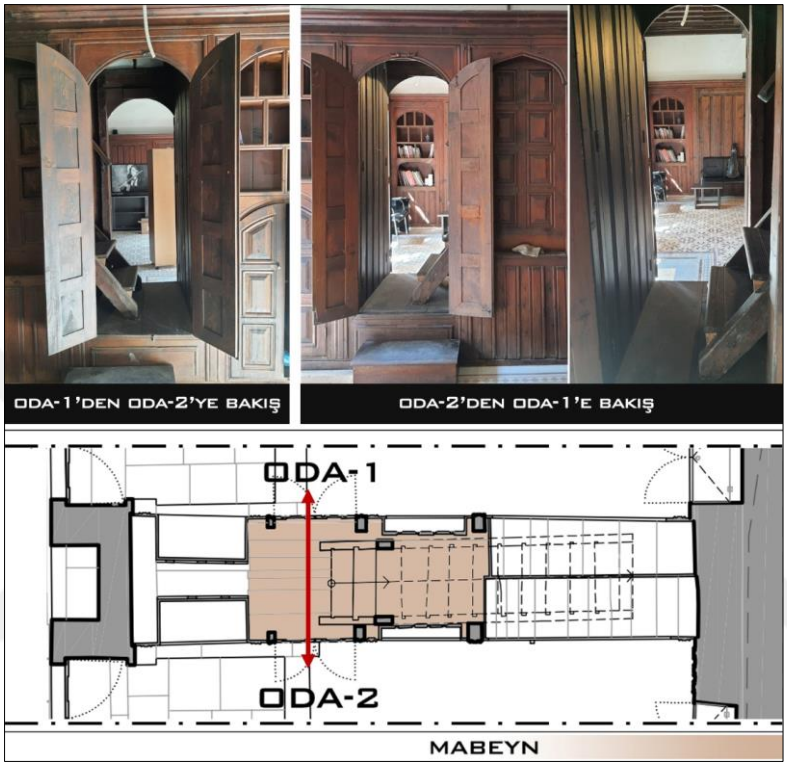
D) Mekânlar Arası Bağlantı Ögeleri

D.1) Yatay Düzlem Sirkulasyon Ağı

Tek katlı Geleneksel Antakya evlerinde yer alan tüm birimlere avludan ulaşım-dağılım sağlanabilmektedir. Avlu dışında odalar arasında herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Tek katlı evlerin açık sirkülasyonlu evler olduğunu ve kapalı geçiş hatlarının yer almadığını söylemek mümkündür.

İki katlı Geleneksel Antakya evlerinde zemin katta tüm birimler arasındaki bağlantı avlu ile sağlanmakta buna ek olarak mabeyn bulunan evlerde bitişik iki oda arasında kapalı bağlantı, geçiş hattı bulunmaktadır. Mabeyn aralığının yer aldığı

bitişik odaların her ikisinde de açılabilen kapaklar bulunmakta iki oda arasında yatay bağlantı buradan sağlanabilmektedir (Şekil 5.92).

Şekil 5.92. Mabeyn Boşluğu Aracılığıyla Odalar Arası Yatay Sirkülasyon Hattını Gösteren Örnek (yazar, 2021) ve Planı (MNR mimarlık tarafından çizilen plan üzerinden yazar tarafından işlenmiştir, 2021)

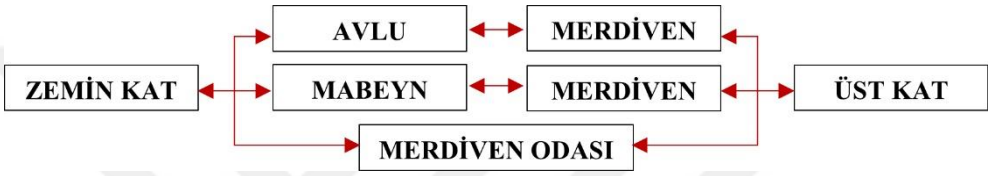
Mabeyn bulunmayan evlerin yatay düzlemde plan kurgusu ele alındığı zaman tüm birimlerin kapısının avluya açıldığı; mekânlar arası geçişin mekân-avlu-mekân şeklinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Üst kat için birimler arasındaki bağlantı mabeyn bulunmayan evlerde gezinti mekânı adı verilen koridor aracılığıyla sağlanmaktadır. Mabeyn bulunan evlerde ise mabeyn merdiveni ile üst katta sofa olarak nitelendirebileceğimiz bir alana çıkılmakta buradan birimlere dağılım sağlanmaktadır.

D.2) Düşey Düzlem Sirkülasyon Ağı

Geleneksel Antakya evlerinde düşey düzlem sirkülasyon ağı (Şekil 5.93):

i. Avluda bulunan masif taş merdivenle,
ii. Mabeyn merdiveniyle,
iii. Merdiven ayrı bir odada yer almakta; buradaki merdiven aracılığıyla sağlanabilmektedir.

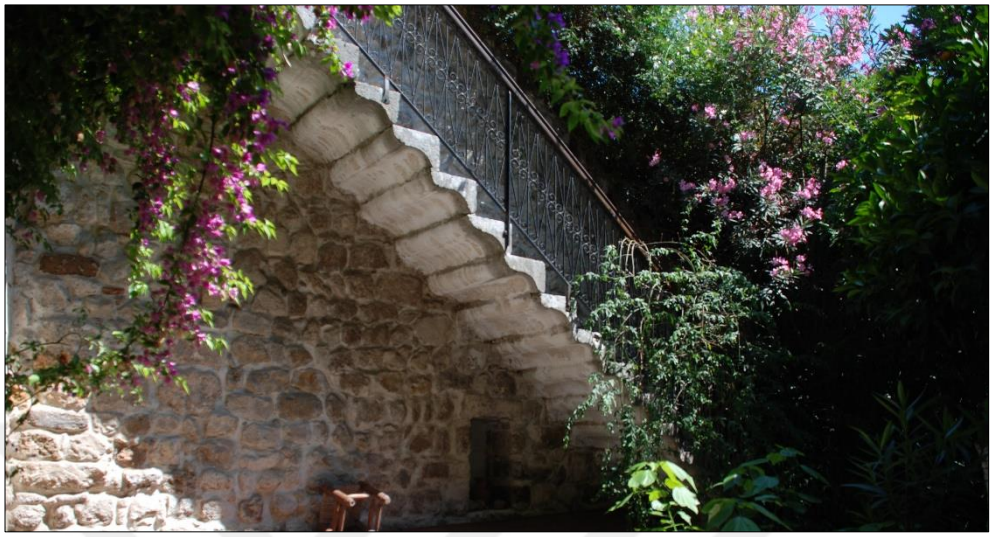

Şekil 5.93. Düşey Sirkülasyon Şeması (yazar, 2019)

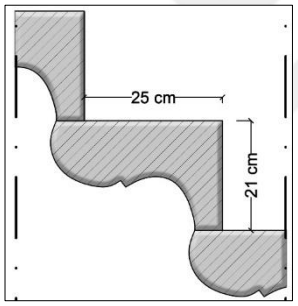
Avlu merdiveni, mabeyn merdiveni ve diğer merdiven olarak sınıflandırabileceğimiz merdivenler konumları, ebatları, biçimleri, yapım teknikleri ve malzemeleri bakımından farklılık göstermektedirler.

i) Ankastre Taş Merdiven (Avlu Merdiveni)

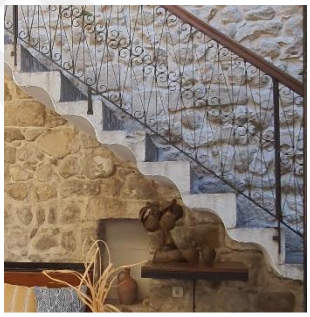
Avluda yer alan merdiven açık düşey sirkülasyonu sağlayan merdivendir. Mabeyn merdivenine göre daha geniş ebatlarda olup genellikle bitişik nizamdaki ev ile sınır niteliği taşıyan avlu duvarına ankastredir (Şekil 5.94). Bir ucu duvarla desteklenen ancak diğer ucu desteksiz olacak şekilde inşa edilmiş olan merdiven ortalama 25 cm baskıç, 21 cm rıhta sahip olan masif taş basamaklardan oluşmaktadır (Şekil 5.95 ve Şekil 5.96). Merdivenlerin korkulukları demirdir (Erdoğan E. , 1996), (Şekil 5.97).

Şekil 5.94. Avluda Bulunan Ankastre Taş Merdiven Örneği (yazar, 2020)

Şekil 5.95. Taş Konsol Merdiven Temsili Kesiti (Demir, 1996), (yazar tarafından tekrar işlenmiştir,2019)

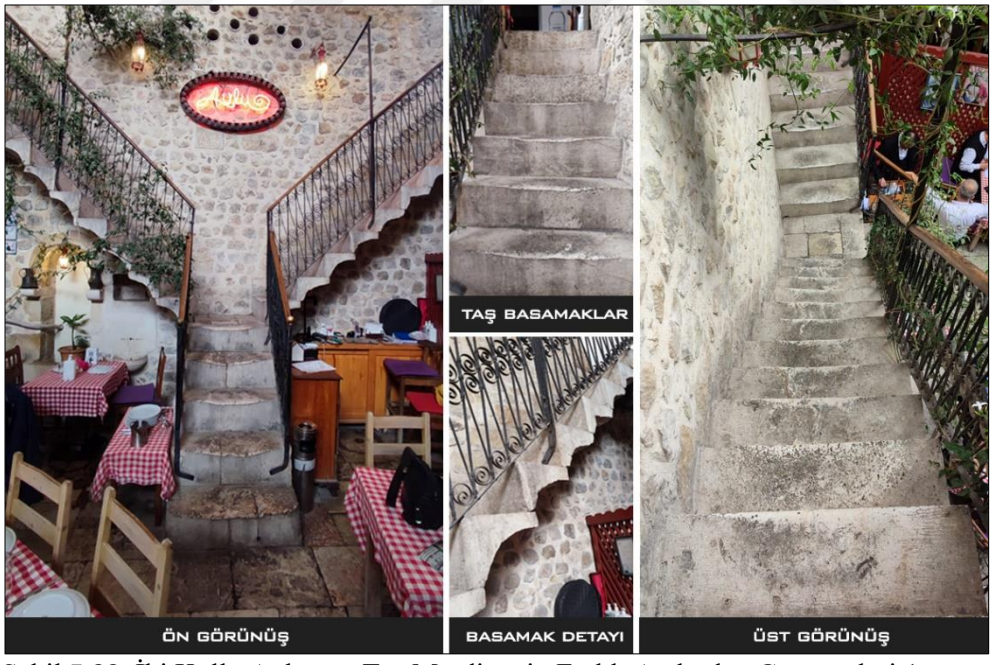
Şekil 5.96. Taş Merdiven Basamağı Yan Görünüş (Y. Mimar Deniz Emir Arşivi, 2010)

Şekil 5.97. Taş Konsol Merdiven ve Demir Korkulukları Yan Görünüş (yazar, 2021)

Merdiven tek bir koldan oluşabileceği gibi (Şekil 5.98) merdiven belirli bir kottan sonra yine aynı duvara yaslanan ama evin farklı yönlerdeki birimlerine ulaştıran iki ayrı kola ayrılabilmektedir (Şekil 5.99).

Şekil 5.98. Farklı Açılardan Tek Kollu Ankastre Taş Avlu Merdiveni Görünüşleri (yazar, 2020)

Şekil 5.99. İki Kollu Ankastre Taş Merdivenin Farklı Açılardan Görünüşleri (yazar, 2021)

ii) Mabeyn Merdiveni

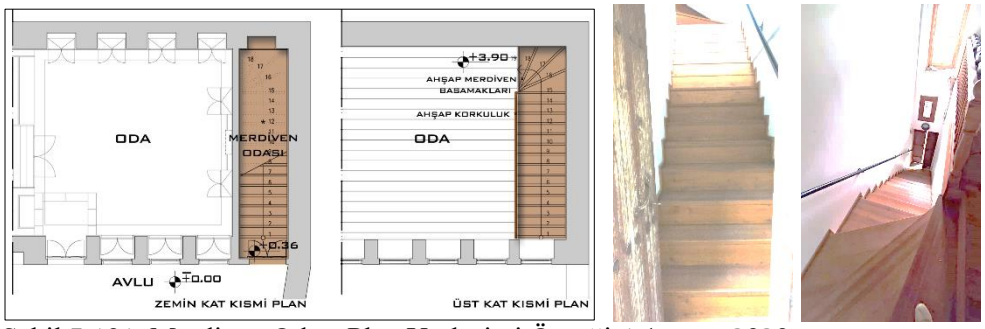
Çalışmamızda daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alındığı üzere mabeynde bulunan merdiven bitişik iki oda arasında yer alan ve kapalı düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven olup avlu merdivenine göre oldukça dar, rahat kullanım açısından elverişsizdir. İki yanında ahşap kapaklar bulunan merdivenin basamakları da ahşaptır (Şekil 5.100).

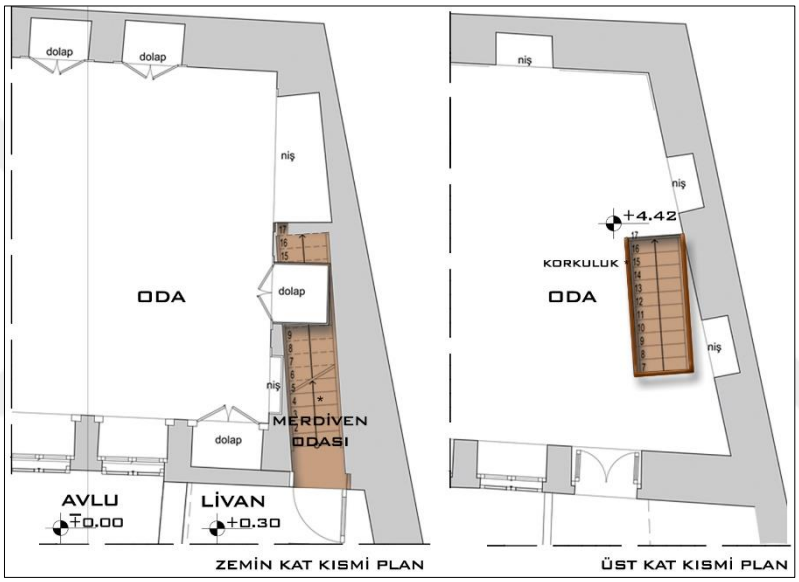
Şekil 5.100. Mabeyn Merdiveni Farklı Açılardan Görünüşler (yazar, 2021)

iii) Diğer Merdiven

Geleneksel Antakya evlerinde zemin katta bazen içerisinde sadece merdiven bulunan ve düşey sirkülasyona hizmet eden küçük bir oda yer almaktadır. Her odada olduğu gibi bu merdivenin kapısına da avludan erişim sağlanmaktadır (Şekil 5.101 ve Şekil 5.102).

Şekil 5.101. Merdiven Odası Plan Yerleşimi Örneği-1 (yazar, 2020)

Şekil 5.102. Merdiven Odası Plan Yerleşimi Örneği-2 (2006 yılına ait Mimar Emir Mansuri Arşivi Üzerinden Yazar Tarafından Tekrar İşlenmiştir, 2020)

5.2.1.2. Birinci Kat

Üst katta genellikle gezinti mekânı ve/veya sofa ve aileler kalabalık ise kullanıma uygun görülen kapalı mekânlar bulunmaktadır.

A) Gezinti Mekânı

Merdivenlerden üst kata çıkıldığında ilk ulaşılan hacim gezinti mekânıdır. Koridor olarak nitelendirebileceğimiz bu mekân plan kuruluşu itibariyle avlu tarafına bakacak şekilde tasarlanmıştır. Çoğunlukla avluya açık bir balkon şeklinde

olan (Demir, 1996) bu mekânın diğer tarafında odalar yan yana sıralanmıştır. Odaların kapıları gezinti mekânına açılmakta; odalara dağılım buradan sağlanmaktadır (Şekil 5.103).

Tez kapsamında incelediğimiz geleneksel Antakya evlerindeki ölçümleri referans alarak gezinti mekânının genişliğinin yaklaşık 100 cm.-150 cm. arasında değiştiğini söylemek mümkündür (Şekil 104 ve Şekil 105).

Şekil 5.103. Gezinti Mekânı Örneği (yazar, 2021)

Şekil 5.104. Gezinti Mekânı Örneği (Y. Mimar Deniz Emir Arşivi, 2014)

Şekil 5.105. Geleneksel Antakya Evlerinde Gezinti Mekânı (yazar, 2019)

B) Kapalı Mekânlar

Üst katta yer alan kapalı mekânlar geleneksel Antakya evlerinde çok büyük bir öneme sahip olmayan birimlerdir. Çoğunlukla yatak odalarının bulunduğu bu kata yüklenen fonksiyonlar ailelerin kalabalıklığına bağlı olarak değişkenlik gösterebilmekte; yatak odası olarak kullanımın gerek görülmediği durumlarda bu kat

kiler, meyve ve çamaşır kurutma alanı, eşyaların depolandığı bir ambar olarak kullanılabilmektedir (Attaroğlu,1984; Demir, 1996).

Üst kat odaları arasında herhangi bir hiyerarşi yoktur ve baş oda geleneği bu katta yer almaz. Odalar birimsel olarak ele alınacak olursa zemin katta bulunan odaların aksine üst kat odalarında herhangi bir süsleme veya özellikli mimari donatıya rastlamak pek mümkün değildir (Şekil 5.106).

Şekil 5.106. Geleneksel Antakya Evlerinde Üst Katta Yer Alan Kapalı Mekânlar

Bu katta bulunan birimlere erişim gezinti mekânına açılan kapıları ile sağlanmaktadır. Üst kat olmasından dolayı odaların pencereleri sokak cephesinde yer alabilmekte; aynı zamanda gezinti mekânına veya avluya bakan pencereleri de bulanabilmektedir (Yoldaş, 2014), (Şekil 5.107).

Şekil 5.107. Gezinti Mekânı ile Üst Kat Odalar Arası İlişki Örneği (Chilton kişisel arşivi, 2004)

5.2.2. Yapı Malzemesi ve Strüktürel Özellikleri

Geleneksel Antakya evleri özellikle kentin şiddeti yüksek depremlere çok fazla maruz kalmasından dolayı çok katlı olmayıp genellikle iki katlı; nadiren tek katlıdırlar (Arıman, 2002). Kat adedi fark etmeksizin tüm evlerin temelleri taş (Büyükmıhçı, 2001), zemin katları daima yığma taş sistem olup iki katlı olan evlerde üst katla birlikte evin bütünü için yapım sistemini yığma taş sistem ve karma sistem olarak iki başlık altında toplamak mümkündür:

i. Yığma taş sistem: Yapının tüm katları yığma taş tekniği kullanılarak inşa edilmektedir (Şekil 5.108 ve Şekil 5.109). Yapı malzemesi taş olan bu yapıları kargir yapı olarak nitelendirmemiz mümkündür (Türkmen, 1937). Güneydoğu Anadolu bölgesindeki evlerin yapım tekniği açısından taş malzeme ile yığma sistem kullanılarak inşa edildiği bilinmektedir. Geleneksel Antakya evleri de yapım tekniği açısından Güneydoğu Anadolu evleri ile benzerlik göstermektedir (Büyükmıhçı, 2001).

ii. Karma sistem: Kargir ve ahşabın bir arada kullanıldığı sistemdir (Türkmen, 1937). Yapının zemin katında yığma taş sistem kullanılmaktadır. Üst katta ise ahşap karkaslar arası taş veya tuğla dolgusu yapılmakta; bu sistemin oluşturduğu duvar yüzeyi üzerine ya direk ya da bağdadi çıtalar monte edildikten sonra sıva uygulaması yapılmaktadır (Şekil 5.110). Karma sisteme sahip olan geleneksel Antakya evleri yapım tekniği açısından Akdeniz bölgesi evleri ile benzerlik göstermektedir (Erdoğan E. , 1996).

Tüm katların yığma taş sistem olduğu örnekler yığma taş ve ahşap karkasın birlikte kullanıldığı karma sisteme oranla daha az görülen bir yapım tekniğidir (Bozkurt, 2018).

Erdoğan (1996) tarafından yazılan tezde geleneksel Antakya evlerinde yapı malzemesi olarak kullanılan taşın yöresel, sarı renkli ve sedimenter bir taş olan konglomera olduğu ifade edilmiştir. Çelebi (1982) tarafından yazılan tezde ise yapı malzemesi olarak sarımtrak beyaz renkli kalker taşı kullanıldığı ve bu taşın "Şenköy taşı" olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir. Hatay ilinin Yayladağı ilçesinde bulunan ve faal olmayan bir volkanik dağ olan Keldağ'daki taş ocaklarından elde edilen bu taşın özelliği kolay işlenebilir bir yapısının olması (Çelebi, 1982) ve güneş, su gibi unsurlarla temas ettikçe sertleşmesidir (Yoldaş, 2014).

Evlerde taş duvarların kalınlığı 60-70 cm. arasında değişmekte (Bozkurt, 2018); bağlayıcı unsur olarak harç ve demir kenetler kullanılmaktadır (Büyükmıhçı, 2001). Harç malzemesi olarak kullanılan en temel malzemeler kireç ve kumdur (Türkmen, 1937). Yığma taş duvarlarda ara ara ahşap hatıllar atılarak strüktürel açıdan dayanımın artırılmasının sağlandığı örnekler görmek mümkündür (Şekil 5.111). Ayrıca sokak cephesinde taş duvarların köşe birleşimlerinde kesme taş kullanıldığı örnekler de mevcut olup (Şekil 5.112) bu sistemdeki amaç taşların birbirine kilit oluşturabildiği, tutunma sağladığı yüzeyler oluşturarak hassas olan

köşe birleşimlerinin sağlamlığını artırmak ve darbelere karşı da dayanıklı hale getirmek olabilir.

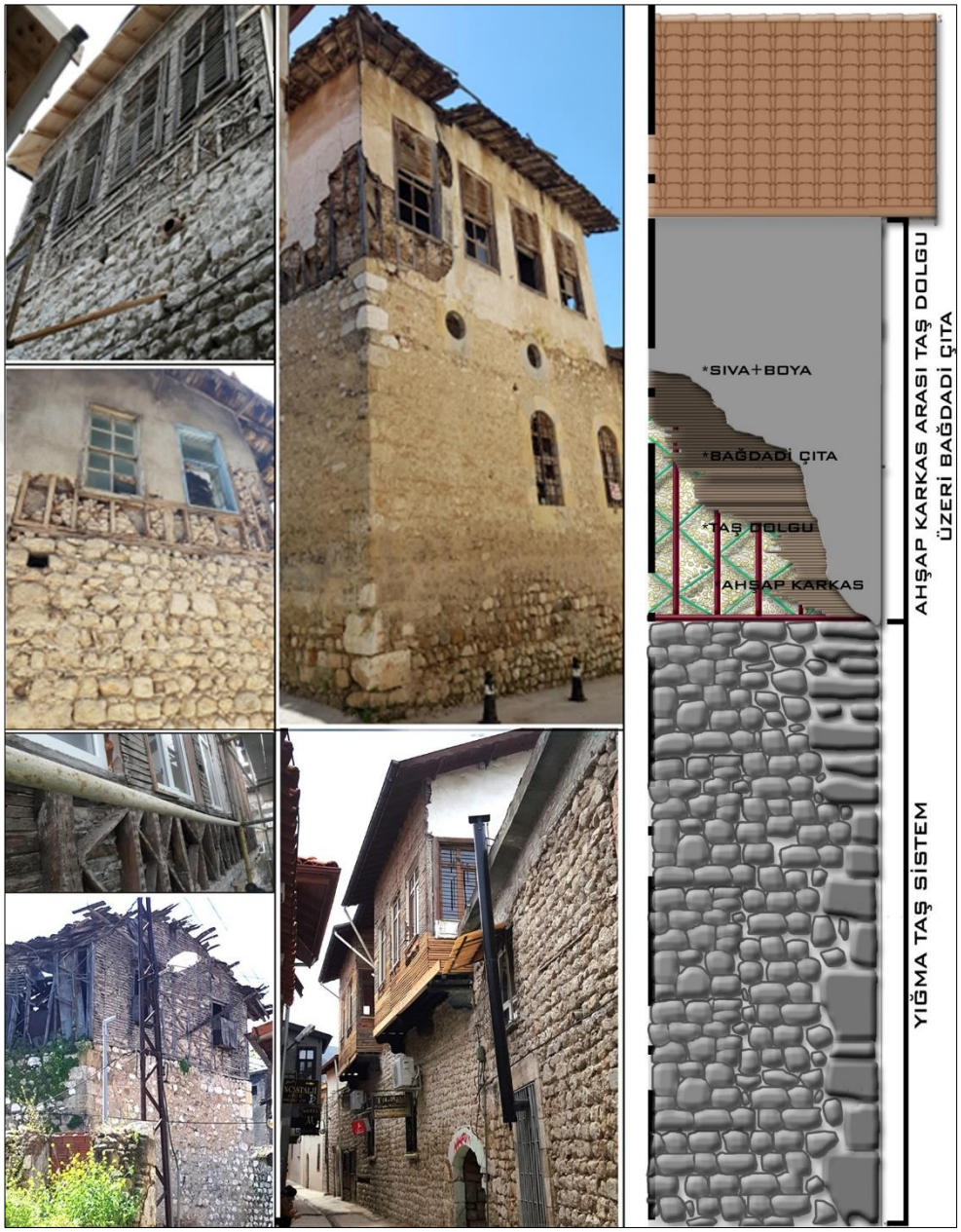
Evlerde tali duvarlar moloz taş tekniği ile örülmüştür (Büyükmıhçı, 2001). Tek katlı evler için avlu cephesindeki taş duvar yüzeyleri kesme taş kaplama olup (Çelebi, 1982) düzgün bir örgüye sahiptir (Şekil 5.113). İki katlı yapılarda üst kat kesme taş kaplama olarak devam edebildiği (Şekil 5.114) gibi bağdadi teknikle de devam edebilmektedir (Şekil 5.115). Üst katta yer alan bölücü duvarlar bağdadi tarzda yapılmakta oldukça hafif bir inşaat niteliği taşımaktadır (Yoldaş, 2014).Üst katın bağdadi teknikle inşa edildiği durumlarda gezinti mekânı genellikle konsol oluşturmakta; bunun neticesinde taşıyıcı ögeler avlu cephesinde yer almaktadır (Şekil 116). Evlerde yuvarlak kesitli ahşap kirişler kullanılarak ahşap kirişleme sistemi ile döşemeler taşıtılmıştır. Bu sistemde kirişler arasındaki mesafe 40 ile 50 cm. arasında değişkenlik göstermektedir (Büyükmıhçı, 2001).

Şekil 5.108. Geleneksel Antakya Evlerinde Tek Katlı ve Yığma Taş Sistem ile Yapılmış Ev Örnekleri (yazar, 2019).

Şekil 5.109. Geleneksel Antakya Evlerinde Yığma Taş Sistem ile Yapılmış İki Katlı Ev Örnekleri (yazar, 2019)

Şekil 5.110. Yığma Sistem ile Ahşap Karkas Arası Dolgu Üzeri Bağdadi Çıta Kullanılan (Karma Sistem) Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri ve Konstrüksiyon Katmanlarının Temsili Şematik Görünüşü (yazar, 2019)

Şekil 5.111. Yığma Taş Duvarda Ahşap Hatıl Örneği (yazar, 2019)

Şekil 5.112. Geleneksel Antakya Evleri Yığma Taş Sisteminde Köşe Birleşimleri (yazar,2019-2021)

Şekil 5.113. Tek katlı Geleneksel Antakya Evlerinde Duvar Yüzeyi Kesme Taş Kaplı Avlu Cephesi (yazar, 2019)

Şekil 5.114. İki Katlı Geleneksel Antakya Evlerinde Duvar yüzeyi Kesme Taş Kaplı Avlu Cephesi (yazar, 2019)

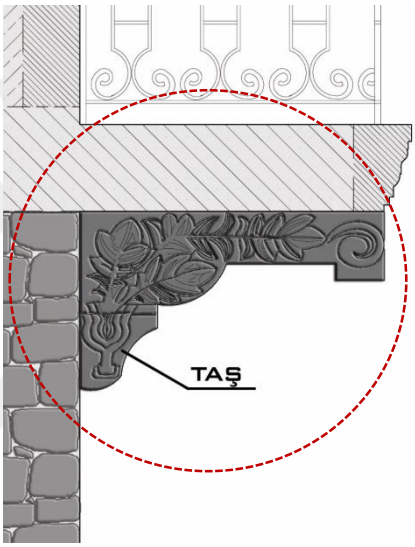

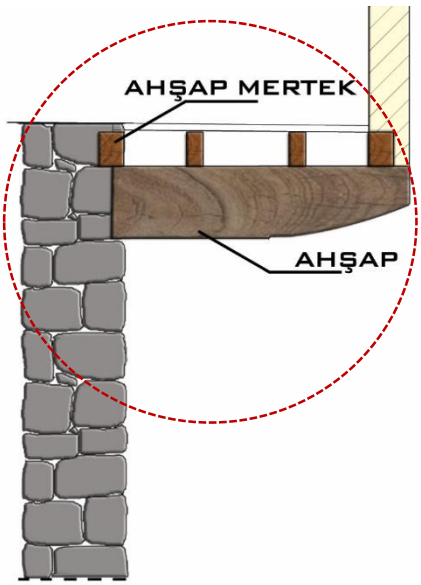
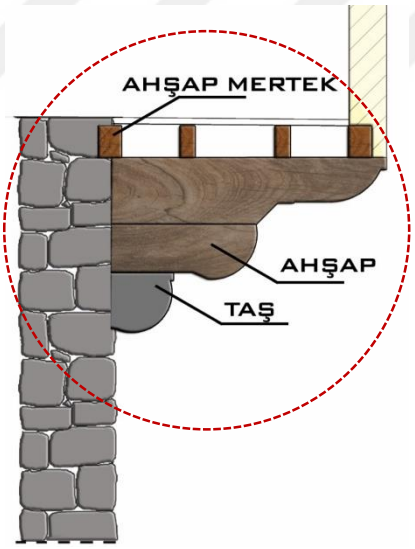
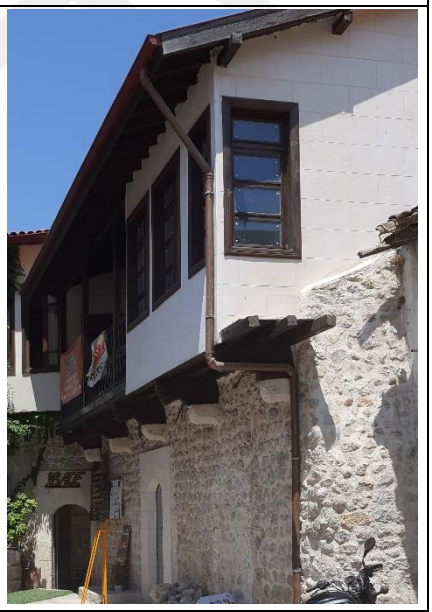
Şekil 5.115. Üst Kat Bağdadi Duvarlar (Chilton kişisel arşivi, 2004)
Şekil 5.116. Avlu cephesinde taşıyıcı konsol örnekleri (Chilton kişisel arşivi, 2004)

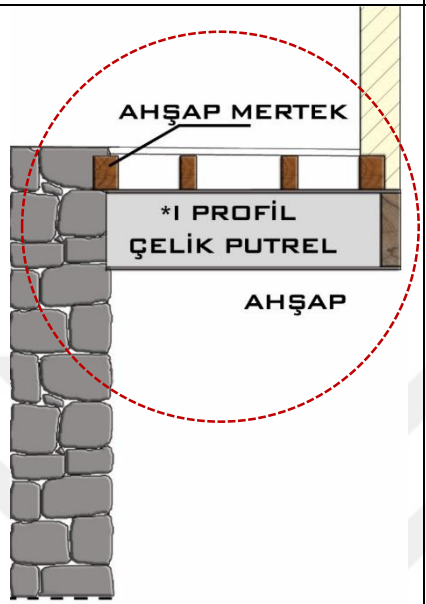
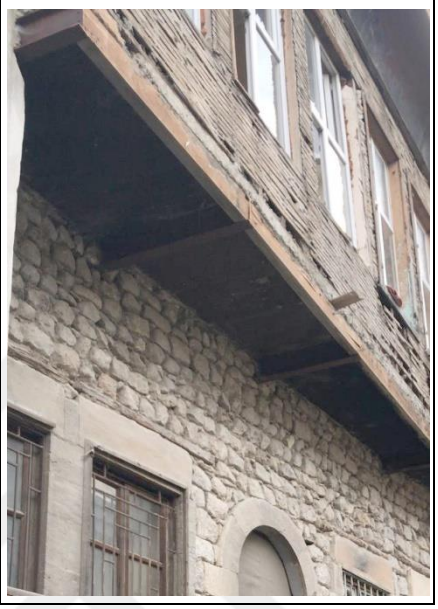
Geleneksel Antakya evlerinde sokak cephesinde cumba veya çıkma bulunması durumunda oluşan konsolların taşıtılabilmesi için takviye kirişler yer

alabilmektedir. Bu kirişler birbirinden farklı sistem çözümleriyle karşımıza çıkabilmektedir. Bu sistemleri taş konsol, ahşap konsol, taş+ahşap konsol, dökme demir konsol olarak sınıflandırmak mümkündür (Rifaioğlu, 2003), (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.7. Konsol Taşıyıcı Sistemleri-Payandalar (yazar, 2019)

Konsol Sistemi	Temsili Kesiti (Şematik)	Örnek Geleneksel Antakya Evi
Taş Konsol		

Konsol Sistemi	Temsili Kesiti (Şematik)	Örnek Geleneksel Antakya Evi
Ahşap Konsol		
Taş+ Ahşap Konsol		

Konsol Sistemi	Temsili Kesiti (Şematik)	Örnek Geleneksel Antakya Evi
Dökme Demir Konsol (Çelik Putreller)		

Kapı-pencere boşlukları genellikle sokak cephesinde taş duvar içerisinde açılan boşluğun üst kısmında ahşap hatıl atılıp kapı-pencere boşluğunun etrafında ise kesme taş sövelerin kilit taşı vb. oluşumların yer alması ile oluşturulmaktadır (Şekil 5.117, Şekil 5.118, Çizelge 5.8).

Şekil 5.117. Pencere açıklıkları yapım sistemi örnekleri (yazar, 2019)

Şekil 5.118. Pencere ve kapı açıklığı yapım sistemi, taş söve ve ahşap hatıl oluşumları, Taş duvarda ahşap hatıl örnekleri (yazar, 2019)

Çizelge 5.8. Geleneksel Antakya Evleri Avlu Duvarında Kapı Yapım Sistemi Örnekleri (yazar, 2019)

YAPIM SİSTEMİ ÖRNEĞİ ÖN GÖRÜNÜŞ	YAPIM SİSTEMİ ÖRNEĞİ ARKA GÖRÜNÜŞ
	
	

Çatılar beşik (Arıman, 2002) veya kırma çatı (Rifaioğlu, 2003) olup çatıda kullanılan yapım sistemi ve katmanlarına bakıldığı zaman iskelet sisteminin ahşap (Şekil 5.119), üst örtünün ilk başlarda alaturka kiremitlerden meydana geldiği (Şekil 5.120) daha sonraki dönemlerde Marsilya kiremiti kullanıldığını söylemek mümkündür.

Şekil 5.119. Geleneksel Antakya Evlerinde Çatı Strüktür ve Katmanları (yazar, 2019)

Şekil 5.120. Çatı Görünüşleri, Çatı Strüktür ve Malzemeleri (yazar, 2019)

Geleneksel Antakya evlerini yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri bakımından genel bir ifadeyle taş temeller üzerine inşa edilen, genellikle iki katlı olan, taş, kerpiç ve ahşap kullanılan evler olarak tanımlamak mümkündür (Ömeroğlu, 2006).

5.2.3. Cephe Düzeni ve Malzemeler

Geleneksel Antakya evinin plan kurgusuna bakıldığında tasarıma yön veren en önemli unsurlardan biri olan avlu, evin servis birimleri ile odalarını birbirinden koparak kendi etrafında dizilimini sağlatmakta; bu yönüyle geleneksel Antakya evinin sokak cephesine ek olarak avlu cephesine sahip olmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda geleneksel Antakya evi cephelerini sokak cephesi ve avlu cephesi olarak sınıflandırmak mümkündür.

Yöre halkı tarafından mahremiyet ve güven duygusunun üst düzeyde tutulması ile ilişkili olarak dışa kapalı olup sokaktan içerideki yaşam ile ilgili algının en aza indirgenmesi ve sosyal yaşantının evin içerisinde özellikle avlu kısmında hayat bulması amaçlanarak içe dönük olarak tasarlanan Geleneksel Antakya evlerinde cephe düzeni de bu amaca hizmet eden kurgunun en önemli parçalarından biri olmuş ve bu yönde şekillenmiştir.

Evin yaşayan, insanla bağ kuran ve asıl cephesi olarak nitelendirilen cephesi avlu cephesidir. Sokak cephesi adeta içerideki sosyal hayatı, canlılığı, özgün ve özenli mimari ögeleri, karakteri saklayan ve gizem oluşturarak avlu cephesini sürprizli hale getiren bir kabuk görevi görmektedir. Sokak cephesi ile avlu cephesi sahip oldukları mimari ögeler açısından farklılık göstermekte ve doluluk-boşluk oranları, cephe karakterine yansıyan özen açısından oldukça zıt karakterler sergilemektedirler (Attaroğlu, 1984).

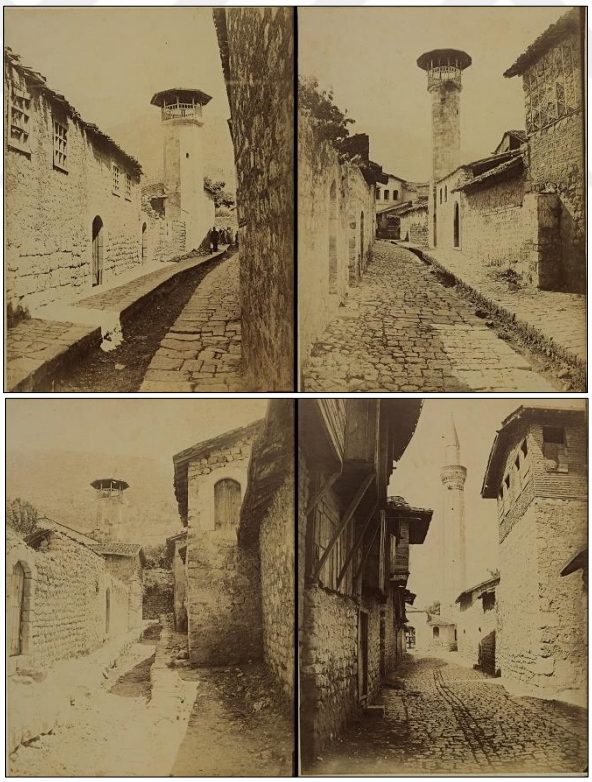
5.2.3.1.Sokak Cephesi

Geleneksel Antakya evlerinin sokak cephesi oldukça sade, net, yalın, süslemelerden ve gösterişten uzak bir karakter sergilemektedir (Büyükmıhçı, 2001). Tek katlı geleneksel Antakya evlerinde sokak cephesinin sahip olduğu ana mimari unsurlar genel olarak avlu duvarı, eşik (taş basamak), sokak kapısı ve kapı boşluğunu çevreleyen genellikle kesme taş kullanılarak elde edilen kemerdir (Asarcıklı, 1989).

İki katlı evlerde tek katlı evlerin sahip olduğu mimari ögelere ek olarak sokak cephesinde üst kat oda duvarı ve ahşap kepenk, ahşap panjur veya kafeslerle

korunan pencereler bulunabilmekte; bu durum cephenin dolu boş oranında, mimari ögeleri, malzeme ve strüktürel yapısında tek katlı evlerle fark yaratmaktadır (Şekil 5.121). Üst katta bulunan oda, düşey doğrultuda avlu duvarı ve beden duvarı ile aynı hizada yer alabileceği gibi sokak tarafına doğru çıkma yapabilmekte ve bu durumun bir sonucu olarak sokak cephesinde üst kat odasının taşıyıcı ögeleri olarak konsollar yer alabilmektedir (Şekil 5.122).

Avlu duvarı ve beden duvarı evi yabancı gözlerden korunma ve güven duygusuna cevap verecek şekilde dış etkenlere karşı savunma amacına hizmet edecek doğrultuda biçimlenmiştir (Attaroğlu, 1984). Bu bağlamda avlu duvarı ve beden duvarı yüksek ve kalın kesitli bir taş duvar dokusuna sahip olup sağır bir cephe meydana getirmektedir (Şekil 5.123).

Şekil 5.121. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümü'nden 1900'lü yıllarda Geleneksel Antakya Evleri Sokak Cepheleri

Şekil 5.122.1980'li yıllarda Kahraman Sokak ve Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesinde Yer Alan Geleneksel Antakya Evleri Sokak Cephesinden Örnekler (Attaroğlu, 1984)

Şekil 5.123. 1980'li Yılların Sonuna Doğru Geleneksel Antakya Evleri Örnekleri (Asarcıklı, 1989)

Evler karma yapım sistemi ile inşa edildiği takdirde üst katta ahşap konstrüksiyon arası tuğla veya taş ile doldurularak elde edilen duvar yüzeyleri sıvanarak (Asarcıklı, 1989) üzerlerine boya uygulaması yapılmakta; alt katı taş üst

katı boyalı olan bir sokak cephesi elde edilmektedir (Şekil 5.124). Bazı durumlarda zemin kat için taş yüzey üzerine yerden yaklaşık olarak 150 cm yüksekliğe kadar çarpma sıva uygulamalarının yapıldığı örneklerle de karşılaşmak mümkündür (Şekil 5.125).

Şekil 5.124. Geleneksel Antakya Evi Cephe Örneği (yazar, 2019)
Şekil 5.125. Çarpma Sıva Örneği (yazar, 2019)

Sokak cephesinde göz hizasında yer alıp insanlar tarafından algılanabilecek mimari ögeleri avlu duvarı, beden duvarı, eşik, dış kapı ve söve; göz hizasının üstünde yer alabilecek mimari ögeleri pencereler, ahşap kapaklar, kepenkler, panjurlar, kafesler, söveler, cumba/çıkma, çıkmaları taşıyan konsollar ve çatı olarak sınıflandırmak mümkündür (Büyükmıhçı, 2001).

A) Kapılar

Geleneksel Antakya evlerinde evin sokak ile ilişkisini kuran ana unsur dış kapıdır. Genellikle avlu veya beden duvarında etrafı genellikle basık kemerlerle

profillendirilmiş açıklıkta, sokak kotundan yaklaşık 40-50 cm. yüksekte yer almaktadır (Arıman, 2002).

Evlerde aralık olarak nitelendirilen geçiş koridoru yer aldığı takdirde sokak cephesindeki dış kapı haricinde bu kapıyı geçtikten sonra avluya daha yakın olarak konumlanacak şekilde bir kapı daha bulunabilmektedir. Bu durumlarda evin sokak kapısı olarak nitelendirilen kapı sokak cephesinde bulunan kapı olup diğer kapıyı iç kapı olarak nitelendirmek mümkündür (Demir, 1996).

A.1) Sokak Kapısı

Sokak kapısı evin yabancılardan gelebilecek tehditlere karşı önlem olarak kilitlenebilen, mahremiyet ve güvenlik amacına hizmet eden korunaklı ve dayanımı fazla olan kapısıdır (Şekil 5.126).

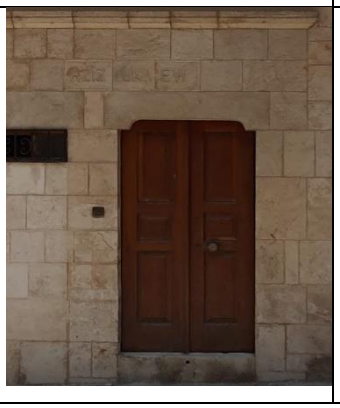
Kapılar tek veya çift kanatlı olabilmektedir. Kapı ebatları tek kanatlı olanlar için 80-90x 200 cm., çift kanatlı olanlar için ise 120x 200 cm'dir. Kapılar çift kanatlı olduğu takdirde açılan kapı kanadı sağ taraftakidir (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016). Çok nadir de olsa bazı büyük avlulu ve oda sayısı çok evlerde enikli kapı olarak adlandırılan bir kapı bulunmaktadır. Buna göre sokak kapısı normal ebatlarından daha geniş ve yüksek olup büyük kanadın içerisinde esas açılan bölüm olarak bir insanın geçebileceği nitelikte normal ebatlara sahip başka bir kanat daha bulunmaktadır (Demir, 1996). Kanatların açılış yönleri avlu tarafına doğrudur.

Şekil 5.126. Geleneksel Antakya Evinde Kapının Cephe ile İlişkisi (yazar, 2019)

Kapıların etrafında söve bulunmaktadır. Basık kemerli veya düz hatlı olabilen sövelerin yapı malzemesi kesme taştır. Söveler üzerinde farklı çeşitlerde süslemeler yer almaktadır. Bazen kapıların üstlerinde havalandırma amacı güdülerek söveler kendisini çevreleyecek şekilde "karpuz takası" adı verilen küçük bir boşluk yer alabilmekte; demir parmaklıklarla süslenmektedir (Kocaoğlu, 2016), (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.9. Geleneksel Antakya Evi Kapılarında Yer Alan Söve Örnekleri (yazar, 2020)

BASIK KEMERLİ SÖVE	**DÜZ HATLI SÖVE**	**KARPUZ TAKASI BULUNAN SÖVE**
		
		
		

Kapıları malzeme niteliği açısından genel olarak üç başlık altında toplamak mümkündür (Çizelge 5.10). Buna göre:

i. Kapılar ahşap olup genellikle tercih edilen ağaç türü çamdır. Birleşim tekniği açısından kapı kanatları yan yana getirilen kalın tahtaların üst, orta ve alt kısımlarından kuşaklar atılarak bu kuşakların büyük başlı çivilerle çakılması şeklinde elde edilmektedir (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016).

ii. Kapılar ahşap üzeri madeni levhalarla kaplı olup kabaralandıkça oluşmaktadır (Emir C. , 2006).

iii. Ferforje demir parmaklıklar içeren ahşap kapılar veya tamamen demir kapılar, gelenekselden daha sonraki dönemlerde açığa çıkan ve günümüzde dış tehditlere karşı sağlamlığı ön planda tutmak amacıyla ortaya çıkmış olup niteliksel açıdan geleneksel Antakya evlerinde kapı kimliğini oluşturmak için yeteri düzeyde değildir.

Kapılar gerek söve gerekse malzeme ve yapım tekniği açısından farklılıklar sergilemekte; bütün bu değişkenlerin farklı kombinasyonları şeklinde karşımıza çıkabilmektedir (Çizelge 5.11).

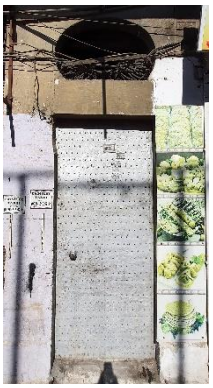
Çizelge 5.10. Geleneksel Antakya Evleri Kapı Malzeme Niteliği (yazar, 2019)

MALZEME	GELENEKSEL ANTAKYA EVİ KAPI ÖRNEKLERİ	
AHŞAP		
AHŞAP ÜZERİ MADENİ LEVHA KAPLI		
FERFORJE PARMAKLIKLI AHŞAP KAPI ve DEMİR KAPI		

Çizelge 5.11. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı Örnekleri (yazar,2020)

		KAPI NİTELİĞİ		
		AHŞAP	MADENİ LEVHA KAPLAMA	DEMİR
SÖVE NİTELİĞİ	BASIK KEMERLİ			
				
				
				
				

		KAPI NİTELİĞİ		
		AHŞAP	MADENİ LEVHA KAPLAMA	DEMİR
SÖVE NİTELİĞİ	BASIK KEMERLİ			
				
				
				
				

		KAPI NİTELİĞİ			
		AHŞAP		MADENİ LEVHA KAPLAMA	DEMİR
SÖVE NİTELİĞİ	DÜZ HATLI				
					
					
	KARPUZ TAKALI				

Kapının sokak tarafına bakan yüzeyinde kapı bastırağı, iri anahtarlı kilitler, kapı halkaları ve kapı şakşağı gibi madeni aksamı oluşturan ögeler bulunmaktadır. Yerel halk tarafından "kapı bastırağı" olarak adlandırılan oluşum kapı sürgüsüdür. Kapı halkaları, kapıyı kapatırken kapının rahat çekilebilmesi amacıyla yer alan bir donatıdır. Bazen kapı şakşağı gibi kapıyı çalma amaçlı da kullanılabilen kapı halkaları göbek, kanca ve kulp olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Halkaların, düz, dişli veya dilimli olarak çeşitleri bulunmaktadır (Şekil 5.127). "Kapı şakşağı" ise yöre halkı tarafından kapı tokmaklarına verilen isimdir (Demir, 1996). Dökme demirden veya tunçtan yapılabilen kapı şakşakları, içinde bir küre tutan el şeklinde figürlü (Şekil 5.128) veya geometrik biçimli olabilmektedir (Şekil 5.129). Figürlü kapı şakşağı, geometrik biçimli olana nazaran daha fazla kullanılmaktadır (Özcan, Saygılı, 2021).

Şekil 5.127. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı Halkası Örnekleri (Özcan, Saygılı, 2021)

Şekil 5.128. Geleneksel Antakya Evlerinde Kapı Şakşağı Örneği (yazar, 2020)

Şekil 5.129. Geleneksel Antakya Evlerinde Geometrik Biçimli Kapı Şakşağı Örneği (Özcan, Saygılı, 2021)

Mahremiyet duygusu evlerin mimari karakterinin temelini oluşturmaktadır (Bozkurt, Emir, 2006). Kentte mahremiyet duygusu ve aile kavramı son derece önemli ve değerlidir. Bu iki olgu ev tipolojisini etkilemesinin yanı sıra evde yer alan ögeleri ince düşünülmüş detaylarla büyük ölçüde şekillendirmektedir. Öyle ki dış kapıda bulunan kapı şakşağındaki yüzük detayı yine mahremiyete verilen önemin bir göstergesi olarak ortaya çıkmakta; aile içi sosyal statünün dışarıya aktarımında bir aracı haline gelerek hanede bekâr kız olup olmadığı ile ilgili ipucu vererek kapıya gelen kişinin buna göre davranması gerektiği konusunda bir ön bilgilendirme görevi görmektedir. Buna göre el figürü bulunan bir kapı tokmağında yüzük var ve sol elde ise evde bir gelin olduğu; sağ elde ise evde nişanlı bir kız olduğu anlamını taşımaktadır. El figüründe yüzük yok ise bu, evde bekâr gelinlik kız olduğunu belirtmektedir (Özcan, Saygılı, 2021).

Kapı şakşakları kapıya gelen insanların ev halkı ile ilgili kapıda bilgi edinmesine olanak tanımasına ek olarak ev halkının da kapıya gelen insanlar hakkında kapıyı açmadan bilgi edinebileceği ipuçları taşımaktadır. Bu kapsamda bazı evlerde kapıda iki şakşak bulunmakta; bayanlarla erkeklerin çalacağı şakşaklar ayrı tutulmaktadır. Buna ek olarak tek kapı şakşağı olsa dahi kapıların çalınma stilleriyle cinsiyet ayrımına varılabilmektedir. Gelen kişi erkekse tokmak hızlı hızlı

çalınarak tok ses çıkarılmakta; kadın veya çocuk ise tokmak daha yavaş çalınmaktadır (Yüzer, 2021).

A.2) İç Kapı

Aralığın sonunda yer alan ve avluya açılan kapıdır (Şekil 5.130). Genellikle sokak ile görsel ilişkiyi kesmek amacıyla yer almaktadır. Ana amacı güvenliği sağlamak olmadığı için dış kapıya oranla daha ince kesitli olup dayanım açısından çok büyük önem arz etmemektedir (Arıman, 2002). Kapının arkasında ağırlık bağlı bir düzenek bulunmakta; bu düzenek kapının kendiliğinden kapanmasını sağlamaktadır (Emir C. , 2006).

Şekil 5.130. Aralık'ta Bulunan İç Kapı Örnekleri (yazar, 2020)

B) Pencereler

Sokak cephesinde zemin katta pencere nerdeyse hiç, gerektiği durumlarda ise göz hizasının üzerinde olacak şekilde yer almaktadır. Zemin katın aksine üst katta çok sayıda pencere yer almaktadır.

Cumbalarda bulunan pencereler ikili, üçlü ya da dörtlü olabilmektedir. Bazen cumbaların ortasında yer alabilen pencerelerin birbiri ile olan konumlarına,

dizilimlerine bakıldığı zaman cephede simetrik etki vermeyip çoğunlukla birbirine yakın biçimde veya bazen sağa bazen de sola yaklaştırılmış şekilde bulunabilmektedir (Arıman, 2002). Ayrıca pencereler cumbaların yan cephelerinde de bulunabilmektedir (Şekil 5.131).

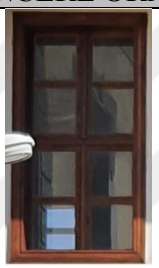

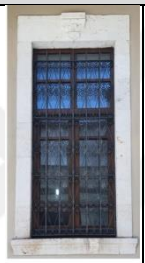
Şekil 5.131. Geleneksel Antakya Evi Sokak Cephesinde Pencereler (yazar,2019)

Geleneksel Antakya evlerinde pencere oranları 1/1.5 veya 1/2 oranında olabilmektedir. Pencereler arasındaki mesafe çoğunlukla pencere genişliğinin yarısına yakın bırakılmakta; nadir de olsa farklı oranlarda karşımıza çıkabilmektedir (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016).

Pencerelerin tümü ahşaptır. Pencereler tek kanat, çift kanat veya giyotin pencere olabilmektedir. Kanatlı pencerelerin açılış düzlemi yatay olup açılış yönü oda içerisine doğrudur. Giyotin pencereler için açılış düşey düzlemde birbiri üzerine sürme şeklindedir (Çizelge 5.12).

Çizelge 5.12. Geleneksel Antakya Evleri Sokak Cephesinde Yer alan Pencerelerin Sınıflandırılması (yazar, 2020)

	PENCERE ÖRNEKLERİ			
YATAY DÜZLEMDE AÇILAN PENCERE				
				
GİYOTİN PENCERE				

PENCERE ÖRNEKLERİ					
NEO-KLASİK USLUPTA PENCERELER					
SÖVELİ PENCERELER	DÜZ HATLI			BASIK KEMERLİ	
					

Yüksek beden duvarına sahip olan geleneksel Antakya evlerinin bazılarında dairesel formda açıklıklar- pencereler görmek mümkündür (Şekil 5.132). Bu pencereler ile ilgili literatürde hava sirkülasyonunu sağlamak amaçlı yer aldığı konusunda bazı bilgiler yer almakta; yerel halk ile yapılan görüşmelerde ise bu açıklıkların duvarların çok yüksek ve olabildiğince sağır-hantal bir yapıya sahip olması karşısında deprem vb. doğal afetlerde ve/veya şiddetli rüzgâra maruz kalması durumunda duvarların patlamaması-yıkılmaması amacıyla duvarı hafifletmek için kullanıldığı belirtilmektedir.

Şekil 5.132. Sokak Cephesinde Dairesel Formda Açıklıklar-Pencereler (yazar, 2019)

C) Pencere Panjurları-Kapaklar-Demir Parmaklıklar/Kafesler

Pencereler her ne kadar dış ortam ile evin bağlantısını sağlayan kısıtlı sayıdaki cephe elemanlarından biri olarak karşımıza çıksa da yine de ahşap panjurlar (Şekil 5.133), kapaklar (Şekil 5.134), kepenkler, demir parmaklıklar, kafesler gibi ek donatılara (Çizelge 5.13, Çizelge 5.14, Çizelge 5.15) sahip olup istenildiği zaman dış ortamla ilişkinin kesilmesi sağlanacak şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 5.133. Cephede Panjur Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.134. Cephede Kapak Görünüşleri (yazar, 2021)

Pencerelerde çok nadir de olsa demir parmaklıklar görmek mümkündür. Bütün donatıların bir arada bulunduğu durumlarda içten dışa doğru sıralamaları pencere doğramaları, demir parmaklıklar, ahşap kepenk/kapak şeklindedir (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016), (Şekil 5.135 ve Şekil 5.136).

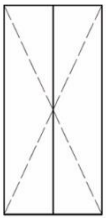
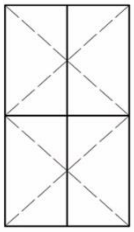
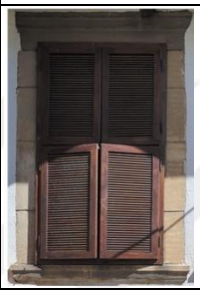
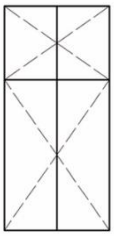
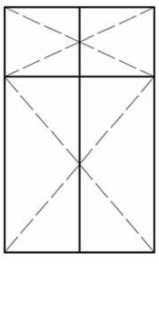
SOKAK CEPHESİ GÖRÜNÜŞ	İÇERİDEN GÖRÜNÜŞ
	

Şekil 5.135. Ahşap Panjur, Demir Parmaklık, Pencere Sokak Cephesinden ve Oda İçerisinden Görünüşleri (yazar tarafından, 2019).

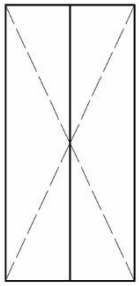
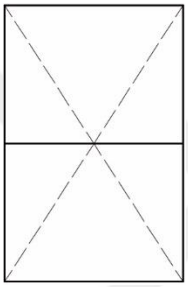

Şekil 5.136. Ahşap Panjur ve Demir Parmaklık Örnekleri (yazar, 2020)

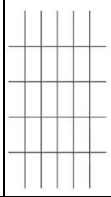
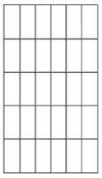
Çizelge 5.13.Pencerelerde Ahşap Panjur Örnekleri (yazar, 2019)

AÇILIŞ YÖNÜ	PANJUR BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ-ÖRNEKLER			
				
				
				
				

Çizelge 5.14.Pencerelerde Ahşap Kapak Örnekleri (yazar, 2020)

AÇILIŞ YÖNÜ	KAPAK BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ-ÖRNEKLER	
		
		

Çizelge 5.15. Pencerelerde Demir Parmaklık/Kafes Örnekleri (yazar,2020)

PENCERELERDE DEMİR PARMAKLIKLAR / KAFESLER								
ÇERÇEVESİZ								
ÇERÇEVELİ								
								

D) Cumbalar-Çıkmalar

Cumbalar/Çıkmalar, zemin kat hizasından sokağa doğru 1-1,5 m taşan, sokak cephesinin sahip olduğu sağır ve dışa kapalı yapısını bir nebze de olsa hafifleten ve dış dünya ile bağlantı kurmasını sağlayan cephe elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 5.137). Bazı kaynaklarda cumbaların geleneksel Antakya evlerinin yer aldığı parselin açılı, eğrisel formda olması neticesinde oda içerisinin de bu formlarda olmasını engellemek; böylece odanın şeklinin düğün dörtgene tamamlanarak içerisindeki kullanılabilir alanı arttırmak amacına da hizmet ettiği belirtilmektedir.

Sokak ile kurduğu ilişkiye ek olarak karşılıklı iki evin cumba şeklindeki çıkmalarının birbirlerine çok yakın olması nedeniyle pencereler aracılığıyla komşuların iletişim kurmasına da olanak sağlayarak sosyal ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra alt kat duvarlarını yağmurdan koruma özelliği de göstermektedir (Soysal, 2019).

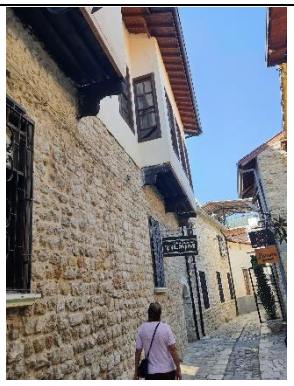
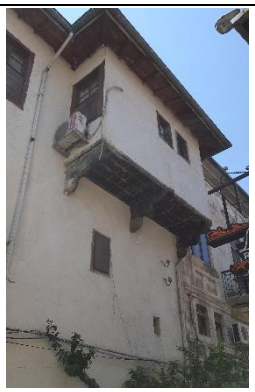

Şekil 5.137 1900'lü Yıllara Ait Geleneksel Antakya Evinde Cumba Örneği, (Abdülhamid Han Fotoğraf Arşivinden)

Taş konsol, ahşap konsol, taş+ahşap konsol veya demir profiller ile taşıtılabilen cumbalar ve çıkmalar cephenin tümünde, ortada, tek tarafta veya köşede konumlanabilmektedir (Rifaioğlu, 2003), (Çizelge 5.16). Cumbalar cephede düz şekilde olabildiği gibi tek yöne açılı veya zigzaglı şekilde de olabilmektedir (Şekil 5.138).

Geleneksel Antakya evleri genellikle bitişik nizam evler olup yan cepheleri köşe odalar veya cumbalar olduğu takdirde açığa çıkmaktadır. Cumbalarda pencereler ön ve yan duvarlarında yer alabilmektedir. Bunun getirisi olarak ahşap kepenk, kapak, demir parmaklıklar gibi ek donatılar da sokak cephesine eklenmektedir.

Çizelge 5.16. Geleneksel Antakya Evlerinde Cumbaların/Çıkmaların Konumlanışı (yazar, 2020)

ÇIKMA/ CUMBA KONUM	GELENEKSEL ANTAKYA EVİ	
	ÖRNEK -1	ÖRNEK-2
TÜM CEPHEDE		
ORTADA		
TEK TARAFTA		

ÇIKMA/ CUMBA KONUM	GELENEKSEL ANTAKYA EVİ	
	ÖRNEK -1	ÖRNEK-2
KÖŞEDE		

Şekil 5.138. Açılı Forma Sahip Olan Cumba Örnekleri, (yazar tarafından, 2019)

5.2.3.2. Avlu Cephesi

Avlu cephesi geleneksel Antakya evlerinin asıl cephesi olarak nitelendirilen cephesidir. Sokak cephesinin aksine süsleme açısından zengin, gösterişli, bol pencereli bir karakter sergilemektedir (Şekil 5.139).

Şekil 5.139. Avlu Cephesi Örneği (yazar, 2021)

Avlu cephesi genellikle kesme taş kaplı olup; iki katlı olan evler için kesme taş üst katta da devamlılık gösterebileceği gibi (Şekil 5.140) zemin kat kesme taş ile kaplı olup üst kat bağdadi teknik üzeri sıva ve boyalı olan örnekler daha yaygındır (Şekil 5.141).

Şekil 5.140. Üst Katı Kesme Taş Kaplı Sahip Avlu Cephesi Örnekleri (yazar, 2021)

Şekil 5.141. Zemin Kesme Taş Kaplama, Üst Kat Bağdadi Teknikle İnşa Edilen Ev Örnekleri (yazar,2021)

Kat adedi fark etmeksizin avlu cephesinde bulunan ve kimliğini oluşturan mimari ögeler kapılar, pencereler, kuş takaları, rozaslar, fanus takaları, sebil takası, çatı ve saçağı olup iki katlı olan evler için bu ögelere ek olarak gezinti mekânı, konsollar, merdiven bulunabilmektedir (Şekil 5.142 ve Şekil 5.143). Bütün bu ögelerin yan yana dizilimi cephede yatay hattı vurgulu hale getirmektedir (Büyükmıhçı, 2001).

Şekil 5.142. 3. Mıntıka Parsel 619'da ve 4.Mıntıka (3.Mıntıka ile Sınır Noktasında) Parsel 67'de Yer Alan Geleneksel Antakya Evlerinin Avlu Cephelerinin Mimari Öge Analizi (yazar, 2021)

Şekil 5.143. 3.Mıntıka Parsel 119'da ve Parsel 466'da Yer Alan Geleneksel Antakya Evlerinin Avlu Cephelerinin Mimari Öge Analizi (yazar, 2020)

A) Kapılar

Avlu cephesinde bulunan tüm kapılar ahşap olup cephede düşey etki yaratacak şekilde uzun ve dardır. Kapıların ortalama genişliği 80 cm, yüksekliği 200 cm ile 240 cm arasında değişkenlik göstermektedir (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016).Arıman (2002) ebatları yaklaşık olarak 100x250 cm olarak belirtmiştir.

Kapılar genellikle iki kanattan oluşmakta tek kanatlı olan örnekleriyle az da olsa karşılaşılmaktadır. Kapıların açılış yönleri oda içlerine doğrudur (Şekil 5.144).

Şekil 5.144.Oda Kapısı Örnekleri (yazar, 2020)

B) Pencereler-Kapaklar

Pencerelerin eni genellikle 80-90, yüksekliği 160-180 cm yüksekliğinde olup 1/2 en-boy oranına sahiptir. Cephede düşey etki oluşturan pencereler düz atkılı veya kemerli olabilmekte (Büyükmıhçı, 2001) bu durum avlu cephesinde yer alan kapıların düz veya kemerli yapıya sahip olmasıyla uyum teşkil etmektedir. Pencere

dizilimleri cephede düzgün bir hat meydana getirecek şekildedir. Pencereler genellikle çift kanatlı olup açılış yönleri oda iç tarafına (taka arasına) doğrudur (Şekil 5.145).

Şekil 5.145. Avlu Cephesinde Pencere Örneği (yazar, 2020)

Tek katlı geleneksel Antakya evleri avlu cephesinde kapaklar bulunmamakta; kapaklar pencerelerin arkasında oda tarafında yer almaktadır. İki katlı olan geleneksel Antakya evlerinde ise üst katta ahşap kapaklar yer alabilmektedir. Bu kapaklar genellikle iki parçadan oluşup açılış yönleri düşey eksendedir (Şekil 5.146).

Şekil 5.146. Geleneksel Antakya Evi Avlu Cephesinde Kapak Örnekleri (yazar, 2020-2021)

C) Konsollar/Ahşap Dikmeler-Korkuluklar

Geleneksel Antakya evlerinin üst katı bazen avluya doğru çıkma yapmakta; bu durumda avlu cephesine taş konsol üzeri ahşap kirişler eklenmektedir. Ayrıca üstte yer alan bu bölüm avluya tamamen açık olup bir koridor niteliğinde olabilmekte; bu gibi durumlarda çatıyı taşıyıcı öge olarak ahşap dikmeler; insanların aşağıya düşmelerini engellemek için de korkuluklar yer almaktadır. Ahşap dikmelerin arasında bu dikmeleri birbirine bağlayan kemerler de yer alabilmektedir (Şekil 5.147).

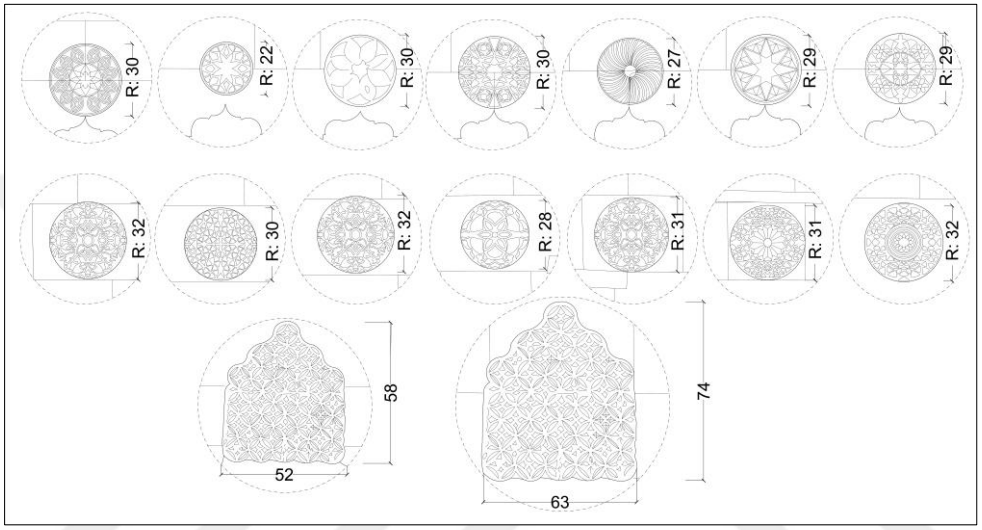

Şekil 5.147. Avlu Cephesinde Konsollar, Ahşap Dikmeler, Korkuluklar ve Kemerler (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2016; yazar, 2020)

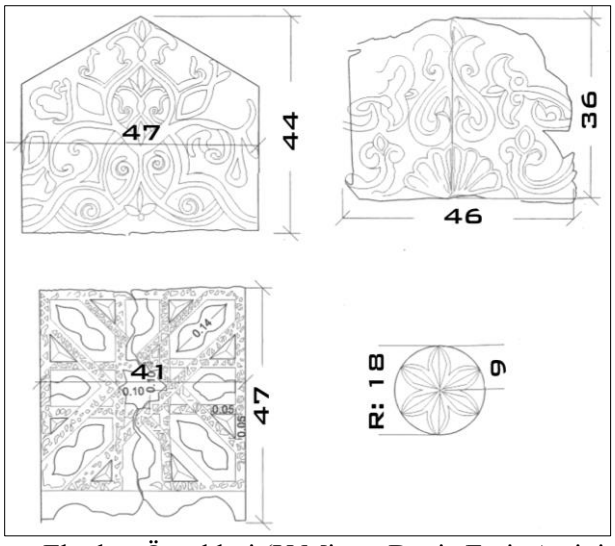
D) Rozaslar

Rozaslar taşların oyularak çeşitli motifler içermesiyle oluşan bir süs ögesidir. Geleneksel Antakya evleri avlu cephesinde özellikle kuş takası ve fanus takası etrafında sıkça rastlayabileceğimiz rozasların ebatları, formları, motifleri gerek kullanıldığı yere gerekse estetik açıdan yapan utanın uygun gördüğü şekilde

farklılık göstermektedir (Şekil 5.148). Rozaslar dairesel formda yapıldığında çapı genellikle 18-32 cm; dörtgen ve üçgen ve/veya bu formların bir arada kullanılarak yapıldığında ise genellikle 35- 50 cm aralığında ebatlara sahip olabilmektedir (Şekil 5.149)

Şekil 5.148. Rozas Örnekleri ve Ebatları (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2017)

Şekil 5.149. Rozas Ebatları Örnekleri (Y.Mimar Deniz Emir Arşivi, 2019)

E) Takalar

Antakya' da pencerelere taka denilmekte; geleneksel Türk mimarisinde tepe penceresi olarak bilinen pencere yerel halk tarafından kuş takası olarak adlandırılmaktadır (Büyükmıhçı, 2001). Kuş takası genellikle yerden yaklaşık 300-400 cm. yukarıda (Emir C. , 2006), odalardaki kapı ve pencerelerin üstlerinde yer alan küçük açıklıklar, küçük pencere dizisidir (Şekil 5.150). İki katlı olan geleneksel Antakya evlerinde çok nadir görülen bir özellik olsa da bazen üst kattaki pencerelerin üstlerinde de kuş takası bulunabilmektedir (Şekil 5.151).

Kuş takalarının camlı ve doğramalı olan yüzeyi oda tarafında olup avlu tarafı cephede bir niş oluşturmaktadır. Avlu cephesindeki yüzeyi taşlara farklı formlarda şekil verilerek sade bir işçilik sergileyebileceği (Şekil 5.152) gibi takaların başlık kısmında ve/ve etrafında taş yüzeyinin üzeri oyma rozaslarla süslenmiş olup her bir takanın üzerine işlenen motif birbirinden farklı olabilmektedir (Demir, 1996), (Şekil 5.153). Kuş takalarındaki boşluk kısım (rozas da dahil) 64-91 cm aralığında olabilmektedir (Şekil 5.154).

Hava sirkülasyonu sağlanmasına, güvercin gibi kuşların barınmalarına olanak tanıyan (Emir C. , 2006) , gün içerisinde de odaya alınan ışık miktarını artırarak aydınlık sağlayan (Nurlu, 2020) kuş takaları aynı zamanda sabahları günün ilk ışığının görünmesini sağlaması nedeniyle Müslüman aileler için namaz vaktinin gelip gelmediğinin algılanmasına imkân sağlayan bir unsura dönüşebilmektedir (Türkmen, 1937).

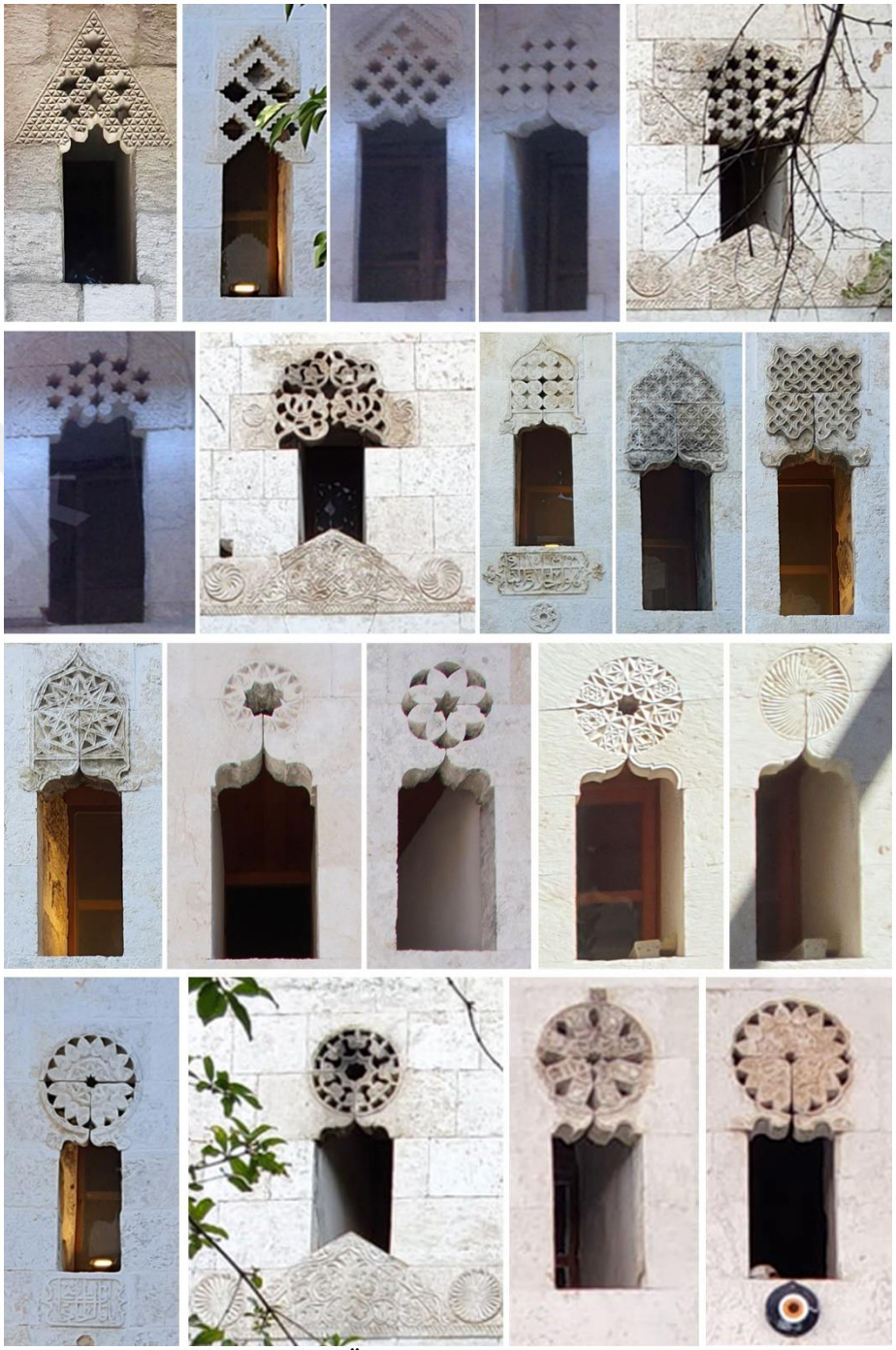
Şekil 5.150. Avlu Cephesinde Kuş Takası Örnekleri (yazar, 2019-2021)

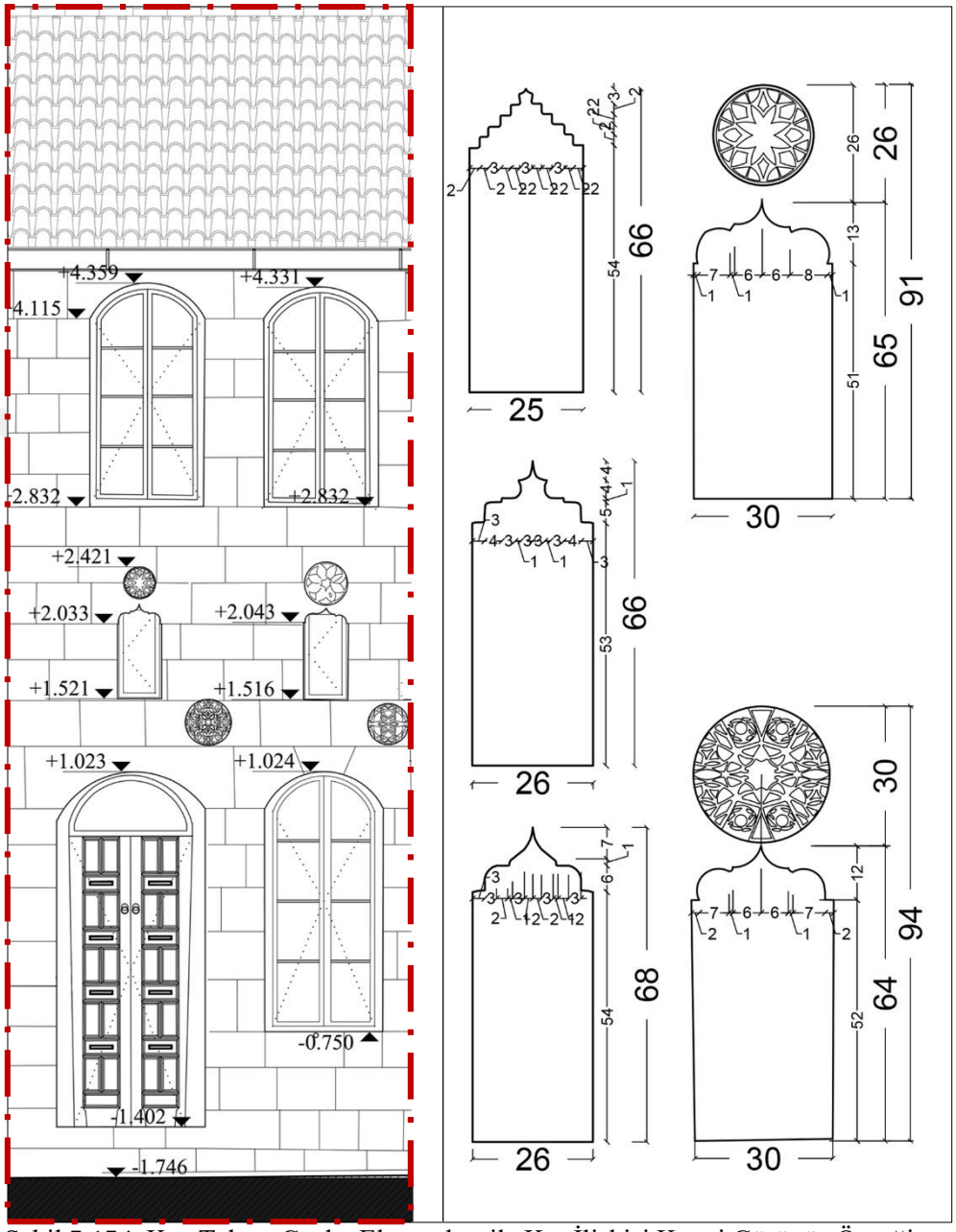
Şekil 5.151. Üst Katta Kuş Takası Bulunan Geleneksel Antakya Evi Örneği (Hatay Kültür Envanteri , 2014)

Şekil 5.152. Kuş Takası Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.153. Rozaslı Kuş Takası Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.154. Kuş Takası Cephe Elemanları ile Kot İlişkisi Kısmi Görünüş Örneği ve Detay Örnekleri (Y. Mimar Deniz Emir ve Özlem Durmaz Mimarlık Arşivi üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur)

Geleneksel Antakya evlerinde avlu cephesinde yer alan pencere ve kapıların arasında kalan sağır duvarların bazılarında veya avlu duvarında yer alan oyuklara fanus takası denilmektedir (Şekil 5.155). Fanus takası, eski zamanlarda aydınlatma ihtiyacına cevap verebilmek için avlularda fanusların koyulacağı yere ihtiyaç duyulması nedeniyle ortaya çıkan bir ögedir. Bazı Hristiyan evlerinde ikonalar, biblolar yerleştirilmesiyle ve mum yakılması ibadet amacına da hizmet etmektedir.

Şekil 5.155. Cephede Rozassız ve Rozaslı Fanus Takası Örnekleri (yazar, 2020)

Fanus takası iki katlı olan evlerde genellikle zemin katta bulunmakta; bazı cephelerde ise zemin kata ilave olarak üst katta da yer alabilmektedir (Şekil 5.156).

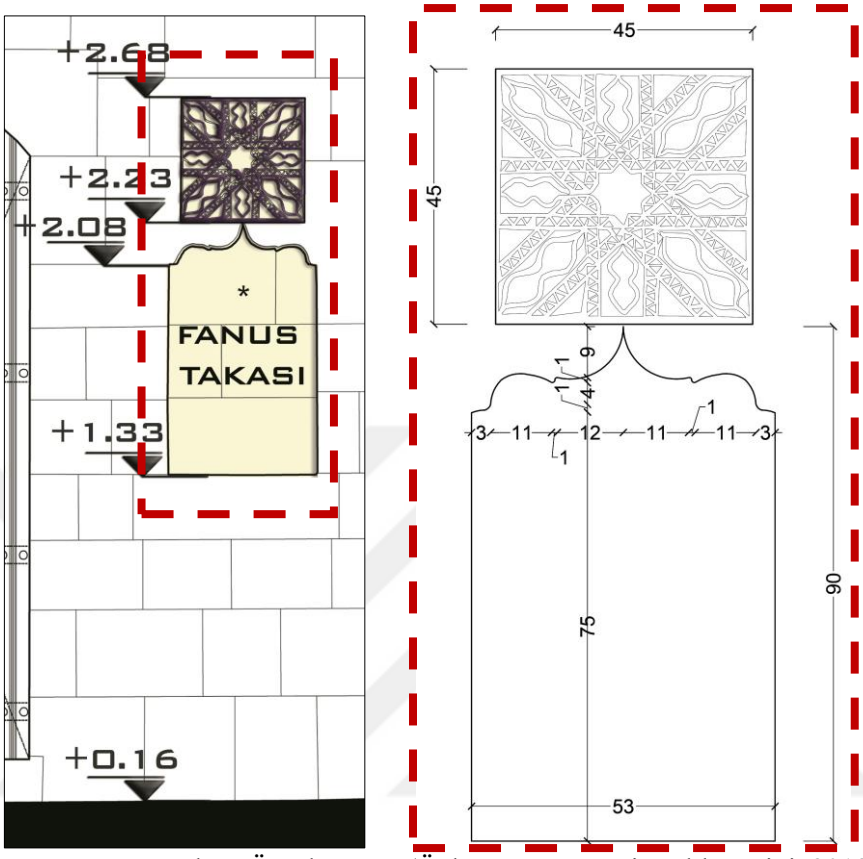

Şekil 5.156. Fanus Takası Üst Katta da Bulunan Örnekler (Hatay Kültür Envanteri , 2014)

Avlu kotundan yüksekliğini ortalama 110 cm olarak değerlendirebileceğimiz fanus takasının derinliği 30 ile 50 cm arasında, genişliği 42-70 cm arasında, uzunluğu 60 ile 155 cm arasında değişiklik göstermektedir. Fanus takaları için ortalama derinlik 35 cm, ortalama genişlik 55, ortalama uzunluk 100 cm ölçülerindedir. Fanus takalarının üst kısmı farklı formlarda bitişlere sahip olmakla birlikte aynı zamanda kuş takalarında olduğu gibi taş oymalar ile süslenerek cephenin daha detaylı, özenli ve estetik bir görünüm sergilemesi amaçlanabilmektedir (Şekil 5.157). Bu durumda fanus takasının uzunluğu dolayısıyla üst hizasının avlu kotundan yüksekliği değişkenlik göstermektedir (Şekil 5.158). Fanus takasının tüm yüzeyleri kesme taşlarla kaplıdır.

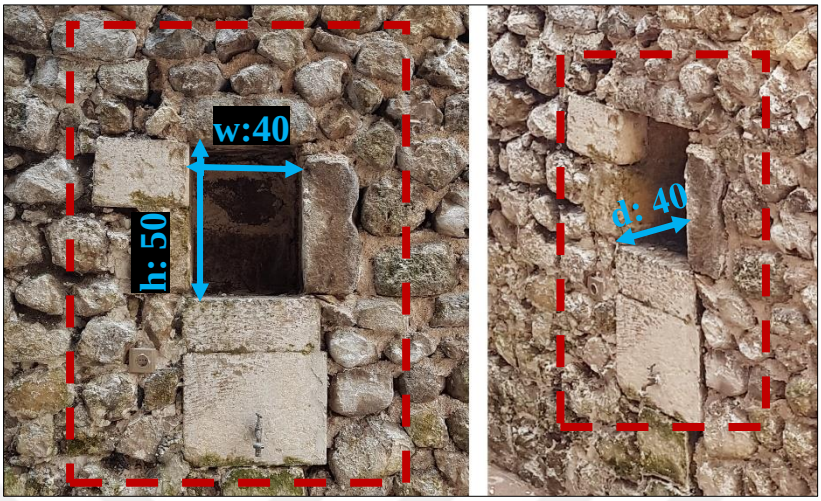

Şekil 5.157. Fanus Takası Örnekleri (yazar, 2020)

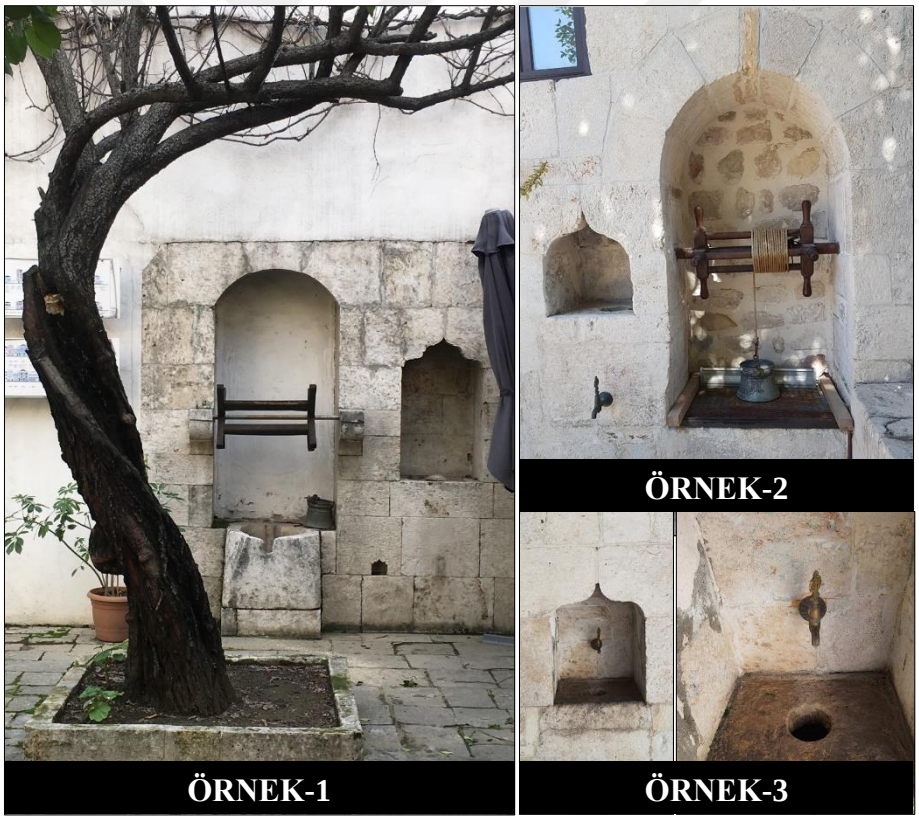

Şekil 5.158. Fanus Takası Örnek Detay (Özlem Durmaz Mimarlık Arşivi, 2018)

Sebil takası, geleneksel Antakya evlerinde kuyudan çekilen suların koyulması, depolanması amacı üzerine temellenen, genellikle avluda bazen livanda yer alabilen, taş duvar içerisinde bir niş şeklindeki oluşumdur (Arıman, 2002). Ebatları değişiklik göstermekle beraber genellikle genişliği 40-45cm, derinliği 35-40cm, yüksekliği 50-60 cm aralığındadır (Şekil 5.159). Sebil takasında, depolanan suların akıtılabilmesi için bir musluk yeri de bulunmaktadır (Emir C. , 2006), (Şekil 5.160).

Şekil 5.159. Geleneksel Antakya Evlerinde Sebil Takası Örneği (yazar, 2019)

Şekil 5.160. Geleneksel Antakya Evlerinden Farklı Sebil Takası Örnekleri (yazar, 2019)

5.2.3.3. Çatı

Antakya mevsimlere göre güneşli gününün yanında yağış miktarının da oldukça fazla olduğu bir kenttir. Buna bağlı olarak geleneksel Antakya evlerinin çatı kurgusunda çatı eğimi fazla; saçakları sokakların üstünü örtecek şekilde oldukça geniş tutulmuştur. Saçakların sokağın üstünü örtecek kadar geniş tutulmasıyla yapının dış etkenlere karşı koruma altına alınması sağlanmakta; bunun yanı sıra yaz aylarında gölgelik alanlar oluşturarak güneşin, kış aylarında da yağmurun yayalara ulaşmasına karşı da önlem alınmaktadır. Bu da eski kent dokusunda yapılı çevrenin doğal çevre koşullarını gözeterek tasarlanmasının somut bir örneğini teşkil etmektedir.

Üst örtü olarak alaturka kiremit veya Marsilya kiremit (sonraki dönemlerde) kullanılan çatılarda geleneksel Antakya evlerine kimlik kazandıran bir özellik olarak yağmur olukları yer almamakta; sokak tarafı için saçaklardan akan sular sokak döşemesinde bulunan arıklara akmakta buradan da Asi Nehrine drene edilmektedir (Attaroğlu, 1984). Avlu tarafı için saçaklardan akan sular avluya akmakta oradan da avluda bulunan bellaa ile sokağa transfer edilmektedir (Şekil 5.161).

Saçakların alt yüzeyleri genel olarak doğal haliyle bırakılmakta; saçaktaki dikine çıtalarla bölünmeler, bu çıtaların saçak köşelerinde yelpaze gibi açılarak iç veya dışa doğru bir noktada toplanmasıyla oluşturduğu formlar, saçağın, yapının dış görünüşüne estetik açıdan da ayrı bir değer katması sağlamaktadır (Soysal, 2019). Çok yaygın olmamakla birlikte bazı geleneksel Antakya evlerinde saçakların alt yüzeyi kalem işi süslemelerle işlenmiştir (Büyükmıhçı, 2001).

Şekil 5.161.Geleneksel Antakya Evinde Çatı Örneği (yazar, 2018)

5.2.4. Süslemeler ve İşçilikler

Geleneksel Antakya evlerinde taş işçiliği, ahşap işçiliği, yağlı boya işçiliği ve vitrayın özgün örneklerinin yer aldığı süslemeler görülmektedir (Emir C. , 2006). Süslemelerin niteliği ev sahibinin maddi olanaklarına göre farklılık göstermekte; maddi açıdan olanakları yüksek olan ailelerin evlerinde daha zengin süslemeler yer almaktadır (Rifaioğlu, 2003).

5.2.4.1.Taş İşçiliği

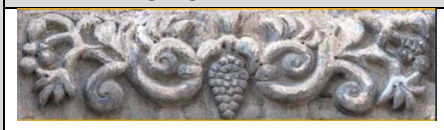
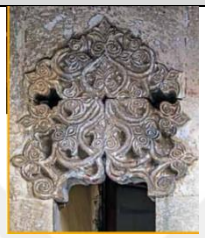
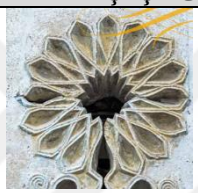
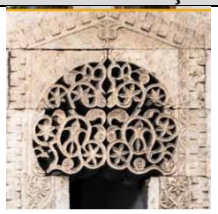
Geleneksel Antakya evlerinde taş gerek duvar yapım sisteminde ve kaplamasında gerek boşluklar (kapı-pencere-taka) ve çevresindeki sövelerde, kemerlerde gerekse yer döşemelerinde oldukça sık kullanılan malzemelerdendir (Asarcıklı, 1989).

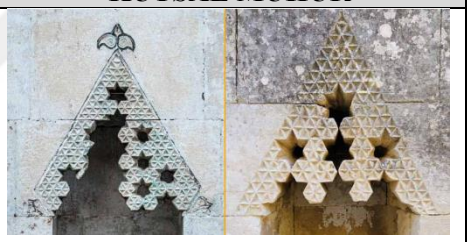
Taş işçiliğinin özgün ve incelikli örneklerini çoğunlukla avlu cephesinde bulunan duvar yüzeylerinde görmek mümkündür (Çelebi, 1982). Duvar yüzeyindeki kapı, pencere, kuş takası, fanus takası, sebil takası gibi açıklıklar taş kemerlerle geçildiği ve buna ek olarak sövelerde, kuş takası- fanus takası gibi ögelerin başlıklarında taş oyma işçiliklerinin farklı motifler içeren örnekleri yer almaktadır (Arıman, 2002).

Evlerde taş işçiliğinde kullanılan motifleri bitkisel, hayvansal, ikonografik, geometrik motifler olarak sınıflandırmak mümkündür (AMOGEP, 2017), (Çizelge 5.17).

i. Bitkisel motifler : Genellikle üzüm dalı, hayat ağacı, palmet, palmet ve lale, yıldız çiçeği, ters lale, dünyevi yaşam, yaşamın devamlılığı, sonsuz döngü olarak adlandırılan motiflerin yer aldığı motif grubudur.
ii. Hayvansal motifler:Koçboynuzu olarak adlandırılan motifi içermektedir.
iii. İkonografik motifler :Kutsal üçleme olarak adlandırılan motifi içermektedir.
iv. Geometrik motifler :Derin ve karmaşık hesaplamalar sonucu elde edilen kare, dikdörtgen, üçgen, daire, poligon, baklava, altıgen, yıldız gibi şekillerin birleştirilmesiyle elde edilen motiflerdir. Gökyüzü ve yeryüzü, kutsal mühür, cennet olarak adlandırılan motiflerin yer aldığı motif grubudur (AMOGEP, 2017)

Çizelge 5.17. Geleneksel Antakya Evlerinde Taş İşçiliğinde Kullanılan Motifler (ANMOGEP,2017)

BİTKİSEL MOTİFLER	**ÜZÜM DALI**	**HAYAT AĞACI**
		
	PALMET	**PALMET VE LALE**
		
	YILDIZ ÇİÇEĞİ	**YAŞAMIN DEVAMLILIĞI**
		
	DÜNYEVİ YAŞAM	**TERS LALE**
		
	SONSUZ DÖNGÜ	
		

<table>
<tr><td rowspan="2">HAYVANSAL MOTİFLER</td><td colspan="2">KOÇ BOYNUZU</td></tr>
<tr><td colspan="2"> </td></tr>
<tr><td rowspan="3">İKONOGRAFİK MOTİFLER</td><td colspan="2">KUTSAL ÜÇLEME</td></tr>
<tr><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td>GÖKYÜZÜ VE YERYÜZÜ</td><td>KUTSAL MÜHÜR</td></tr>
<tr><td rowspan="3">GEOMETRİK MOTİFLER</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="2">CENNET</td></tr>
<tr><td colspan="2"> </td></tr>
</table>

5.2.4.2. Ahşap İşçiliği

Geleneksel Antakya evlerinde ahşap çatılarda, tavanlarda, duvarlarda, kapılarda, pencerelerde, panjurlarda, kapaklarda, dolaplarda, mabeyn ve mabeyn merdiveninde sıklıkla kullanılan bir malzeme olup, ahşap işçiliğinin özgün, detaylı, farklı şekiller verilmiş örneklerini bu mimari ögelerde görmek mümkündür (Çelebi, 1982), (Şekil 5.162).

Kapı, pencere ve dolap doğramalarında genel olarak kızılcam, sedir ve köknar ağaçları kullanılmaktadır (Soysal, Çağatay, Kesik, 2016). Süslemede kullanılan ahşap işçilik tekniklerini kesme oyma, aplike oyma, rölyef ve kakma olarak sınıflandırmak mümkündür (Asarcıklı, 1989).

Şekil 5.162. Oda Tefrişinde (Chilton kişisel arşivi, 2004), Kapı Kanadında, Dolaplarda, Mabeyn ve Mabeyn Merdiveninde Ahşap İşçiliği Örnekleri (yazar, 2021)

5.2.4.3.Demir İşçiliği

Geleneksel Antakya evlerinde avluda bulunan merdiven korkuluklarında (Şekil 5.163), sokak cephesindeki pencerelerin parmaklıklarında, giriş kapısı üstünde yer alabilen karpuz takası olarak adlandırılan küçük pencere boşluklarının parmaklıklarında (Şekil 5.164), giriş kapısındaki sürgü ve şakşaklarda demir işçiliğinin özgün örneklerini görmek mümkündür (Asarcıklı, 1989).

Şekil 5.163. Merdivende demir işçiliği örnekleri (yazar, 2019)

Şekil 5.164. Kapı üstü boşlukta yer alan demir parmaklıklar ve pencere parmaklıkları (yazar, 2019)

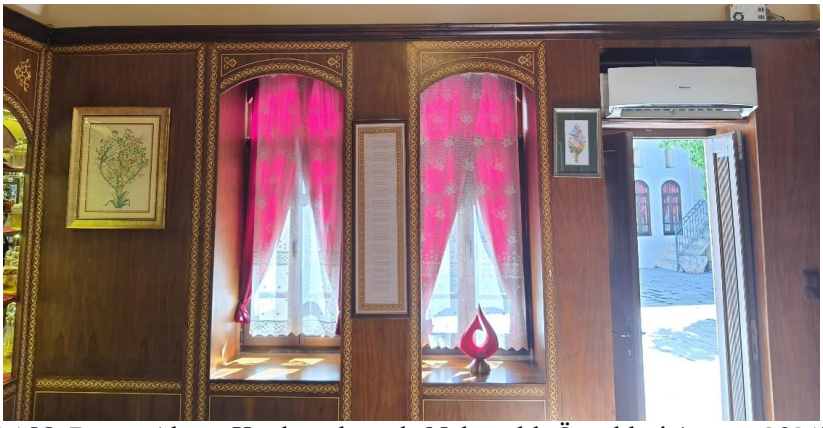
5.2.4.4.Yağlı boya İşçiliği (Nakışçılığı)

Geleneksel Antakya evlerinde odalarda bulunan pencere, dolap kapakları vb. ahşap yüzeylerde yağlıboya nakışçılığının örnekleri ile karşılaşılmaktadır (Şekil 5.165 ve Şekil 5.166).

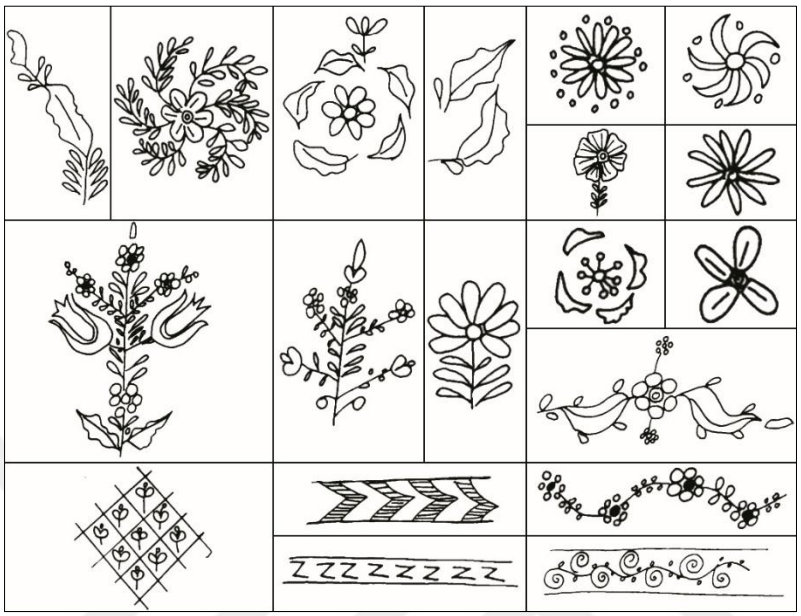
Yağlıboya nakışçılığında genel olarak kullanılan motifler bitkisel, doğal geometrik şekilleri içermekte (Şekil 5.167) ve canlı, iç açıcı renkler kullanılmaktadır (Çelebi, 1982).

Şekil 5.165. Dolap Kapaklarında Nakışçılık Örnekleri (yazar, 2020)

Şekil 5.166. Duvar Ahşap Kaplamalarında Nakışçılık Örnekleri (yazar, 2021)

Şekil 5.167. Geleneksel Antakya Evlerinde Kullanılan Süslemeler (Çelebi, 1982)

5.2.4.5. Vitray

Vitray, kesilmiş renkli camların ince kurşun ve ağaç çubuklarla veya alçı ile birbirine tutturularak elde edilen, pencerelerde ve camlı gömme dolaplarda kullanılan süsleme çeşididir (Arıman, 2002), (Şekil 5.168).

Vitray kullanılan camların renklerinde mevsimlere, hava durumuna gün içerisinde ışık doğrultusu ve yoğunluğuna bağlı olarak farklı tonlar açığa çıkmakta; canlı ve değişken görünümler elde edilmektedir (Emir C. , 2006), (Şekil 5.169).

Şekil 5.168. Sokak Cephesinde Vitray Kullanımı (yazar, 2019) ve Gömme Dolap Üstündeki Camda Vitray Kullanımı (Asarcıklı, 1989).

Şekil 5.169. Geleneksel Antakya Evlerinde Üst Kat Pencere Camında Vitray Kullanımı (Asarcıklı, 1989)

5. GELENEKSEL ANTAKYA EVLERİNİN KİMLİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Buket ÖZCAN

6. SONUÇLAR

Çalışmada Antakya kentinin kimlik ögeleri fiziki ve beşerî ögeler bağlamında irdelenmiş ve kentin kimliğinin, tarihi, coğrafi, dini, beşerî unsurlarla ve bu unsurların yaşantıya yansımasıyla biçimlendiği görülmüştür. Bu tespitlerin ışığında geleneksel evin kimlik ögelerinin tespitine geçilmiştir. Bu amaçla evin biçimlenişine dair özellikleri tespit edilmiş, Antakya kentinin genel karakteristiği ile ilişkisi kimlik bağlamında kurularak kimlik özellikleri bakımından geleneksel Antakya evi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen bulgular birincil olarak Antakya geleneksel evlerinin yörenin derin kültürünü ve yaşam zenginliğini yansıtır şekilde cömert biçimsel karakterin, malzeme kullanımı, işçilik ve yapım ustalığıyla oluştuğunu göstermektedir. Kültürün ve yaşantının Antakya geleneksel evine çeşitli şekillerde yansımasını görmekle beraber her mekânın, mekân içinde farklılaşan kullanımların ve buna bağlı olarak değişen biçimsel ve işlevsel ögelerin oluştuğu ve mekânsal öge ve kullanımların her birinin ayrı ayrı adlandırıldığı görülmüştür. Yöreye has ögelerin özgün isimleriyle halen kullanılıyor olması yöreye ait kültürün ne denli köklü olduğunu ve kimlik ögesi olarak yansımalarının da ne denli güçlü olduğunu göstermektedir. Geleneksel Antakya evleri sahip olduğu özellikleri ve kimlik ögeleri açısından kentin sahip olduğu derin kültürü ve çeşitliliği vurgularcasına gerek plan düzleminde gerek cephe karakterinde çok zengin ve çeşitli kimlik ögelerini barındırmaktadır. Evlerin sahip olduğu bu özellikler ve kimlik ögeleri gerek kentin geçirdiği tarihsel süreçler gerek doğal ve yapılı çevre unsurlarını barındıran fiziki çevre özellikleri gerekse sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevre unsurlarını barındıran beşerî çevre özellikleri etrafında şekillenmekte; doğrudan veya dolaylı olarak ama mutlaka bu özelliklerle ilişki ve/veya etkileşim içerisinde olmaktadır. Kimlik ögelerinin ev içerisinde bulunduğu yerler, sergilediği özellikler, kullanım amaçları ve oluşumlarını etkileyen faktörler değişiklik ve çeşitlilik göstermektedir.

Bu konuya ilişkin elde edilen tespitler Ek-2'de verilen tabloda özetlenerek sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen 50 adet ev üzerinden yapılan tespitler ve teorik çalışmalar ışığında elde edilen veriler neticesinde kimlik özellikleri bakımından geleneksel Antakya evlerini birleştiren, ortaklaştıran ve diğer geleneksel evlerden ayrıştıran nitelikleri ise elde edilen sonuçlar ışığında şu şekilde sıralanabilir:

- *Plan özellikleri bakımından (bkz. 5.2.1);*

Geleneksel Antakya evi tek veya iki katlı olup, her iki durumda da plan yerleşimi avlu ana mekân olacak şekilde dışa kapalı, içe dönük olarak kurgulanmıştır. Yaygın olarak evlerde bir avlu bulunmakla beraber nadir de olsa ikincil veya üçüncül avlulu sistemin bulunduğu örneklere de rastlanmaktadır. Zemin katta genellikle "aralık" adı verilen bir geçiş koridorundan sonra avluya ulaşılmakta; yaşam mekânları avlunun bir tarafında, mutfak(matbah), tuvalet(kenef) gibi ıslak hacimler ve kiler ve/veya depolama alanları da avlunun diğer tarafında yer alacak şekilde birbirinden uzakta ve/veya koparılmış şekilde avlu etrafında bulunmaktadır. Odalar avlunun etrafını genellikle bir, iki veya üç yönden saracak şekilde konumlanmakta; nadir de olsa avlunun dört tarafının odalarla çevrili olduğu örneklerle de karşılaşılmaktadır. Avluda özellikle evin hanımı için gerek sosyal yaşantıya, üretime, gerek dinlenme ve yemek yemeye gerek su vb temel ihtiyaçları karşılamaya imkân veren mekânsal elemanlar ve donatılar yer alır. Bu kapsamda avluda seki, livan, soku, kuyu, bürke, bellaa, merdiven, sebze-meyve ağaçları, bitkiler ve asma gibi ögeler bulunmaktadır. Odalar geleneksel Türk evi ile benzer şekilde her amaca hizmet edecek şekilde kurgulanmış ancak Türk evinden farklı olarak ocak odalarda yer almamıştır. Odalarda bulunan ve kimlik ögesi haline gelen unsurlar; atebe, eşiklik, kitabiye, niş, mahmel, dolap, mabeyn, terek, basık kemerli kapı ve pencere, taka arası, ahşap kapak, kuş takasıdır. Her odanın kapısı mutlaka avluya açılmakta; odalar arasında yatay ve düşey düzlemdeki geçişler "mabeyn"

bulunduğu durumlar haricinde sadece avludan sağlanmaktadır. Mabeyn bulunduğu takdirde bitişik odalar arası yatay sirkülasyon ve üst kat ile düşey sirkülasyon mabeyn ve burada yer alan mabeyn merdiveni ile sağlanmaktadır. Evler iki katlı olduğu takdirde geleneksel Türk evinin aksine üst kat, zemin kat planına uyum sağlayacak şekilde gelişen ve genellikle çamaşır kurutma, depolama gibi amaçlara hizmet eden mekânları barındıran ikincil öneme sahip kattır. Geleneksel Antakya evleri geniş ailelerin bir arada yaşamasına imkân tanıyacak şekilde tasarlanmış; gerekli olduğu takdirde üst kat yatak odası olarak kullanılmıştır. Zemin kattan üst kata merdivenler aracılığıyla ulaştıktan sonra ilk karşılaşılan mekân gezinti mekânı veya sofa olarak adlandırabileceğimiz mekânlardır. Üst kata ulaşım ankastre taş merdiven ile sağlandığı takdirde ulaşılan mekân "gezinti mekânı" olarak adlandırılan avluya açık balkon şeklindeki koridorlardır. Ulaşım mabeyn merdiveni veya çalışmada "diğer merdiven" olarak adlandırılan merdivenden gerçekleştirildiği takdirde ulaşılan yer sofa olarak nitelendirebilecek holdür.

Edinilen veriler ışığında geleneksel Antakya evleri plan özelliklerinin fiziki çevre (doğal ve yapılı) ve beşerî çevre (sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik) karakterinin etkisiyle oluşan, gelişen, doğaya ve insan yaşamına saygılı, geniş ailelerin bir arada yaşamı gözetilerek kurgulanan, dışa kapalı, içe dönük, merkezinde her zaman avlunun bulunduğu, yaşantıdan kaynaklanan ve kimlik ögesi olarak tanımlanabilen pek çok ögeyi barındıran özellikte olduğu tespit edilmiştir.

- *Yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri bakımından (bkz. 5.2.2);*

Evlerin kat adedi fark etmeksizin avlu katı daima yığma taş sistem ile inşa edilmekte; iki katlı olan evlerde üst kat yığma taş sistem olarak zemin kat ile aynı düzende ya da zemin kattan farklılaşarak ahşap karkas arası dolgu yapılarak oluşturulmaktadır. Yığma taş sistemle inşa edilen duvarların köşe birleşim detaylarında sağlamlığı arttırmak amacıyla kesme taş kullanılmaktadır. Evlerde çıkma/cumba olduğu takdirde konsollar taş konsol, ahşap konsol, taş+ahşap konsol ve dökme demir konsol olarak sınıflandırılabilmektedir. Kapı- pencere boşlukları

için sokak cephesinde boşluğun üst kısmına ahşap hatıllar atılarak taşlar desteklenmektedir. Çatılar beşik veya kırma çatı olup üst örtü olarak alaturka kiremit veya Marsilya kiremiti kullanılmaktadır.

- *Cephe düzeni ve malzeme özellikleri bakımından (bkz. 5.2.3);*

Geleneksel Antakya evleri avlu etrafında gelişen bir plan şemasına sahip olması nedeniyle sokak cephesi ve avlu cephesi olmak üzere iki ana cepheye sahiptir. Sokak cephesi ve avlu cephesi başta sosyo-kültürel unsurlar olmak üzere fiziki ve beşerî çevre özelliklerinin etkisiyle birbirinden zıt karakter sergilemektedir. Sokak cephesi yerel halkın mahremiyete verdiği önemin en net şekilde hissedildiği cephe olup yüksek avlu ve beden taş duvarlara sahip, zemin katta sağır, penceresiz ve/veya göz hizası üstünde olacak şekilde pencereli, demir parmaklıklar bulunabilen, doğal çevre özellikleri etkisiyle zemin kat kotunu sokak kotundan yüksekte tutmak amacıyla kapı önünde taş basamağın yer alabildiği, evin dışarı ile ilişkisinin sadece kapı aracılığıyla ancak ev içi yaşamı algılatmayacak şekilde kurulduğu, pencere ve kapıların çevresinde kesme taş sövelerin yer aldığı; üst katta ise zemin kattaki taş duvarın devam ettirilebildiği veya ahşap bağdadi çıta üzerine sıva yapılarak boyalı yüzeylerin oluşturulduğu, zemin kata nazaran daha çok pencereli, ahşap kapak/kepenk, panjur sistemlerinin yer alabildiği, cumbaları-çıkmaları olabilen, aralık kısmının üstünde kapı üstü odanın yer alabildiği bir cephe düzeni ve karakteri sergilemektedir. İki katlı yapının alt katında sokağa bakan duvar elemanı aynı zamanda avluyu sararken, evdeki yaşantıyı sokaktan soyutlamaktadır. Avlu cephesi adeta yerel halkın mahremiyeti ön planda tutması doğrultusunda ev içindeki yaşantısını canlı tuttuğunu vurgularcasına sokak cephesinin aksine bol pencereli, süsleme ve işçilik bakımından zengin, avlu katının kesme taş ile kaplandığı, iki katlı olanlarda her iki katın da taş kaplı olabileceği veya avlu katının taş üst katın ahşap olduğu, pencereler ve kapılar üzerinde kuş takaları; kapılar ve pencereler arasında fanus takalarının yer alabildiği ve bu ögelerin rozaslarla süslenerek estetik değer katıldığı bir cephe karakterine sahiptir. Cephe düzeninin ana ögesi olan pencereler

aydınlatmanın yanında iklim kontrolü için etkili bir unsurdur. Özellikle yüksek tavanlı evlerde yükselen sıcak havanın sirküle edilmesi ve odanın serinletilerek havalandırılması için kullanılan kuş takaları önemli bir kimlik ögesidir. Malzemeler bakımından cephe değerlendirildiğinde taşın; yapının en karakteristik malzemesi olduğu görülmektedir. Bunların yanında yapı bileşenlerinde ve süsleme ögelerinde ahşap ve metal malzemenin kullanımı da kayda değerdir.

- *Süslemeler ve işçilikler bakımından (bkz.5.2.4);*

Yöre halkının yaşama bağlılığı ve yaşantıda güzeli arayışı geleneksel evde özellikle süslemelerde kendisini göstermiştir. İç mekânda özellikle tavan, dolap, kitabiye, niş, mahmel, ahşap duvar kaplamaları, kapı, kapı üstünde yer alan tavan, ahşap kapaklar ve taka arası tavanlarında ahşap işçiliği ve kalem işçiliği dikkat çekicidir. Ahşap ve kalem işçiliğinin yanı sıra taş işçiliği ve taşın adeta dantel gibi işlenmesiyle yapılan süsleme ögeleri geleneksel Antakya evinin başat süsleme unsurlarıdır. Özellikle gayrimüslim ustalar tarafından gerçekleştirilen taş işçiliği yörenin çok katmanlı kültürünün bir ürünüdür.

Tüm bu kimlik ögeleriyle geleneksel Antakya evi bulunduğu coğrafya ve iklimle uyumlu olduğu kadar, kent parçalarında farklı dinsel ve etnik kökenlerdeki ailelerin ve toplulukların da uyum içinde birlikte yaşamasına imkân tanır. Çalışma her ne kadar kimlik ögeleri bağlamında geleneksel evin biçimlenişini ve kimlik ögelerini belirlemeye çalışsa da bunu kentin fiziki ve beşerî unsurlarla şekillenen kimlik özelliklerini anlamadan yapmak mümkün değildir. Nitekim yapılan değerlendirme ve incelemeler, yörenin kültürel zenginliğinin geleneksel evin kimlik ögelerinin de çeşitlenmesinin ve zenginleşmesinin yanında, yapıların yöreye has karakterinin oluşmasını sağladığını göstermiştir.

Antakya tarihte her dönem insanların dikkatini çeken ve çeşitli sebeplerle ziyaret edilen bir kent olmuştur. Günümüzde ise tarihi, kültürel ve dinsel nedenlerle insanlar tarafından ziyaret edilmekte olan, yerli ve yabancı turistler için önemli bir güzergâh durumundadır. Kentin özellikle son 20 yılda talep gören bir gezi noktası

olması kentteki tarihi dokunun da dikkat çekici biçimde yenilenmesine ve geleneksel yapıların dönüştürülmesine neden olmuştur. Bu kapsamda kimi geleneksel üretim yapıları, geleneksel evler konaklama, yeme içme, eğlenme amacıyla dönüştürülerek yeniden işlevlendirilmiştir. Ancak gerçekleştirilen uygulamalar her ne kadar bölgenin turizm potansiyelini desteklese de dönüşüm esnasında özellikle geleneksel evleri özgün ve önemli kılan kimlik ögelerinin gerek fiziki gerek sosyo-kültürel anlamda değişerek aşınması ve hatta kaybolması söz konusu olabilmektedir. Benzer tehditler evlerin ofis vb. amaçlarla kullanıldığı, ev olarak özgün işlevini devam ettirdiği ve terk edilerek kendi kaderine bırakıldığı durumlarda da gözlenmiştir. Zaman içerisinde yaşam koşullarının, insan beklentileri ve ihtiyaçlarının, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının, yapılı çevre unsurlarının değişmesi, teknolojinin gelişmesi vb. birçok nedene bağlı olarak evler sahip olduğu kimlik ögelerinin sürdürülebilirliği noktasında sekteye uğramaktadır. Çalışma kapsamında incelenen 50 adet ev için kimlik ögelerinin tamamen yok olması, aşınması, fiziki ve/veya anlamsal boyutta değişiklik geçirmesi, yeni ögelerin eklenmesi ve günümüzde hala mevcut olup olmamasına yönelik tespitleri içeren bir tablo hazırlanmış ve Ek-3'te sunulmuştur. Bu tabloda açığa çıkarılan veriler kimlik ögelerinin sürdürülebilirliğinin ne denli tehdit altında olduğunu ve büyük bir sorun teşkil ettiğini kanıtlar niteliktedir. Buna göre:

i. Evlerin özgün kullanımının devam etmesi durumunda dahi gerek geniş ailenin çekirdek aile yapısına dönüşmesi, evlerin mirasçı malı olması, değişen yaşam tarzı- beklentiler, teknolojik değişimler gibi sosyo-kültürel yapıda meydana gelen değişimler, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimler ve evlerin bulunduğu alanın sit alanı ilan edilmesi gibi durumlar karşısında:
   a. Yeterli düzeyde onarım ve bakım yapılamaması,
   b. Evlerin terk edilerek metruk hale gelmesi,

c. Evlerin geniş gelmesi ve/veya kiraya verilmesi sonucu gerek yatay gerekse düşey düzlemde bölünmelere uğraması,
d. Yeni birimler eklenmesi ve/veya mevcut birimlerin-kimlik ögelerinin kullanımının değiştirilmesi, kapatılması (özellikle seki ve livanların kapatılarak odaya dönüştürülmesi) gibi durumlarla karşılaşılmaktadır.

ii. Farklı fonksiyon yüklenerek yeniden işlevlendirilmesi durumunda kimlik ögelerinde meydana gelen değişimler yüklenen fonksiyonun niteliğine de bağlı olarak farklılık göstermekte:

a. Konaklama olarak kullanımda özellikle odalarda, odalardaki donatılarda ve gezinti mekânında (planda yer değiştirmesi vb) değişiklikler meydana gelmektedir. Odalara ıslak hacimler eklenerek oda ve odalara kimlik atfeden donatıların bütünlüğünün bozulması, mahmellerin, ,dolapların, nişlerin lavabo ve/veya klima nişine dönüştürülmesi, duvarlarda seramik ve duvar kağıdı kaplaması yapılması, odalara gün ışığı alımını artırmak ve/veya odaların avluya cephe vermesini sağlamak ve/veya oda sayısının artırılmasına yönelik olarak hem plan düzleminde hem de cepheye pencere eklenerek cephe düzleminde değişikliklerin yapılması, üst kat odaların ve avlu katında yer alan mutfağın ikincil bir unsur iken önemli bir niteliğe kavuşturulması, avlunun en temel özelliğinden biri olarak dış ortamla ilişkinin gökyüzü aracılılığıyla kurulmasının avluya tenteler eklenerek hem algısal açıdan değerinin yitirilmesi hem de cepheye ek müdahalede bulunularak yapısal açıdan da zarar görmesi söz konusu olabilmektedir.
b. Yeme-içme fonksiyonu yüklendiği durumlarda odaların birleştirilmesi, oda donatılarının işlevlerinin değiştirilmesi, ahşap kapak vb. ögelerin ortadan kaldırılması, yeni pencereler açılması, avluya ek merdivenler yapılması, tek katlı müştemilat birimlerinin

üstlerine kat eklenmesi, sokak kapısının yerinin değiştirilmesi, mutfağın önem kazanarak ana unsurlardan biri haline gelmesi, buzdolabı, profesyonel ocak, kamera, alarm vb. teknolojik aletlerin eklenmesi ile bunların yerleştirileceği alanlardaki ögelerin anlamsal ve fiziki boyutta değişim geçirmesi, cephelere tabela vb. eklenerek kapı ve pencere sövelerinin algısal bütünlüğünün bozulması gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır.

c. Ofis, dernek vb. olarak işlevlendirildiği durumlarda zemin kat odalarda ve avluda köklü değişimler olmamakla beraber genellikle kimlik ögelerinin fiziki olarak varlıklarını korudukları ancak anlamsal boyutta kullanımları değişerek ve/veya kullanım dışı bırakılıp bir süs ögesi haline getirilerek kimlik kaybı yaşadıkları, ıslak ve servis hacimlerinin eklendiği, üst katta ise odaların çoğunlukla birleştirilerek toplantı alanı haline getirildiği durumlarla karşılaşılmaktadır.

Tüm bu veriler doğrultusunda geleneksel Antakya evlerinin kimlik ögelerinin sürdürülebilirliği ile ilgili olarak:

i. Plan özellikleri bakımından aralık bölümünde özellikle iç kapının yer aldığı oluşumlarında iç kapının ortadan kaldırıldığı, döner dolabın tamamen varlığını yitirdiği, avluda bölünmeler, avluda bulunan kimlik ögelerinden seki ve livanın kullanımının günümüzde de hem fiziki hem işlevsel olarak sürdürülebilirliğinin devam edebildiği gibi kapatılarak odaya dönüştürüldüğü durumlar, yine avluda bulunan kimlik ögelerinden sokunun varlığını büyük oranda yitirdiği ve günümüze çok az sayıda ulaştığı, kuyuların varlıklarını sürdürse dahi kullanım dışı kalarak kapatıldığı ve süs ögesi haline geldiği, odaların bölünmesi ve/veya birleştirilmesi, odalarda bulunan kimlik ögelerinin fiziki açıdan

büyük oranda varlığını koruduğu ancak boya vb. uygulamalara maruz kalarak aşınmalar meydana geldiği ve/veya içlerinden özellikle eşiklik, kitabiye ve mahmelin kullanım açısından değişikliklere uğradığı, ahşap kapakların çok sık karşılaşılan bir durum olmasa da ortadan kaldırıldığı, yer döşemelerinde nadir de olsa değişiklikler yapıldığı, mutfaklarda bulunan küllük adı verilen ögenin varlığını tamamen yitirdiği ve günümüze ulaşamadığı; üst katlarda bulunan gezinti mekanının kapatılması, planda yerinin değiştirilmesi vb. şekilde değişikliklere uğrayabildiği sonucuna varabiliriz.

ii. Yapı malzemesi ve strüktürel özellikleri bakımından evlerin terk edilerek metruk hale geldiği durumlarda ciddi kayıplar söz konusu olup, diğer kullanımlarda genellikle üst kat eklenen evlerde farklı yapı malzemesi ve yapım tekniği uygulanmaktadır. Çatılarda geleneksel evlerin özgün halinde bulunan beşik ve/veya kırma çatının aksine yeni eklenen birimlerde teras çatı uygulaması yapılmaktadır.

iii. Cephe düzeni ve malzeme özellikleri bakımından sokak cephesinde kapının yerinin değiştirilmesi, yeni kapı-pencere açılması, mevcut kapı-pencerenin kapatılması, kapı niteliğinin değiştirilmesi, ahşap panjurların ortadan kaldırılması, taş yüzeylerin sıvanarak perdelenmesi; avlu cephesinde kuş takası, fanus takası gibi kimlik ögelerinde evlerin bölünmesi sonucu araya örülen duvar ile kapatılması gibi fiziki açıdan kayıplar olmakla beraber, kullanım açısından da bu ögelerin farklılaşarak süs ögesi haline geldiği durumlar söz konusudur. Aynı zamanda yine avlu cephesinde gezinti mekanının kapatılmasına-değişmesine bağlı olarak ahşap dikme- korkuluk ve pencerelerinde biçimsel açıdan tamamen kayıplar ve/veya değişimler açığa çıkmaktadır.

iv. Süsleme ve işçilikler bakımından incelendiğinde taş işçiliği açısından rozaslarda kırılmalar, çatlaklar olduğu ancak kimliğini ortadan

kaldıracak ciddi bir sorun ile metruk evler haricinde karşılaşılmadığı ancak taş ustalarının eski nitelikte olmamasından kaynaklı bu ögelerin tamamlama-onarılma işlemlerinde nitelik açısından sürdürülebilirliğinin sekteye uğrayabileceği; ahşap ve demir işçiliğinde kimlik kaybına sebebiyet verecek nitelikte değişimler olmadığı, önemli bir sorun ile karşı karşıya olmadığı; nakışçılık açısından aşınmaların olduğu; vitray açısından kimlik ögelerinde ciddi kayıplar olduğu sonucuna varabiliriz.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler ışığında varılan sonuçlar geleneksel Antakya evlerinin sürdürülebilirliğinin bu ögelerde gerek aşınmalar meydana gelmesi, yok olması gibi fiziksel anlamda ve kimliğin bütünsel olmasından kaynaklı olarak gerekse kullanımında farklılıkların meydana gelmesiyle anlamsal boyutta kayıplar yaşadığını kanıtlar niteliktedir. Kimlik ögelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla kimlik ögelerinin tespit, analiz ve değerlendirilmesinin yapılarak bundan sonraki yapılacak uygulamalar ve çalışmalar için bir kaynak olması hedeflenen çalışmada ayrıca teorik bilgiler ile çalışma alanında yerinde yapılan tespitler arasında farklılıklar, değinilmemiş ve/veya muğlak bırakılmış durumlar açığa çıkmıştır. Bu noktada öncelikle kimlik ögelerinin ve bu ögelerin oluşumunu doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkileyen gerek fiziki gerek beşerî çevre özelliklerinin doğru tespit ve analiz edilmesi, yoruma açık ve muğlak bırakılan bilgilerin daha anlaşılır, net ifadelerde karşılık bulması önemlidir. Buna istinaden çalışma kapsamında incelenen 50 adet ev arasından ayrıca seçilerek özgün haline yönelik olarak detaylandırılan ve EK-4'te sunulan 10 adet geleneksel Antakya evi kimlik ögelerinin sürdürülebilirliği açısından daha sonraki dönemlerde yapılacak araştırmalar ve/veya yeniden işlevlendirilmeler söz konusu olması durumunda yarar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akbay, V. A., 2006. Antakya Örneğinde Tarihi Ev Bahçeleri. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Alabadin, M. Z., 2019. Halep Kenti ve Geleneksel Evleri. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.

Al-Tameemi, F. G. A., 2016. Analysis Of Iraqi Houses And Palaces in Three Different Periods and Aspects to be Transferred to Modern Built Environment. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, MSc Thesis.

AMOGEP, 2017. Antakya Mobilyası 'Motiften Koleksiyona'. Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi, İstanbul, 144s.

Arıman, B., 2002. Antakya Kenti Tarihi Doku İçinde Tipolojik Analiz Çalışması. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Arusoğlu, Z. E., 2013. Çok Katmanlı Knetlerde Kimlik Sorunsalı: Palimpsest Bir Kentsel Alan Olarak Ulus Örneğinin İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Asarcıklı, M., 1989. Antakya Kent Formunu Oluşturan Ögelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Attaroğlu, Ş., 1984. Antakya'da Yaşam ve Mimarlık. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Avcı, A., 2001. Geleneksel Türk Evinde Süreklilik ve Kimlik Sorunu: Bursa Reyhan-Kayhan-Hanlar Bölgesinde Bir Araştırma. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Avkovan, E. N., 2019. İstanbul Tatavla/Kurtuluş Semti'nin Kültürel ve Mimari Kimlik Değişimi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ayaz, B., 2020. Çocuklar için Etkin Sokak Tasarımı: Antakya Zenginler Mahallesi Örneği. Eskişehir: Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Aytin, B. K., Ertin D. G. ve Özyavuz, M., 2016. Kent Kimliğinin Edirne Kaleiçi Yerleşim Alanı Özelinde Değerlendirilmesi. 4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, 1:81-102.

Bahçeci, H. I., 2016. Türkiyede Kent Yönetiminin Demokratikleştirilmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Baki, N. 2014. Mekan Kimlik Diyalektiğinde Tasarımcı- Kullanıcı Rolü. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Beyazıt, E., 2019. Hatay Kent Kimliği. Detay Yayıncılık., Ankara, 360s.

Birlik, S., 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik-Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Bolat, M. E., 2016. Antakya Tarihi Yerleşiminin Çok Katmanlı Yapısının Algılanmasına Yönelik Tespit ve Öneriler. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Bora, Ç. H., 2008. Restoration and Revitalization Project of House No:1 in Zenginler District Büyük Çıkmaz-Antakya. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Bozkurt, S. G., 2019. Antakya'nın Geleneksel Evlerinin Avlu Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. Turkish Journal of Forest Science, 3(1):1-12.

Büyükmıhçı, G., 2001. Antakya Evleri. Arkitekt Dergisi, 487:73-77.

Cengiz, A. K., 2014. Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı ve Anlamlandırılma Biçimleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(25):111-130.

Cengiz, A. K., 2016. Bi(r) Yerli Olmak: Anlatılar ve İmgeler Üzerinden Antakyalılık. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Çekmecelioğlu, E., 2016. Antakya Kentindeki Geleneksel Ticaret Mekanlarının Değişimi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çelebi, Y., 1982. Bir Grup Eski Antakya Evi. Türk Etnografya Dergisi, 17:163-201.

Çelenk, Y., 1996. Antakya Sokollu Mehmet Paşa Hanı Restorasyonu. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Çevik, S., 1991. Mekan-Kimlik-Kimliklendirme Trabzon Sokakları Örneği. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Çinçinoğlu, S. M., 2019. Kentlerde Bitkisel Tasarımın Bitkilerin Farklı Karakteristikleri Açısından Değerlendirilmesi: Antakya Kenti Örneği.

Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Dal, İ., 2018. Tarihi Kent Kimliği Kapsamında Kamusal Açık Alanlar: Antakya Gazipaşa Caddesi Örneği. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Demir, A., 1996. Çağlar İçinde Antakya. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul, 460s.

Diker, M. ve Çolpan Erkan, N., 2017. Kent Kimliğinde İbadet Yapıları: Antakya Örneği. Planlama Dergisi, 27(2):180-192.

Dinç,Y. ve Sargın, S., 2019. Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Mekansal Bir Değerlendirme: Eski (Geleneksel) Antakya Evlerinin Fonksiyonel Değişimi. Turkish Studies, 12/13:477-506.

Emir, C., 2006. Antakya Kuseyri Evi Restorasyon Projesi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Emir, C., 2017. Antakya 3. Mıntıka 609 nolu Parsel, Rölöve Raporu. (yayınlanmamış).

Emir, D., 2016. Antakya 3. Mıntıka 485 nolu Parsel, Restitüsyon Raporu. (yayınlanmamış).

Erdoğan, B., 2014. Salnamelere Göre(1866-1908) Antakya. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Erdoğan, E., 1996. Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştıamalı Bir Araştırma. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Ergün, Y., Yalçın Özdilek, Ş. ve Pamir, H., 2008. Ekolojik Okur Yazarlık: Sürdürülebilir Bir Dünya için Amanoslar'da Doğa Eğitimi. Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, Hatay, 367s.

Erözkan, Z. A., 2013. Çok Katmanlı Kentlerde Kimlik Sorunsalı:Palimpsest Bit Kentsel Alan Olarak Ulus Örneğinin İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ezdeşir, Z., 2020. Re-Ornamentation From Traditional to Contemporary: The Case Study of Historical Antakya Houses. Girne: Girne American University, Institute Of Graduate Studies and Research, Msc Thesis.

Geçer, F., Eren, A. ve Camlı, T., 2019. Hatay'da (Antakya) Bulunan Yer Karolarının Analizi ve Antakya Kültüründeki Yeri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(44):45-72.

Güngördü, Z., 2016. Kent Kimliğinin Değişim Sürecinin İşlevler Üzerinden İrfelenmesi: Antakya-Uzun Çarşı Örneği. Mersin: Mersin Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Güvenç, B., 2007. Kültürün Abc'si. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 118s.

Güvenç, B., 2008. Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları. Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 456s.

Güzelmansur, A., Altunkasa, M. F. ve Salıcı, A., 2007. Kentsel Yapı Değişiminin Tarihi Kent Dokusuna Etkilerinin İrdelenmesi: Antakya Örneği. 38.ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 2:707-716.

Güzer, B., 2007. Antakya ve Boston Kentleri Örneğinde Kentsel Açık Alan Tipolojilerinin Dönüşümünün İrdelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

T.C. Hatay Valiliği, 2014. Hatay Kültür Envanteri.

Hinti, E. N., 2020. Tarihi Antakya Evleri ve Peyzaj Tasarımı. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Karaaslan, Ç., 2010. Tarihi Kentlerde Kimliksizleşme Sorunu ve Bir Çözüm Yolu Olarak Kentsel Canlandırma Projeleri. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kaypak, Ş., 2010. Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14):373-392.

Kloeg, P., 2013. Antioch the Great: Population and Economy of Second-Century Antioch. Leiden: Leiden University, Faculty of Humanities, MSc Thesis.

Kocaoğlu, S. E., 2016. Antakya Tarihi Kent Dokusunun Kentsel Tasarım Açısından İrdelenmesi ve Bir Örnek Çalışma. Bartın: Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kodal, G., 2014. Atapark ve Tabakhane Köprüsü Arasındaki Tarihi Aksın Kent Kimlik Bileşenleri Açısından Değerlendirilmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kubat, A. S. ve Topçu M., 2009. Antakya ve Konya Tarihi Kent Dokularının Morfolojik Açıdan Karşılaştırılması. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2):334-347.

Kubat, A. S. ve Topçu, M., 2012. Old and New City : Morphological Analysis of Antakya. Eighth International Space Syntax Symposium, 1:1-16.

Kutlu, İ., 2018. Geleneksel Antakya Konut Mimarisinde Özgün Durum ve Mevcut Durum Analizi: Kantara Mahallesi Örneği. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 74:501-512.

Lynch, K., 1973. Kent İmgesi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 215s.

Nurlu, S., 2020. Koruma Yöntemlerinden Biri Olan Yeniden İşlevlendirme Kavramının Çevresel etkileri: Antakya Konak Restoran Örneği. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ocakçı, M., 1994. Şehrin Kimliği ve Çevre İlişkileri, Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım. 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Kitapçığı, 1:163-170.

Ömeroğlu, C., 2006. Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İncelenmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Özalp, D., 2008. Tarihi Kent İmajının Korunmasında Kentsel Tasarım - Antakya Örneği. Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.

Özcan, T. ve Saygılı, E., 2021. Yok Olan Kültürel Mirasımız: Geleneksel Antakya Kapı, Halka ve Tokmakları. Akademisyen Kitabevi, Ankara, 92s.

Özdemir, R., 1994. Osmanlı Döneminde Antakya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı 1709-1860. Belleten, 58:119-158.

Rapoport, A., 2004. Kültür Mimarlık Tasarım. YEM Yayınları,İstanbul, 135s.

Rifaioğlu, M. N., 2015. Antakya Tarihi Kent Dokusu Çıkmaz Sokaklarının Mekansal-Kültürel Değerleri ve Koruma Sorunsalı. Mimarlık Dergisi, 381:53-59.

Rifaioğlu, M. N., 2003. Antakya Eski Kent Dokusunda Gazipaşa Sokağının Mekansal Analizi. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Rifaioğlu, M. N., 2018. Geleneksel Antakya Konutlarında Katmanlaşma İzlerinin Değerlendirilmesi. TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 17:161-175.

Saka, E., 1996. Akçaabat Geleneksel Konutları Örneğinde Yöresel Kimlik Arayışı. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Schulz, N. (1976).

Soysal, M., Çağatay, K. ve Kesik H. İ., 2016. Geleneksel Antakya Konutlarında Ahşap Kullanımı. 1:1114-1135.

Tatlıgil, F, 2005. Gaziantep Kentinin Geleneksel Konut Dokusunun ve Sosyo-kültürel Tapısındaki Değişimin İncelenmesi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tekeli, İ., 2009. Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 222s.

Tekin, M., 2011. Tarihi Antakya Evlerinde Taş ve Ahşap Süslemeleri. Hatay Kültür ve Tarih Araştırmaları Derneği Yayınları, Hatay, 168s.

Temiz, F. M., 2002. XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya'nın Kentsel Mekan Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Temizkan, M., 2017. Seleukoslar Döneminde Antiokheia (Antakya). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Topçu, K. D., 2011. Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(2):1049-1072.

Türkmen, A., 1937. Mufassal Hatay Tarihi. Cumhuriyet Matbaası. İstanbul, 605s.

Uçar, M. ve Rifaioğlu, M. N., 2011. Yerel Kimliğin Mekansal Temsili ve Québec Kentinde Korunması. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 2(3):62-81.

Uygur, N., 2018. Kültür Kuramı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 206s.

Ünlüer, E., 2007. Antakya Kenti Örneğinde Tarihi ve Mimari Dokuya Uygun Kentsel Peyzaj Tasarımı Gerçekleştirme Üzerine Bir Araştırma. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yargıç, S., 2009. Küreselleşen Kentlerde İkonik Yapıların Kentsel Kimlik Oluşumuna Etkileri Üzerine İrdeleme. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yarımay, Ö., 2018. İstanbul'da Müze Olarak Tasarlanan Yapıların Mimari Kimlik Bağlamında İrdelenmesi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yavaş, M., 2012. Tarihsel Çevrede Kentsel Kimlik ve Bir Uygulama Aracı Olarak Tasarım Rehberleri; Erzurum Kale Çevresi Kentsel Sit Alanı Örneği. İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, Ş., 2019. Osmanlı'dan Cumhuriyete Kültürel Miras: Antakya Örneği. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yoldaş, H., 2014. Sürdürülebilirlik Bağlamında Sosyo-kültürel Etkenler Açısından Antakya Konutlarının Mekansal Analizi. İstanbul: Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yüzer, M. E., 2021. Antakya Kent Dokusu ve Mimari Özellikleri Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

URL-1. Erişim Tarihi: http://www.osmanlicaturkce.com/

URL-2. Erişim Tarihi: www.hürriyet.com.tr

URL-3. Erişim Tarihi: *www.hatay.bel.tr*

URL-5. Erişim Tarihi: https://deprem.afad.gov.tr

URL-6. Erişim Tarihi: www.hataygastronomi.com

URL-7. Erişim Tarihi: www.antakya.bel.tr

URL-9. Erişim Tarihi: https://emrearolat.com/project/the-museum-hotel-antakya/

ÖZGEÇMİŞ

Buket Özcan, ilk, orta ve lise eğitimini Antakya'da tamamladı. 2015 yılında ana dalı olan Yeditepe Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden derece ile mezun olarak, mimar ünvanı; 2016 yılında çift ana dal yapmış olduğu Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İçmimarlık Bölümü'nden derece ile mezun olarak, içmimar ünvanı almıştır. Mezun olduktan sonra İstanbul' da "Designist" adlı bir mimarlık ofisinde çalıştı, ardından Antakya'ya gelerek kendi ofisini kurdu; 2017 yılında Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.

EKLER

EK-1: Antakya ve Geleneksel Antakya Evleri Özelinde Terminoloji

Aralık **:** Evin sokak kapısı ile avluya açılan kapısı ve/veya kapısız kemerli girişi arasında yer alan dar geçiş koridorudur.

Arık **:** Sokaklarda yer döşemesinin ortasında yer alan su kanalına verilen isimdir.

Atebe **:** Avludan odaya geçişte avlu tarafında kapının önünde bulunan taş basamaktır.

Bellaa **:** Avluda sokak tarafına bakan duvarın altında ve/veya bürkenin etrafında bulunan ve avlu yıkandığı zaman suların dışarıya çıkmasını sağlayan kanaldır.

Bürke **:** Fıskiyeli havuza yerel halk tarafından verilen isimdir.

Cüneyne **:** Çeşitli meyve ağaçlarının bulunduğu arka bahçeye verilen isimdir.

Çıkma/Cumba **:** Sokak cephesinde ve/veya avlu cephesinde üst katta yer alan konsollardır.

Enikli Kapı **:** Büyük kapılarda iç içe olan iki kapı kanadı bulunmaktadır. Bu kapılara enikli kapı denilmektedir.

Eşiklik **:** Odaların iç tarafında girişte bulunan, oda kotundan alçakta, avlu kotundan yüksekte yer alan giriş holü olarak nitelendirilebilecek bir oluşumdur.

Fanus Takası **:** Avlu cephesinde yer alan ve aydınlatma amacıyla açığa çıkan kesme taş kaplamalı, etrafı rozaslarla çevrili olabilen nişe verilen isimdir.

Gezinti Mekânı: Evlerin üst katında yer alan, odalara dağılımın sağlandığı uzun, dikdörtgen, genellikle önü avluya açık balkon olarak nitelendirilebilecek koridordur.

Havuş **:** Yerel dilde avluya verilen isimdir.

Hazin **:** Odalardan birinin ve/veya livanın altında bulunan, avludan taş bir merdivenle inilen, her yanı kapalı depo, sığınaktır.

Kabaltı **:** Bazı sokaklarda yolun üzerini bir evin köprü gibi örttüğü ya da sokağın bir evin altından geçtiği kemerli oluşumlara verilen isimdir.

Kapı arası **:** Aralık 'a verilen bir diğer isimdir. Genellikle üstünde selamlık bölümü yer almaktadır.

Kapı Bastırağı **:** Yerel halk tarafından kapı sürgülerine verilen isimdir.

Kapı Şakşağı **:** Kapı tokmağına yerel halk tarafından verilen isimdir.

Kerevit **:** Divan, sedir ile özdeş olan genellikle malzemesi taş olan mimari ögedir.

Kitabiye **:** Eşikliğin yan tarafında, duvar içine gömülü, niş olarak nitelendirilebilecek, sadece raflardan ibaret, kapaksız ve/veya bir bölümü kapaklı, farklı boyutlarda gözleri olan, genellikle ayakkabıların koyulduğu mimari ögedir.

Kuş Takası **:** Evlerin avlu cephesinde, odanın iç kısmını da kapsayacak şekilde duvarda pencere üstlerinde ikinci bir sıra oluşturan, oda tarafındaki bölümünde küçük pencereler bulunan oyuklardır.

Livan **:** Avlunun güneş alan bir köşesinde üç tarafı ve üstü kapalı, önü avluya açık olan ve genellikle zeminden 30-40 cm yüksekte yer alan platformlardır.

Mabeyn **:** Bitişik iki oda arasında, dolap kapakları ile gizlenmiş oldukça dar, içerisinde merdiven bulunan aralıklardır.

Mahmel **:** İçine yer yatağı, yastık, yorgan gibi eşyalar koyularak depolama görevi yüklenen, önü perde ile örtülü, yüklük gibi kullanılan büyük gözlerdir.

Matmah **:** Mutfağa yerel halk tarafından verilen isimdir.

Rozas **:** Avlu cephesindeki taşların oyularak motiflendirildiği, genellikle kuş takası ve/veya fanus takası üzerinde yer alan süslü başlıklardır.

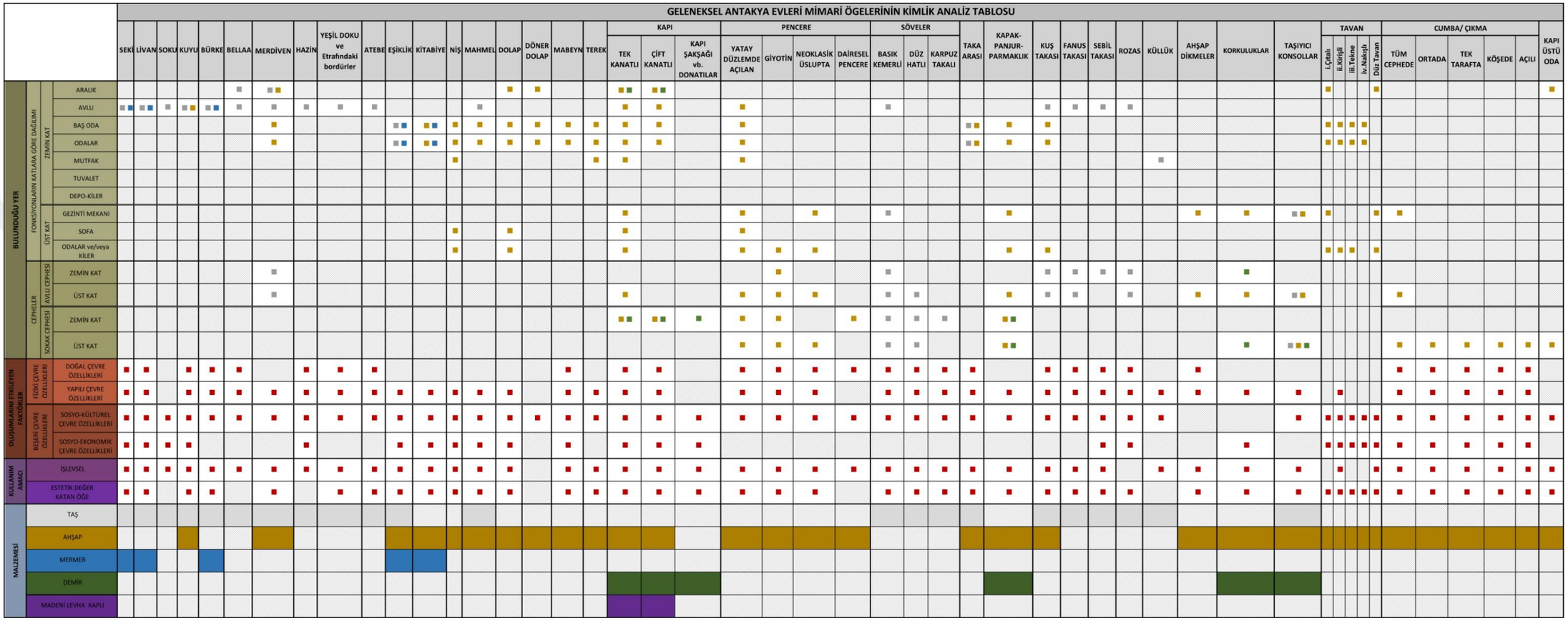
Seki **:** Avluda genellikle baş oda önünde yer alan yerden yükseltilmiş platformlardır.

Soku **:** Avluda sabit biçimde, ev halkının bulgur veya biber gibi malzemeleri tokmak yardımıyla içinde döverek öğüttüğü taş havandır.

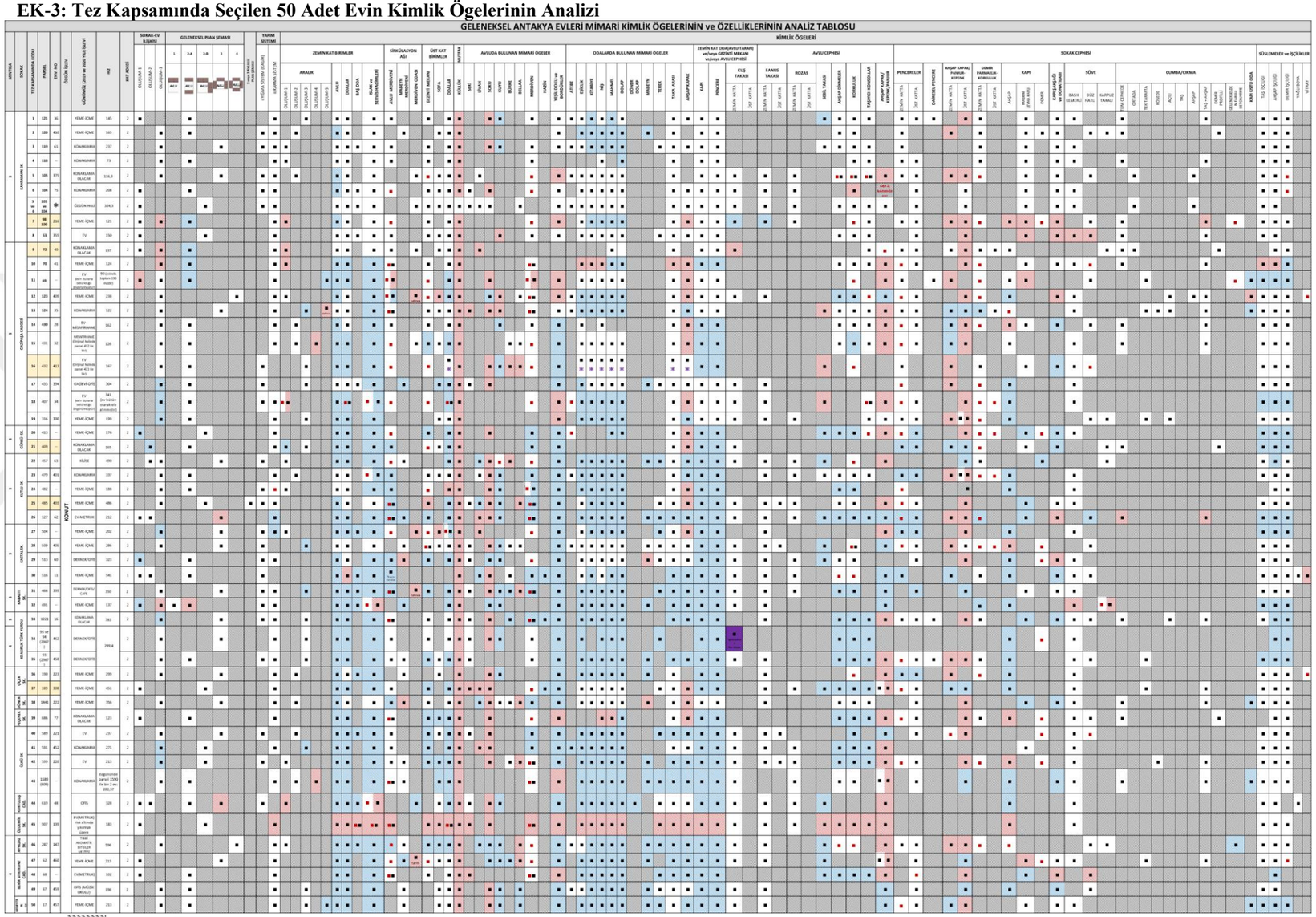
Taht **:** Yerel halk tarafından üst kata verilen isimdir.

Zokmak **:** Yerel dilde çıkmaz sokağa verilen isimdir.

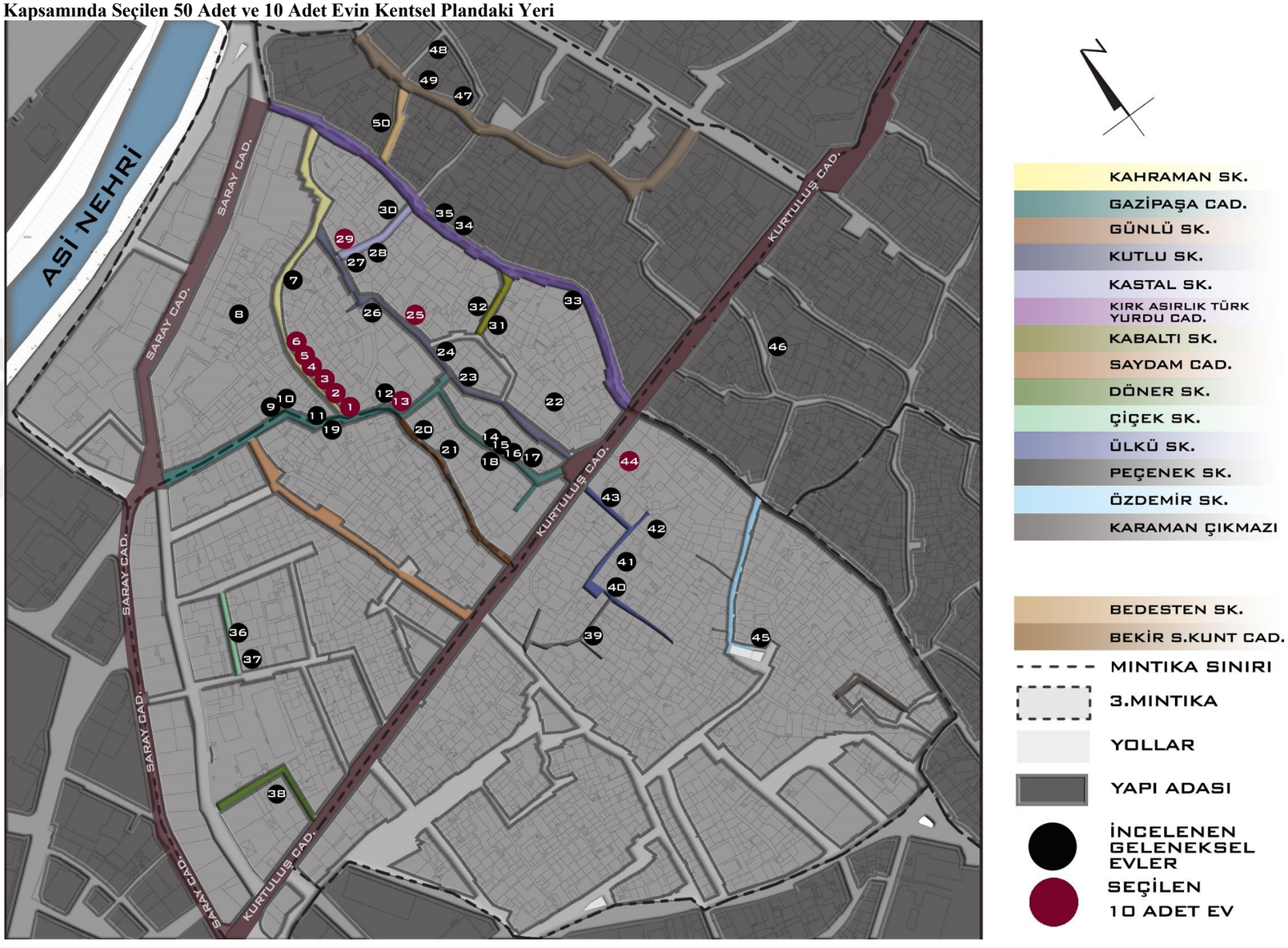
EK-2: Geleneksel Antakya Evleri Mimari Kimlik Ögelerinin Analiz Tablosu

EK-3: Tez Kapsamında Seçilen 50 Adet Evin Kimlik Ögelerinin Analizi

EK-4: Tez Kapsamında Seçilen 50 Adet ve 10 Adet Evin Kentsel Plandaki Yeri

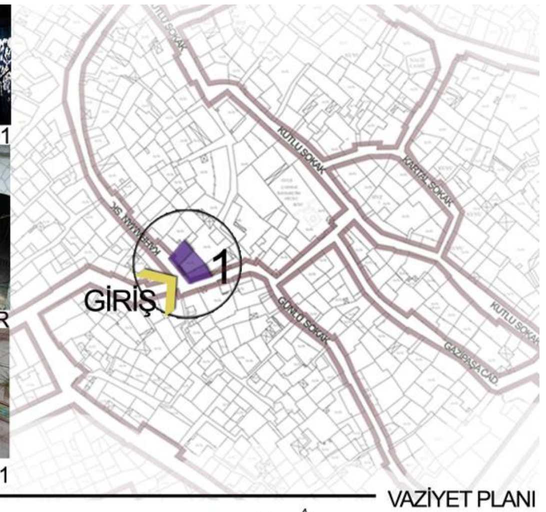

EK-4-1: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 1 KODLU EV

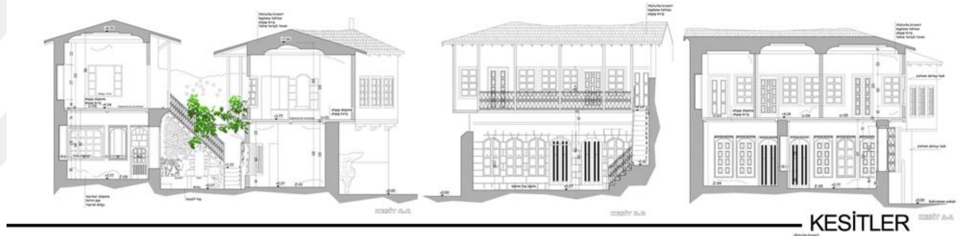

1973 — 1980'Lİ YILLAR — 1999 — 2000'Lİ YILLAR — 2013 — 2020 — 2021

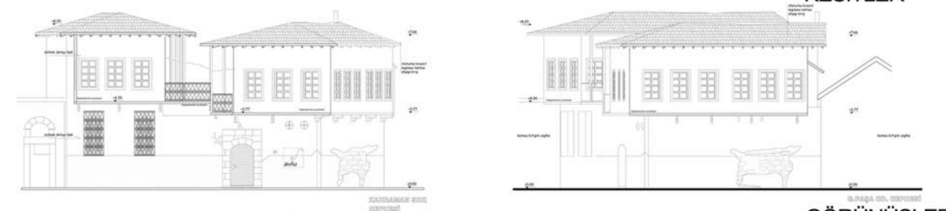
FOTOĞRAFLAR

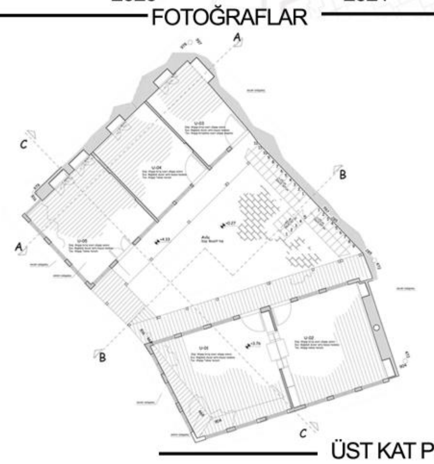
VAZİYET PLANI

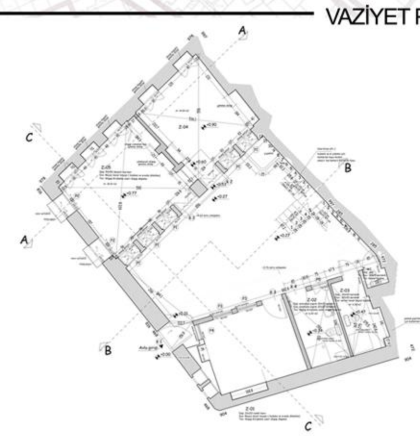
KESİTLER

GÖRÜNÜŞLER

ÜST KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

KAT PLANLARI

1 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ — İL: HATAY; İLÇE: ANTAKYA; MAHALLE: ZENGİNLER; Parsel m2: 145

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI
3	KAHRAMAN SK.	1	121	36	KONUT	YEME-İÇME	2

SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: i.YIĞMA TAŞ SİSTEM	ii. KARMA SİSTEM
■				■						■

KİMLİK ÖGELERİ — ZEMİN KAT

ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
		■					■	■		■	■		■

ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
■	■	■■	■	■	■				■	■			■	■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ; ÜST KAT

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI
	■	■	■	■	■	■	■			■		■

AVLU CEPHESİ

FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
				■	■	■	■	■

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI
■	■	■	■		■	■	■	■		■		

SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
■			■■					

TAVAN; ÇATI; SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER

TAVAN: i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
■	■	■			■		■		■	■	■		

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-2: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 2 KODLU EV

2 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ
İL : HATAY
İLÇE : ANTAKYA
MAHALLE : ZENGİNLER
Parsel m2 :165

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI
3	KAHRAMAN SK.	2	120	410	KONUT	YEME-İÇME	2

SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ			GELENEKSEL PLAN ŞEMASI					2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ	
OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	1	2-A	2-B	3	4		I.YIĞMA TAŞ SİSTEM	II. KARMA SİSTEM
		■		■						■

KİMLİK ÖGELERİ

ZEMİN KAT																													
ARALIK					AVLU									ODALAR											BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU	ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK			KÜLLÜK	
	■												■		■	■	■	■	■		■	■	■					■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ										ÜST KAT			AVLU CEPHESİ								
KAPI				PENCERE				KUŞ TAKASI		ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI	FANUS TAKASI		ROZAS		SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI			AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	ZEMİN KATTA	ÜST KATTA				ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ZEMİN KATTA	ÜST KATTA		AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	
■	■	■	■		■	■	■			■	■							■	■		

SOKAK CEPHESİ																						
PENCERELER					DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR		DEMİR PARMAKLIK/ KAFES		KAPI NİTELİĞİ		KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI	SÖVE			CUMBA/ÇIKMA					KAPI ÜSTÜ ODA
ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA		ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI		BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	
■			■			■özgün halinde		■		■■		■		■	■	■					

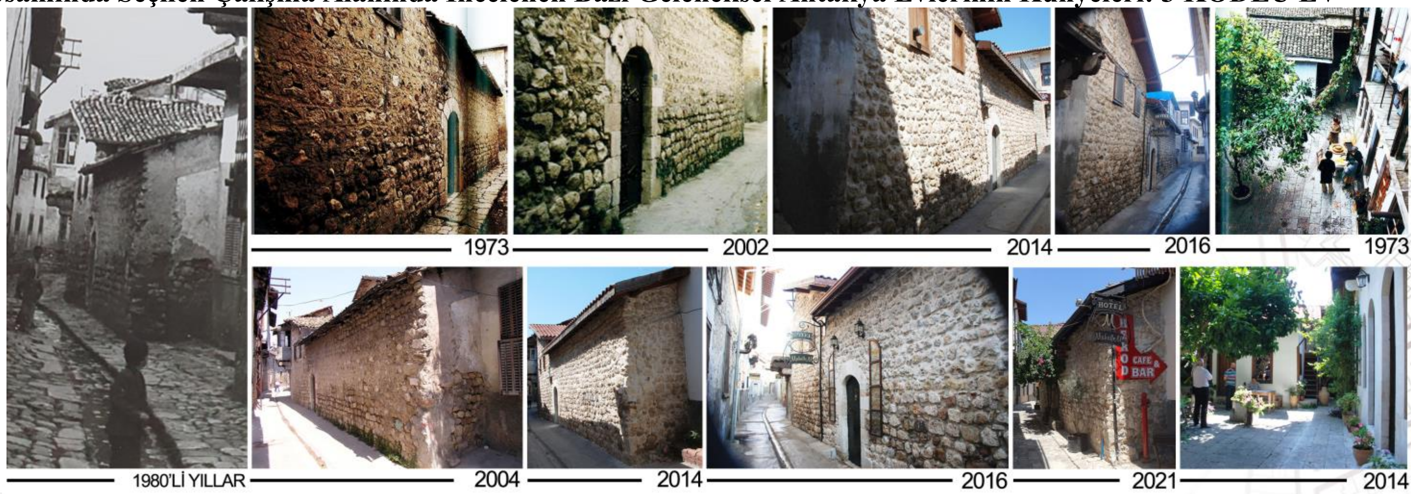
TAVAN					ÇATI				SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER				
i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	FORMU		ÖRTÜSÜ		TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
					KIRMA	BEŞİK	ALATURKA	MARSİLYA					
	■			■		■	■		■	■	■		

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

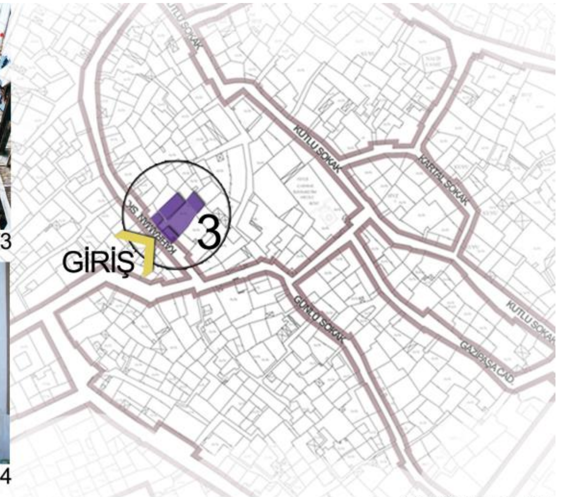
* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-3: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 3 KODLU EV

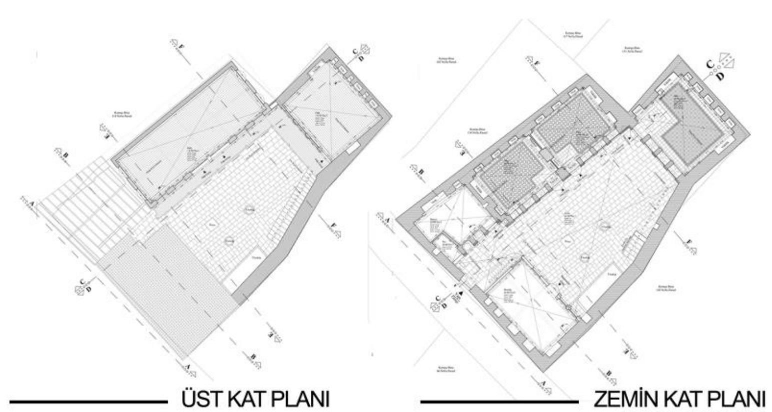
FOTOĞRAFLAR

VAZİYET PLANI

KESİTLER

KAT PLANLARI

3 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ — İL : HATAY; İLÇE : ANTAKYA; MAHALLE : ZENGİNLER; Parsel m2 :237

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI	SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: I.YIĞMA TAŞ SİSTEM	II. KARMA SİSTEM
3	KAHRAMAN SK.	3	119	61	KONUT	KONAKLAMA	2			■				■				■

KİMLİK ÖGELERİ — ZEMİN KAT

ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
■								■ Taş			■ Taş		■

ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
■ Taş	■ Taş	■ Taş ■ Ahşap	■ Ahşap	■ Ahşap	■ Ahşap			■ Ahşap	■ Taş	■ Ahşap	■			■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ; ÜST KAT; AVLU CEPHESİ

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI	FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
■ Ahşap	■ Ahşap	■ Ahşap	■ Ahşap		■ Ahşap	■ Ahşap	■ Ahşap			■ Ahşap		■					■ Taş	■ Ahşap	■ Ahşap	■ Ahşap ■ Taş	■ Ahşap

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI
	■ Ahşap		■ Ahşap							■ Madeni Levha Kaplı		■ Demir

SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA	TAVAN: I.ÇITALI	II.KİRİŞLİ	III.TEKNE	IV.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER: TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
■ Taş										■ Ahşap			■ Ahşap		■ Ahşap	■		■	■	■		

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

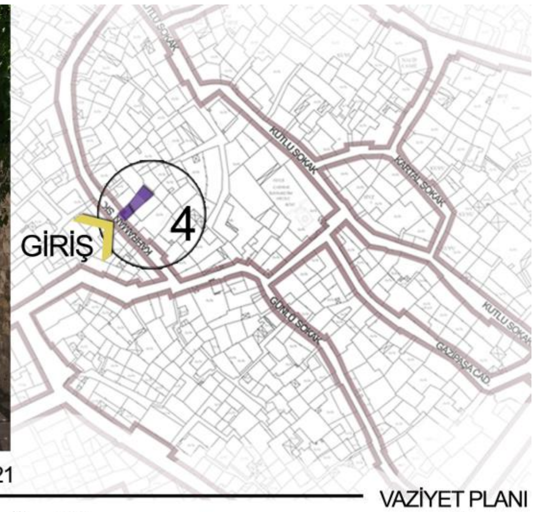
LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-4: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 4 KODLU EV

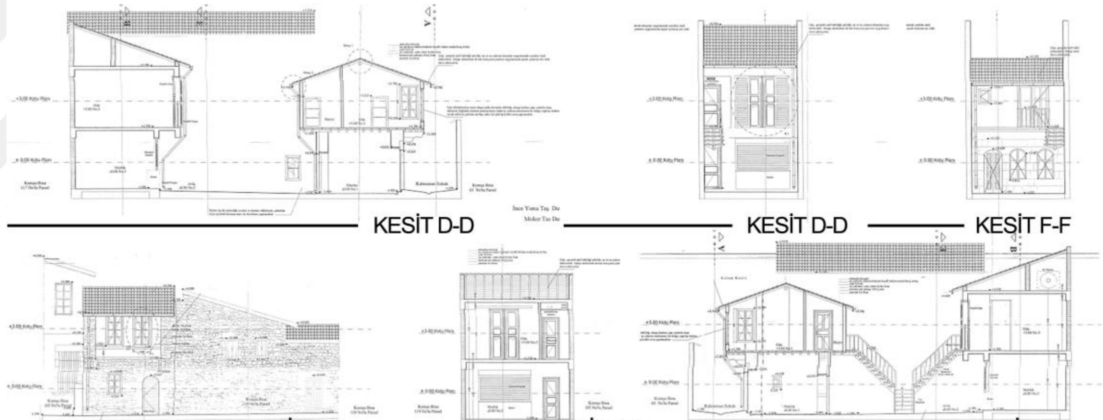

1980'Lİ YILLAR — 2000'Lİ YILLAR — 2015 — 1980'Lİ YILLAR — 2014 — 2015 — 2019 — 2021

FOTOĞRAFLAR

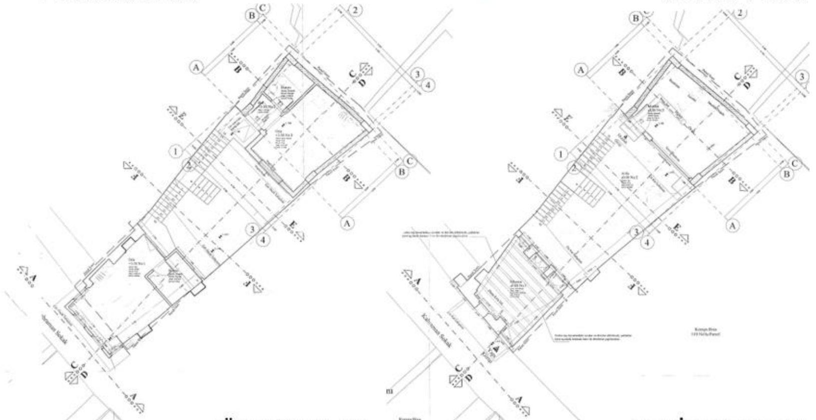
VAZİYET PLANI

KESİT D-D — KESİT D-D — KESİT F-F

KESİT A-A — KESİT B-B — KESİT C-C

KESİTLER

ÜST KAT PLANI — ZEMİN KAT PLANI

KAT PLANLARI

4 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ
İL : HATAY
İLÇE : ANTAKYA
MAHALLE: ZENGİNLER
Parsel m2 :73

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI
3	KAHRAMAN SK.	4	118	—	KONUT	KONAKLAMA	2

SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1 (AVLU)	2-A (AVLU)	2-B (AVLU)	3 (AVLU)	4 (AVLU)	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: I.YIĞMA TAŞ SİSTEM	II. KARMA SİSTEM
		■		■						■

KİMLİK ÖGELERİ

ZEMİN KAT

ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
■											■		

ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
			■		■				■					■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ / ÜST KAT

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI
■		■	■		■	■	■			■		

AVLU CEPHESİ

FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
						■	■	■

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI
■	■		■					■		■		■

SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
■			■■					

TAVAN: i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÇATI ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER: TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
	■			■		■	■		■	■	■		

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

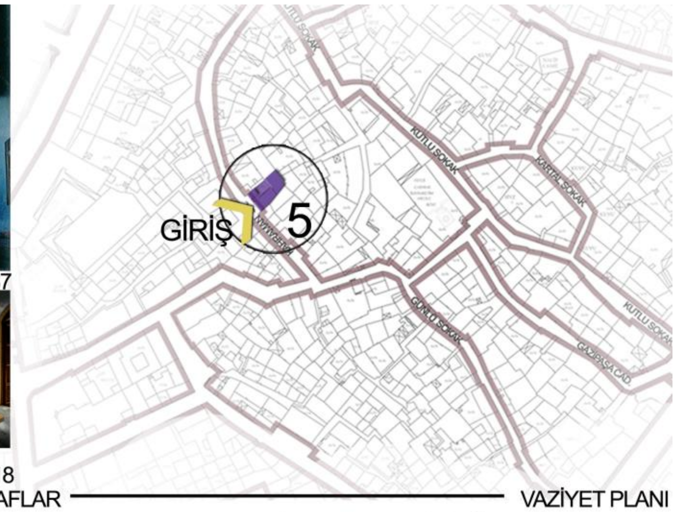
* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

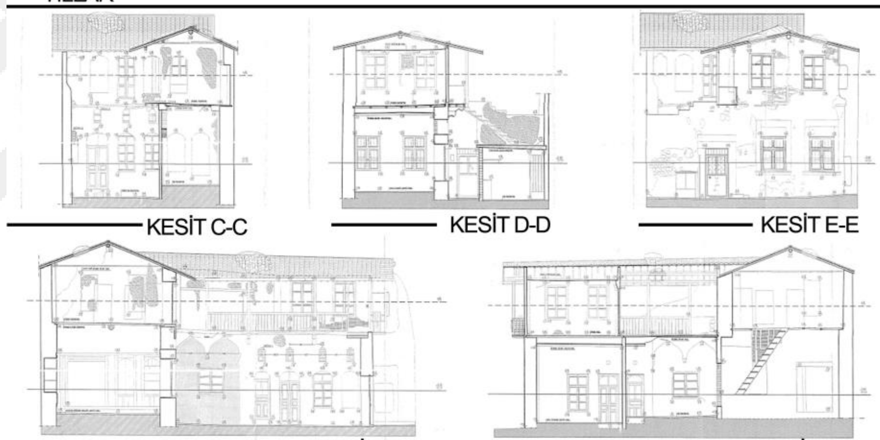
EK-4-5: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 5 KODLU EV

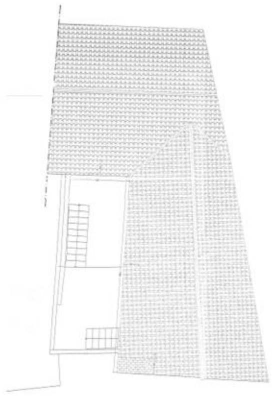
FOTOĞRAFLAR

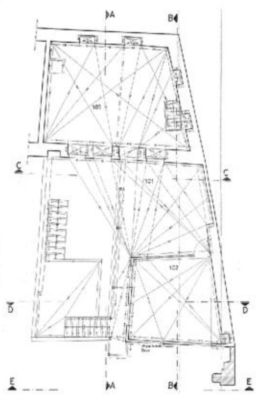
VAZİYET PLANI

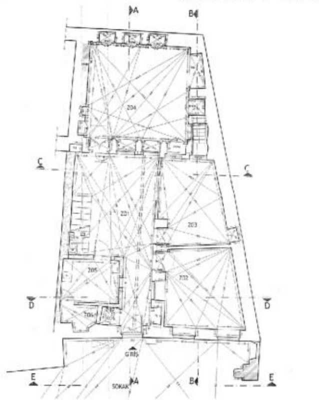
KESİTLER

ÇATI PLANI

ÜST KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

KAT PLANLARI

5 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ — İL : HATAY; İLÇE : ANTAKYA; MAHALLE: ZENGİNLER; Parsel m2 :116,3

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI
3	KAHRAMAN SK.	5	105	375	KONUT	KONAKLAMA DEPOSU	2

SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: i.YIĞMA TAŞ SİSTEM	ii. KARMA SİSTEM
		■				■			■	■

KİMLİK ÖGELERİ — ZEMİN KAT

ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
	■					■ (taş) ■ (mermer)					■ (taş)		

ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
■ (taş)	■ (taş)	■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)				■ (taş)			■ (ahşap)		■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA
■ (ahşap)		■ (ahşap)			■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (taş)	

ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI	AVLU CEPHESİ: FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
■ (ahşap)	■	■ (ahşap)	■ (taş)		■ (taş)				■ (ahşap)	■ (taş) ■ (ahşap)	■ (ahşap)

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI
■ (ahşap)	■ (ahşap)		■ (ahşap)			■ özgün halinde (ahşap)		■ (demir)		■ (madeni levha kaplı)		■ (demir)

SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
	■ (taş)			■ (ahşap)				

TAVAN: i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	SÜSLEMELER ve İŞÇİLİKLER: TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
	■ (ahşap)			■ (ahşap)		■ (ahşap)	■		■	■			

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-6: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 6 KODLU EV

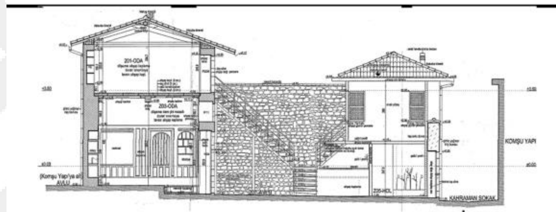

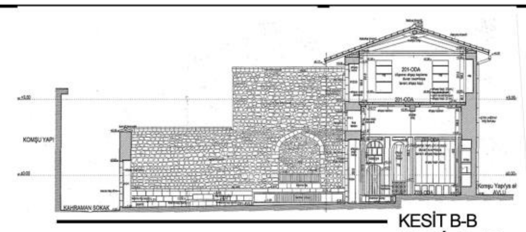
FOTOĞRAFLAR

VAZİYET PLANI

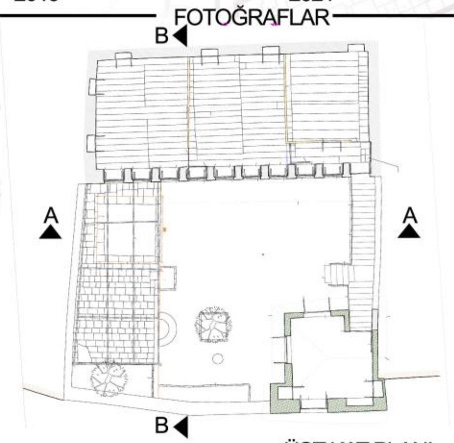

KESİT A-A

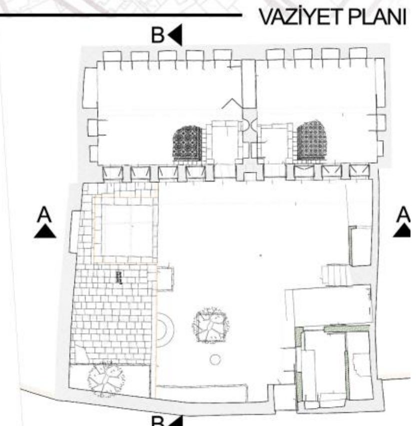

KESİT B-B

KESİTLER

ÜST KAT PLANI

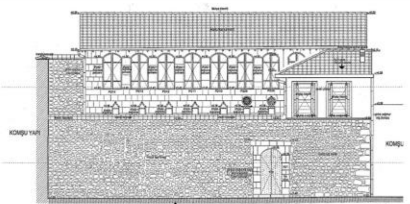

ZEMİN KAT PLANI

KAT PLANLARI

AVLU CEPHESİ

SOKAK CEPHESİ

GÖRÜNÜŞLER

6 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ
İL : HATAY
İLÇE : ANTAKYA
MAHALLE: ZENGİNLER
Parsel m2 :208

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI	SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: I. YIĞMA TAŞ SİSTEM	II. KARMA SİSTEM
3	KAHRAMAN SK.	6	104	75	KONUT	KONAKLAMA	2	■	–	–	–	■	–	–	–	–	■	–

KİMLİK ÖGELERİ – ZEMİN KAT

ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU	ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
–	–	–	–	–	■ (taş) ■ (mermer)	–	–	–	–	–	■ (taş)	–	■	–	■ (taş)	■ (ahşap) ■ (mermer)	■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)	–	–	–	■ (taş)	■ (ahşap)	■	–	–	■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ / ÜST KAT / AVLU CEPHESİ

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI	FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
–	■ (ahşap)	■ (ahşap)	–	–	■ (ahşap)	■ (ahşap)	–	■ (taş)	–	■ (ahşap)	–	■ (ahşap)	■ (taş)	–	■ (taş)	–	–	–	■ (ahşap) özgün halinde	–	■ (ahşap)

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI	SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
–	■ (ahşap)	–	■ (ahşap)	–	–	–	–	–	–	■ (madeni levha kaplı)	–	■ (demir)	■ (taş)	–	–	–	–	–	–	–	–

TAVAN / ÇATI / SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER

TAVAN: I.ÇITALI	II.KİRİŞLİ	III.TEKNE	IV.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
–	■ (ahşap)	–	–	■ (ahşap)	–	■ (ahşap)	■	–	■	■	■	–	–

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-7: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 13 KODLU EV

13 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ — İL : HATAY; İLÇE : ANTAKYA; MAHALLE: ZENGİNLER; Parsel m2 : 122

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI
3	GAZİPAŞA CAD.	13	124	35	KONUT	KONAKLAMA	2

KOD	SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: I.YIĞMA TAŞ SİSTEM	II. KARMA SİSTEM
13			■				■				■

KİMLİK ÖGELERİ — ZEMİN KAT

KOD	ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
13			■		■	■		■	■			■		■

KOD	ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
13	■	■	■	■	■	■				■	■			■	■

KOD	ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ — KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI ve NEOKLASİK	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI	AVLU CEPHESİ — FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
13		■	■	■		■	■	■			■	■	■					■	■	■	■ ■	■

SOKAK CEPHESİ

KOD	PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI	SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
13		■	■	■				■		■	■		■	■					■ ■	■ ■	■ ■	■

KOD	TAVAN: I.ÇITALI	II.KİRİŞLİ	III.TEKNE	IV.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	SÜSLEMELER ve İŞÇİLİKLER: TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
13		■	■		■	■		■		■	■	■		

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-8: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 25 KODLU EV

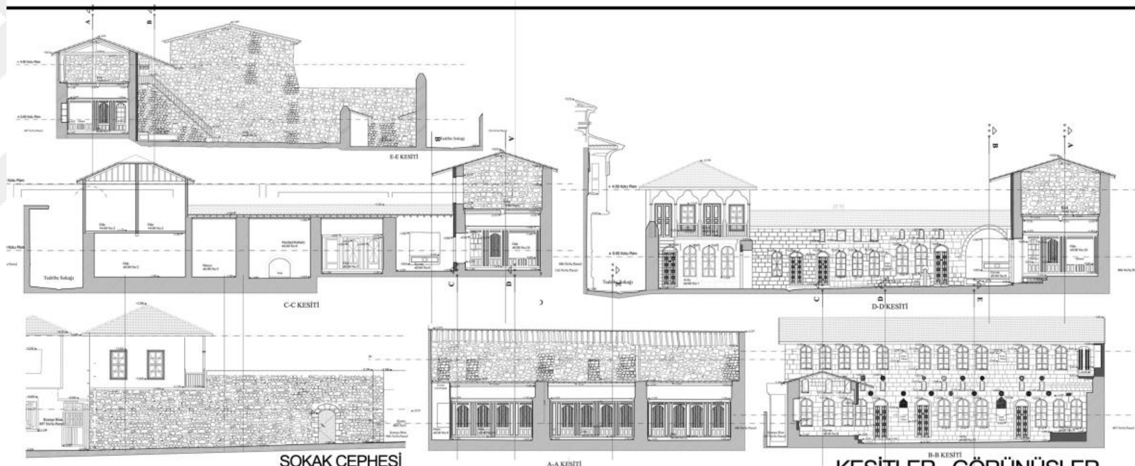
2021

2016 — 2018 — 2016 — 2018

FOTOĞRAFLAR

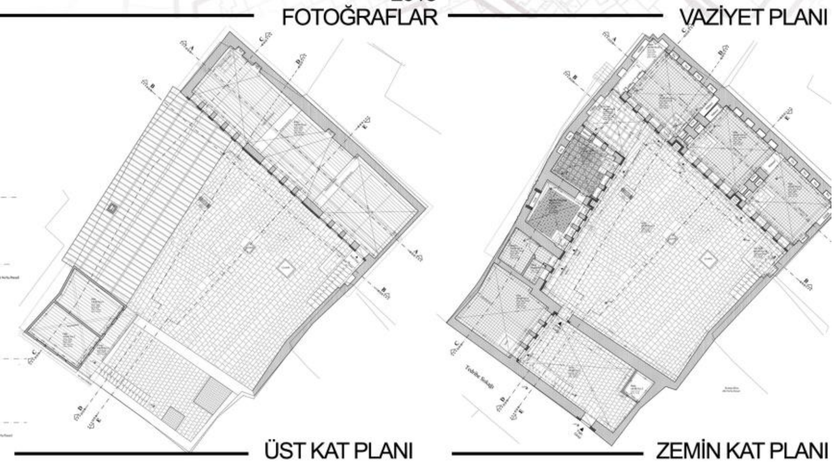

VAZİYET PLANI

SOKAK CEPHESİ

KESİTLER - GÖRÜNÜŞLER

ÜST KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

KAT PLANLARI

25 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ — İL : HATAY; İLÇE : ANTAKYA; MAHALLE: ZENGİNLER; Parsel m2 : 486

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI	SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: i.YIĞMA TAŞ SİSTEM	ii. KARMA SİSTEM
3	KUTLU SK.	25	485	403	KONUT	YEME-İÇME	2			■				■			■	■

KİMLİK ÖGELERİ — ZEMİN KAT

ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU	ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
					■ (TAŞ)	■ (TAŞ)	■ (TAŞ)	■ (TAŞ)		■ (TAŞ)	■ (TAŞ)		■		■ (TAŞ) ■ (MERMER)	■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)			■ (AHŞAP)	■ (TAŞ)	■ (AHŞAP)			■ (TAŞ)	■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ / ÜST KAT / AVLU CEPHESİ

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI ve NEOKLASİK	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI	FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
	■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)		■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)	■		■		■	■	■	■			■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)		■ (AHŞAP)

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI	SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
	■ (AHŞAP)		■ (AHŞAP)				■ (AHŞAP)		■ (DEMİR)	■ (MADENİ LEVHA KAPLI)		■ (MADENİ LEVHA KAPLI)	■ (TAŞ)								

TAVAN / ÇATI / SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER

TAVAN: i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
■ (AHŞAP)	■ (AHŞAP)			■	■	■	■		■ (TAŞ)	■ (AHŞAP)	■ (DEMİR)		

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur. Çizimlerde Ataman Demir, yük. mimar Deniz Emir, ve yük. mimar Ceren Emir 'den elde edilen bilgiler ve çizimler altlık olarak kullanılmıştır.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	

EK-4-9: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 29 KODLU EV

1987

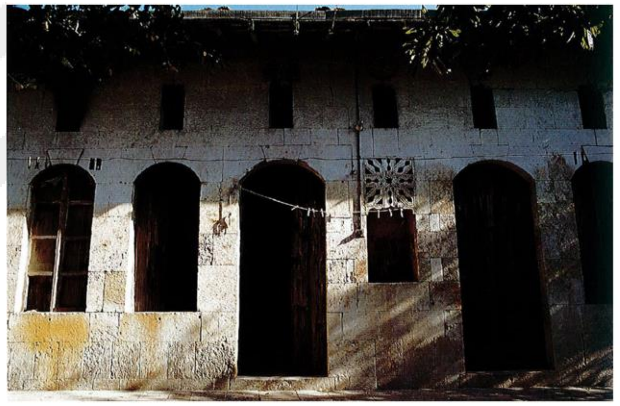

2021

FOTOĞRAFLAR

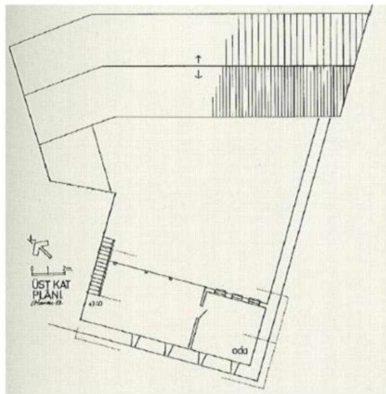

VAZİYET PLANI

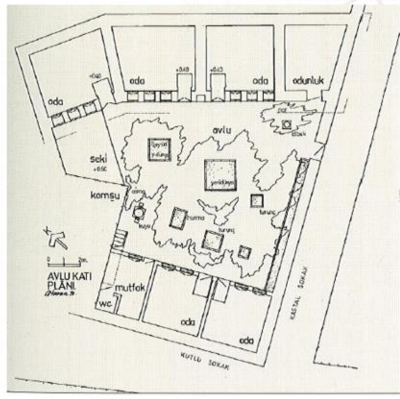
1973

FOTOĞRAFLAR

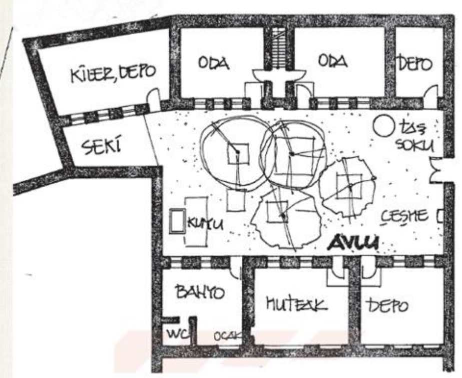

1973 yılı

ÜST KAT PLANI

1973 yılı

1996 yılı

ZEMİN KAT PLANI

KAT PLANLARI

29 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ — İL: HATAY; İLÇE: ANTAKYA; MAHALLE: ZENGİNLER; Parsel m2: 323

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI	SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: i.YIĞMA TAŞ SİSTEM	ii. KARMA SİSTEM
3	KASTAL SK.	29	513	60	KONUT	DERNEK/OFİS	2	■				■					■	■

KİMLİK ÖGELERİ — ZEMİN KAT

ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
					■ (taş)		■ (taş)	■ (taş)					■

ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
	■ (taş)	■ (taş) ■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)		■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (taş)	■ (ahşap)			■ (taş)	■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ; ÜST KAT

KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI ve NEOKLASİK	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI
	■ (ahşap)	■ (ahşap)	■ (ahşap)		■ (ahşap)	■ (ahşap)		■		■		■

AVLU CEPHESİ

FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
■		■		■ (taş)	■ (ahşap)	■ (ahşap)		■ (ahşap)

SOKAK CEPHESİ

PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI
	■ (ahşap)		■ (ahşap)				■ (ahşap)			■ (ahşap)		■ (madeni levha kaplı)

SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
■ (taş)								

TAVAN; ÇATI; SÜSLEMELER VE İŞÇİLİKLER

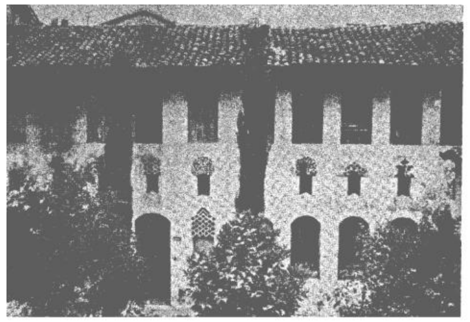
TAVAN: i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
	■ (ahşap)					■	■		■ (taş)	■ (ahşap)			

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND	MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
	TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	(taralı)

EK-4-10: Tez Kapsamında Seçilen Çalışma Alanında İncelenen Bazı Geleneksel Antakya Evlerinin Künyeleri: 44 KODLU EV

1980-1982

1989

2000'Lİ YILLAR

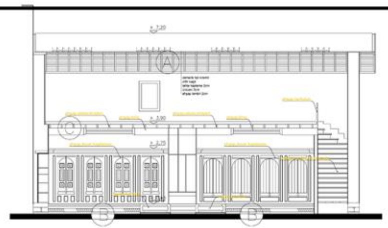

2021

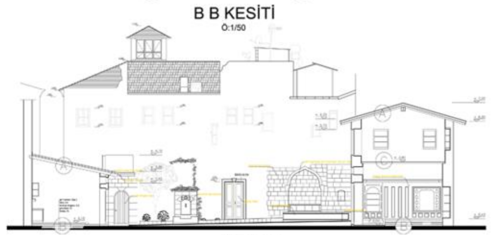
FOTOĞRAFLAR

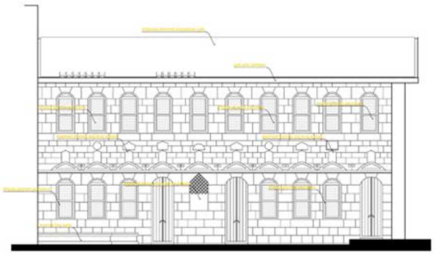
VAZİYET PLANI

B B KESİTİ
Ö:1/50

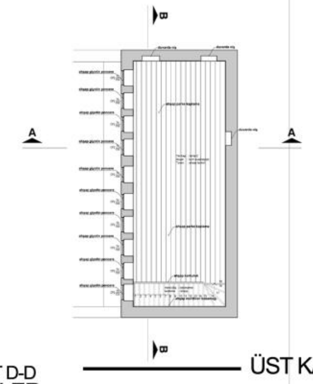

A A KESİTİ

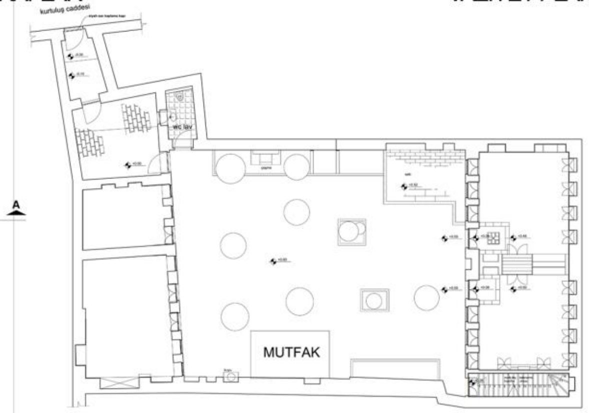

ÖN GÖRÜNÜŞ
Ö:1/50

KESİT D-D
GÖRÜNÜŞLER ve KESİTLER

ÜST KAT ODA PLANI

ZEMİN KAT PLANI
KAT PLANLARI

44 KODLU EV MİMARİ ÖGELERİNİN ve ÖZELLİKLERİNİN KİMLİK ANALİZ TABLOSU

ARSA ve KONUM BİLGİLERİ
İL : HATAY
İLÇE : ANTAKYA
MAHALLE: ZENGİNLER
Parsel m2 : 328

MINTIKA	SOKAK	TEZ KAPSAMINDA KODU	PARSEL	ENV. NO	ÖZGÜN İŞLEV	GÜNÜMÜZ (2019) İŞLEVİ	KAT SAYISI	SOKAK-KONUT İLİŞKİSİ: OLUŞUM-1	OLUŞUM-2	OLUŞUM-3	GELENEKSEL PLAN ŞEMASI: 1	2-A	2-B	3	4	2 veya 3 AVLULU PLAN ŞEMASI	STRÜKTÜREL ÖZELLİKLERİ: I.YIĞMA TAŞ SİSTEM	II. KARMA SİSTEM
3	KURTULUŞ CAD.	44	619	48	KONUT	OFİS	2	■	■					■			■	

KİMLİK ÖGELERİ – ZEMİN KAT

KOD	ARALIK: ARALIK OLUŞUM-1	ARALIK OLUŞUM-2	ARALIK OLUŞUM-3	ARALIK OLUŞUM-4	ARALIK OLUŞUM-5	AVLU: SEKİ	LİVAN	SOKU	KUYU	BÜRKE	BELLAA	MERDİVEN	HAZİN	YEŞİL DOKU
44	■					■ taş		■ taş	■ taş		■ taş			■

KOD	ODALAR: ATEBE	EŞİKLİK	KİTABİYE	NİŞ	MAHMEL	DOLAP	DÖNER DOLAP	MABEYN	TEREK	TAKA ARASI	AHŞAP KAPAK	BAŞ ODA	DİĞER MERDİVEN (MERDİVEN ODASI)	MUTFAK: KÜLLÜK	ISLAK & SERVİS BİRİMLERİ
44		■ taş ■ mermer	■ ahşap	■ ahşap	■ ahşap	■ ahşap	■ ahşap		■ ahşap	■ taş	■ ahşap	■		■ taş	■

ZEMİN KAT ODALAR ve AVLU CEPHESİ / ÜST KAT

KOD	KAPI: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	PENCERE: GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI ve NEOKLASİK	KUŞ TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ÜST KAT: ODA	SOFA	GEZİNTİ MEKANI
44		■ ahşap	■ ahşap		■ ahşap		■ ahşap		■		■	■	■

AVLU CEPHESİ

KOD	FANUS TAKASI: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	ROZAS: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	SEBİL TAKASI	GEZİNTİ MEKANI: AHŞAP DİKMELER	KORKULUKLAR	TAŞIYICI KONSOLLAR	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR
44	■		■		■ taş				■ ahşap

SOKAK CEPHESİ

KOD	PENCERELER: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	GİYOTİN	YATAY DÜZLEMDE AÇILAN	NEOKLASİK ÜSLUPTA	DAİRESEL PENCERE*	AHŞAP KAPAK/ KEPENK/ PANJUR: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	DEMİR PARMAKLIK/ KAFES: ZEMİN KATTA	ÜST KATTA	KAPI NİTELİĞİ: TEK KANATLI	ÇİFT KANATLI	KAPI ŞAKŞAĞI ve DONATILARI	SÖVE: BASIK KEMERLİ	DÜZ HATLI	KARPUZ TAKALI	CUMBA/ÇIKMA: TÜM CEPHEDE	ORTADA	TEK TARAFTA	KÖŞEDE	AÇILI	KAPI ÜSTÜ ODA
44											■ ahşap		■ madeni levha kaplı	■ taş								

TAVAN / ÇATI / SÜSLEMELER ve İŞÇİLİKLER

KOD	TAVAN: i.ÇITALI	ii.KİRİŞLİ	iii.TEKNE	iv.NAKIŞLI	DÜZ TAVAN	ÇATI FORMU: KIRMA	BEŞİK	ÖRTÜSÜ: ALATURKA	MARSİLYA	TAŞ İŞÇİLİĞİ	AHŞAP İŞÇİLİĞİ	DEMİR İŞÇİLİĞİ	YAĞLI BOYA	VİTRAY
44	■ ahşap	■ ahşap		■ ahşap			■	■		■ taş	■ ahşap		■	

NOT: Çalışma kapsamında incelenen tüm evler için zaman içerisinde ve günümüzde kimlik ögelerinde meydana gelebilecek değişimlerin evlerin özgün kimliği hakkında doğru tespitler yapılmasına engel teşkil edeceği gözetilerek evlerle ilgili hem geçmiş hem de günümüz verileri incelenmiş; planlar ve tablo oluşturulurken evlerin ulaşılan en eski fotoğrafları ve evler hakkında geçmişe dair edinilen bilgiler göz önünde bulundurularak özgün hallerine ulaşılmaya çalışılmış ve tablo mümkün olan en özgün hallerine uygun olarak oluşturulmuştur.

* : SOKAK CEPHESİNDEKİ DAİRESEL FORMDA GÖRÜNEN BOŞLUK ODA TARAFINDA KÜÇÜK KARE ŞEKLİNDE AHŞAP PENCEREDİR.

LEGAND

MALZEME NİTELİĞİ						VAR	YOK
TAŞ	AHŞAP	MERMER	DEMİR	MADENİ LEVHA KAPLI	BETONARME	■	(taralı)